

Volden, horen og vennskapet

*En kulturanalytisk studie av unge
jenter som utøvere av vold*

Av Sidsel Natland

Seksjon for kulturvitenskap
Institutt for kulturstudier og kunsthistorie
Universitetet i Bergen
2006

Avhandling til vurdering for graden Doctor Artium
Innlevert til Det Historisk-filosofiske fakultet
13. 10. 2006

*Sugar and spice and everything nice –
that's what girls are made of...*
(Engelsk ordtak)

*I' m so glad that I'll never fit in/
That will never be me/
I don't wanna be a stupid girl*

(Pink/"Stupid Girls" 2006)

Innhold

Kapittel 1

Jenter som utøvere av vold

Beskrivelse av felt.....	1
<i>Jenters vold og den offentlige debatt: Utgangspunkt for valg av avhandlingstema.</i>	2
<i>Avhandlingens problemstillinger og formål.....</i>	3
Forskning om ungdom, kjønn og vold.....	5
<i>Forskning om ungdomsvold – den nordiske konteksten.....</i>	6
<i>Voldsforskning og ungdomsforskning.....</i>	8
<i>Voldsforskning og kjønnsperspektivet – vold som iscenesettelse av maskulinitet.</i>	10
Jentene og volden.....	13
<i>Forestillingen om ”den kriminelle kvinne” .....</i>	14
<i>Feministisk kritikk og kulturkriminologi.....</i>	16
<i>Fra offer til utøver: Jenters handlekraft og subjektiveringsprosessen.....</i>	18
Forskningsdesign: En diskursanalytisk tilgang.....	20
<i>Structured action theory.....</i>	23
<i>Kulturviteren og diskursanalysen: Et multiperspektivistisk arbeid.....</i>	24
Avhandlingens gang.....	26

Kapittel 2

Håndverket. Avhandlingens kilder, forskningsetikk og tolkningspraksis

En kvalitativ tilnærming.....	27
Avhandlingens eksterne kilder.....	29
Avhandlingens interne kilder.....	31

<i>Spørreliste og klasseromsdiskusjoner</i>	31
<i>Kvalitative forskningsintervjuer</i>	33
Svakstilt gruppe, sensitivt felt	35
Rekruttering av informanter	37
<i>Jenter møtes</i>	39
Hvor informert og hvor frivillig? Om det frivillige, informerte samtykke	40
Informasjonsbrevet	41
Bruk av mellomledd – det frivillige samtykkets gråsoner	43
<i>Det provoserende mellomleddet?</i>	44
Anonymitet og konfidensialitet	45
Tolkningsarbeidet. Hva kan kildene i avhandlingen si noe om?	47
<i>Den intervjuede som informant eller representant</i>	49
<i>En refleksiv tolkningspraksis</i>	50

Kapittel 3

Hva er en jente? Teoretiske posisjoner og utgangspunkt

To nye forskningsfelt	53
Alder, kjønn og fremveksten av jenteforskningen	54
<i>Tre svenske studier til inspirasjon</i>	59
Femininitetsformer	60
Identitet og normalitetens makt. Vennskap som maktarena	62
Situert og posisjonell kunnskap – marginalitet som analytisk begrep	63
Identitet, makt, kjønn og vold	65
<i>Vold som krise i selyforståelsen</i>	67
Morriseys modell for subjektivering	68

Kapittel 4

”Bare barn” eller ”en av gutta”? Mediefortellinger om jentevold

Media blir interessert når jenter slår.....	70
Den voldelige, frigjorte jenta?.....	72
Jentevold! Jentegjeng! – medias konstruksjon av nyheter om kriminalitet, vold, jenter.....	74
Kjønn, alder, vold, politikk.....	77
”Det var jeg som holdt pistolen!” Case 1: Mafiajentene.....	79
<i>Diskursanalyse av medias dekning av Mafiajentene</i>	84
<i>Interdiskursivitet</i>	89
”Ho prata skit” Case 2: Jentegjengen fra Rognan	90
”De er jo bare barn...”	96
Debatten om ungdomsvold – jenter, vold, alder, forventning.....	99
Media som grensevakt og kulturell smertelindrer.....	101
Jenter som subjekter i voldsepisoder.....	102
Oppsummering: Textual outlaws / outlaw femininity.....	104

Kapittel 5

”Jenter er slitsomme å omgås.”

Vennskap som arena for makt og iscenesettelse av kjønn

Klassiske perspektiv på vennskap – et høystemt språk.....	107
Vennskap mellom idealer og praksis: Vennskap er noe du <i>gjør</i> – men hvordan?...109	
Å være uvenner. Intensivering av relasjonene.....	111
Vennskap, makt og moral.....	116
Jentenes nettverk: Ikke gjeng, men venner?	118
Jenter og den <i>relasjonelle</i> aggresjonen.....	121
”Det er mer følelser involvert...”	125

Ungdommelig narsissisme – vennskapet som arena for identitetsforhandling.....	128
”Jente-jentene” og hegemoniske femininitetsformer.....	131
<i>Vennskap og vold. Den nye hegemoniske femininiteten.....</i>	<i>133</i>
<i>Vennskap og makt.....</i>	<i>135</i>
Oppsummering.....	135

Kapittel 6

”Hun fortjente det!” Meningen med volden

”Vold er krancling med hendene”.....	138
<i>Korrekte svar, komplekst i det hverdagslige.....</i>	<i>143</i>
Inn i volden.....	144
<i>Kaotiske relasjoner og opplevelsen av ”nærhet”.....</i>	<i>146</i>
<i>Relasjonelt kaos og relasjonsrasjonalitet.....</i>	<i>148</i>
Pias posisjoner: Kjæreste og gjengjente – offer og utøver av vold.....	148
<i>Offer for vold.....</i>	<i>150</i>
<i>”Det bare er sånn”: Pia som utøver av vold.....</i>	<i>151</i>
Thea og volden: Omsorgen for andre og språket man kan forstå.....	156
<i>Volden gir trygghet.....</i>	<i>157</i>
<i>Volden som prosjekt og byrde.....</i>	<i>159</i>
<i>Jeg er en voldelig person!.....</i>	<i>162</i>
<i>Håret, spyttet, krenkelsen.....</i>	<i>165</i>
Når vold ikke er vold: tre sentrale nøytraliserings- og legitimeringsstrategier.....	168
<i>Posisjon.....</i>	<i>168</i>
<i>Tiden.....</i>	<i>170</i>
<i>Kjønn.....</i>	<i>170</i>
Å fortelle seg ut av volden.	171
<i>Å bli voksen jente – å bli respektabel.....</i>	<i>173</i>
Jentenes vold: Horisontal, relasjonell, meningsfull?.....	174

<i>Hensynet til relasjonene.....</i>	<i>175</i>
<i>Voldens funksjon.....</i>	<i>176</i>
Når volden fortelles, forhandles også subjektposisjoner.....	179
<i>Å være ”en av gutta” og å italesette volden.....</i>	<i>180</i>
<i>Kjønn og grenser.....</i>	<i>182</i>
Oppsummering.....	182

Kapittel 7

”Hun kalte meg hore!” Ordet som trigger volden

Horen og den normative femininitet.....	185
<i>Horen som nøkkelsymbol.....</i>	<i>187</i>
Når blir en jente hore? Seksualitetens grenser.....	189
De som betyr ingenting – og alt: Gutter og kjærester.....	192
Volden inntreffer når horen truer venninnenes anseelse	195
Å fortelle seg til vold. Rykter og horen som talehandling	200
<i>Ryktenes sannhet og ryktenes funksjon.....</i>	<i>203</i>
Horen som grensevakt: Normer og disiplinering i jentekulturen	206
Spørsmålet om skyld og skam.....	207
Volden skal merkes på kroppen.....	210
Oppsummering.....	212

Kapittel 8

“Say hello to the girl that I am”. Avsluttende betraktninger

Et kulturvitenskapelig prosjekt.....	214
<i>Det diskursanalytiske rammeverket.....</i>	<i>215</i>
Tilbake til start.....	215
<i>Mediebilder og fokuset på vennskap.....</i>	<i>216</i>
<i>Jentenes vold og deres legitimeringsstrategier.....</i>	<i>217</i>

<i>Nye femininitetsformer</i>	218
Marginalitet og ambivalens	219
Kjønn og vold	221
Veien videre: Interseksjonalitet og subjektiveringsprosesser	222
Litteratur og kilder	225
Appendiks	245-

Forord og takk

Når forordet skrives, lukkes avhandlingens kapitler for nye idéer og forbedringer. Punktum skal settes for et prosjekt som har vært spennende, men krevende. Da er det et privilegium å ha en veileder som viser tillit og tro på sin stipendiat: Professor Bente Alver har vært en inspirerende veileder og faglig diskusjonspartner som alltid får meg til å forsøke å strekke meg - tenke litt lenger, litt mer. I løpet av avhandlingsperioden fikk jeg erfare at livet ikke alltid går på skinner. Derfor vil jeg takke deg for at du også har vært en omsorgsfull veileder. Du har vist stor tålmodighet og forståelse for at det tok lenger tid å avslutte prosjektet enn planen var.

Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Bergen, har støttet avhandlingsarbeidet ved å tildele meg universitetsstipend. Fakultetet bidro også økonomisk til at jeg kunne tilbringe høstsemesteret 2003 ved University of Sheffield, Storbritannia. Ved Centre for Criminological Research, Department of Law, hadde jeg anledning til å følge forelesninger, og jeg hadde nyttige samtaler og diskusjoner med professor Maggie Wykes. Dette oppholdet bidro til at jeg ble i stand til å sette rammer rundt mitt eget prosjekt.

Gjennom det NNF- og NorFa-støttede nordiske nettverket ”Kjønn og vold – historiske og kulturelle perspektiv”, som var i avslutningsfasen da jeg startet min stipendperiode, fikk jeg professor Inger Løvkrona, Lunds Universitet, som sideveileder. Vi hadde et konstruktivt arbeidsmøte i mars 2005 der jeg la fram utkast til kapittel 1, 3, 6 og 7. Dr. juris. Ulrika Andersson, Malmö Högskola, deltok også, og gjennomgangen gjorde meg optimistisk med tanke på å ferdigstille avhandlingen.

Seksjon for kulturvitenskap har vært en fin arbeidsplass i årene som stipendiat. Jeg vil særlig takke de som deltok i lesegruppen da jeg hadde et avhandlingsmanus klart: Nils Gilje, Tove Fjell, Gry Heggli og Hege Westgaard. I lesegruppen deltok også Liv Haram. Takk for all konstruktiv kritikk og innspill! Takk også til Hilde Danielsen ved Rokkansenteret som leste kapittel 1 og 3 med ”friske øyne” på et senere tidspunkt. Gry Heggli, Liv Nybø og Eva Marie Tveit tok på seg pirkejobben med å lese korrektur på referanser og litteraturliste. Line Ytrehus skal også nevnes for den interesse du har vist for meg og mitt prosjekt. Ved å trekke meg med i NNF-nettverket ”Etnisk kompleksitet i Norden” da jeg i 1999 var ferdig med hovedfag, bidro du indirekte til å inspirere meg til å utvikle eget prosjekt og søke om stipendmidler. Når det er nevnt, passer det å avslutte denne delen av takkeordet med der jeg er når avhandlingen avsluttes: Jeg tiltrådte i ny stilling ved Avdeling for samfunnsfag, Høgskolen i Sogn og Fjordane i avslutningen av avhandlingsprosessen, og jeg vil takke for den interesse og forståelse kollegene har vist, både for prosjektet og for min noe hektiske arbeidssituasjon!

Denne avhandlingen hadde ikke blitt til uten de unges deltakelse: Takk til elever ved skoler jeg har besøkt. Dere har diskutert både vold og vennskap med meg, og svart på spørreliste. Takk til jentene som stilte til intervju. Jeg vet at det ikke var enkelt å sette ord på og reflektere omkring sine erfaringer med vold. For å nå fram til informantene, har jeg vært avhengig av gode hjelpere underveis, og uten å nevne navn, vil jeg takke de representanter for frivillige organisasjoner, lærere, rektorer, sosialarbeidere og politi som

har tatt seg tid til å treffe meg og hjelpe meg til å komme på sporet av de unge jentene. Dere vet selv hvem dere er.

Jeg er heldig som har en kjærlig familie og gode venner. Det siste året har dere vært spesielt viktige. Takk til min søster Anne fordi du lyttet når jeg trengte noen å snakke med. Takk til mine barndomsvenninner Ellen og Therese for at dere alltid er der. Torill kom også flyttende fra Nederland og tilbake til Bergen på et gunstig tidspunkt. Det var fint å vite at det fantes en odøling rett rundt hjørnet på Møhlenpris! Takk til Nina for koselige kvelder, oppmuntring og prat. En særlig takk går til Hege som i tillegg til å være kollega, også har blitt en fortrolig venn. I året som har gått, har din tilstedeværelse vært uvurderlig. Øystein, så fint det var at du aldri klaget når jeg kom og rotet til kjøkkenet ditt med bøker og papirer i perioder av innleveringsfasen! Takk for det, og for at du er den du er. En helt spesiell takk går til mine foreldre fordi dere alltid har støttet meg, og særlig fordi dere i en utfordrende tid hjalp meg til å beholde troen på mine indre krefter og at jeg skulle få prosjektet i havn. Denne avhandlingen tilegner jeg derfor dere.

Bergen – Nord-Odal – Sogndal, oktober 2006

Sidsel Natland

Sør-Østerdal tingrett, januar 2005:

Det var ikke meningen å skjære så hardt med kniven, sa en av de tiltalte; en 17 år gammel jente (...). Hun innrømmet å ha rispet offeret i hofte slik at offeret måtte sy i alt 11 sting. En 16 år gammel (...) jente forklarte at hun hadde hatt et sterkt ønske om å ta hevn mot offeret. - Jeg trakk på jentas hode åtte ganger, og sparket to ganger, men jeg angret i dag. Jeg burde ha løst konflikten på en annen måte, innrømmet hun. (...) Hun innrømmet at hun ønsket å ta hevn. - Jeg var blitt kalt hore. Jeg var blitt truet på livet før og var provosert, innrømmet 16-åringen. (*Østlendingen* 20. januar 2005)

Kapittel 1

Jenter som utøvere av vold

Beskrivelse av felt

Det vekker oppsikt når jenter utøver vold. Vi er mer vant til å forholde oss til at det er menn som utøver vold, og at kvinner er ofre for vold utført av menn. Innenfor forskningen er det også vanlig at menns vold fortolkes og forklares i forhold til et system av kjønnsrelasjoner der menn er dominerende og overordnet kvinner. Hvordan skal vi da forstå og forklare *jenters* bruk av vold? Jentene som sto tiltalt i Sør-Østerdal tingrett i januar 2005, forklarte selv sin voldsbruk mot en jevnaldrende jente med sterke ønsker om *hevn* fordi hun hadde satt ut *rykter* om dem og kalt dem *horer*. Derfor oppsøkte de henne og slo, sparket og rispet henne med kniv. Konflikten som uttrykkes og ordene som brukes, er sentrale for det som er tema for denne avhandlingen: Jenters utøvelse av vold mot andre jenter. Avhandlingen er en *kulturanalytisk* studie, noe som blant annet innebærer at den er kvalitativt anlagt og bygger på og kombinerer ulike kilder og analysestrategier. Kildematerialet består av nyhetsoppslag, diskusjoner og spørrelistene der ungdom har blitt spurt om sine opplevelser av vennskap, konflikter og vold, samt forskningsintervjuer med jenter om deres erfaringer som utøvere av vold og deres meningsskaping omkring dette. Avhandlingens ambisjon er således å være et kulturvitenskapelig bidrag til forskning om vold. Den kulturanalytiske innfallsvinkelen innebærer at avhandlingen på et overordnet plan problematiserer kulturelle forestillinger om sammenhengen mellom kjønn og vold, og den fokuserer særlig på hvordan jenter i varierende

grad gis status som subjekter – som utøvere – i voldshandlinger. I dette kapitlet skal jeg først gjøre rede for feltet og avhandlingens problemstilling, deretter vil jeg presentere tidligere forskning om vold, og i kapitlets tredje del skisseres det overordnede teoretiske rammeverket for jeg avslutter kapitlet med å presentere avhandlingens gang.

Jenters vold og den offentlige debatt: Utgangspunkt for valg av avhandlingstema

I massemedia brukes ofte begrepene ”jentegjeng” og ”jentevold”. Overskrifter som: ”Voldsofre frykter jentegjeng” (*Adresseavisa* 16. november 2005), ”Sjalusi førte til jentevold” (*Hamar Dagblad* 4. februar 2003), ”Banket opp av jentegjeng” (*VG-nett* 25. januar 2003), ”Jentegjeng mishandlet 19-åring” (*Aftenposten-nett* 19. august 2002) har bidratt til å sette fokus på at også jenter, *unge* jenter, deltar i utøvelse av vold og viser aggressiv adferd. I de senere år har nyhetssakene dreid fokus fra fenomenet ”jentegjenger” spesielt til ”jentevold” generelt. Ikke desto mindre har det forekommet jentegjenger i Norge med mange av de samme aggressive og voldelige adferdsmønstre som man finner hos guttegjenger. På slutten av 1990-tallet skapte for eksempel jentegjenger som *Criminal Mafia Sisters*, *Macho Girls* og *City Girls* overskrifter i rikspresen: ”Jenter slår jenter helseløse” (*Dagbladet* 15. juni 1997), ”Oslo-jenter i hardkokt gjeng”, ”Flere jentegjenger i Oslo” (*Aftenposten*, hhv. 16. og 17. desember 1998). Reportasjene handlet om organiserte jentegjenger i hovedstadsmiljøet. Forestillingen om voldens forbindelse med det urbane og storbylivet ble satt på prøve i mai 2002 da en jentegjeng på det lille stedet Rognan i Nord-Norge mishandlet en 15-årig venninne på det groveste, og de betalte en mannlig asylsøker for å fullbyrde voldtekt av jenta.¹

Fokuset på jenters vold innebærer også at man beveger seg inn på et juridisk og politisk felt. Nyheter og reportasjer om vold kan forankres i en politisk debatt om ungdoms bruk av vold og grov mobbing. I april 2002 foreslo daværende utdanningsminister Kristin Clemet en lov mot mobbing i skolen, og justisminister Odd Einar Dørum tok ved flere anledninger i sin ministerperiode opp til debatt viktigheten av raskere og skarpere reaksjoner mot kriminell ungdom. Statsminister Kjell Magne Bondevik tok til og med opp temaet i sin årlige nyttårstale (2002) på NRK: Mon ikke tiden var inne for en ”anti-mobbekampanje”? Bondevik-regjeringen ville også gå inn for å skjerpe det kriminalitetsforebyggende arbeidet i norske kommuner. Når unge jenter gjør seg skyldige i vold, møtes sakene med ytterligere

---

¹ Medias dekning av denne saken, og italesettelsen av jenters vold i media og offentligheten generelt vil diskuteres nærmere i kapittel 4.

overraskelse og bekymring. Høsten 2002 hadde både Clemet og Dørum uttrykt spesiell bekymring for og interesse for tiltak mot fremveksten av voldelige *jentegjenger*.

På bakgrunn av den oppmerksomheten de voldelige jentene har fått, er det grunn til å poengtere at jenter fortsatt utgjør en liten andel av det totale antall voldsanmeldte. På oppdrag fra Justisdepartementet har Statistisk Sentralbyrå utført prosjektet ”Kriminalitet blant barn og unge”, der den registrerte kriminaliteten blant barn og unge i Norge er blitt kartlagt.² (Stene 2003, Haslund 2003, Bergh 2003). Andelen ungdommer (15-20 år) som blir anmeldt og siktet for vold, er langt høyere enn andelen blant de under 15 år. Voldslovbrudd var den tredje største lovbruddsgruppen blant siktede under den kriminelle lavalder i 2001. Når det gjelder kjønn, poengteres det i rapporten at antallet jenter/kvinner i forhold til menn er ”*relativt lite*”, men at jenteandelen er størst i de *ynge*ste alderstrinnene: ”Blant de siktede for vold, er hver fjerde 14-åring og hver femte 15-åring ei jente. Det er også i disse alderstrinnene det er størst andel av den kvinnelige befolkningen som blir tatt for vold.” (Stene 2003:30). I følge statistikkene virker det altså rimelig å anta at jentenes deltakelse i vold og andre typer lovbrudd (som naskeri, simpelt tyveri, skadeverk, narkotika) synker med alderen. Til tross for at det i rapporten konkluderes med at kvinneandelen blant straffede øker i alle aldersgrupper, og mest blant de unge, er det fortsatt slik at jenter gjennomgående er underrepresentert i forhold til gutter og menn. Slike tall er interessante og danner grunnlag for det som har fanget min interesse for jenter som utøvere av vold. Gitt det beskjedne omfanget av jentenes vold i forhold til gutters og menns, hvorfor gir media inntrykk av at vi står overfor en feminin ”voldsbølge”? Må det være noe spesielt med jenter som utøver vold? Slike spørsmål har vekket min interesse for feltet og vært bidragende for problemstillingene i denne avhandlingen.

Avhandlingens problemstillinger og formål

I denne avhandlingen setter jeg særlig fokus på hvordan forestillinger om sammenhengen mellom kjønn og vold kommer til uttrykk gjennom massemedia og gjennom ungdommers egne opplevelser av vold. Den svenske etnologen Inger Lövkrona (2001b) sier om kulturforskning på vold at et kulturvitenskapelig perspektiv kan feste blikket både på struktur- og individnivå: Hvordan organiserer samfunnet vold, hvilke former for vold sanksjoneres eller tolereres? Hva er menneskers subjektive opplevelser av vold? En interessant tematisering

---

² Personer under 15 år defineres her som barn, og personer fra 15 til og med 20 år som ungdommer.

er hvordan volden *verbaliseres* (Lövkrona 2001b:34). I denne avhandlingen vil strukturnivået være representert ved media, politikk og forsknings behandling av vold og jenter som utøvere av vold. Dette omtaler jeg som en *dominerende diskurs*.³ Individnivået betegner jeg som *hverdagsdiskurs*.⁴ Jeg legger til grunn at det finnes en dominerende diskurs om sammenhengen mellom alder, kjønn og vold og jeg anser den som konstituerende for vår virkelighetsforståelse. Samtidig er den innleiret i historiske og sosiale prosesser som kan forrykke diskursen, men også tydeliggjøre den, som for eksempel når unge jenter utøver vold. I avhandlingen kommer denne hverdagsdiskursen til uttrykk i intervjuer og samtaler jeg har gjort med unge jenter om deres opplevelser av og erfaringer med vold. En slik måte å studere vold på fanger opp det kulturelt spesifikke. De kulturelle og historiske forestillingene om jenter som voldsutøvere kan nyanseres og foldes ut i sin kompleksitet. Det er derfor følgende problemstillinger som skal underlegges en nærmere analyse:

- *Hva slags forestillinger om sammenhengen mellom kjønn og vold kommer til uttrykk i den dominerende diskurs om jenter som utøvere av vold? Hvorfor har ”jentevold” slik nyhetsverdi? Hvilke forestillinger om kjønn og om alder kommer til uttrykk i medias beskrivelser? Hvordan beskrives jentene som aktører i voldshandlinger?*
- *Hvordan opplever og vurderer jentene selv vold og egen bruk av vold? Hvilke erfaringer har de, og hva slags mening har vold for dem? Hvordan opplever de sine handlinger? Hvordan kommer normer og forestillinger om jenter og vennskap til uttrykk? På hvilke måter gjøres disse idéene betydningsfulle for å legitimere bruk av vold? Hvordan kan denne hverdagsdiskursen ses som relatert til dominerende diskurser omkring vold og kjønn?*

Et overordnet formål med avhandlingen er å bidra til å utvide forståelsen av hva feminitet er gjennom å problematisere jenters subjektposisjon som utøvere av vold. I dette fokuset ligger en avgrensning når det gjelder meningsrammene for avhandlingen. Vold kan studeres på

---

³ Med ”dominerende” diskurs mener jeg hvordan offentligheten fungerer som en viktig premissleverandør for enkeltindividers oppfatninger av sin virkelighet. Ordvalget her må ikke forstås som at jeg mener at det kun er i den offentlige debatten vi finner strukturer av dominans og makt! Begrepet ”dominerende diskurs” bygger på erkjennelsen om at menneskers subjektive opplevelser av vold ikke kan ses som løsrevet fra samfunnets normer om hva vold er.

⁴ Min måte å anvende diskursanalytiske perspektiv på i avhandlingen, vil bli beskrevet nærmere senere i dette kapitlet.

mange måter ut i fra ulike fagfelt og forskningstradisjoner. Vold har multifaktorielle forklaringer, og det kan være både medisinske, nevrologiske og sosiale årsaker til at mennesker tyr til vold (se nedenfor). Jeg vil allerede her poengtere at jeg ikke avviser slike forklaringsmodeller på vold. Men å studere vold i et kulturvitenskapelig perspektiv, er å forstå volden på andre måter. Det innebærer først og fremst erkjennelsen av at *meningsskapingen og fortolkningen av volden* alltid vil være knyttet til kulturelle, historiske og sosiale forhold. Det er disse aspektene ved vold kulturviteren kan studere. Ulike aktører stiller ulike spørsmål til et sosialt og kulturelt fenomen, og sentrale begreper kan fylles med ulikt innhold for ulike grupper. Hva som defineres som ”vold”, er for eksempel sentralt for denne avhandlingen.

Et utgangspunkt for kulturvitenskapelig voldsforskning er at det moderne kulturbegrepet er konstruktivistisk. Da kan vold innlemmes som studiefelt uten at man derigjennom legitimerer vold. Som kulturviter kan jeg intervensere i feltet ved å studere de kulturelle forestillingene om sammenhengen mellom kjønn og vold. I det postmoderne har det blitt vanlig å oppfatte kulturviteren som en type fortolker, hvis rolle kan være å generere dialog og refleksivitet mellom og innenfor ulike sosiale sfærer. Dette henger sammen med opplevelsen av kulturteoretikeren som en ”bærer av diskurser”; som leverandør av idéer og refleksiv kritikk (Smith 2001:236-237). Det er med en slik forståelse av egen posisjon jeg nærmer meg temaet jenters vold.

Forskning om ungdom, kjønn og vold

Vold er både noe universelt og strukturelt og noe lokalt, situasjonsbestemt og spesifikt. Derfor forstås og forklares vold på ulike måter avhengig av kontekst. Min inngang til feltet har vært via forskning om vold fundert i ulike faglige forskningstradisjoner og -perspektiv – både forskning basert på kvantitative undersøkelser, intervjuer og feltarbeid blant ungdom, samt tekstanalyser av nyheter fra massemedia. En del av forskningen er utført i Norge eller Norden, men også studier i britisk og amerikansk kontekst har bidratt med viktige innfallsvinkler. En del av denne forskningen anvender perspektiv på både alder og kjønn. Jeg vil i denne delen av kapitlet gjøre rede for noe av denne forskningen, og vise hvordan den har bidratt til utviklingen av egne problemstillinger.

Forskning om ungdomsvold – den nordiske konteksten

Den foreliggende norske forskningen om vold er oftest basert på ulike former for registrert vold (offentlige etater som politi, legevakt, krisesentre for kvinner) eller større undersøkelser der tilfeldige utvalg av befolkningen deltar (som for eksempel SSBs levekårsundersøkelser), herunder forskning som innbefatter undersøkelser basert på utvalg av unge mennesker (slik som ”Ung i Norge 1992”, ”Ung i Norge 2002”; jfr. Pape og Falck 2003).⁵ Slike undersøkelser gir verdifull informasjon av ungdommers erfaringer med vold. En undersøkelse gjennomført av forskningsinstituttet NIBR (Haaland 2000) viser for eksempel at vold blant ungdomsskoleelever øker, samt at ungdom frykter å bli utsatt for vold. Undersøkelsen påpeker at volden blir hardere, og at *jenter* er mer involvert i voldshandlinger enn tidligere. En tidligere undersøkelse gjennomført av forskningssenteret FAFO (Gautun 1996) viser at det først og fremst er omtale av vold i media som skaper ungdommenes frykt. FAFOs undersøkelse påpeker videre at det er gutter som oftest er utsatt for vold, men at jentene oftere oppgir at de frykter å bli utsatt for vold, samt at de oftere gjør noe for å unngå situasjoner der det kan oppstå vold. NIBRs rapport (Haaland 2000) tar kun opp én dimensjon av vold da det er *offerets* versjon som ligger til grunn for rapporten. Voldsforskningen har ofte manglet utøverens versjon. De siste års studier tar imidlertid opp nettopp utøverens perspektiv, slik som samfunnsforskerne Tore Bjørge, Yngve Carlsson og Thomas Haaland gjør i boken *Generalisert hat – polariserte fellesskap* (2001) der studieobjektet er konflikter mellom høyreekstreme ungdommer og deres motstandere, samt boken *Liv og lovbrudd* (2004) der kriminologene Kristin Hanoa, Kjersti Varang og Hedda Giertsen beskriver både voksne menns motivasjon for å begå ran og unge gutter i kriminelle gjenger og deres erfaring med vold og kriminalitet. Et samlende perspektiv er å se utøvernes handlinger som resultat av den samfunnsmessige situasjon de er i, som preges av utenforskap og avmakt. Psykologene Mette Bengtsson, Per Steinsvåg og Hans Terland diskuterer også i boken *Ungdom bak volden* (2004) vold som et ”prosjekt” og som middel til å mestre en ellers uoversiktlig og uhåndterbar virkelighet. Sosialantropologen Inger Lise Lien (2002) har studert vold og gjengdannelser særlig i Oslo øst og har markert seg med sine funn om at gamle æreskodekser med forankring i føydale, hierarkiske samfunn har blitt sentrale for etnisk norsk ungdom i og med innvandring fra ”øst”.⁶

---

⁵ Jeg fokuserer her på forskning om vold i en nåtidig kontekst. Historikeren Erling Sandmo har ellers studert vold som en kulturell konstruksjon, der empirien er vold i Norge på 1600-tallet (Sandmo 1999).

⁶ I prosjektet ”The Eurogang Paradox” (2001) deltar Lien med artikkelen ”The Concept of Honor, Conflict and Violent Behaviour among Youths in Oslo”.

Denne forskningen setter i all hovedsak fokus på *guttene* som utøvere. Det finnes lite forskning om jenter som utøvere av grov mobbing og vold, jenter i gjenger eller jentegjenger i norsk eller skandinavisk kontekst (Skjørten et. al. 1999:80). I svensk kontekst er det gjort undersøkelser av ungdom og vold, for eksempel via det svenske BRÅ (Brottsförebyggande Rådet) som har det nasjonale ansvar for offisiell kriminalstatistikk i Sverige (www.bra.se), og blant annet kriminologene Felipe Estrada og Janne Flyghed (2001) og Jerzy Sarnecki (2001) har arbeidet med å kartlegge og forstå ungdomsvold i Sverige. Når det gjelder jentene, finnes det få undersøkelser av kvinnelig kriminalitet, og disse omhandler oftest mer voksne kvinner og andre former for kriminalitet enn vold (Walldén 2000). I dansk sammenheng finnes boken *Seje tøser, stakkels piger. Om piger, pigebander, vold og tyveri* (2003) av den danske ungdomsforskeren Per Straarup Søndergaard. Den består av intervjuer med utøvere og ofre for vold, politi og advokater som har vært involvert i forbindelse med jentegjenger, sosionomer, ungdomsarbeidere og en forsker innen kjønn, ungdoms- og populærkultur. Den danske folkloristen Nina Wittendorff er imidlertid i gang med et prosjekt om jenter involvert i vold og gjenger i København (Wittendorff og Malmborg 2004).

I kunnskapsanalysen *Forskning om vold* (Skjørten et. al. 1999), finansiert av Justisdepartementet og Barne- og familiedepartementet, beskrives og anbefales videre kunnskaps- og forskningsbehov. I rapporten påpekes blant annet: ”Det som savnes, er særlig studier av jenter innenfor andre typer voldelige gjenger, og ikke minst jentegjengene som har vokst fram i bl.a. Oslo.” (Skjørten et. al. 1999:80).⁷ Kriminologen Ingunn M. G. Flekkøy (2000) diskuterer i sin hovedfagsoppgave sosial tilhørighet og konflikthåndtering blant jenter i gjenglignende miljøer i Oslo. Hun viser hvordan jentene kategoriserer venner og hvem de kan forvente støtte fra i en konflikt. Hun viser også hvordan jentene differensierer jenter i forhold til hvordan de uttrykker sin feminitet: De hevder at de såkalte ”bertene” vektlegger feminiteten sterkere enn ”gangsterjentene”. Jentenes status avhenger også av deres anseelse, noe som gjerne baseres på deres grad av tilgjengelighet og aktivitet i forhold til seksualitet. Flekkøy konkluderer blant annet med at de komplekse settene av normer og

---

⁷ Kunnskapsanalysen beskriver videre jentegjengene, slik man kjenner dem i Norden, som *flyktige*. De antar derfor at det er *massemedia* som legger til rette for læring av normer for handling. Vårt samfunn gir tvetydige budskap om vold: På den ene siden avvises vold som noe galt og som noe bekymringsfullt, på den annen side brukes vold i ulike former for underholdning (nyheter, film, musikk). I underholdningsbransjen tillegges jenter tydeligere aggressive og utagerende roller enn tidligere. Det har ikke vært rom for å ta opp dette perspektivet i avhandlingen.

forventninger i jentegruppene gjør deres reelle handlingsfrihet liten i en eventuell konflikt (Flekkøy 2000).

Sosiologen Katrine Fangen (1997) har beskrevet en nasjonalistisk jentegruppe. Selv om det dreier seg om en annen gruppering jenter og aktiviteter enn det er snakk om i denne avhandlingen, er noen av Fangens innsikter interessante og overførbare også i denne konteksten: Fangen mener at etableringen av en jentegruppe økte medlemmenes selvrespekt, men også at jentene på denne måten oppnådde mer respekt fra sine mannlige meningsfeller. I følge Fangen kan etableringen av en jentegruppe indikere en misnøye med, og dermed et alternativ til, et ellers mannsdominert miljø. I den nevnte boken *Generalisert hat – polariserte fellesskap* (2001) finnes et avsnitt som omhandler jenter som voldsutøvere: Forskerne viser til at de ikke finner fortellinger i sitt materiale som antyder at jenter i nynazistmiljøet opptrer samlet som utøvere av vold mot andre jenter. Fortellingene handler om oppgjør mellom individuelle aktører, og forskerne tolker dette innenfor rammene av nazimiljøenes kjønnsdelte ”arbeidsdeling”. I de multietniske miljøene har de derimot støtt på jenter som har opptrådt som ”voldsutøvende enhet”. De finner at disse jentene slåss for å oppnå respekt på egne vegne, men også at de fikk tildelt oppdrag om slåsskamper på guttenes vegne (Bjørge et.al. 2001:143-149). Voldsforskeren Ragnhild Bjørnebekk er også sterkt markert i den norske offentligheten på bakgrunn av sitt omfattende kliniske arbeid med unge gutter og jenter med sterke volds- og aggresjonsproblemer. Men når det gjelder mer omfattende etnografiske studier av jenter i gjenger, jenter og kvinner som utøvere av vold og/eller kriminalitet, har jeg imidlertid måttet se til amerikansk og til dels britisk forskning. Disse kommer jeg tilbake til nedenfor.

Voldsforskning og ungdomsforskning

Forskning om ungdomsvold har forbindelseslinjer til forskning om ungdom. Kriminologisk og sosiologisk forskning har særlig utviklet teorier om gjenger i forhold til ungdomskultur. Innenfor sosiologisk orientert kriminologi ble det fra 1950-tallet utviklet flere teorier for å kunne forklare kriminalitet, både på samfunns- og gruppenivå og på individnivå. Felles for retningene er at de først og fremst tok sikte på å forklare *ungdomskriminalitet*, fordi det særlig var i denne gruppen at kriminalitet var utbredt. Utgangspunktet for teoriene er at en delkultur representerer en form for *problemløsning*. Deltagerne står overfor visse felles problemer og delkulturens innhold er bestemt av at den skal kunne gi en kollektiv løsning på problemene

(for oversikt, se Hauge 2001). I de innflytelsesrike kriminologiske teoriene er ungdommene og gjengene som studeres, *gutter* (Brown 1998:98-112, Flekkøy 2000:1).

Med fremveksten av Birminghamskolen og CCCS⁸ fristiltes ungdomsstudier fra de tette båndene som til nå hadde vært til studiene av ungdomskriminalitet. Ungdomskultur ble nå studert som subkulturer, med fokus på klasse, økonomi, kapitalisme, hegemoni og ideologi.⁹ Men også denne forskningen fokuserte på gutter, noe som har bidratt til forestillingen om at ungdom er ensbetydende med *gutter*. Spissformulert kan man si at gutter ikke finnes i forskning om ungdom og om gjenger, for det stilles ikke spørsmål ved kjønnsaspektet når guttene er forskningsobjekt. Psykologen Hilde Papes anmeldelse av boken *Ungdom bak volden* (2004) kan på mange måter leses inn i en slik kritikk. Boken har et eget kapittel viet jenters vold, noe som får Pape til å stusse over det plutselige fokuset på kjønnsforskjeller: Betyr dette at det som har stått før, bare gjelder guttene? Gitt at det er mange av de samme risikofaktorene som gjelder for ungdommers drift inn i volden (Storvoll 2004)¹⁰, hvorfor er ikke kjønnsperspektivet integrert i boken som helhet? (Pape 2004:92). Den britiske kriminologen Sheila Brown (1998) berører det samme spørsmålet når hun kommenterer fraværet av jenter og kvinner i kriminologiens historie og mangelen på empirisk kunnskap og perspektiver på jenter som utøvere av vold. Hun betegner dette som fagets ”tause felt” (Brown 1998:103). Dette kommer jeg tilbake nedenfor, samt i kapittel 3.

Kriminologene Brown (1998) og Maggie Wykes (2001) er opptatt av hvordan koblingen mellom ungdom og vold gjøres til tema i media og politikk. Brown mener at den offentlige debatten gjør ungdom til en ”spesiell” gruppe og at de marginaliseres. Slik sett kan ungdom betraktes som en type kulturelle ”andre” (Brown 1998:14, se også Cohen 1972, Wykes 2001). Da ”ungdom” ble konstituert som ny kategori i etterkrigstida, ble de unge samtidig sett på som en trussel mot samfunnets stabilitet – både fysisk og symbolsk. Ungdom ble symbolet på utfordringen mot moralske og kulturelle verdier. De australske ungdomsforskerne Johanna Wyn og Rob White (1997) påpeker at populære forestillinger om ungdom er doble: På den ene side ses de som problematiske og som en trussel mot det bestående, på den annen side anses de både som symbol på framtid og som ofre for det risikofylte moderne samfunnet.

---

⁸ Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham, grunnlagt 1963.

⁹ Boken *Resistance Through Rituals. Youth Sub-Cultures in Post-War Britain* (1976) står som et sentralt omdreiningspunkt for den forskning og de perspektiv som CCCS bidro med i utviklingen av britiske kulturstudier og ungdoms- og populærkulturforskning.

¹⁰ Psykologen Elisabeth Storvoll (2004) hevder at det er en klar indikasjon på at de etablerte modellene som brukes for å forklare antisosial adferd hos gutter, også kan forklare slik adferd hos jenter.

Denne konstruksjonen av de unge står i tett forbindelse med det lovverk og de institusjoner som opprettes for å støtte og hjelpe de unge siden disse uklarhetene i ungdomstiden legitimerer statens rett til å foreta slike tiltak. Wyn og White ønsker å avdekke de populære forestillingene om ungdom ved å studere ”ungdom” som et *relasjonelt* begrep. At noe studeres relasjonelt, betyr at det studeres i sin kontekst. Det kan være de sosiale prosesser der alder blir sosialt konstituert, institusjonalisert og kontrollert på spesifikke måter både historisk og kulturelt. Dette innbefatter for eksempel også å se hvordan slike prosesser erfares av de unge selv (Wyn og White 1997:25). På denne måten kan man få øye på det mangfold som finnes ungdom i mellom, og hvordan slike forskjeller oppleves og erfares av ungdommene.

Voldsforskningen og kjønnsperspektivet – vold som iscenesettelse av maskulinitet

Vold, både som praksis og begrep, relateres imidlertid stadig til idéer om maskulinitet (Connell 1995, Kolnar 2003, Lövkrona 2001a). Lövkrona (2001a) diskuterer biologiske versus konstruktivistiske forklaringsmodeller og idéer om kjønn og vold, og hun slår fast at dagens foreliggende voldsforskning i stor grad bygger på en uuttalt biologisk forståelse av kjønn (2001a:11). Lövkrona slår også fast at den sterke koblingen mellom ”menn – vold” og ”kvinner – ikke-vold” i seg selv er ukontroversiell, men at det er forklaringsmodellene på disse koblingene som splitter vitenskapen i to ”leire”; de *biologiske* og de *konstruktivistiske* forklaringene.¹¹ De biologiske forklaringene er forankret i en biologisk forståelse av fenomenet der menneskelig adferd og sosiale forhold forklares ut i fra menneskets biologi. De konstruktivistiske forklaringene vektlegger en kulturell og sosial forståelsesmåte, der mennesket oppfattes som sosialt og kulturelt konstruert. I en slik kontekst betraktes også kjønnsforskjeller som innlærte.¹² Som forskermodeller er ikke de biologiske teoriene mer ”sanne” enn de konstruktivistiske. Siden naturvitenskapene gjør hevd på, og oppfattes som, å forvalte de objektive fakta om mennesket, får allikevel disse forklaringsmodellene ofte en høyere status enn humanioras og samfunnsvitenskapenes konstruktivistiske, som ”bare tolker”. Innsikten om at all kunnskap (også naturvitenskap) er konstruert og reflekterer rådende sosiale og kulturelle forestillinger, har vanskeligere for å slå igjennom. Det er derfor

---

¹¹ Dette er begreper som delvis har erstattet begrepene ”arv” og ”miljø”; men begrepene brukes som teoretiske posisjoneringer og tilsvarer derfor ikke arv og miljø direkte.

¹² Merk at dette er å betrakte som ytterpunkter; mange forskere befinner seg på et middelpunkt der de anvender og henviser til begge forklaringsmodellene.

de biologiske ideene om forbindelsen mellom kjønn og vold som er mest "lettselgelige" og som jevnlig kommuniseres i media og populærkultur. (Lövkrona 2001a:10).¹³

Biologisme og konstruktivisme representerer to ulike vitenskapssyn som går ut i fra ulike oppfatninger om forholdet mellom kropp og samfunn og mellom kropp og bevissthet. Både sosiobiologiske og medisinske forklaringsmodeller forklarer *menns* aggressive tilbøyeligheter ut i fra teorier om for eksempel evolusjonære, genetiske, nevrologiske og hormonelle sammenhenger. Feministisk, konstruktivistisk forskning om vold har satt fokus på volden som et strukturelt og ikke bare et individuelt fenomen. Vold kan da for eksempel studeres som uttrykk for en avspeiling av ulike maktrelasjoner i samfunnet og en måte å opprettholde disse på. Den vitenskapelige representasjonen av kroppen (her: om vold er en del av mannens natur eller tillært adferd) har stor betydning for de grunnleggende spørsmålene om hvordan vold bør håndteres av samfunnet og hvordan vold kan unngås.

Innenfor en slik forståelsesramme kan vi plassere de siste årenes kulturvitenskapelige bidrag om vold, da denne særlig har problematisert historiske og kulturelle forestillinger om sammenhengen mellom kjønn og vold. Forskernettverket "Kön och våld – historiska och kulturella perspektiv"¹⁴ ledet av Lövkrona bestod av flere kulturvitere: Lövkrona har i flere arbeider studert menns vold som aspekter av mannlig identitetskonstituering, den svenske etnologen Simon Ekströms (2002) avhandling omhandler svenske kvinners møte med rettssystemet i Stockholm på 1950-tallet etter anmeldelser av voldtekt. Etnologen Kari Telste (2000) har forsket på kjærestemord på 1800-tallet. Telste har også gjort en medieanalyse av en kriminell ungdomsgjeng i Oslo på 1950-tallet (2004). Den svenske etnologen Anja Petersen (2001) har studert konstruksjoner av kjønn blant kvinner i fengsel på

---

¹³ "Tidlig kjønnsmodne jenter mer kriminelle" var for eksempel overskriften på en artikkel i VG (1.10.2003) som henviste til det amerikanske magasinet *Psychology Today* og en undersøkelse fra Universitetet i Ohio som viste at jenter som kom tidlig i puberteten var 27 % mer tilbøyelige til å utføre straffbare handlinger enn jenter som var sent utviklet. En annen rapportering (NRK-nett 23.3.2001) viser til forskning som pekte på at tenåringsjenter med adferdsproblemer har mindre av stresshormonet cortisol enn sine jevnaldrende. Tidligere studier har vist at voldelige menn har lave nivå av cortisol. I artikkelen påpekes det at "(...) studien viser ikke hvorvidt lavt nivå av cortisol er årsak eller resultat av oppførselen til tenåringsjentene": Det ble påpekt at de fleste ungdommene antagelig reagerte på situasjoner i sine liv, og at det her trengs mer forskning for å bestemme hvorvidt biologi er en faktor. I en artikkel på nettstedet www.trim.no, argumenterer ernæringsfysiologen Dag Poleszynski og biologen Iver Mysterud for at uprovosert vold kan skyldes næringsfattig mat, lavt blodsukker, matvareallergier og eksponering for miljøgifter: "Det viktigste virkemiddelet for å bekjempe umotivert, affektiv vold er trolig å endre befolkningens spisevaner fra barnsben av og å redusere mulighetene for å bli forgiftet av tungmetaller som bly, kadmium, kopper og mangan" sier de og konkluderer med at biokjemiske forklaringer på vold har blitt neglisjert av de mer psykososiale forklaringer og tilhørende behandlingsmåter som samtalerapi. (<http://www.trim.no/artikkel.php?id=304>. Publisert 1.2.2004.)

¹⁴ Nordiska Ministerrådets forskningsprogram *Kön och våld* (2000-2004).

1800-tallet, og folklorist Birgitta Meurling (2001) har i flere arbeider arbeidet med seksuell trakassering innenfor religiøse miljøer, noe hun studerer som seksuell vold.¹⁵

Ut i fra min lesning av Lövkronas artikkel, som jeg anser som toneangivende for den kulturvitenskapelige voldsforskningen, blir det tydelig at det faktisk at også jenter kan utøve vold, blir vanskelig å forholde seg til for begge de to vitenskapssyn som hun skisserer. De biologiske forklaringsmodellene blir utilstrekkelige, for de knytter vold til aspekter ved *menns* biologi. Men et viktig poeng for meg er at jeg også opplever at det feministiske perspektivet som mye av kjønnsforskning om vold har lagt til grunn, kan bli utilstrekkelig fordi det knytter vold til aspekter ved *mannlig* identitetskonstituering. Et sentralt bidrag for denne tenkningen kommer fra kjønnsforskeren Eva Lundgren, som forklarer sammenhengen mellom menn og vold med mannlighetskonstruksjoner og mannlig identitetskonstituering. Vold handler da utelukkende om det kulturelt skapte kjønn (se for eksempel Lundgren 1993, 2001). Et slikt radikalfeministisk perspektiv¹⁶ kan potensielt være like determinerende som det Lövkrona kritiserer de biologiske for (Morrissey 2003, mer om dette i avsnittet nedenfor). Det er altså ikke bare den foreliggende forskningen om ungdomsvold som bør suppleres med et blikk på kjønn - den foreliggende feministiske voldsforskningen krever også en annen måte å tenke omkring kjønn på. Jeg ønsker derfor å overskride konstruktivistiske perspektiv som knytter vold til aspekter ved mannlig identitetskonstituering. En måte å gjøre denne overskridelsen på, er å problematisere jenters subjektivitet.

De nevnte kriminologene Brown og Wykes har, i tillegg til sitt fokus på alder, også vært opptatt av å synliggjøre de forestillinger om kjønn som ligger til grunn for medias og politikkenes behandling av lovbrudd, kriminalitet, vold og avvikende adferd. Wykes (2001) analyserer medias dekning av en rekke konflikter under den konservative regjeringstiden i Storbritannia (1979-1990), deriblant saker som berører kjønn og vold - saker der både kvinner og menn var både ofre og utøvere. Wykes finner at mediediskursen og den politisk-juridiske diskursen inngikk en symbiose, en såkalt "sammenflettet diskurs" (Wykes 2001, se også

---

¹⁵ I tillegg til "Kjønn og vold"-forskningen har den svenske etnologen Maja P. Frykman studert folks opplevelser av krig og håndtering av redsler forbundet med krigen i Kroatia 1991-1992 i forhold til perspektiver på "sted" og "plass". NUPI-forskeren Kari Karamè, med Midt-Østen som spesialfelt, er også etnolog og særlig opptatt av betydningen av etnisitet og kjønn i fredsprosesser.

¹⁶ Radikalfeminismen mener at vold både er en avspeiling av maktreasjoner i samfunnet og en måte å opprettholde disse på. Problemet med en slik posisjon er at det bygger på en radikal form for konstruktivismen der kroppene bare forstås som diskursive konstruksjoner.

Morrissey 2003:19). Hun peker særlig på at kvinner eller jenter som har gjort seg skyldige i lovbrudd, av media først plasseres i en diskurs om kjønn, deretter i en rettslig diskurs. Menn plasseres derimot direkte i en rettslig diskurs. Kvinnene behandles som at de først og fremst har forbrutt seg mot normer for feminin adferd. Dette er viktige innsikter også for denne avhandlingen: Selv om jentene aldersmessig tilhører ”ungdommen”, ser det ikke ut til at de er tildelt det samme avviksrepertoar som guttene. Brown (1998) peker på at parametre som “hvit”, “maskulin” og “heteroseksualitet” er begreper som settes i sentrum som nøkkelbegrep for ”sunn ungdom”. Hun mener at dette har fått to konsekvenser for utviklingen av studier av ungdom og kriminalitet: Det første er det nevnte fokuset på unge, hvite menn, det andre – som en følge av dette – er at stemmene til ”ikke-hvite”, ”ikke-heteroseksuelle” og ”ikke-menn” ble *ytterligere* marginalisert. Jentene blir en deBeauvoirsk ”den andre”. At jenter utøver vold, kan således oppfattes som transcendens eller som en overskridelse. For å forstå jentenes inntreden på voldsarenaen, trenger derfor den feministiske voldsforskningen nye perspektiv.

Jentene og volden

Den amerikanske kriminologen James Messerschmidt (2004) hevder at kriminologiens fremvekst som vitenskapelig disiplin baserte seg på en dikotomisk tenkning omkring kjønn som bestående av to motpoler (mann – kvinne), og at antatte *kjønnsforskjeller* mellom disse bidro til å forklare ulike typer kriminell adferd. Messerschmidt mener at når det gjelder jenters vold og kriminalitet, har man helst forsket på den type handlinger som stemmer overens med kulturelle forestillinger om hva jenter er i stand til å gjøre, som for eksempel nasking (Messerschmidt 2004:23).¹⁷ Et eksempel på det er oppslaget ”Jenter stjeler til jul” i *Bergens Tidende* (7.12.2005), som setter fokus på at adventstiden er høysesong for nasking og at tre ganger så mange jenter som gutter tas for nasking. Når butikker som tradisjonelt oppsøkes av unge jenter, øker vaktholdet, er det ikke så rart at antall jenter som blir tatt også øker. Slik spiller stereotyper og den sosiale virkeligheten jentene lever i, opp mot og gir liv til hverandre. Indirekte betyr det at man overser jenters diversitet, og det bidrar til å befeste kjønnsbaserte stereotyper (Messerschmidt 2004:23).

---

¹⁷ Denne typen femininitet vil den australske sosiologen Robert Connell kalle ”emphasized femininity” (Connell 1987:183; Messerschmidt 2004:42). Jeg kommer tilbake til dette i avsnitt om feminitetsformer i kapittel 3.

Selve begrepet ”jentevold” er også problematisk fordi det kan tolkes som at det finnes en spesifikk type kvinnelig vold i motsetning til en mannlig. Det gir ikke mening å beskrive et kjønn utelukkende ved å sammenligne det med en motpol, derfor vil jeg tidlig understreke at det er ”jenters vold” jeg studerer, det vil si unge jenter og den vold som de utøver. For å kunne forske på dette feltet, må man forsøke å studere det eventuelt kjønnsspesifikke ved volden uten derigjennom å bidra til essensialisering og dikotomisk tenkning omkring kjønn. Det innebærer at man må studere kjønn og vold med det for øye at det finnes både likheter og forskjeller mellom gutters og jenters vold og motivasjoner for vold, og ikke minst fokusere på forskjeller innad i gruppene (Messerschmidt 2004). Dette betyr at vi kan lære mye om jenters vold ved å bruke det kunnskapsgrunnlag vi allerede har om gutters og menns vold. Men om nå kjønnsperspektivet skal aktualiseres, innebærer det å se både jenters og gutters vold som en kjønnpraksis. Jeg vil derfor studere både vold og kjønn som diskursive størrelser, og å forstå både kjønn, vold, alder og vennskap som ”(...) a site for critique and challenge”, der de involverte har rom til å uttrykke spenninger, ambivalens, konflikter og gleder (Holland 2004:1). Dette henger sammen med det som ble sagt innledningsvis: Ambisjonen med avhandlingen er ikke å finne fram til ”voldens årsaker” i betydningen å forklare eventuell økning og utbredelse av jenters voldsbruk, men å si noe om *voldens mening* for de involverte på utøversiden. For å kunne si noe om det, må jeg anerkjenne jentenes aktørstatus som subjekter i voldshandlingen. Forskningshistorien har nemlig bidratt til å (re)produsere en rekke myter om jenter eller kvinner som utøver vold eller annen kriminalitet.

Forestillingen om ”den kriminelle kvinne”

Historisk sett er ikke jenters vold et totalt *nytt* fenomen.¹⁸ Kriminologen Anne Campbell (1991) viser til at de tidligste rapporter om gjenger i USA er fra New York omkring 1825. Disse besto i hovedsak av innvandrergreper, særlig irer. Det er ingenting i de tidligste rapportene om ”gjengkriger” som indikerer at kvinner var ekskludert fra dette fellesskapet, ei heller slåssingen. I boken *The Gang* fra 1927 lokaliserte Frederick Trasher omkring 5-6 rene jentegjenger i New York og Chicago. Forskningsmessig er det derfor interessant at med jevne

---

¹⁸ I avisen VG kunne man for eksempel i 1958 lese: ”Ung pike mishandlet av fire venninner: Fire piker i byen Varberg i Halland på 17-20 år har gjort seg skyldig i en sadistisk mishandling av en jevnaldrende kamerat som de mente hadde baktalt dem. De fire lå i bakhold i pikens hage og slepte henne til Amla kirkegård hvor mishandlingen fant sted. (...) Behandlingen pågikk i to timer. De tok av offeret skinnjakken og sweateren hennes og brente henne på begge bryst med glødende sigaretter. Så ga de henne minst 10 slag i ansiktet med hennes eget skinnbelte, og til slutt ga de den stakkars piken en rekke ørefiker. (...)” (VG 6.9.1958) Takk til Kari Telste som kom over denne artikkelen under sin forskning om medias bilder av ungdom og kriminalitet i Oslo på 1950-tallet (se Telste 2004).

mellomrom, både på 1900-, 1920-, 1950- og 1970-tallet har kriminologisk forskning kommet med innspill som alle behandler fenomenet som et ”nytt” og ”oversett” sosialt problem.¹⁹

De italienske legene Lombroso og Ferreros teorier i *The Female Offender* (1895) har påvirket svært mange forklaringsmodeller om kvinners kriminalitet. Deres utgangspunkt var at alle kriminelle representerte et tidligere (tilbakelagt) stadium i den menneskelige utviklingen. De ville derfor finne ut om kvinnelige kriminelle hadde fysiske stigma som skilte de fra ikke-kriminelle kvinner. Siden de allerede hadde utført forskning som hadde ledet dem til resultatet at mannlige kriminelle bar tegn på degenerasjon til en tidligere type i menneskets utvikling, brukte de den samme metode når de skulle forske på kvinnelige voldsutøvere. De studerte bilder av kriminelle kvinner, de målte og undersøkte det fysiske utseendet til kvinner som var i fengsel. Resultatet var imidlertid at de fant for få fysiske tegn til at dette materialet kunne støtte opp under deres teori om den underutviklede kriminelle. Til tross for dette, tolket de materialet ut i fra et evolusjonistisk perspektiv. De argumenterte for at kriminelle kvinner viste færre fysiske tegn på degenerasjon enn kriminelle menn fordi kvinner generelt var mindre utviklet enn menn – fallhøyden er rett og slett lavere! Når en kvinne begår en kriminell handling, er hun imidlertid mer listig og mer ondskapsfull, i følge de to forskerne. Dessuten begår ikke bare disse kvinnene kriminalitet mot samfunnet, men de begår også kriminalitet mot sin egen natur (Lombroso og Ferrero 1895).

Den britiske kriminologen Pat Carlen (1987) påpeker at til tross for at Lombroso og Ferrero skilte mellom psykologiske, antropologiske og biologiske aspekter ved kvinner, ble den biologiske forklaringen rådende (Carlen 1987:2). Den kriminelle kvinnen representerte i tillegg en ”aktiv” kvinne – i motsetning til forestillingen om kvinners iboende passivitet. Konsekvensen av en slik essensiell forståelse av kjønn blir at den kriminelle kvinnen anses som en ikke-kvinne, som maskulin. Carlen påpeker at generelt sett har forklaringsmodeller for kvinners kriminalitet vært at kvinnen har mislykkes med å tilpasse seg sin antatte ”naturlige” biologiske og/eller sosio-kulturelt bestemte rolle. Derfor har det vært kvinnen man måtte endre, ikke de sosiale og kulturelle mønstre som legger begrensende føringer på hennes adferd. Resultatet av dette har vært at i både faglige og rettslige sammenhenger har den kriminelle kvinnen blitt sett på som ”den andre” – i dobbel forstand: noe annet enn ”ekte” kvinner, noe annet enn ”virkelig” kriminelle. Den kriminelle kvinnen representerer med andre

---

¹⁹ Dette diskuteres da særlig i forhold til den såkalte ”frigjøringshypotesen”. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 4, som omhandler den dominerende diskursen om jenter og vold.

ord et *dobbelt avvik* som stadig gjør seg gjeldende til tross for nyere og mer nyansert forskning. På 1960-tallet kom det for eksempel nytt tankegods omkring dette temaet, men det trekkes stadig en klar linje mellom biologi og kvinnelig kriminalitet. I boken *Delinquency in Girls* (Cowie, Cowie og Slater 1968) argumenteres det for eksempel for at selv om lovovertrædelser hos gutter antagelig kan ses i sammenheng med sosiale faktorer, var lovovertrædelser hos unge jenter et spørsmål om biologi – mest trolig en ubalanse i kromosomene hos jentene som fikk dem til å oppføre seg som gutter/menn. Et annet eksempel er kriminologen Freda Adler, som på 1970-tallet diskuterte forbindelsen mellom den økte andelen lovbrudd begått av kvinner i forhold til en antatt, generell frigjøring av kvinner. Adler tar avstand fra de positivistiske, essensialistiske forklaringsmodellene i den foreliggende forskningen, men ved å knytte spørsmålet an til kvinnefrigjøring, gjøres implisitt lovbrudd og kriminalitet til et spørsmål om kjønnsbaserte handlinger: Når kvinner blir frigjort, vil de bli mer like menn, inkludert at de begår kriminalitet - som menn.

Kriminalitet forstås altså stadig som en maskulin handling. Kvinner forbryter seg ikke bare forbrutt i forhold til loven, men også med konvensjoner for feminin adferd. ”Den kriminelle kvinnen” befinner seg derfor stadig i et grenseland med tanke på kjønn, kriminalitet, voksenhet og normalitet. Fordi hun verken er ”ekte” kvinne eller ”ordentlig” kriminell, blir den kriminelle kvinnen et gjennomgående grensetilfelle. På en måte skaper hun uorden i kjønnskategoriene, men avvikene blir samtidig forklart i forhold til rådende forestillinger om kjønn. Derigjennom reproduseres også stereotypene.

Den amerikanske gjengforskeren Meda Chesney-Lind (1997) påpeker at jenter i de gjenger hun har studert, gjør seg skyldige i kriminelle handlinger som vold og omsetning av narkotiske stoffer. På denne måten passer de ikke inn i de tradisjonelle stereotypene om typisk kvinnelig kriminalitet (prostituasjon og nasking). Chesney-Lind mener at diskusjonene om jenter i gjenger og voldelige jenter tenderer å foregå på to ytterpunkter: Enten er jentene portrettert som ofre, eller de oppfattes som frigjorte, ”degendered gangbangers”. Hvordan kan vi åpne opp for mer nyanserte syn på jenter eller kvinner som utøver vold?

Feministisk kritikk og kulturkriminologi

Innenfor gjengforskningen har det manglende kjønnsperspektivet i de senere år blitt gjenstand for en intern fagkritikk (Alder & Worall 2004, Batchelor et.al 2005, Brown 1998, Campbell 1991, Chesney-Lind 1997, Messerschmidt 2004, Miller 2001, Wykes 2001, se ovenfor).

Resultatet av det manglende fokuset på jenter og på kjønnsperspektiv, er at det er vanskelig å tolke jentenes adferd. Man vet lite om hvordan jentene opplever seg selv og sin delaktighet i en gjeng og/eller voldelige handlinger. Flere kvinnelige ungdomsforskere har kritisert de måter gjengjenter tradisjonelt har blitt fortolket på, og de mener at forskningen har skapt følgende stereotyper: At jenter begår kriminalitet alene (i motsetning til gutter som utfører den sammen med andre), at jenter er sterkere bundet til familien og at de ikke er like knyttet til gjengen som guttene (Campbell 1991). Samtidig er det noen særtrekk ved disse jentegjengene som skiller dem fra guttene, særlig når det gjelder konfliktmønstre. I flere mediasaker ser vi at beskyldninger om å være ”hore”, samt ryktespredning omkring dette, kan være en innledning til jentenes voldshandlinger.

Den amerikanske kriminologen Jody Miller mener at noe av årsaken til forskernes ambivalens med å sette fokus på kvinners utøvelse av vold generelt, er at man kan komme til å dreie fokus vekk fra det faktum at menn fortsatt dominerer dette bildet, samt at et slikt perspektiv utilsiktet kan komme til å støtte opp om det sensasjonspregede bildet som finnes av kvinnelige voldsutøvere. Millers studie *One of the Guys* (2001) er en av de nyere etnografiske studiene som har som formål å belyse jenters egne perspektiv på sin deltakelse i gjenger. Miller har studert to jentegjenger i Columbus og St. Louis, USA. En av motivasjonene for studien bunner i at: ”(...) ignoring this aspect of women’s lives means that these women are not given the space to be fully human.” (2001:14). Det er verken jentene selv eller feministisk forskning tjent med. Å studere ”jentevold” må derfor inkludere oppfatningen av unge jenter som ansvarlige for sine handlinger og ikke som offer for sitt kjønn.

En toneangivende studie av jenter i gjenger er den nevnte Campbells *The Girls in the Gang* (1991). I innledningen kritiserer hun sine mannlige fagfellers forskning og karakteriserer denne som distansert idét den ofte har vært basert på kvantitativt materiale som databaser, statistikk og offentlig informasjon. Campbells poeng er at slike perspektiv ikke bringer oss nærmere en *forståelse* av hvorfor en deltar i en gjeng. Vi får kunnskap om hvilke variabler som har innflytelse, men ikke hvordan de påvirker. Campbell utførte derfor feltarbeid blant unge kvinner i New York som var aktive medlemmer av gjenger som de dannet parallelt med sine kjæresters gjenger; en gategjeng, en motorsykelgjeng og en religiøs-kulturell gjeng. Til forskjell fra tradisjonell gjengforskning, som tenderer å fokusere kun på gjenglivets verdier, fanget Campbell opp andre relasjoner og nettverk som var viktige i jentenes hverdagsliv. Hun fant også at jentene aksepterte et maskulint hierarki, og at de aspirerte mot typisk borgerlige

middelklasseverdier som arbeid, inntekt og familieliv. Campbell peker på sosio-økonomiske, etniske og kjønns- og klassemessige undertrykkelsesforhold når det gjelder gjengene hun studerer. Hun kritiserer også feministisk forskning som bekrefter kvinners offerposisjon. Dette har vært et mer behagelig ideologisk ståsted enn å ta høyde for at også kvinner kan befinne seg i en subjektposisjon – som utøver av vold (se også Morrissey 2003, nedenfor). Campbell anser at dette er uheldig, ikke minst fordi den bekrefter stereotypene om kvinnen som den passive part, som objekt. Dette betyr ikke at hun vil romantisere gjengene hun studerer, men det er et oppriktig ønske om at livene til halvparten av befolkningen skal inkluderes som en integrert del av forståelsen av mennesker, ikke at kvinner skal betraktes som en fotnote i menns liv!

Det som kjennetegner disse arbeidene, er altså at de posisjonerer seg kritisk i forhold til den klassiske kriminologien. Dette henger sammen med hvordan kvinner / jenter som utøvere av vold og kriminalitet har blitt behandlet (eller oversett) i forskning om kriminalitet og anti-sosial adferd. Batchelor et. al., Carlen, Campbell, Chesney-Lind og Millers etnografiske studier, men også Wykes' tekstanalytiske studie, må derfor forstås innenfor rammene av en feministisk kritikk av den tradisjonelle kriminologiske forskningen. Ut fra blant annet denne kritikken har en ny retning i kriminologien vokst fram, den såkalte *cultural criminology*. Dette er en mer tverrvitenskapelig retning, der man tar i bruk feministiske, medievitenskapelige og kulturvitenskapelige perspektiv for å belyse hvordan vold, kriminalitet og avvikende adferd tematiseres både i offentligheten, men også av aktørene selv (Ferrell og Sanders 1995, Jewkes 2004, Wykes 2001).²⁰ Denne avhandlingen plasserer seg innenfor en slik tradisjon.

Fra offer til utøver: Jenters handlekraft og subjektiveringsprosessen

Den feministiske kritikken har altså dreid seg om viljen til å overskride forestillingene om den kriminelle kvinnen, ikke minst for å oppnå økt anerkjennelse av kvinners handlekraft på lik linje med hvordan menn alltid oppfattes og behandles i rettssystemet. Den australske sosiologen Belinda Morrissey skriver i boken *When Women Kill. Questions of Agency and Subjectivity* (2003) at det da er et paradoks at hovedtyngden av de feministiske nyskrivningene om kvinners kriminalitet, dreier seg om kvinner som utøver vold for å komme seg ut av en offerrolle, for eksempel for vold fra sin mann. Denne såkalt *viktimologiske*

---

²⁰ Innenfor en kulturkriminologisk tilnærming er det også rom for å analysere og nå en forståelse av publikums fascinasjon for vold og kriminalitet i massemedia; hvorfor er vold både noe dypt bekymringsfullt og samtidig noe estetisk og underholdende (Jewkes 2004:28)?

tradisjonen er dominerende, og forbindelsen mellom viktimisering og kriminalisering er i høy grad en kjønned praksis idet dette er en lenke som ikke muliggjøres for menn, hevder Morrissey (2003:20).²¹ Til tross for at kvinnene her forstås mer i sin kontekst kulturelt og sosialt, bidrar perspektivet lite til å gi dem posisjon som intensjonelt handlende subjekter. Som Morrissey påpeker, kan det såkalte ”battered wife”-syndromet sett som ”juridisk fortelling” være effektivt nok i rettssystemet når skyldsspørsmål skal avgjøres. Men som ”kulturell fortelling” er den uheldig idet den bidrar til fortsatt stereotypisering av kvinner. Poenget for Morrissey er at hvis kriminelle kvinner ikke passer inn i en slags offerrolle, så legger det seg en ”feministisk taushet” over feltet (Morrissey 2003:23). Da henfaller den feministiske forskningen til de samme historiske og kulturelle myter og forestillinger om den kriminelle kvinnen som finnes innen politikk, jus og media, og som alle fratrar kvinner handlekraft (”agency”)²² og subjektstatus. Morrissey peker på tre grunnleggende forestillinger: Den første er kvinnen som ”monster” der forestillingen om kvinners onde natur fratrar henne menneskelighet idet hun transformeres til et monster på utsiden av samfunnet. ”Monsterkvinnen” betraktes som å ha handlet, men ikke som en *menneskelig* kvinne. Den andre er kvinnen som mytisk figur der kvinnen ikke bare gjøres monstrøs, men også transformeres til levendegjøringen av ”det onde”. Kvinnen har her handlekraften til en mytisk figur, det er ikke en nåtidig kvinne som handler. Den siste forestillingen er at kvinnen er det egentlige offer. Her fratras kvinner handlekraft ved at man insisterer på hennes maktesløshet og undertrykkelse; hun handler ikke egentlig intensjonelt. Dermed kan kvinnen ”nektes” ansvar, skyld, handlekraft og ofte også rasjonalitet.

Disse modellene bidrar til å insistere på kvinnes annerledeshet, og de plasserer henne på utsiden av det sanksjonerte samfunnet. Resultatet er kvinnerepresentasjoner som fratrar dem menneskelig handlekraft og subjektstatus, og således bekreftes at kvinnelig aggresjon ikke har noen plass i ”vår kultur” (Morrissey 2003:24-27). Morrisseys empiriske nedslagsfelt er kvinner som har myrdet, og således analyserer hun media og rettsapparatets behandling av langt alvorligere saker enn det materialet i denne avhandlingen dreier seg om. Allikevel er tankegodset sentralt for mitt tema. Kapittel 4 om medias fortellinger om jentevold vil ta for seg hvordan jenter tales og skrives om i den dominerende diskursen på måter som i varierende

---

²¹ Som et apropos kan det her nevnes at psykologen Hilde Pape har studert vold i parforhold, en studie som vakte oppsikt da 6 % av de spurte mennene (mot 4 % av kvinnene) oppgav at de hadde blitt fysisk angrepet av sin partner i løpet av de siste seks måneder. (Pape 2003).

²² Jeg oversetter begrepet ”agency” med ”handlekraft”. Jeg kommer tilbake til begrepet i forbindelse med Henrietta Moores anvendelse av det i kapittel 3.

grad anerkjenner deres subjektstatus. Senere i avhandlingen vil jeg komme inn på hvordan dette kan brukes aktivt av jentene selv, for eksempel når de legitimerer sin voldsbruk.

Felles for den feministiske kritikken av volds- og ungdomsforskningen, er poengteringen av at det faktisk at kvinner og jenter er fraværende i forskningen, indikerer at de ekskluderes også i andre faglige sammenhenger. Verken forskningen eller jentene selv er tjent med denne graden av underteoretisering. Når jenter utøver vold, kommer nye fortellinger til, og vi tvinges til å utdype vår forståelse av hva femininitet egentlig betyr. At jenter utøver vold, er en situasjon som krever et skifte, og det gir forskeren en mulighet til å åpne opp nye dører og analysere mer radikale muligheter for feminin handlekraft. I kapittel 3 vil jeg komme tilbake til Morrisseys modell for en slik subjektiveringsprosess. Der vil jeg også komme inn på den britiske antropologen Henrietta Moores (1994) teorier omkring kjønn og vold. Moore knytter vold til fantasier om makt og identitet, og et av hennes utgangspunkt er at det finnes oppfatninger om kjønnsforskjeller som styrer kjønnene til ulike former for virksomhet. Moore mener derfor at diskurser skaper kjønn(sforskjeller).

Forskningsdesign: En diskursanalytisk tilgang

Med kulturanalysen som forskningsmessig holdning kan man gå bredt ut i valg av analyseverktøy, men allikevel er et samlet blikk i denne avhandlingen det som har særpreget folkloristiske analyser, nemlig fokuset på det narrative. Fokuset på fortellingen og den gode dialogen er viktige redskap, både analytisk og metodisk (se kapittel 2). Som utgangspunkt for avhandlingens overordnede forskningsdesign har jeg funnet inspirasjon i å tillempe diskursanalytiske innfallsvinkler. Generelt kan man beskrive ”diskurs” som en idé om at språket er strukturert i ulike mønstre, som våre utsagn følger når vi agerer innenfor ulike domener. Mer konkret blir da diskurs en bestemt måte å snakke om og forstå (et utsnitt av) verden på som får sosiale konsekvenser (Jørgensen og Philips 1999).

Idéhistorikeren Michel Foucault var den som utviklet idéene om diskursanalysen – både ved å utvikle teori og begreper, samt gjennom en rekke empiriske undersøkelser. Diskursanalysen er utviklet videre etter Foucault, særlig hvordan teoriene om diskurs kan omsettes i metodiske tilnærminger. I boken *Diskursanalyse som teori og metode* (1999) diskuterer de danske medie- og kommunikasjonsforskerne Marianne Winther Jørgensen og Louise Philips tre

diskursanalytiske tilganger: Diskursteori, kritisk diskursanalyse og diskurspsykologi. Det er ikke rom her for å gjengi tilgangene i detalj, men jeg vil kort gjøre rede for det som har inspirert meg når det gjelder forskningsdesign for denne avhandlingen.

Anvendelsen av de tre tilgangene innebærer alle å ta avstand fra oppfattelsen av det sosiale som styrt av én ideologi. Subjektene blir ikke interpellert²³ i bare én subjektposisjon: Forskjellige diskurser gir subjektet forskjellige og til og med motstridende posisjoner å snakke ut i fra. Felles for tilgangene er et sosialkonstruktivistisk vitenskapssyn, en felles oppfatning av språk (at verden får betydning via språket), oppfattelsen av subjektet (ikke autonomt), samt en målsetning om å bedrive kritisk forskning. Forskjellen mellom tilgangene handler mer om diskursens rolle i konstitueringen av verden; i hvor stor grad man anser diskursen som konstituert eller konstituerende (Jørgensen og Winther 1999:28-29).

Diskursteoretikere oppfatter mennesket som styrt av diskursene, innen kritisk diskursanalyse ses diskurs som ett av flere aspekter ved sosial praksis, og innen diskurspsykologien hevdes både at diskursen er fullt ut konstituerende samtidig som diskursen oppfattes som innleiret i historiske og sosiale praksiser. Dette innebærer ikke en oppfatning om at ”virkeligheten ikke finnes” eller at ”alt er diskurs”, men snarere et perspektiv der man anser at det er via diskurs at ”virkeligheten” får *betydning* for mennesker.

Innenfor *diskursteorien* er diskursanalysens formål å kartlegge de prosesser hvor vi kjemper om hvordan tegnenes betydning skal fastlegges, og hvor noen fikseringer blir så konvensjonelle at vi oppfatter dem som naturlige. Diskursteoretikerne Laclau og Mouffe (se Jørgensen og Philips 1999:36-41) definerer diskurs som ”fastleggelse av betydning innenfor et bestemt domene”. Det ”diskursive feltet” blir da alle muligheter som diskursen *utelukker*. Laclau og Mouffes begrep om *flytende betegner* er et begrep jeg har tatt i bruk i min tilnærming til vold som begrep. En flytende betegner henviser til ”tegn som er spesielt åpne for betydningstilskrivning”. Ulike diskurser kjemper om dem; kjemper for å fylle dem med innhold. Gjennom lesning av mitt materiale anser jeg at vold kan studeres som en flytende betegner. Vold er en kjønnset kategori, og den tilskrives betydning i forhold til alder (i tillegg til klasse, etnisitet, religion og lignende).²⁴

---

²³ Interpellasjonsbegrepet knyttes til Althusser og brukes om den prosessen hvor igjennom individer blir ”compelled to identify with the representations which their culture supplies” (Silverman 1983:218, se Morrissey fotnote 19 side 181)

²⁴ Interseksjonalitetsbegrepet kan for eksempel være relevant i en konkret analyse.

I en *kritisk diskursanalyse* studeres diskurs som en viktig form for sosial praksis som både reproduserer og forandrer viten, identiteter og sosiale relasjoner (herunder maktrelasjoner), og som samtidig formes av andre sosiale praksiser og strukturer. I avhandlingen har jeg funnet inspirasjon fra den kritiske diskursanalysen når det gjelder dokumentanalysen av de eksterne kildene (se kapittel 2), særlig mediematerialet, men også delvis i hvordan jeg forholder meg til det som sies i intervjuene. Diskursiv praksis reproduserer en allerede eksisterende diskursiv struktur, men utfordrer samtidig strukturen ved å bruke ord til å betegne det som kunne vært utenfor strukturen. Faircloughs begrep om *diskursorden* omfatter de ulike diskurser som konkurrerer i samme rom,²⁵ og som de konkurrerer om å fylle med innhold på hver sin måte. Et godt redskap for å finne og dokumentere en diskursorden, er å se etter de flytende betegnerne. Man analyserer derfor de konkrete tilfeller av språkbruk eller den kommunikative begivenhet som en del av diskursordenen fordi denne fungerer som en form for sosial praksis idet den reproduserer eller utfordrer diskursordenen. Det er derfor her et fokus på *hverdagens betydningsforhandling*. Tekster har flere betydningspotensialer - flere tolkninger er mulige, motstand er mulig.

Diskurspsykologien anser at språket ikke bare gir uttrykk for opplevelser, men at opplevelser og den subjektive psykologiske virkelighet også konstitueres via språket. Diskurspsykologien setter fokus på hvordan identiteter oppstår, forhandles og omformes i sosiale situasjoner. Identitet forstås dermed også som noe diskursivt. At folk har én, fast identitet, avvises. Folk har flere, fleksible identiteter. Identitet kan derfor forstås som produkter av ulike diskurser. I senmoderniteten blir identitet ytterligere fragmentert og ustabil fordi det konstrueres via en mengde motsetningsfylte og ofte konkurrerende diskurser.²⁶ Identiteter konstrueres således av forskjellige skiftende diskursive ressurser og er dermed relasjonelle, uferdige og ustabile. Dette betyr ikke at man hele tiden begynner på nytt med en ny identitet hver gang man snakker! Den identitet som man italesetter på et gitt tidspunkt, kan forstås som en *avleiring* av

---

²⁵ Det tidligere nevnte begrepet "sammenflettet diskurs" (Wykes 2001) tangerer på noen måter begrepet om "diskursorden" siden Wykes ønsker å rette oppmerksomheten mot at det finnes diskurser omkring kjønn, jus og politikk som på ulike måter forsøker å fastlegge betydningen av hva vold og kriminalitet er. Begrepet "diskursorden", som er hentet direkte fra diskursteorier, tydeliggjør i større grad rammene for en analyse. Om dette var formålet, kunne Wykes muligens etablert "kvinnekriminalitet" som diskursorden, og løse denne opp i en kjønnsdiskurs, kriminalitetsdiskurs, mediediskurs, politisk og juridisk diskurs. Imidlertid er nok poenget med Wykes' begrep å rette oppmerksomheten direkte mot at det finnes en symbiose mellom media og politikk (se også Morrissey 2003:19). Jeg anvender meg av begge begrepene, men bruker diskursorden som det overordnede rammebegrep.

²⁶ Før var identiteten gjerne formet omkring strukturer som nasjon, klasse, kjønn, familie. I dag har individet mange sentrum som skaper motstridende elementer. For eksempel kan man være kristen og feminist, forbruker og økologibevist.

tidligere diskursive prosesser. Avleiring skaper *kontinuitet*. Man former en selvforståelse ved å velge én versjon av selvet fremfor andre mulige versjoner. Dette er en *lukning* som kun er midlertidig. Gjennom denne midlertidige lukning åpnes også muligheten for å skape en kollektiv identitet. Diskurspsykologien er dermed det perspektiv som legger seg tettest opp mot min måte å lese de interne kildene; intervjuene, i denne avhandlingen.

Structured action theory

Dette teoretiske rammeverket krever videre en metodisk-teoretisk tilnærming til feltet som Messerschmidt omtaler som *structured action theory* som:

(...) enables us to explore how and in what respects masculine and feminine embodied practices are constituted in certain settings at certain times, and how embodied masculine and feminine practices relate to specifically interpersonal assaultive violence and non-violence. (Messerschmidt 2004:50).²⁷

Ovenfor nevnte jeg Messerschmidts kritikk av et kjønnsperspektiv som er for lite fleksibelt og som baserer seg på en dikotomisk forståelse av forbindelsen mellom biologisk og kulturelt skapt kjønn. For Messerschmidt er kjønn å forstå som "(...) *embodied structured action* – what people, and therefore bodies, do under specific social structural constraints." (Messerschmidt 2004:40). Det å forstå handlinger som forankrede både i enkeltindividet og i større strukturer, er et redskap for å undersøke både:

(1) embodiment as a *lived* aspect of gender, (2) the possibility of adolescent masculine practices by *both* boys and girls, (3) how such embodied actions may be related to violence and non-violence, and (4) the validity of the mind-body, sex-gender, and gender difference binaries. (Messerschmidt 2004:35).

En teori om forholdet mellom struktur, handling og aktørnivå vil vektlegge konstruksjonen av kjønn som resultatet av noe som er situert, relasjonelt og kroppsliggjort; noe som "(...) grows out of embodied social practices in specific social structural settings and serves to inform such practices in reciprocal relation." (Messerschmidt 2004:36). Dette legges da fram som en relevant teoretisk ramme for studiet av ungdom og vold: En teori som forbinder hverdagens praksis (mikronivået) med de større sosiale strukturene, er essensielt for å forstå ungdomsvold

---

²⁷ Messerschmidts idéer tangerer mitt forskningsdesign der jeg snakker om en "hverdagsdiskurs" og en "dominerende diskurs", dette presenteres nærmere i kapittel 3.

(Messerschmidt 2004:40). Det å analysere jenters vold innenfor et diskursanalytisk rammeverk, er fruktbart for å kaste lys over disse ulike nivåene. En konkret diskursanalyse kan både stille spørsmål ved hvorvidt og hvordan offentlighetens billeddannelser henger sammen med folks egne virkelighetsforståelser og hverdagsliv. Et slikt rammeverk tar hensyn til både de begrensninger som dominerende diskurser legger på betydningsproduksjon og til folks aktive rolle i å både reprodusere og endre disse vilkårene (Jørgensen og Phillips 1999:158-159). Femininitet vil med andre ord studeres som en diskurs i denne avhandlingen, noe som innebærer å få øye på hvordan en type feminin adferd har blitt etablert som en norm og derigjennom problematisere hvordan femininitet faktisk er noe historisk, sosialt og kulturelt situert og konstruert.

Kulturviteren og diskursanalysen: Et multiperspektivistisk arbeid

Den svenske folkloristen Georg Drakos meislei i sin avhandling fram et analyseverktøy ut i fra Foucaults diskursteorier og folkloristikkens fokus på tekst, kontekst, intertekstualitet (Drakos 1997). Drakos henviser til Bauman og Briggs som har påpekt at diskursanalyser ”(...) i Foucaults anda sällan förenas med studier av människors konkreta talhandlingar. Följdaktligen kan motsvarande konstaterande göras om folkloristiska textanalyser. Dessa är sällan ägnade åt diskursanalyser.” (Drakos 1997:206). Drakos påpeker at folkloristisk tekstanalyse og diskursanalyse befinner seg på to ulike nivå, og han spør hvordan disse kan forbindes med hverandre. Drakos’ strategi er å tenke informantenes intertekstuelle strategier som en praksis hvorigjennom de har makt til å endre subjektet i forhold til de makt- og vitenspraksiser som omgir deres tilværelse. Om man studerer dette fra to nivåer, kan denne subjektiveringsprosessen lenkes til både diskursanalyse og folkloristisk analyse:

Den ena nivån är förlagd till det plan där de lepradrabbades praktiker utspelar sig och rör analysen av deras strategiska intertextuella konstruktioner. Den andra nivån som är förlagd till ett diskursivt plan rör frågan om vad som konstituerar det meningssammanhang som deras intertextuella konstruktioner inngår i. (Drakos 1997:206).

Kan det være at Drakos’ skriver dette før ordet diskurs og diskursanalyser ble moteord i den kulturvitenskapelige forskningen, og at han legger seg tett på Foucault diskursteori, i stedet for det som påpekes senere; at det dreier seg om både en teori og en metode, samt at det finnes ulike måter å designe en konkret diskursanalyse på? Foucaults diskursteori sier egentlig lite om hvordan dette kan utføres i en konkret analyse. Jeg opplever at min bruk av

diskursanalytiske innfallsvinkler tangerer Drakos' tillempeing. Med inspirasjon fra Jørgensen og Philips (1999) forholder jeg meg allikevel noe mer pragmatisk til diskursanalysen idét jeg bruker den som et metodisk verktøy. Diskursanalysen bærer bud om en kritisk forskning. De to nivåene som Drakos refererer til, ligger tett på det jeg velger å betegne som henholdsvis hverdagsdiskurs og dominerende diskurs. Jeg kunne valgt å kalle hverdagsdiskursen for et praksisnivå, men har valgt å bruke ordet diskurs for å synliggjøre at også hverdagens praksis er innleiret i større diskurser. I tråd med problemstillingen vil fokuset på ”jentevold” i norske media av meg bli diskutert som uttrykk for en dominerende diskurs som forstås som sammenflettet med både politikk og foreliggende forskning for derigjennom å kunne si noe om hvordan forestillingene om sammenhengen mellom kjønn og vold er virksomme i det offentlige ordskifte om jenter, ungdom og vold. For meg er diskursanalysen nyttig for å kaste lys over hvordan dominerende diskurser kan brukes som en fleksibel ressurs i sosial interaksjon i det hverdagslige. Diskursen blir å anse som menneskets tolkningsrepertoar. Min inspirasjon til å anvende et diskursperspektiv på min analyse av ”jentevold”, henger også sammen med at det å se noe som en diskurs, innebærer erkjennelsen av at diskursen er en *reduksjon av muligheter* (Jørgensen og Phillips 1999:37).²⁸

Jørgensen og Phillips sier at man i en konkret analyse kan ha nytte av å arbeide *multiperspektivistisk* (1999:12) ved å kombinere innsikter fra de ulike diskursanalytiske tilgangene, samt å trekke inn andre teorier og perspektiver enn de diskursanalytiske. Ulike perspektiv gir ulike former for innsikt og forståelse. De understreker imidlertid viktigheten av at et slik multiperspektivistisk arbeid ”(...) ikke baseres på et mismask av forskjellige synsvinkler, men på en sammensatt og sammenhengende teoretisk ramme, hvori de forskjellige perspektiver former og omformer hinanden.” (Jørgensen og Phillips 1999:12). Med kulturanalysens eklektiske holdning til bruk av teori og perspektiv er det her lett å føle seg truffet. Kulturviteren bør spørre seg: Kjenner jeg godt nok til den filosofiske og vitenskapsteoretiske plattform for de teorier og perspektiver jeg bruker? Det diskursanalytiske rammeverk som her forsøkes anvendt, hviler på et sosialkonstruktivistisk grunnlag og erkjennelsen av en historisk og kulturell spesifisitet. Jeg opplever at de teorier og perspektiver omkring for eksempel alder, kjønn og vold som analysen vil suppleres med, er fundert i det samme vitenskapsteoretiske og –metodiske landskapet. I et forsøk på å unngå at min analyse

---

²⁸ Innenfor et diskursanalytisk perspektiv passer også Foucaults maktbegrep inn – erkjennelsen av at makt ikke bare er undertrykkende, men at makt også derigjennom virker produserende (Gordon 1980:119).

bare er basert på ”miskmask”, så følger jeg Jørgensen og Phillips forslag om at man i et konkret multiperspektivistisk arbeid installerer en diskursorden som kan sette en ramme for analysen. Gjennom nærlesing av materialet for denne avhandlingen, har jeg etablert ”jentevold” som diskursorden (se kapittel 4). Men via nærlesing av materialet ser jeg at denne diskursordenen omfatter et mindre nett av diskurser om vold, kjønn og ungdom. Disse kan studeres som flytende betegnelser som indikerer at det kan finnes andre og konkurrerende måter å oppfatte hva vold, kjønn (jenter som ikke-voldelige) og ungdom (avvikere i forhold til verdier og normer) ”er”.

Avhandlingens gang

I kapittel 2 presenterer jeg kildene avhandlingen bygger på, og jeg gjør rede for utvalgte relevante forskningsetiske og metodiske diskusjoner. I kapittel 3 presenterer jeg sentrale teoretiske posisjoner og utgangspunkt for mitt blikk på kjønn og vold i avhandlingen. Henrietta Moores teorier om sammenhenger mellom kjønn, vold og identitet gjøres også rede for, samt Belinda Morrisseys subjektiveringsmodell. Kapittel 4 er det første analysekapittelet, og der tar jeg opp den billeddannelsen av jenter og vold som kommer til uttrykk i media, politikk og forskning. Fra og med kapittel 5 vender jeg blikket mot jentene selv, og jeg begynner med å diskutere jenters vennskap med perspektiv på vennskapet som identitetsforhandling og arena for iscenesettelse av kjønn. Kapittel 6, ”Meningen med volden”, tar for seg jenters erfaringer med vold og hvordan volden forstås og forklares. Kjønn og alder står fram som elementer i jentenes legitimeringsstrategier. I kapittel 7 går jeg mer inn på det som oppleves som det mer kjønnsesifikke med jentenes konflikter og vold, nemlig begrepet ”hore”, og rykter og beskyldninger omkring dette. I kapittel 8 oppsummerer jeg avhandlingen og peker videre.

Kapittel 2

Håndverket. Avhandlingens kilder, forskningsetikk og tolkningspraksis

Denne studien har en kvalitativ tilnærming til vold og jenters bruk av og erfaringer med vold. Det henger sammen med at det er voldens *meningsdimensjon* som står i fokus. En kvalitativ tilnærming reiser ulike metodiske og etiske problemstillinger. I dette kapitlet presenterer jeg kildematerialet, og jeg kommer inn på de sidene av forskningsprosessen som jeg har erfart som spesielt utfordrende med henhold til forskningsetikk. Det er særlig spørsmål knyttet til det frivillige, informerte samtykke, anonymitet og konfidensialitet som vil bli diskutert. Avslutningsvis kommer jeg kort inn på materialets gyldighet og kulturvitenskapelig tolkningspraksis, et tema jeg mer utførlig har behandlet i artikkelen ”Det var jeg som holdt pistolen! Om gyldighet og sannhet i kulturvitenskapelig tolkningspraksis.” (Natland 2007 u.u.).²⁹

En kvalitativ tilnærming

For kulturviteren, som er opptatt av å studere og kaste lys over meningssammenhenger, er kvalitative innfallsvinkler essensielle i bestrebelsene på å forstå sitt studieobjekt. Kvalitative metoder innbefatter ulike tilnæringsmåter som observasjon, dokumentanalyser og intervju. Kvalitative forskningsintervju er særlig egnet til å få tilgang til informantenes egne perspektiv på seg selv og sin virkelighet. Dette krever en empatisk grunnholdning fra forskeren. Folkloristene Bente Alver og Torunn Selberg (1992) påpeker at: ”Det essensielle ved en kvalitativ innfallsvinkel er nærhet til det felt man studerer og til den enkelte informant. Gjennom innlevelse forsøker man å nå fram til sine informanternes virkelighetsforståelse.” (Alver og Selberg 1992:34). Innenfra-perspektivet er sentralt når forskeren er ute etter å gripe aktørenes egne virkelighetsforståelser. Flexibilitet er et kjennetegn ved metoden. Dette innebærer at arbeidsmåten er åpen og søkende, noe som ikke bare gjelder arbeid med intervju, men også dokumentanalysens tekstgranskning. I dette prosjektet anvendes intervju og

---

²⁹ Artikkelen er mitt vitenskapsteoretiske innlegg for dr.art.-graden. Det er ikke plass til å gå i dybden på disse temaene i avhandlingens metodekapittel.

dokumentanalyse. Disse kvalitative forskningsteknikkene er formålstjenlige i forhold til avhandlingens problemstillinger og siktemål, som er å *forstå* jenters vold, vise *kompleksiteten* i deres syn på seg selv som jenter og den vold de deltar i, og derigjennom *nyansere* kulturelt skapte forestillinger om sammenhenger mellom kjønn og vold. Forståelse, dybde, kompleksitet og nyansering står da i motsetning til forklaring, bredde og det generelle – sammenhenger som kvantitative innfallsvinkler er mer egnet til å gi svar på (Alver og Selberg 1992:33f).

I praksis innebærer et kulturvitenskapelig tolkningsarbeid en kontinuerlig pendling mellom nærhet og distanse, både i forhold til forskningsobjekt, teorier, perspektiv, men også en pendling mellom forskerens forforståelse og det som skal bli til forståelse. utfordringer med forforståelsen har jeg diskutert tidligere. I artikkelen ”Sympatisk, empatisk, kritisk?” (2002) spør jeg hva slags implikasjoner det kan ha om forskeren velger tema hun står nær og har personlige og/eller politiske interesser og meninger om. Jeg stiller spørsmål ved om en slik nærhet kan stå i veien for valg og tillempling av teorier og perspektiv, og argumenterer for at den nærhet forskeren skal ha til sitt felt og sine informanter, må kunne være en *strategisk nærhet* (Natland 2002:94). Denne forskningsmessige holdningen er reflektert inn i mitt valg av avhandlingstema. Jeg ønsket å arbeide med et felt som jeg ikke hadde personlige interesser i eller forutsetninger for å mene noe om, rent bortsett fra at jeg er motstander av alle former for vold. For meg er vold enhver form for handling som skader eller kontrollerer et annet menneske.³⁰ Jeg ønsket allikevel å forstå voldsbruk fra utøverens perspektiv uten å derigjennom forsvare de involverte jentene.

Både forskningsfelt og de teorier som jeg har anvendt, representerer nye områder for meg som forsker. Valg av tema er allikevel ikke noe som preges av en desinteressert holdning, og interessen for jenters voldsbruk vokste først fram ut i fra en nysgjerrighet på avisenes ordvalg i overskrifter og reportasjer, samt mer generelt hvordan jenters vold presenteres i medie- og populærkulturen. Dette blikket er i sin tur ikke tilfeldig siden jeg er interessert i kulturvitenskapelige perspektiv på populærkultur. Veien var derfor ikke lang til å se at dette kunne kobles til en generell interesse for å finne ut av hvordan et kulturvitenskapelig perspektiv kunne være et bidrag til å forstå et felt som har store implikasjoner for hvordan vi opplever samfunnet: Hvordan forstås og håndteres vold? Det er, for å si det med folkløsten

---

³⁰ Se for eksempel www.atv-stiftelsen.no for sentrale voldsdefinisjoner.

Line Ytrehus, derfor ikke til å komme bort i fra det faktum at ”Allerede det å se noe som empirisk materiale, innebærer en tolkning.” (Ytrehus 2004:23). Det empiriske materialet som jeg bruker for å diskutere jenters vold, består av ulike kilder som jeg i neste avsnitt skal presentere nærmere.

Avhandlingens eksterne kilder

Jeg analyserer tekster, særlig mediemateriale, der ”jentevold” omtales. Dette er en *ekstern kilde*³¹ i den betydning at forskeren ikke selv har vært deltagende i skaping av kilden.

Hovedsakelig består materialet av saker som har forekommet i tidsrommet under og nært opp til min stipendiatperiode, altså fra +/- 2002-2006. Materialet er funnet ved daglige gjennomganger av landets større aviser på internett (Aftenposten, Dagbladet, VG, Dagsavisen, Nettavisen, Bergens Tidende og BA), regelmessige søk på Mediearkivet / A-tekst og på søkemotorene Yahoo, Google, Alta Vista og Sesam (søkeord: ”jentegjeng”, ”jentevold”, ”jenters vold”). På denne måten har jeg funnet nyheter fra lokalaviser som ikke har blitt så store saker at de har nådd rikspresen.

Dette materialet består hovedsakelig av nyheter og reportasjer.³² Noen saker blir ”bare” omtalt i form av en kort nyhetstekst, mens andre saker får stor oppmerksomhet og følges opp med reportasjer. Nyheter er en rapportering av noe som har hendt, og den kan være kort, noen ganger bare noen linjer. Reportasjen er lengre og er bredere anlagt. Her har journalisten mulighet til å gå grundigere inn i en sak, og den kan belyses fra flere sider. I reportasjen skaper journalisten en nærhet ved å skildre både personer og miljø, og han/hun kan selv være mer nærværende i teksten. Genren reportasje har en uklar rolle i journalistikken, ikke minst fordi den er en *blandingsgenre*. Det vil si at den kan bestå både av intervjuer, historikk, den kan gis artikkelform, og den kan illustreres med bilder og grafiske framstillinger. Dette betyr at det ikke er faste normer for journalistens språkhandling, for eksempel med hensyn til om journalisten kan komme med egne synspunkter i reportasjen. (Hillesund 1996:250, Bech-Karlsen 1984).

Det er viktig å poengtere at det som kommer fram i nyheter og reportasjer, kan være utsnitt av hendelsen som ikke nødvendigvis yter rettferdighet i forhold til en mer nyansert framstilling av et saksforløp. I forhold til eget avhandlingstema, er dette noe som blant annet andre

---

³¹ For diskusjon om interne og eksterne kilder, se Alver og Selberg 1992:27-29.

³² Det innsamlede mediematerialet er samlet og tilgjengelig ved Institutt for kulturstudier og kunsthistorie, UiB.

voldsforskere og terapeuter, som i kraft av sitt arbeid har kunnskap om saker som er blitt omtalt i media, har minnet meg på. Ikke at dette er ukjent for kulturforskere: I sin studie fra den danske øya Anholt, som sommeren 1973 opplevde massivt medietrykk etter at man fant gjenstander som kunne tyde på at det hadde foregått satanistiske ritualer på øya, viser Bente Alver at det var et stort sprik mellom hva media rapporterte fra Anholt og hvordan øyas beboere selv opplevde saksforholdene. Beboerne opplevde seg feilsitert og etter hvert latterliggjort i avisene (Alver 1990:37-54). Den svenske folkloristen Barbro Klein påpeker også noe lignende ut i fra erfaringer med sin studie av ”Miraklet i Södertälje”. I sin analyse av mediematerialet, som omhandler begravelsen til den syrisk-ortodokse biskopen Mar Korillos, går det fram at *svenske* aviser publiserte bilder av menn som sto i kø for å kysse sin avdøde biskop, noe som fikk kommentatorene til å konkludere med at det var en total mannsdominans under begravelsen. *Syriske* aviser publiserte imidlertid bilder som tydelig viser at også kvinner og barn var til stede og kysset biskopens hånd. Dette har fått Klein til å bli oppmerksom på til dels svært kompliserte kildekritiske aspekt i bruken av mediemateriale (Klein 1997:19, fotnote 7). Om man ikke alltid har tilgang til ulike typer medier, slik som Klein hadde i dette tilfellet, er det ikke desto mindre viktig å være oppmerksom på dette.

Når man analyserer et mediemateriale, er det viktig å reflektere inn en bevissthet om det som *ikke* står der. Dette kan for eksempel gjøres ved å inkorporere bevisstheten om at kilder alltid er diskursive. Et oppslag i *Klassekampen* bør for eksempel leses på en annen måte enn et oppslag i *VG* fordi journalistikken hviler på ulike politiske plattformer, på samme måte som en avisreportasje må leses på en annen måte enn en vitenskapelig artikkel, som igjen må leses på en annen måte enn et politisk dokument, en reportasje i et ungdomsblad rettet mot jenter og så videre. Det kan være verdt å nevne filosofen Hans Skjervheims påpekning av at vår tids tabloidjournalistikk har gjort noe med tillitsforholdet mellom journalist og leser: Skjervheim mente at den klassiske journalistikken hadde gjensidig tillit som ideal, men at i tabloidjournalistikken er dette forholdet brutt (se Alver og Øyen 1997:179). Å opplyse blir da mindre viktig enn å selge.

I kapittel 4 underlegges de eksterne kildene en dokumentanalyse, innbefattende en kritisk diskursanalytisk lesning av materialet. I dokumentanalysen som kvalitativ analyseteknikk settes ord, tekster og språk i sentrum for analysen. Som nevnt i kapittel 1, etablerer denne lesningen en *diskursorden*, som i denne avhandlingen er ”jentevold”. I tillegg til nyheter og reportasjer, har jeg forholdt meg ”strategisk intertekstuell” til både avisenes featurestoff,

ukeblader, magasiner og politiske dokument, slik som handlingsplaner mot vold og kriminalitet. Med dette mener jeg at de har blitt lest og vært bidragende for min forståelse av feltet og derigjennom de perspektiver som har vokst fram og blitt anvendt.

Med bevissthet om de begrensninger som her er nevnt, har jeg analysert de eksterne kildene. De etiske overveielser jeg har gjort i forhold til mediematerialet har å gjøre med anonymitet og konfidensialitet: Jeg har vært bevisst at jeg ikke ”blander kortene” – jeg har ikke søkt etter informanter på bakgrunn av avisoppslag som jeg *samtidig* omtaler og analyserer i avhandlingen.

Avhandlingens interne kilder

Den andre kilden er *intern*, og betegner en kilde som forskeren selv har vært deltagende i skapingen av. I denne avhandlingen består de interne kildene av klasseromsdiskusjoner og uformelle samtaler med elever, en kvalitativt utformet spørreliste (det vil si en spørreliste bestående av flere åpne spørsmål, se appendiks 1), og kvalitative forskningsintervjuer med unge jenter som har erfaringer som utøvere av vold og aggressiv adferd. I startfasen av arbeidet samtalte jeg med representanter fra politi, personer som både terapeutisk og forebyggende arbeider med ungdom og vold, samt at jeg i starten av avhandlingsperioden deltok på en arrangert tur med Utekontakten.³³ Disse samtalene og observasjonene fungerte delvis som starthjelp for å komme i kontakt med personer som kunne hjelpe meg i arbeidet med å rekruttere informanter, men de hjalp meg også til å forstå mer av feltet og bidro til utviklingen av egne idéer omkring de faglige problemstillingene for avhandlingen. Noen av samtalene har jeg tatt notater fra, men de underlegges ikke videre analyse, og vil kun bli nevnt i relevante sammenhenger i analysekapitlene.

Spørreliste og klasseromsdiskusjoner

Poenget med å oppsøke skolemiljøer og ha klasseromsdiskusjoner og spørreliste var å få en bredere kontekst på intervjumaterialet. Spørrelisten, i likhet med intervjumaterialet, er ikke representativ i statistisk forstand, men er gyldig for de personer som har besvart og den sammenheng de har svart i. Folkloristen Ann Helen B. Skjelbred (2005) sier at å bedømme representativitet i statistisk mening for slike spørrelister, er irrelevant. Spørrelisten skal ikke

---

³³ Utekontakten er en hjelpetjeneste, ofte en del av kommuners sosialtjeneste, som driver forebyggende og oppsøkende arbeid blant ungdom (www.utekontakten.no).

brukes som hovedkilde til noen generalisering, men derimot for å få fram ulike perspektiv på det fenomen det spørres om. Som Skjelbred påpeker, er dette å betrakte som et tolkningsarbeid på lik linje med andre kvalitative kilder (Skjelbred 2005:74). Det er 33 elever i videregående som har svart på spørrelisten og deltatt i klasseromsdiskusjoner og samtaler³⁴ med meg under skolebesøk (28 jenter og 5 gutter), samt 26 elever i ungdomsskolealder (13 jenter og 13 gutter) – til sammen 59 ungdommer. Spørsmålene er formulert kvalitativt, med åpne spørsmål slik at informantene skal kunne svare med egne ord. Jeg kan altså ikke trekke noen generelle konklusjoner av dette datagrunnlaget, eller beregne prosent på svarene, men etter min mening utfyller det intervjumaterialet. Svarene og holdningene i diskusjonene ga meg på mange måter en støtte når det gjaldt å vurdere informasjonen i forskningsintervjuene (se nedenfor) med jentene som hadde personlige voldserfaringer. Den svenske etnologen Bo G. Nilsson sier om spørrelister at de kan ses som:

(...) ett första försök att skapa en kunskapsmässig ingång i ett tema, men som måste följas upp med mer riktade undersökningar, om resultaten skall få någon tyngd, eller som ett materiale av flera som forskaren använder. Frågelistorna måste i så fall medvetet sättas in i undersökningar som arbetar med flera metoder och flera materialkategorier. (Nilsson 2003:115).

Spørrelisten inneholdt spørsmål om skole, fritid, vennskap, uvennskap, konflikter og konfliktløsning, syn på og erfaringer med vold og mobbing. Spørrelisten åpnet også opp for at man hadde deltatt i handlinger som kunne ligne på vold uten at man selv ville definere dem som det. Spørrelistens spørsmål overlapper derfor en god del av de tema som blir tatt opp i intervjuene. Det er viktig å være oppmerksom på muntlige og skriftlige svar i vurderingen av dem som kilde. Informanter velger gjerne sine ord og tanker med mer omhu når de blir bedt om å skrive svarene i forhold til når svar gis muntlig. I artikkelen ”Som man roper i skogen” (1984) beskriver Bente Alver hvordan hun fant interessante forskjeller i et prosjekt der hun fikk anledning til å sammenligne intervju- og spørrelistesvar:

Spørreskjemaet krever ofte et konkret svar, et enten/eller. Det forventer at man har tatt et standpunkt der man egentlig bare har vage idéer. Ser man på de to materialgruppene, ser det ut

---

³⁴ Jeg skiller mellom ”intervju” og ”samtale”. Intervjuene er de samtalene som er gjort med enkeltjenter etter avtale og som er tatt opp på bånd og/eller notert, og der temaguiden har lagt rammene for samtalen. Intervjupersonene har også fylt ut egen samtykkeerklæring. Når jeg sier ”samtale”, mener jeg feltsamtaler i antropologisk forstand – jeg henviser til diskusjoner og løse samtaler med elever og andre som ikke har den struktur, lengde og fokus som et forskningsintervju. Det er allikevel ingen tvil for de involverte om at det som blir sagt, er opplysninger som blir brukt av meg i avhandlingen – med andre ord at jeg er på feltarbeid også i disse sammenhengene!

som om de som svarer på *skjemaene* forsøker å leve opp til denne forventningen ved å svare i samsvar med *godtatte normer og verdier* i større grad enn ut fra sine egne. I stor grad kommer de *egne* forventningene til syne i *samtalenes opplevelsesfortellinger*, noe som gir en viktig kontroll av skjemasvarene. (Alver 1984:88).

For denne avhandlingen, som har som mål å belyse samspillet mellom dominerende diskurser og hverdagsdiskurser om vold, virket det formålstjenlig å utarbeide spørrelisten slik at den faktisk dekker inn begge disse "nivåene". Jeg har forsøkt å løse dette ved å utforme spørrelisten prosessuelt: Jeg har for eksempel først spurt hva de unge legger i begrepene vold og mobbing. Disse svarene er ofte i samsvar med kulturelt sanksjonerte normer for definisjonen av disse begrepene: Vold er "noe fysisk", mobbing er "mer psykisk", er svar som går igjen. Imidlertid går listen videre til å spørre ungdommene om de selv har vært offer, vitne eller utøver av vold eller mobbing, og listen tar også for seg spørsmålet om man har deltatt i noe lignende *uten* at man vil karakterisere det som vold eller mobbing. Da får jeg øye på det interessante motsetningsforholdet mellom normer og verdier og de unges egne opplevelser, på måter som tangerer fortellingene i intervjuer form. Denne måten å utforme spørrelisten på, mener jeg bidrar til å begrense det som ellers kunne blitt "standardsvar" i tråd med det ungdommene vet at det forventes at de skal svare. Det er allikevel ikke til å komme unna at både den som utformer spørrelisten og de som skal svare, er preget av de kulturelle bilder omkring de aktuelle temaene når henholdsvis spørsmål og svar utformes (Skjelbred 2001).

Kvalitative forskningsintervjuer

I tillegg til spørrelistene og samtaler, består de interne kildene også av forskningsintervjuer med jenter som har erfaring som utøvere av vold. Dynamikken mellom spørreliste og intervju som Alver nevner, handler ikke bare om at intervjuene gir en "kontroll" over spørrelisten, i intervjuene har man også mulighet til å få et bedre grep om fortellingen. På denne måten utfyller intervjuene spørrelistematerialet ved at i intervjuene får jeg tilgang til de mer spesifikke, situasjonelle og relasjonelle aspektene ved jentenes voldserfaringer. Intervjuene gir et bedre grunnlag for å forstå. Dette betyr ikke nødvendigvis at jentene forteller mye og detaljert, noe de kan ha gode grunner for å unngå. Ut i fra definisjoner av fortelling som krever at den inneholder visse narrative strukturer som et plot, en begynnelse, midte og en slutt, kan det derfor innvendes mot materialet at det ikke er *fortellinger*, men jentenes *beskrivelser og vurderinger* av hendelser jeg har fått tilgang på. Om man argumenterer for at en fortelling er noe mindre spesifikt; at den er en diskursiv størrelse som fungerer

virkelighetskonstituerende og erfaringsstrukturerende, kunne man nok definere dette som fortelling. Selv om jeg er inspirert av fortellingen som perspektiv for å forstå det jentene deler med meg, er det allikevel et betimelig spørsmål om det er den ”gode dialogen” jeg har bestrebet meg på å oppnå mer enn å gripe den ”gode fortelling”.

Jeg har intervjuet 14 jenter som har erfaring med gjenglignende miljøer og/eller som *utøvere* av vold. Informantpresentasjonene finnes i avhandlingens appendiks (appendiks 2), men jeg kan kort oppsummere at felles for jentene er at deres tilværelse har vært preget av vanskelige forhold og høyt konfliktnivå hjemme. Flere av dem har erfart å være både vitne til og offer for vold og trusler, for eksempel fra foreldre eller kjæreste og blant jevnaldrende. Jentene kommer fra større byer til mindre småbyer på ulike kanter av Norge. De yngste jentene er elever ved ungdomsskole, og de eldre jentene er i gang med videregående utdanning. Noen av jentene følger spesialtilrettede utdanninger, for eksempel med kombinasjon av skole og arbeidspraksis. To av jentene bor alene. På intervjuetidspunktet bodde de andre jentene hjemme hos foreldre/foresatte, men noen av dem hadde nylig avsluttet opphold i fosterhjem og ungdomshjem.

Fem av intervjuene er utført med to og to jenter til stede, fire med jenter enkeltvis, til sammen ni intervjuer. Jentene er i alderen 14-19 år på intervjuetidspunktet. Jentene er rekruttert på noe ulike måter: Sju av dem er rekruttert via en barnevernstjeneste. Sammen med mitt informasjonsbrev lå det da et følgebrev fra lederen for denne tjenesten der det ble informert om hvorfor de fikk tilsendt dette brevet fra meg via dem (se nedenfor, samt se informasjonsbrev i appendiks 3). På bakgrunn av besøk på videregående skole meldte fire jenter seg til intervju, og to av disse hadde erfaring som voldsutøvere.³⁵ Tre andre jenter ble rekruttert via ungdomsskole på direkte forespørsel fra meg fordi jeg visste at de hadde deltatt i en voldsepisode. I dette skolemiljøet meldte to andre jenter seg som jeg vil betegne som at de tilhørte en randsone av dette jentemiljøet, men de hadde ikke selv deltatt i vold. Jeg kommer tilbake til rekrutteringen av informantene nedenfor.

Intervjuene varierer fra 1-2,5 time. En av jentene har jeg truffet to ganger, en annen jente har jeg snakket med på telefon i etterkant av intervjuet for å oppklare noen av spørsmålene. De

---

³⁵ Én av disse hadde erfaring som offer for grov mobbing, én var mer generelt interessert i å snakke om konflikter blant jenter. Intervjuene ble tatt opp på bånd, men underlegges ikke videre analyse siden det er utøverversjonen som er fokus for avhandlingen.

andre har jeg fått tekstmeldinger fra for å gi beskjed om at det går bra med dem og/eller at de godkjenner den tilsendte utskriften av intervju. Ikke alle ønsket at jeg skulle bruke båndopptaker, men aksepterte at jeg tok notater. Utskrifter av intervjuer tatt opp på bånd, er naturlig nok lengre og mer detaljerte enn utskriftene som er basert på notater fra den aktuelle samtalen. I denne avhandlingen blir dette tydelig i kapittel 6 og 7, der jeg hovedsakelig analyserer intervjumaterialet. I disse kapitlene har jeg i stor grad valgt å trekke frem sitater fra de intervjuer som er på bånd selv om analysene selvfølgelig er gjort på grunnlag av intervjuene i sin helhet. Noen av disse intervjusitatene kan dessuten oppleves som lange. Man kan innvende mot dette at det går ut over lesverdigheten, men jeg har valgt dette fordi sitatene gir et innblikk i hvordan jentene snakker og hvordan de formulerer seg. Jeg vil også nevne at det er noen intervjuer som ikke er sitert i særlig grad i avhandlingen, og dette er av etiske hensyn. Det dreier seg om de yngste jentene i materialet, og de virket ikke komfortable med intervjusituasjonen og det å bli konfrontert med sine erfaringer med vold. Intervjuet ble for eksempel avbrutt, og vi har vekslet mellom å samtale med og uten båndopptaker (se appendiks 2). Dette betyr ikke at det de fortalte, ikke er tatt høyde for i min analyse.

Svakstilt gruppe, sensitivt felt

I forkant av arbeidet var jeg forberedt på at både planlegging og utførelse av feltarbeid kunne sette meg i situasjoner som krevde nøye forskningsetisk refleksjon. I kunnskapsrapporten *Forskning om vold* (Skjørten et. al. 1999) poengteres det at studier av vold stiller forskeren overfor en rekke forskningsetiske dilemmaer. I rapporten diskuteres både finansiering av forskning på vold, hensynet til informantene, opprettholdelse av informantenes anonymitet, deltakende observasjon i voldelige miljøer, forskerens rolle ("kritiker eller advokat"), samt forskerens moralske engasjement og begrepsmessige føringer (1999:95-107). Den empiriske innfallsvinkelen er altså *vold*, informantene er *unge* og de intervjuede er eller har vært i en *sårbar posisjon*. Møtene med "de voldelige jentene" har gjort inntrykk på meg og stilt meg overfor personlige og etiske dilemma. Hva slags kompetanse hadde jeg til å komme disse jentene i møte, hvordan kunne jeg fremstå som troverdig for disse jentene? At jeg som forsker reflekterer dette inn i mitt prosjekt, er en viktig anerkjennelse av at jeg tar deres ambivalente holdning på alvor.

Ut i fra NESH § 22 (Hensynet til svakstilte grupper) kan en svak gruppe sies å være en gruppe som "ikke alltid [vil] være rustet til å beskytte sine interesser overfor forskerne." Hva som er

en svakstilt gruppe, må således vurderes ut i fra sin kontekst. Bente Alver og Ørjar Øyen nevner som eksempler at en svakstilt eller marginal gruppe kan være spesielle grupper av innvandrere, arbeidsløse, enslige, eldre og kriminelle, samt barn (Alver og Øyen 1997:60-61). Når det gjelder jentene som jeg har intervjuet, er det flere av dem som har opphold bak seg i fosterfamilie eller barneverns-/ungdomsinstitusjon. Noen har tidligere erfaring som offer for vold, andre forteller om misbruk av narkotiske stoffer. En av jentene er også domfelt (betinget) for deltakelse i vold. Å skulle intervjuere jenter om deres erfaringer med vold, innebærer at ikke bare vold, men også andre sensitive tema som rus, kjønn og seksualitet kan bli tatt opp. Videre er dette en gruppe som har offentlighetens blikk på seg: Forebygging og bekjempelse av ungdomsvold er aktuelt i politikk og massemedia. Når det gjelder massemedia, får jenter som utøver vold særlig oppmerksomhet idét deres vold i så stor grad ”kjønnes”, men mer nyansert informasjon om jentenes bakgrunn kommer sjelden fram. På dette grunnlag vil jeg si at det er en svakstilt gruppe som utgjør den fremste bidragsyter til mitt avhandlingsprosjekt.

De britiske sosiologene Raymond M. Lee og Claire M. Renzetti (1993) definerer et sensitivt forskningsfelt slik:

(...) a sensitive topic is one that potentially poses for those involved a substantial threat, the emergence of which renders problematic for the researcher and/or the researched the collection, holding, and/or dissemination of research data. (Lee og Renzetti 1993:5).

Hva som regnes som sensitivt, er ikke alltid forutsigbart, og man kan tenke seg at avhengig av kontekst, kan alle forskningsfelt potensielt være sensitive. Lee og Renzetti understreker derfor at det sensitive kan være noe som vokser fram via forskningsprosessen, men i tillegg er det erfaringsmessig fire områder som kjennetegner sensitive felt der forskningen kan være en ”threat”:

These include (a) where research intrudes into the private sphere or delves into some deeply personal experience, (b) where the study is concerned with deviance and social control, (c) where it impinges on the vested interests of powerful persons or the exercise of coercion or domination, and (d) where it deals with things sacred to those being studied that they do not wish profaned. (Lee og Renzetti 1993:6).

Forut for prosjektet har jeg reflektert over hva slags følelser jeg kunne sette i sving hos de jentene som ville delta. Ville det være rett å invadere deres liv med til dels nærgående spørsmål? I NESH § 22 påpekes at forskningen har et særlig ansvar for å bringe fram kunnskap om svakstilte eller marginale grupper i samfunnet, blant annet fordi det kan bidra til å bedre deres kår. Samtidig understrekes at disse kan ha et ønske om *ikke* å gjøres til gjenstand for forskning av frykt for at gruppen kan framstå i et uheldig lys i offentligheten. Ikke desto mindre er denne gruppa en uvurderlig bidragsyter i forhold til å nå økt innsikt i voldsutøverens syn på seg selv og sine handlinger.

Videre i dette kapitlet vil jeg ta opp noen forskningsetiske problemstillinger knyttet til ulike faser av forskningsprosessen: Når gruppen er svakstilt og det er et sensitivt felt; hvordan informerer man sin målgruppe uten å sementere dem som gruppe? Hvordan innvirker bruken av mellomledd på dette og på samtykket til deltakelse? Hvordan kan forskeren sikre informantens krav til og behov for anonymitet og konfidensialitet i forskningsprosessen? De første spørsmålsstillingene er særlig knyttet til forskningens første fase der informanter skal rekrutteres. Den siste handler om etiske dilemma i møtet med informantene. Jeg vil også ta opp enkelte av de anbefalinger NSD stilte angående mitt feltarbeid og drøfte hvordan disse tar høyde for det spesifikke med kvalitative tilnærminger.

Rekruttering av informanter

Jeg har gjort ulike forsøk på å rekruttere informanter til mitt prosjekt, delvis etter ”snøballmetoden”.³⁶ Kontakten med informantene er derfor opprettet på litt ulike måter. Høsten 2003 intervjuet jeg de første jentene, og disse ble rekruttert på bakgrunn av jentenes tidligere kontakt med en barne- og ungdomsvernstjeneste. Framgangsmåten var at en lederperson i tjenesten sendte ut informasjonsbrev for meg til 20 jenter de tidligere hadde hjulpet og hatt kontakt med. Jeg visste ikke hvem som fikk brevet. I brevet lå svarslipp og ferdigfrankert konvolutt som de sendte til meg hvis de var interessert i å treffe meg til intervju

---

³⁶ Jeg ønsket i utgangspunktet kontakt med jenter som hadde lagt sin voldskarriere bak seg fordi jeg tenkte at det da var lettere å sette ord på sine erfaringer. Dette henger sammen med praktiske og faglige overveielser; jeg mente at siden jeg bare møter jentene i et svært begrenset tidsrom for å gjøre et intervju, kunne det være vanskelig å få jenter som var ”aktive voldsutøvere” i tale. Om disse jentene skulle verbalisere sin bruk av vold, impliserer det å fortelle at de samtidig skaper en virkelighet som de derigjennom må ta stilling til. Jentene som er ”ute av volden” ville kanskje i større grad være villige til og i stand til å sette ord på og reflektere omkring volden. En annen grunn var også at jeg ville unngå å komme opp i situasjoner som jeg ikke har faglig bakgrunn for å håndtere. Imidlertid har det blitt slik at jeg har intervjuet jenter i ulike ”stadier” av sin voldskarriere.

(appendiks 3). Av atten som mottok brevet, fikk jeg fire svar.³⁷ På dette tidspunktet var jeg svært lettet over å ha fått svar i det hele tatt.³⁸ Jeg tok kontakt med jentene på telefon, og jeg fortalte litt mer om prosjektet og hvordan et slikt intervju foregikk. De fikk også anledning til å spørre om det var noe de lurte på.

Deretter har jeg som nevnt utført klasseromsdiskusjoner og spørreliste i videregående skole (vinteren 2004) og i ungdomsskole (høsten 2004). Her har jenter blitt rekruttert til intervju på bakgrunn av min tilstedeværelse med klasseromsdiskusjon og spørreliste. Forskjellen på de tre ”søkene” var at med jentene rekruttert via barnevern, visste jeg at de hadde vært involvert i saker som utøvere av vold og/eller aggressiv adferd.³⁹ I ungdomsskolen visste jeg også at jeg skulle treffe jenter som hadde vært involvert i en voldsepisode, for jeg hadde tatt direkte kontakt med rektor på bakgrunn av en sak omtalt i media.⁴⁰ I feltarbeidet ved den videregående skolen var jentenes voldserfaringer et åpent spørsmål, slik at der var hovedmålet å få diskutert vold med ungdommene for å få en bredere kontekst på temaet. Imidlertid meldte fire jenter seg til intervju, og to av disse hadde mye erfaring som utøvere av vold. Man kan si at i skolekontekstene har de intervjuede fått en litt annen mulighet enn jentene rekruttert via barnevernstjenesten til å vurdere sin deltakelse: Siden de treffer meg personlig i klasseromsdiskusjon og gjennom utfylling av spørreliste, får de bedre anledning til å danne seg et inntrykk av hvem jeg er og hva slags spørsmål og tema jeg er interessert i. Jentene rekruttert via barnevernstjenesten har kun hatt informasjonsbrevet å forholde seg til.

Kontakten med jentene har alltid blitt opprettet via et mellomledd: Rektor eller kontaktlærer ved skole, eller en tidligere kontakt jentene har hatt innen barnevernet. Mellomleddene er personer som jeg har blitt tipset om i et tidligere stadium av avhandlingsarbeidet. For å få den berømte snøballen til å rulle, tok jeg tidlig kontakt med ungdoms- og sosialarbeidere i ulike etater og organisasjoner. Disse hjalp meg ved at de tipset om navn, skoler og personer jeg kunne forsøke å ta kontakt med. Jeg har da oppgitt denne personens navn ved første kontakt

---

³⁷ Jeg fikk to av brevene i retur på grunn av flytting og ukjent adresse.

³⁸ Brevenes utsendelse hadde blitt forsinket fra mitt mellomledd, og jeg hadde i mellomtiden forsøkt å rekruttere informanter via andre ungdomsarbeidere og institusjoner uten å lykkes. De jeg snakket med, hadde ikke greid å fange opp jentene. De var snarere interessert i hvordan jeg hadde tenkt å ”finne dem”! Andre forskere som hadde vært i kontakt med jenter, ville forståelig nok ikke ”dele dem” med meg, spesielt på grunn av den belastning det kan være for jentene å delta i flere prosjekt. Derfor var jeg fornøyd med å få disse svarbrevene.

³⁹ Det vil si når det gjelder jentene rekruttert via barnevernet, hadde jeg ikke kjennskap til konkrete forhold, men jeg visste at min kontaktperson hadde gjort et utvalg på bakgrunn av hva jeg hadde oppgitt som spesielt interessant for mitt prosjekt. Når det gjelder jentene rekruttert via ungdomsskolen, visste begge parter at vi skulle treffes på bakgrunn av voldsepisoden de hadde vært involvert i.

⁴⁰ Avisomtalen av denne saken vil ikke bli nevnt i den delen av avhandlingen som diskuterer media.

med skolen eller barnevernstjeneste. Mellomleddenes rolle og posisjon i forhold til de unges samtykke er ikke uproblematisk, og vil derfor bli diskutert mer inngående i et senere avsnitt.

Jenter møtes

Å møte informanter innebærer også å sette seg selv i en relasjon. Å møte unge jenter med flere opplevelser og erfaringer med vold, gjør inntrykk. Jeg startet alltid samtalen med å ta fram informasjonsbrevet og minne dem på hva slags intervju dette var, deres rettigheter som informanter, samt hva jeg skulle bruke informasjonen til. Utover dette har det vært viktig å reflektere omkring hva slags nytte informantene kunne ha av å stille opp. De bruker tid og energi på å snakke om forhold som for de fleste av dem har vært vanskelig å sette ord på. Det er vanskelig for meg å argumentere for at jentenes deltakelse vil være til konkret ”nytte”, men jeg kan forsøke å forklare at forskningen kan ha nytte for hvordan jenter oppfattes og vurderes på sikt. Informanten ”Thea” var opptatt av dette, og hun var ivrig etter å fortelle hvordan hun så på det hun opplevde som stereotype syn på jenter involvert i vold og/eller kriminalitet. Det virket som hun synes det var bra at noen forsket på dette. Det er vanskelig for meg å vite om de forveksler forskerrollen med advokatrollen, og om informantene tror jeg vil løfte jentene fram i den hensikt å ”forsvare” dem. Den amerikanske antropologen Joan Cassell diskuterer ulike relasjoner mellom forsker og informant og sier om advokatrollen at denne kan ses som ”(...) a paradigm of the ideal relationship between investigator and investigated” (1982:155). Her betraktes informantene som mål i seg selv, og forskeren hjelper dem med å definere både metoder og mål for å forbedre sin livssituasjon.⁴¹ At jeg ikke inntar noen slik rolle, er fra min side forsøkt reflektert inn i informasjonsbrevet. Jeg skriver ingenting om hva informantene kan vente seg av å delta i prosjektet, verken nå eller på sikt. For meg er dette å betrakte som et moralsk prinsipp i tråd med et deontologisk perspektiv. Det handler om ærlighet og redelighet: Jeg kan ikke love jentene noe jeg ikke vet om jeg kan holde. I intervjusituasjonen har jeg også vært nøye med å balansere min rolle mellom ”moralens vokter” – som muligens ville ført til at jentene ikke ville fortelle noe, og å være tilbaketrukket og ”kul” – en posisjon som ville vært etisk betenkelig fordi samtidig som den kunne vært til hjelp med hensyn til å få jentene til å snakke, kunne den også innebære at jeg fremsto som at jeg aksepterte jentenes voldsbruk. Det som skulle være en empatisk grunnholdning, vil da lett kunne oppleves som sympati fra informantenes side.

---

⁴¹ Feministisk standpunktteori må for eksempel kunne sies å være en teoretisk posisjon som impliserer en slik relasjon til sine informanter.

Hvor informert og hvor frivillig? Om det frivillige, informerte samtykke

Med unntak av ungdomsskoleelevene, var alle informantene 16 år eller eldre. For ungdom mellom 16 og 18 år er det som regel tilstrekkelig at foreldre/foresatte informeres.⁴² Når det gjaldt jentene ved ungdomsskolen som var 14-15 år, har disse en begrenset samtykkekompetanse i juridisk forstand, slik at det her ble sendt informasjonsbrev (via skolen) til deres foreldre/foresatte (se NESH § 11). Dette brevet ble formulert slik at de voksne passivt skulle gi sitt samtykke (appendiks 4). De skulle kun gi beskjed til skolens rektor hvis de *ikke* ønsket at deres barn skulle delta. I NESHs retningslinjer § 8 om Krav til samtykke heter det at:

Som hovedregel skal forskningsprosjekter som forutsetter aktiv deltakelse, settes i gang bare etter deltakernes informerte og frie samtykke. Den samme regel for forskning gjelder for forskning som innebærer en viss risiko for belastning på deltakerne. Informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse, uten at dette får negative konsekvenser for dem.

Hva som er et *informert* og hva som er et *frivillig* samtykke, kan imidlertid diskuteres nærmere. Det er generelt sett et problem med kvalitative undersøkelser at den informasjon som blir gitt, ofte hviler på en antagelse om hva forskningen skal munne ut i. Et trekk ved kvalitative metoder er den *fleksibilitet* som ligger innbakt i dem – perspektiver og idéer slipes og kommer til etter hvert som forskningen går sin gang og man får nye innblikk via opparbeiding av empiri. Dette har til en viss grad vært tilfelle i mitt prosjekt siden jeg underveis og via intervjuer har fått nye idéer til både teori og analysefokus. At dette elementet av fleksibilitet er et kjennetegn ved metoden, er noe som kunne ha forvirret jentene om jeg hadde sagt noe om dette. Jeg har imidlertid lagt vekt på at jeg er spesielt interessert i hvordan de selv ser på de ulike temaene vi har tatt opp i intervju, samt at jeg har oppfordret dem til å ta opp temaer som de mener er viktige i denne sammenhengen, men som jeg ikke har spurt om. Slik mener jeg at jeg har bidratt til at de har fått vise et noe bredere spekter av seg selv. Samtidig har jeg aldri forsøkt å tone ned det faktum at det er vold som danner rammen om intervjuet, og at når vi diskuterer for eksempel vennskap, så er jeg opptatt av når vennskapet

---

⁴² Da jeg meldte inn prosjektet til NSD, godkjente de at jeg kunne *oppfordre* jentene som var mellom 16 og 18 år til å informere foreldre/foresatte, eventuelt institusjon om deltakelsen, men at de fikk bestemme dette selv. Om de ikke ønsket å informere om at de skulle treffe meg, var det med andre ord legitimt. Min lojalitet var overfor jentene. De av jentene som ville treffes ute, på kafe eller på skolen, ble alltid spurt om de hadde fortalt hjemme at de skulle treffe meg. Alle svarte bekræftende, men jeg kan ikke vite om det stemmer. Det var bare en av jentene jeg intervjuet hjemme, og der traff jeg hennes mor.

glir over til konflikt og eventuelt vold. Det har også vært viktig for meg å poengtere hva som skiller meg som fagperson fra andre voksne de har hatt lignende kontakt med.⁴³ Jeg har forklart at jeg er avhengig av deres hjelp til å forstå hvordan virkeligheten ser ut fra deres ståsted – for å forstå noe mer om jenter og vold enn det som kommer til uttrykk i media og fra de voksne. På denne måten mener jeg at jeg har skapt en akseptabel relasjon mellom oss.⁴⁴

Informasjonsbrevet

God etisk forskningspraksis utspiller seg ikke bare i de konkrete møter med informantene. Også informasjonsbrevet er en viktig genre som må underlegges den samme forskningsetiske bevissthet (Alver 1995:12). Det er viktig å utarbeide informasjonen og presentere den i en form som er forståelig for den som eventuelt skal delta (NESH § 8). Min første kontakt med informantene har alltid vært via brev der jeg gjør rede for hvem jeg er, hva jeg forsker på og formålet med dette (appendiks 3). Hvis jentene var interesserte, returnerte de en svarslipp med navn og telefonnummer slik at jeg kunne ta kontakt med dem. Som nevnt har jeg informert jentene både skriftlig og muntlig. En grunn til dette var at brevet ikke skulle bli for langt og detaljert. Det er en vanskelig balansegang mellom å gjøre brevet interessant og ”catchy” nok til at ungdommene fatter interesse for det og informativt nok til at de forstår implikasjonene ved å delta. Brevet må tross alt inneholde en del formaliteter som det er viktig at ikke blir underkommunisert (se www.nsd.uib.no/personvern/melding/), men forskeren må være åpen for at informasjonsbrevene kan bli tunge og skape en avmaktfølelse. Den form informasjonen gis i, kan ha betydning også på sikt for hvordan de unge oppfatter forskersamfunnet og forskningens nytte. For meg var derfor den muntlige suppleringen en ekstra forsikring om at jentene var vel informert.

En viktig utfordring var hvordan jeg skulle få fram at det dreier seg om vold og at jentene er ”utvalgt” på grunn av sine personlige erfaringer – uten å stemple dem som voldelige og som ”problem”? Den danske antropologen Kirsten Hastrup peker på at den oppmerksomhet og interesse som forskeren midlertidig viser for sine informanter, kan sette spor, ikke

---

⁴³ Jeg har forklart informantene at jeg er verken politi, sosialarbeider, psykolog eller forsker fra politihøyskolen! Dette har jeg gjort vel vitende om at det er slike ”voksenpersoner” de ved tidligere anledninger har samtalt med, blitt intervjuet og eventuelt forhørt av.

⁴⁴ Men man skal ikke være blind for at denne posisjonen - som jeg vil betegne som *empatisk*, av jentene kan forveksles med at jeg uttrykker *sympati* for eller forsvarer det de har deltatt i. Dette berører et annet viktig etisk dilemma som tangerer ”kritiker-advokat-spørsmålet” (Cassell 1982).

nødvendigvis av det gode (1992:68). Hastrup er særlig opptatt av det som foregår under intervju og feltarbeid, men jeg tror at også det å motta et informasjonsbrev potensielt kan sette lignende bevegelser i gang hos mottakeren. Har jeg på ny bidratt til å gi dem et stempel som voldelige, en kategori de kanskje strever med å komme ut av? Det er en fare for at seleksjonen av informanter utilsiktet kan bidra til en *sementering* av både personer og steder og derigjennom låse dem i en ”problemkategori”. Et slikt stempel kan også bidra til at ungdommene selv opplever / tilskriver seg en slik status.⁴⁵

De fleste jentene virket positive til sin deltakelse, men det var også ambivalens knyttet til deres samtykke. Noen var bekymret for om intervjuene skulle foregå i gruppe sammen med andre jenter som hadde fått dette brevet. De andre delene av retningslinjene som jeg har informert dem om, har de ikke virket interessert i.⁴⁶ Det jentene syntes mer opptatt av, var det som kan knyttes til meg og min *formidling* av prosjektet. Denne usikkerheten *kan* henge sammen med at forespørselen om og utvalgskriteriene for å delta i prosjektet kan ha en stempelingseffekt som i sin tur kan ha bidratt til å styrke deres opplevelse av seg selv som jenter på kant med loven, noe de ønsker å skjule. Men det er noe interessant her: Som forsker er jeg opplært til å tenke på vern av informanter. Der jeg i forkant av arbeidet var opptatt av hvordan jeg skulle unngå å stemple jentene som ”voldelige”, erfarte jeg underveis at dette henger mye sammen med *min* opplevelse av dem som voldelige, og *min* forståelse av hva vold er (se ovenfor). Jeg tenkte ikke på om jentene selv opplevde at de hadde en identitet som ”voldelige” og om det for *dem* var betydningsfullt å bli ”vernet” mot dette. Vold kan også ha varierende grad av relevans i ulike stadier av jentenes liv, noe som også kan innvirke på hvorvidt de opplever seg som deltakende i vold og/eller om det er viktig å reflektere i forhold til dette. Dette er et interessant forskningsetisk paradoks som er relevant for mye av den kvalitative forskningen, ikke bare for den som forsker på vold!⁴⁷

---

⁴⁵ For forskeren strekker dette ansvaret seg også over i *formidlingen* av prosjektet: Som nevnt innledningsvis, er det en populær forestilling at ”alle” jenter blir mer voldelige, og i medias rapporteringer kan det ofte bli et skjevt bilde av både omfang og årsaker. Derfor vil det også være viktig at jeg poengterer det i mine tekster: Alle jenter er ikke voldelige. Dette er ikke ledd i noe likestillingsprosjekt. Slik kan jeg unngå at jeg bidrar til en sementering av et skjevt bilde av jenter og ungdom.

⁴⁶ Når det gjelder jentene jeg intervjuet, forstår jeg dette på to måter: Det ene er at det her dreier seg om jenter som er vant til å forholde seg til regler for anonymitet, samtykke og lignende fordi de har vært i kontakt med ulike offentlige instanser (barnevern, ungdomsinstitusjon, politi) – de er kjent med at det finnes et sett spilleregler for disse profesjonelle relasjonene, samt at de er ”vant til” å settes i kontakt med voksenpersoner på grunn av sin adferd.

⁴⁷ Se også Alver (1985) for lignende erfaringer i møtet med informanten ”Andreas”.

Bruk av mellomledd - det frivillige samtykkets gråsoner

Det kan by på utfordringer å komme i kontakt med informanter til sensitive felt. De personene som har fungert som mellomledd for rekruttering av informanter, er personer med makt både overfor *meg* som forsker - makten til å si ja eller nei til å hjelpe meg med å komme i kontakt med informanter, og overfor *de unge* - de kan velge å eksponere eller skjermes de unge fra min inntreden i deres hverdag. Bruken av mellomledd er en dynamikk som danner grunnlag for viktige etiske refleksjoner (Fjell u.u.). Da jeg planla feltarbeidet og fylte ut meldeskjema, oppfattet jeg at det var en forutsetning å bruke mellomledd for å få kontakt med informanter. I meldeskjemaet til NSD opplyste jeg derfor at slike kontaktpersoner ville være en forutsetning for min framgangsmåte. I ettertid har jeg lært at dette dreier seg om forskningsetikk, ikke om personvernlovgivning. Det betyr for eksempel at jentene rekruttert via barnevernstjenesten, kunne fått brevet tilsendt *uten* følgebrevet fra mellomleddet. Om jeg hadde vært kjent med dette, kunne jeg argumentert overfor NSD om å slippe bruk av mellomledd i noen av mine informantsøk. Jeg skal nedenfor vise hvorfor dette i mitt tilfelle kunne vært en fordel. Jeg vil først understreke at jeg ikke generelt er negativ til å bruke mellomledd. Av forskningsetiske grunner kan det på flere måter være en bra løsning: Mellomleddet kan være en person som de unge har et positivt forhold til. Det kan være en de kjenner og stoler på. Mellomleddet kan også være den som sier nei til henvendelser fra både journalister og forskere for å skjermes "sine" unge for uønsket oppmerksomhet eller oppmerksomhet som kan være belastende og oppleves som invaderende. Ikke desto mindre betyr det at unge som kanskje kunne ønske å delta, ikke får vite om prosjektet hvis mellomleddet sier nei.

Forespørsel og informasjonsbrev ved bruk av mellomledd reflekterer med andre ord viktige maktforhold når det gjelder samtykke og beskyttelse. I NESHS retningslinjer (§ 8) heter det: "At samtykket er fritt, betyr at det er avgitt uten ytre press eller begrensninger av personlig handlefrihet". Man bør derfor være oppmerksom på at det at rektor, kontaktlærer, lederen på en institusjon eller lignende har gitt sitt samtykke til forskerens besøk og/eller henvendelse med forespørsel om forskning, kan medføre at det er vanskelig for den potensielle informant å si nei. Hvor *frivillig* er det frivillige samtykket? Representerer mellomleddene en gråsoner når det gjelder det personlige, frivillige samtykket til å delta? Jeg har benyttet meg av mellomledd i form av lærer og rektor og, som nevnt, en ansatt i en barnevernstjeneste. Her vil jeg fokusere på hvordan bruken av mellomledd fungerte i forhold til jentene rekruttert via

barnevernstjenesten. Dette betyr ikke at jeg ser på mellomleddet i skolen som etisk uproblematisk⁴⁸, men av plasshensyn ønsker jeg å drøfte det som jeg har erfart som mest utfordrende av de to variantene.

Det provoserende mellomleddet?

Med jentene rekruttert fra barneverntjenesten mener jeg at det er et betimelig spørsmål om det noen ganger kan være hensiktsmessig å be om å slippe bruk av mellomledd. Med disse jentene knytter den etiske utfordringen med bruk av mellomledd seg også til spørsmål om hvordan samtykket oppleves i forhold til anonymitet og konfidensialitet. Som nevnt fikk jeg tilslag på kun fire av tjue brev når det gjelder disse jentene. Dette indikerer på den ene side at mellomleddets ”samtykke” med henhold til utsendelse av forespørsel, ikke kan ha hatt stort utslag for om de følte seg presset til å delta. På den annen side – som en forskningsetisk meget interessant problemstilling, kan man tenke seg at den forbindelse som jentene ser har blitt opprettet mellom meg og mellomleddet, kan bidra til at de *ikke ønsker* å delta? Kanskje ønsker de ikke å bli konfrontert med sin ”fortid”? Kanskje har de fortsatt problemer, men ønsker ikke å dele dette med en ukjent forsker, eller de liker ikke denne stadige innblandingen fra voksne. Å avstå fra å delta i en undersøkelse kan forstås som en demonstrasjon av dette standpunktet. Det er et faktum at risikoen for å bryte ”privatlivets fred” ofte er til stede i samfunnsforskningen – den fokuserer ofte på den type informasjon som hører privatlivet til. Når jentene får brev fra meg, bryter jeg ikke bare inn i privatlivet til jentene, jeg ripper også opp i deres tidligere status som klienter (se også Helgeland 2001).

Det kan tenkes at jentene opplever det som provoserende at nettopp de er valgt ut av mellomleddet. Kanskje tror de også at jeg arbeider for dem eller er ansatt der. En av jentene jeg intervjuet, innledet vår samtale med å si at den siste kontakten hun hadde hatt med det ledd som min kontaktperson representerer, var at hun hadde slått ned en støttekontakt der fordi hun ikke likte denne personen. Hun fulgte opp med å si at hun veldig raskt kunne bedømme om hun ”tålte trynet” på en person eller ikke. Hennes utspill kan tolkes som en

---

⁴⁸ I feltarbeid i ungdomskolen, var skolens ledelse svært interessert i at jeg skulle komme siden de hadde hatt en voldsepisode der jenter på skolen var blant de involverte. På grunn av elevenes unge alder, ble brevene sendt via skolen til deres foreldre/foresatte, og jeg benyttet meg av passivt samtykke, noe som i seg selv kan belyses maktkritisk. Videre kom brevet fra meg i en periode med mye ”trykk” mot skolen og jentene. Opplevde de voksne at de ikke kunne si nei med tanke på alt det forebyggende arbeid skolen hadde satt i gang? Det var viktig for meg å understreke at jeg ikke forsket for eller om den konkrete skolen. Videre er det en kjensgjerning at forskeren sjelden vil kjenne til elevenes sosiale kontekst og maktforhold i klassen. Hva skjer i miljøet etter at forskeren har dratt? Hva skjer når elevene som har vært inne hos meg til intervju, returnerer til klasserommet? Når foreldre/foresatte samtykker, kan også jentenes oppfattelse av graden av anonymitet og beskyttelse svekkes.

advarsel på at hun ikke stoler på meg og min relasjon til mellomleddet - ennå. Det er noe med hennes relasjon til mellomleddet som provoserer fram dette og nærer en dyp skepsis vedrørende min relasjon til den samme: Ville jeg fortelle noe til han/dem om hva vi hadde snakket om? Jeg måtte gjenta flere ganger at det ikke var tilfelle, at jeg ikke arbeidet for eller med dem, og at de aldri ville få tilgang på mine intervjuer.

Usikkerhet i forhold til å gi sitt samtykke når det står et mellomledd imellom, handler derfor for denne informantgruppa om anonymitet og konfidensialitet og kommer til uttrykk i skepsisen til hvem jeg snakker med og om de vil bli gjenkjent noe sted. Detaljer omkring forskningsprosjektet, hva slags forskning jeg holder på med og lignende, er av underordnet betydning. I og for seg er det naturlig med tanke på at det dreier seg om jenter som har deltatt og deltar i handlinger der de har gode grunner til å forbli anonyme.

For jentene fra barnevernstjenesten sto derfor mellomleddet i veien for deres blikk på meg, noe som kan ha vært avgjørende for deres valg om å (ikke) delta. For disse jentene representerer mellomleddet og forskeren en *farlig forbindelse*: Kunne de stole på at jeg ikke ville gå videre med sensitiv informasjon? Etter min mening var dette en situasjon som kunne vært unngått om jeg ikke hadde brukt mellomledd.

Anonymitet og konfidensialitet

Som forsker skal man vise respekt for individers privatliv og nære relasjoner (NESH § 12). Personene det forskes på, skal beskyttes mot uønskede inngrep og uønsket innsyn.

Informantene kunne ha ulike grunner til å ikke ville svare på spørsmål. Én ting er at de ikke stoler på bruken av informasjonen, en annen ting er at de ved å fortelle skaper en virkelighet som de kanskje ikke ønsker å ta stilling til. Det samme gjelder retten til å trekke seg fra undersøkelsen. I og med at det var et vanskelig tema å rekruttere informanter til, opplevde jeg dette som et sårbart forhold for meg som forsker; jeg hadde ikke ”råd” til å miste noen! Disse rettighetene er med på å balansere maktforholdet mellom forsker og informant.

Fra NSDs side ble det anbefalt at jeg før intervjuet skulle be informantene om å ikke nevne navn på venner, kjærester og lignende, og at de om nødvendig måtte bruke fiktive navn. Dette gjelder hensynet til ”den tredje mann”: Generelt vil det ofte være slik i intervjusituasjonen at

andre personer og steder nevnes. Disse personene har ikke bedt om å bli nevnt og gjort til gjenstand for forskning. I mitt prosjekt er dette et særlig viktig punkt siden både personer og steder i forbindelse med voldsepisoder ble nevnt. Når jentene forteller om sine relasjoner, bringes både venner, uvenner, kjærester, eks-kjærester, bestevenninner og eks-venninner på banen. Når de skal forklare og sette ord på hva som førte til voldshandlinger, er det mange navn og steder som aktualiseres. Det kan være en utfordring for forskeren å skille personene og situasjonene det fortelles om i forhold til hvem som sa og gjorde hva, for oftest er det snakk om uoversiktelige og kompliserte relasjoner og hendelser. I bestrebelsene på å følge NSDs anbefaling, spurte jeg om jentene kunne klare å la være å nevne navn og steder under intervjuet. Jeg erfarte at flere av jentene brukte mye energi på å komme på fiktive navn og steder, og at de derfor mistet tråden i det de skulle fortelle om. Anbefalingen fra NSD ble med andre ord svært vanskelig å gjennomføre i praksis. Den viser liten forståelse for de konkrete situasjoner som forskeren er oppe i og for kvalitative metoder generelt. Jeg forsto snart at jeg ikke kunne kreve at jentene skulle fortelle om sensitive og vanskelige erfaringer og *samtidig* konsentrere seg om å lage fiktive navn. Dynamikken i intervjusituasjonen ville forsvinne. Det som skulle settes ord på, ville bli ytterligere komplisert og det ville forringet det spesifikke ved forskningsintervjuet som kvalitativ metode. Jeg vurderte det derfor slik at jeg sa til jentene at de skulle konsentrere seg om å fortelle, og at jeg selvfølgelig skulle fjerne navn i transkriberingen av båndmaterialet. Det må bli forskerens oppgave å ta ansvar for at dette gjøres forsvarlig, samt hvordan ”tredjemannsopplysningene” brukes.

På grunn av det sensitive ved temaet og jentenes situasjon, er mitt arbeid med å anonymisere dem svært viktig. Alle person- og stedsnavn er gitt fiktive navn. Når temaet er vold, er det alltid en fare for at informantene kan bli anklaget for å ha ”tystet” om opplysninger som kan være interessante for både politi og barnevern. Jeg ønsker å beskytte informantene mot eventuelle ubehagelige konsekvenser ved å ha deltatt. Temaet ”jentevold” er dessuten marginalt, noe som kan gjøre det enklere å spore opp de hendelser, steder og personer det fortelles om siden det er et relativt begrenset antall hendelser det er snakk om. Det *kan* derfor innvendes at det er utilstrekkelig å nøye seg med å lage fiktive navn, noe som betyr at anonymiseringen snarere er å betrakte som en av-identifisering. Alternativt kan man gi samme informant ulike navn slik at ikke leseren kan ”samle” alle sitater og henvisninger til én informant og derigjennom få et gjenkjennelig portrett av personen. I mitt materiale fortelles det for eksempel om en handling som informanten er straffet for, og som er lett gjenkjennelig om man skulle komme over avisomtalen av den. Siden dommer er offentlige, kan man, om

man finner medieomtalen, kontakte rettsapparatet og få lese dommen ved å referere til avisomtalen. Dermed kan man i prinsippet finne ut hvem jeg har intervjuet. I tillegg vil man se hvem de øvrige involverte i saken er. Disse ”tredjepersonene” har ikke bedt om å bli nevnt i mine intervjuer – de vet ikke at en av deres ”medsammensvorne” har blitt intervjuet av meg. Imidlertid fikk denne saken lite medieoppmerksomhet, men jeg må allikevel vurdere hvor nødvendig det er å nevne den siden den i prinsippet er gjenkjennelig. Det blir da en viktig avveining for forskeren hvor viktig saken er for analysen.⁴⁹ Jeg mener imidlertid at siden jeg ikke har intervjuet jenter som har vært involvert i saker som jeg analyserer mediedekningen av, har jeg sikret deres konfidensialitet ved å av-identifisere intervjumaterialet.

Uansett vil det være slik at ulike teknikker for anonymisering gjør noe med dataene. Fokuset på folks narrative kompetanse og strategier er et kjennetegn for den folkloristiske fagdisiplinen. Det innebærer at kildene man arbeider med, ofte kjennetegnes av nære og tette miljø- og personbeskrivelser. Det kan da virke som et paradoks at for å følge personvernlovgivningen, må det som kjennetegner kilden i stor grad elimineres! Dette er en utfordring som gjelder alle fag som arbeider med kvalitative data. I mitt feltarbeid berører det ikke minst en del kontekstuelle opplysninger om steder og skolemiljøer. Av forskningsetiske hensyn kan jeg ikke beskrive og skildre disse stedene da dette står i veien for anonymisering av informantene. Konsekvensen av en etisk bevissthet blir da at materialet kan framstå som mindre interessant. Når det gjelder forskning om ungdomsvold, finnes det eksempler på at miljøer og ungdomsgrupper ikke anonymiseres: I en studie av konflikter mellom ungdomsgrupper i Kristiansand (Bjørge et. al. 2001) er informantene anonymisert, men det virker svært sannsynlig at miljøene er såpass små at det vil være lett å gjenkjenne de som deltar. Det virker imidlertid som målsetningen med forskningen – et kunnskapsmessig fundament for forebyggende arbeid i byen, har veid tyngre enn beskyttelse av informantene.

Tolkningsarbeidet. Hva kan kildene i avhandlingen si noe om?

Avslutningsvis vil jeg flytte blikket fra det praktisk-metodiske arbeidet til et mer overordnet nivå som dreier seg om hva slags begrensinger som ligger i et slikt materiale. Diskusjonen er

---

⁴⁹ En strategi kan være at man på bakgrunn av informantenes fortellinger, kan konstruere nye, like sannsynlige situasjoner. Ved å bruke en slik ”konstruert empiri” (Alver og Øyen 1997:125) kan forskeren formidle sine *analytiske* budskap ved bruk av det Clifford Geertz kaller ”faction”, eller ”hyperfortellinger” som den svenske etnologen Karin Salomonsson kaller metoden (se Lundgren 2002).

relevant for all kulturvitenskapelig, aktørnær forskning, men i forhold til avhandlingstemaet har det vekket interessen spesielt (se Natland 2007 u.u.): Hva slags gyldighet har materialet, særlig med henblikk på hvordan forskeren kan vite om informantene snakker ”sant”? Hvordan forholder man seg til begreper om ”sannhet” i kulturvitenskapelig fortolkningspraksis?

Ved hjelp av språket skaper mennesker representasjoner av virkeligheten i den forstand at den får betydning for mennesket gjennom diskurs (Jørgensen og Phillips 1999:17). I folkloristikken arbeides det blant annet med ”folks egen virkelighetsforståelse”. Den danske folkloristen Birgitte Rørbye (1982) påpeker at den virkelighet som forskeren får tilgang til i sine feltarbeider, vokser frem via det hun kaller *betydningshandlinger* – det vil si handlinger som oppfattes av individet selv eller andre, og som tillegges en betydning (”betydningsdannelse”) av disse. Det er bare betydningshandlinger som kan underlegges en folkloristisk analyse, sier Rørbye. Med dette mener hun at det skjer en handling i livsverdenen forut for vår betydningsdannelse - den såkalte ”egentlige handling” eller ”1.gradshandling”, men at denne er ”betydningsfri” i den forstand at den unndrar seg folkloristisk analyse. Jeg leser henne slik at hun med dette mener handlingen som pre-diskursiv, og at dette er en type handling folkloristen eller kulturviteren ikke har redskaper til å beskjeftige seg med (Rørbye 1982:57). Det er det refleksive sluttproduktet, som for eksempel fortellingen, som er disiplinens spesialitet.⁵⁰

Morrissey (2003) fastholder også at fortellingen har primat i subjektets konstituering siden mennesker ikke kan artikulere sin nåtidighet direkte, men må kommunisere sin erfaring indirekte, via fortellingen. Dette perspektivet omgår idéen om at den autentiske erfaringen ”ødelegges” av fortellingen. Hvis fortellingen er vår primære måte å nå erfaring på, så kan det ikke være noe slik som en ”rå-erfaring”; en erfaring uberørt av fortelling og fortolkning. Det er heller slik at individet representerer seg og representeres av andre gjennom diskursive posisjoner og fortellinger, men de er ikke fullt og helt determinert av disse. Skillet mellom

---

⁵⁰ Det er på sin plass med en kommentar til Rørbye og min bruk av henne. Rørbyes *Folkloristiske horisonter* fra 1982 bør leses som et prosjekt som vil sette folkloristikken som disiplin i et fagkritisk søkelys, og å bidra til en teoriutvikling som kunne kjennetegne folkloristikken som vitensfelt og derigjennom finne nye veier for faget - nye horisonter! Rørbyes bok preges av denne ambisjonen i sin iver og iverikhet, men det er ikke alltid like lett å fange opp den vitenskapsteoretiske konteksten hos henne. I dette tilfellet kan det være at forbindelsen til for eksempel fenomenologi burde vært tydeligere hos Rørbye. Jeg bruker henne allikevel fordi hun var en folklorist som faktisk satte disse temaer på dagsorden; en ambisjon som burde vært oppskattet mer og som det folkloristiske fagmiljøet ville vært tjent med å ta opp til diskusjon på dette tidspunktet. Da kunne Rørbyes prosjekt blitt mer finslippt og fått en fortsettelse i takt med den vitenskapsteoretiske utviklingen utover 1980- og 90-tallet.

erfaring og narrasjon åpner i tillegg opp for eksistensen av det som ikke lar seg fortelle (Morrissey 2003:10).

Den intervjuede som informant eller representant

Gyldigheten av et slikt materiale kan vurderes ut fra hvordan forskeren tolker sitt materiale, og eventuelt trekker informanten inn i dette arbeidet ved å forelegge sine forslag til tolkninger til informanten. En annen metodisk tilnærming til spørsmålet om gyldigheten av informantens utsagn, er i følge psykologen Steinar Kvale (1992) å vurdere gyldigheten av informantens utsagn. Er det informanten forteller ”sant” eller ”usant”? Kvale foreslår å skille mellom to perspektiver på han/henne: 1) som informant; som subjekt; vitne og 2) som representant; som objekt og gjenstand for analyse. I det første perspektivet er den intervjuedes observasjoner og erfaringer i fokus - i det andre perspektiv er informantens personlige holdninger i sentrum. Det som fra et informantperspektiv kan være feilkilder som reduserer påliteligheten til informasjonen i intervjumaterialet, kan ut i fra et representantperspektiv være vesentlig viten. Hvordan oppstår for eksempel en delvis ugyldig forståelse av sin rolle i en fortelling/sak - hva slags konsekvenser har den for den som forteller? Slike spørsmål kan da reises til materialet (Kvale 1992:62-63).⁵¹ Med andre ord argumenterer Kvale for at empirisk ugyldige fortellinger fra et informantsynspunkt ikke trenger å være irrelevante for å oppnå viten om det fenomen man vil undersøke. Sett fra et representantsynspunkt kan de empirisk ukorrekte oppfatninger inneholde vesentlig viten. Forekomsten av forskjellige meninger ved tolkningen av et intervju vil slik sett ikke være noe praktisk problem eller innvending, men (under forutsetning av at de ulike spørsmål man stiller til teksten, avklares) en styrke ved det kvalitative forskningsintervju. Om jeg velger å se informanter som representanter, må jeg i større grad måtte trekke den dominerende diskurs og konsensus om hva vold er inn i mitt tolkningsarbeid. Med perspektiver omkring hverdags- og dominerende diskurs vil jeg da kunne vise til ulike forståelser av vold, alt ut i fra hvilket tolknings- eller gyldighetsnivå jeg arbeider på, og hvilke aktører som ”snakker”. Ulike aktører vil ha ulike forståelser av hva som er ”gyldige og sanne” fortolkninger av vold.

---

⁵¹ Et mer konkret forslag til folkløstisk analyse av en slik fortelling kan være å anskueliggjøre den i forhold til at den opptrer på ulike scener; scener i fortellingen og scener for fortellingen (Galloway Young 1987), eller å analysere den i forhold til Greimas' aktantmodell for å se hvordan fortellingen endrer seg om man bytter ut motstandere og hjelpere i fortellingen.

Dette er relevant for mitt prosjekt som delvis baserer seg på diskursanalytiske innfallsvinkler til feltet. I kapittel 1 omtalte jeg mitt materiale i forhold til en dominerende diskurs og en hverdagsdiskurs. Materialet som uttrykker en hverdagsdiskurs, vil ligge tettest opp til det Kvale betegner som intervjuets første gyldighetsnivå, nemlig informantens egen selvforståelse. Men den vil neppe være løsrevet fra den dominerende diskurs om vold, for jentene vil på et eller annet nivå kjenne til forestillingene om normer for kjønn og handling, og det virker ikke urimelig at denne dermed begrenser hva som kan sies eller forstås om vold. Det kan for eksempel føre til at jentene vil forsøke seg med ulike nøytraliseringsstrategier for å bortforklare at de er "voldelige", eller det kan hende at de tvert i mot ønsker å definere det de har gjort, som vold, fordi dette er noe de forbinder med makt og handlekraft (Miller 2001, Moore 1994). Om man bekjenner seg til poststrukturalistiske teorier om subjektet, må man slutte seg til at diskurser og diskursive praksiser tilbyr ulike subjektposisjoner, og individer tar opp en mengde subjektposisjoner innenfor ulike diskurser og sosiale praksiser - som kan være både motstridende og i konflikt. For en diskursanalytisk tilgang vil en "bakenforliggende virkelighet" ikke være relevant som studieobjekt, og det vil ikke være mulig å fastlå på en enkel måte hva som er "sant" eller "usant". Men det er mulig å fokusere på hva slags holdninger og forestillinger som uttrykkes, og spørre hva slags holdninger som reflekteres i ulike sammenhenger, hvordan er slike fortellinger konstruert, når brukes de og hva slags funksjon kan de ha? (Alvesson og Sköldbberg 1994:282-283).⁵² Messerschmidt behandler for eksempel forskningsintervjuer og livshistorier som *situational truth* (Messerschmidt 2004:58), og denne sannheten er også forskerens nærvær med på å skape.

En refleksiv tolkningspraksis

Fra et folkloristisk perspektiv kan imidlertid Kvales tankemodell virke noe kategorisk i sine "to syn" på den intervjuede. En vanlig analysestrategi i folkloristisk forskning er å analysere empirien i forhold til genren "personal narratives" (Dolby-Stahl 1977). Den personlige

---

⁵² En slik diskursanalytisk tilgang sammenfaller med måten jeg som folklorist har lært å arbeide med empiri på. Den franske folkloristen Claude Bremond definerer fortellingen som "enhver diskurs som innordner en rekke av begivenheter - som har menneskelig interesse - under en og samme handlings enhet. Det er bare i forhold til et menneskelig prosjekt at begivenhetene får mening og organiserer seg i en strukturert tidslig serie" (sitert i Gripsrud 2000 [1999]:191). En fortelling er altså en tankeform; et kognitivt skjema. I fortellingen har vi mulighet til å forme og uttrykke erfaringer. Det kan være fortellinger om oss selv, men også fortellinger om andre ("vikarierende erfaring"). En fortelling er også noe som uttrykker underliggende normer og verdier. "Fortelling" som folkloristisk fagterm forholder seg altså til idéer og forestillingsverden - ikke bare en måte å fortelle på, ikke bare en meddelelse fra sender til mottaker.

opplevelsesfortelling kan defineres som fortellinger som bygger på personlige opplevelser fortelleren eller andre har hatt. Fortellingen inneholder tradisjonelle holdninger eller kulturelle vurderinger. I stor grad besvares forskerens spørsmål med slike fortellinger, særlig når det dreier seg om forestillinger og holdninger som kan være vanskelige å ta stilling til (Alver og Selberg 1992:40-41). Med andre ord er dette en genre som rommer begge Kvales syn på hvordan den intervjuedes utsagn kan betraktes, eller: Den *opphever* skillet mellom den intervjuede som representant og informant. Jeg mener allikevel at Kvales skille kan være fruktbart å tenke med i forhold til å pendle mellom nærhet og distanse; mellom ulike mål for gyldighet. Når man som kulturviter fortolker sine intervjuer, så gjøres det ved å nettopp ved bestrebelsen på å pendle mellom nærhet og distanse. Derfor mener jeg at når man arbeider med materiale som man har vært avhengig av samtykke og samhandling med informanter for å skape, så krever dette at forskeren forholder seg til en aktørnær forståelse av ”sannhet”. Kvale foreslår altså å dreie fokus fra å se den intervjuede som informant til å se han/hun som representant. Med det anlegger Kvale et mer distansert perspektiv, slik jeg ser det. Dette må man i så fall være svært tydelig på i sine tekster. Når jeg skal intervju unge jenter om deres opplevelser av vold, er det ikke minst av *etiske* hensyn svært viktig at jeg gjør det klart om og eventuelt når jeg ser på jentene som *informanter* eller *representanter*. I min bruk av begrepene hverdagsdiskurs og dominerende diskurs, vil det være slik at hverdagsdiskursen ligger tettere på et informantperspektiv, og den dominerende diskurs vil være den som aktualiseres i forhold til et representantperspektiv.

I den kvalitative forskningen opererer man med ulike metoder for tolkning, for eksempel hermeneutiske, empirinære (som grounded theory og fenomenologi), kritiske, postmoderne, feministiske og diskursanalytiske metoder og innfallsvinkler. Den kulturalanalytiske forskningspraksis vi tilstreber i våre arbeider, kan gjøres mer eksplisitt ved å bruke de svenske samfunnsviterne Alvesson og Sköldbørgs (1994) begrep *refleksiv tolkning*. Termen skal markere det åpne spillet av refleksjon over ulike tolkningssjikt som finnes i kulturvitenskapelig fortolkningspraksis. Dette innbefatter også erkjennelsen av at ulike sjikt reflekteres i hverandre; et dominerende sjikt kan inneholde reflekser av andre sjikt, de kan stå i relasjon til hverandre og utøve innflytelse på hverandre og så videre. Dette aspektet kaller de refleksivt. Konkrete valg av metode kaller de reflektive (Alvesson og Sköldbørg 1994:324ff). Den refleksive tolkningen inneholder således både: Interaksjon med empirisk materiale, tolkning, eventuelt kritisk tolkning samt selvkritisk og språklig refleksjon. Det er med et slik tolkningsideal jeg har tilnærmet meg materialet i denne avhandlingen.

Kapittel 3

Hva er en jente?

Teoretiske posisjoner og utgangspunkt

Når temaet er jenter og vold, er det viktig å poengtere at ”vold” er et omstridt begrep som kan forstås på ulike måter alt etter hva slags fagtradisjon man står i og hva slags spørsmål man søker belyst. Jeg skal drøfte volden både i et utenfra- og innenfraperspektiv. I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for noen særlige meningsrammer som avhandlingen bør leses og forstås i når det gjelder teoretisk fokus og posisjoner. Jeg skal først si noe om jenter og om kjønn og deretter knytte det til spørsmålet om jentenes vennskap og makt. I kapitlets siste del presenterer jeg et sentralt perspektiv på sammenhengen mellom kjønn og vold.

To nye forskningsfelt

Det er særlig to nyere forskningsfelt som denne avhandlingen drar veksler på og inspirasjon fra: *Jenteforskningen* og *kulturkriminologien*. Jenteforskningen har vokst fram av en kritikk av at den tradisjonelle kvinneforskningen ikke har fokusert på yngre kvinner og jenter (se nedenfor), og kulturkriminologien har bygger på erkjennelsen av at kriminelle og kulturelle praksiser gjennomsjærer hverandre på komplekse måter:

(...) intersections of culture and crime have defined the evolution of public controversies past and present and increasingly shape the experience and perception of everyday life. (...) cultural and criminal processes continually interweave along a continuum of marginality, illegality, and public display. (Ferrell og Sanders 1995:3).

Et typisk eksempel på en slik sammenvevning er kriminalisering av subkulturelle grupper. At det som regnes som kriminell adferd ofte også er subkulturell adferd, er noe som kriminologer lenge har anerkjent: Handlinger og identiteter som betegnes som kriminelle, genereres typisk innenfor rammene av avvikende og kriminelle subkulturer. Et klassisk kriminologisk perspektiv vil kunne vektlegge et forstående perspektiv på vold og avvikende adferd ut i fra

etablerte teorier som ”labeling theory”, ”power-control theory” og ”strain theory”.⁵³ Et kulturanalytisk perspektiv på vold åpner opp for flere og andre innfallsvinkler til feltet, slik som kjønns-, alders- og medieteorier og diskursanalyser. Den grunnleggende forståelsen bygger på erkjennelsen av at vold og hvordan den erfarer, fortolkes og responderes på, ikke kan ses frakoblet fra sin historiske og kulturelle kontekst. Kulturanalytiske perspektiv har noe å tilføre tradisjonelle kriminologiske analyser – nye og andre perspektiv kan kaste lys over kriminologisk forskning (Ferrell og Sanders 1995:4). Kulturforskning om vold er derfor et felt som er i ferd med å åpne seg, og som jeg tror vi vil se mer til framover. I tillegg til en almen anerkjennelse av det kulturanalytiske perspektivet, kan vi innenfor kulturkriminologien også innskrive den feministiske kritikken av det manglende kjønnsperspektiv innenfor den klassiske kriminologien.⁵⁴

Dette indikerer to viktige omdreiningspunkt for min analyse av jenter og jenters vold, nemlig *alder* og *kjønn* som kulturelt konstruerte kategorier, og som peker mot et *interseksjonelt forhold* når det gjelder forståelsen av vold. Begrepet *interseksjonalitet* er et kulturteoretisk begrep som anvendes for å kunne (...) beskriva en analyse som innebär samverkan mellan olika samhällliga maktasymmetrier, baserade på kategorier så som genus, sexuell preferens, klass, profession, ålder, nationalitet etc. (...)” og for å kunne gjøre en analyse med et begrep som rommer ”(...) en förståelse för att maktasymmetriernas olika dimensioner (och deras effekter) är oupplöseligt förbundna med varandra genom en dynamisk interaktion. (Lykke 2003:48). I dette kapitlet er det allikevel kun kjønnsperspektivet som i særlig grad vil diskuteres i forhold til sin forskningsmessige sammenheng. Dette fordi perspektiv på kjønn og særlig femininitetsformer har utviklet seg til å bli det viktigste omdreiningspunkt for avhandlingen. Aldersperspektivet vil jeg bare innlede kort om her, og heller komme inn på det der det er relevant i analysene (se for eksempel kapittel 4).

Alder, kjønn og fremveksten av jenteforskningen

Teorien om alder som kulturell mer enn naturvitenskapelig kategori er en relativt ny grein i vestlig vitenskap. Inspirasjon og utvikling kommer fra antropologiske studier av ikke-vestlige

---

⁵³ Diskusjon og samtale med dr. Maggie Wykes, Dep. of Law, University of Sheffield, H2003. En annen relevant avgrensning er et psykologisk perspektiv, som i større grad kunne fokusert på individualistiske årsaker til vold, ha terapeutiske målsetninger, og i større grad fokusere også på biologiske og nevrologiske årsaker til vold

⁵⁴ I samtale med dr. Maggie Wykes, Dep. of Law, University of Sheffield, H2003. Se også Messerschmidts kritikk av kriminologiens (og deler av kjønnsforskningen for den del) dikotomiske tenkning omkring kjønn som han mener har virket - og virker - begrensende for hvordan kriminologien forholder seg til sammenhenger mellom kjønn, vold og kriminalitet, jamfør begrepet ”dualistisk kriminologi” (Messerschmidt 2004:15-32).

samfunn. Mye forskning har fokusert på de måter der antatt aldersbestemt adferd og identitet er representasjoner av hvordan vi burde føle oss og framstå som på ulike stadier i vårt livsløp. Som folkloristen Gry Heggli (2004) peker på, finnes det en forståelse av barndommen som har vært dominerende, og som forstår barn i forhold til utviklingsparadigmets sentrale idé: At oppveksten er en prosess, et møysommelig arbeid på vei mot uavhengighet. Heggli introduserer den britiske sosiologen Nick Lee som bruker termen ”becoming” for å illustrere dette tankegodset – altså en tilstand av å være underveis. Barn og ungdom skal *bli* noe. Motsetningen til å bli, er å *være* (”being”) – en tilstand som Lee kaller standardbildet på voksenalder, som står for egenskaper som stabilitet, avsluttethet, uavhengighet. Å ”bli” representerer da barn og unges kulturelle form og innhold, med foranderlighet, ufullstendighet og avhengighet som kjennetegn. Dette er en idé som tilsvarende voksenalderen som norm. Dette har blitt forstått som forutsigbare mål som barn og unge var på vei mot. De skal *bli* slik. Med Lee introduseres erkjennelsen av at både det å ”være” og det å ”bli” er tilstander som vi pendler mellom i våre livsløp. Vi kan ikke bare forstå barn og unge som at de er underveis og skal ”bli”, vi må samtidig erkjenne at de også har rett til å anerkjennes som ”beings in their own right”. (Lee 2001).

Poenget for kulturforskeren må derfor være å se på hvordan kategoriene kan *dekonstrueres*. Et utgangspunkt i dette prosjektet er at det å være ungdom, og nærmere bestemt det å være en ung *jente*, alltid vil være materialisert gjennom dominerende diskurser. Å være en ung jente vil alltid være det som samfunnet gjør dem til på et visst tidspunkt og sted. Et slikt blikk på ungdom hviler på et sosialkonstruktivistisk grunnlag der ungdom ses som en strukturelt betinget, men samtidig sosialt konstruert størrelse. Alder og generasjon kan da forstås som kontekst- og situasjonsbundne diskurser som gjør seg gjeldende som ulike måter å forstå og snakke *om* og *som* barn og ung på (Scott Sørensen 2002:20ff).

Den danske medie- og kjønnsforskeren Kirsten Drotner (1993) påpeker at unge jenter har falt mellom kategoriene både innenfor ungdomsforskningen – fordi de ikke var gutter – og innenfor kjønnsforskningen fordi den fokuserte mer på kvinner i høyere alderskategorier. Derfor har jenter blitt å regne som et *dobbelt avvik* eller en *dobbel negasjon*, sier hun. Å fokusere på unge jenter kan derfor være et viktig korrektiv til både den etablerte ungdomsforskningen og kjønnsforskningen. Det å sette fokus på jentene kan videre knyttes an til de siste års fremvekst av jenteforskningen, som også vokser fram fra den tredje bølgens kritikk av feminisismens andre bølge (Roberts 2001). Forskningsfokuset er å utvikle

perspektiver og opparbeide kunnskap om hva det vil si å være jente *i dag*. Utviklingen av jenteforskningen kan trekkes tilbake til CCCS-forskeren Angela McRobbie som allerede på 1970-tallet poengterte det manglende fokus på jenter og kjønnsperspektiv innenfor ungdomsforskningen. På dette tidspunktet var McRobbies poeng og kritikk at ungdomsforskningen ble drevet på subkulturer som besto av mannlige aktører og det som foregikk i offentlige rom. Jenters ”subkulturelle arenaer” var i større grad knyttet til private og hjemlige sfærer, derav McRobbies etterlysning etter et fokus på *the bedroom culture* (McRobbie 1991; McRobbie og Garber 1976). Jenter måtte også anses som kreative aktører, ikke bare som passive mottagere på sidelinjen av guttenes aktiviteter. På samme måte som McRobbie nok hadde en målsetning om å bringe jentene ”ut av jenterommet”, har deler av dagens jenteforskning en politisk-ideologisk målsetning om at jenter skal ”bli hørt”.⁵⁵

Den australske feministiske forskeren Catherine Driscoll poengterer i *Girls. Feminine Adolescence in Popular Culture and Cultural Theory* (2002) at den kulturelle diskursen om hva jenter er (”girlhood”), er noe som skapes og forhandles ut i fra hvordan vi til enhver tid snakker om jenter som sosiale aktører (”girls”).⁵⁶:

Girlhood is made up and girls are brought into existence in statements and knowledge about girls, and some of the most widely shared or commonsensical knowledge about girls and feminine adolescence provides some of the clearest examples of how girls are constructed by changing ways of speaking about girls. (Driscoll 2002:5)

Det finnes få og diffuse fortellinger om jenter, sier Driscoll. Hennes prosjekt er inspirert av Foucault idét hun tar til orde for å skrive en ny, eller en annen historie om ”the girlhood”, nemlig ved å skrive en *genealogi*. En genealogi er ikke en historieskrivning som peker på årsaker og opphav, den dreier seg om hvordan visse idéer og praksiser er mulige innenfor ulike kontekster. Driscolls prosjekt er derfor ikke å komme fram til ny viten om jenter eller avdekke nye former for jenteroller, men å finne ut av hvordan kunnskap om jenter former våre forestillinger om hva det betyr å være jente og hvordan jenter dermed opplever sin væren

---

⁵⁵ Roberts (2001) arbeider for eksempel med et ”Young Women Leaders Program” der jentene skal lære seg ”competence”, ”connection” og ”autonomy”. Utvikling av selvtillit og egenverdi er et mål. I den forstand kan de ses i sammenheng med standpunktteorier der en målsetning er at et resultat av forskningen skal være at de ”undertrykte” utvikler seg i og med at de forskes på.

⁵⁶ På norsk har vi ikke ord som kjønnsbestemmer barndommen, slik som ”girlhood” og ”boyhood”.

i verden. Hva slags språk og fortellinger er mulige? (Driscoll 2002:3-4). Slik nærmer jeg meg også de fortellinger og beskrivelser av vold som kommer til uttrykk i mitt materiale i denne avhandlingen: Hva forteller det om hvordan jenterollen oppleves og gjøres i dag, og hva slags implikasjoner kan slike forståelser ha for hva som kan sies om vold innenfor dagens kontekst?

Slik Foucault-inspirasjon er ikke nytt innen kulturforskningen. Den svenske folkloristen Georg Drakos (1997) tar også utgangspunkt i denne måten å forstå forholdet mellom diskurs og subjektets handlingsmuligheter på i sin avhandling om leprasyke i Hellas. Han påpeker at den genealogiske metoden fokuserer på historiens diskontinuitet, der fenomen forsvinner eller nye blir til. En slik analyse vil ofte ta sitt utgangspunkt i "(...) det närvarande vid en viss tid och plats och förflyttar sig mot det avlägsna." (Drakos 1997:26). Denne avhandlingen kan ikke på samme måte vise til en "jentevoldens historie", men allikevel har Driscolls bruk av genealogiperspektivet virket inspirerende for hvordan jeg nærmer meg temaet jenter som utøvere av vold. Driscoll sier at "(...) girls are constructed by changing ways of speaking about girls" (Driscoll 2002:5), og dette indikerer et perspektiv på studiet av "the girlhood" som peker på det fruktbare ved å studere hvordan jenter artikuleres og forstås innenfor visse "plasser", som for eksempel når jenter oppfører seg avvikende og derigjennom blir *synlige*. Det å være jente og utøve vold, diskuteres i den offentlige debatten som noe nytt og som en utfordring i den forstand at samfunnet står ovenfor en ny måte å være jente på. Dette reflekterer seiglivede forestillinger omkring både vold og kjønn, slik jeg var inne på i kapittel 1. Disse forestillingene er ikke ukjente for nåtidens unge jenter: Normer for hva en jente skal være, er noe de reflekterer over og forhandler aktivt i forhold til. Inspirasjonen fra Driscoll vil i denne avhandlingen gi seg utslag i at jenteforskningen og idéer om "the girlhood" fungerer som en tolkningsramme for hvordan jeg forstår de voldelige jentenes fortellinger og forhandlinger. Jeg opplever at jentene selv forholder seg til idéer om det å være jente når de forteller om, forhandler og legitimerer sin bruk av vold.

Driscoll mener at siden unge jenter forstås som emblemet på kulturell kontinuitet, blir de også sett som indeks på samfunnsmessig endring. For eksempel ble unge jenter (for eksempel "flapperne") mer synlige i offentligheten på 1920-30-tallet fordi det på grunn av verdenskrigen åpnet seg et marked og en etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft utenfor hjemmet. Dette medførte at man måtte redefinere en del forestillinger om feminitet og se det som noe annet og noe mer enn bare knyttet til den private sfære og barnproduksjon. Dette, i tillegg til økt varehandel og konsum, medførte at det åpnet seg større handlingsrom og

alternativer både når det gjaldt seksualitet og livsstiler. Omkring disse ”nye” jentene åpnet det seg diskurser om opprør, avvik og lovovertridelser. Et annet eksempel er det som Drotner (1993) viser til; at unge kvinner først dukker opp i forskningshorisonten på 1960-tallet i forbindelse med studier av ungdomskriminalitet. De unge jentenes kriminalitet ble da tolket som resultat av ”seksuelle utskeielser” – deres handlinger ble sett i lys av rådende kjønnsparadigmer. Drotner påpeker at interessen for de unge kvinnene oppstår nettopp på det tidspunkt der mange av dem for alvor begynte å rokke ved disse paradigmene og *synes*. I denne perioden skjedde en rekke endringer når det gjaldt utdannings- og arbeidsforhold, autoritetsrelasjoner og kulturelle uttrykksformer. Resultatet ble en utvidelse av mange kvinners handlingsrom, og både generasjons- og kjønnsrelasjoner ble tydeliggjort som foranderlige maktrelasjoner, og ikke bare som ”naturlige forskjeller” (Drotner 1993:9-10). Med andre ord er det ikke bare den kriminelle handlingen begått av et feminint, handlende subjekt som beskrives, fokuset på kvinnene konnoterer en hel serie av forestillinger om hva slags samfunn vi lever i eller er på vei inn i.

Driscoll studerer jenter slik de representeres i både vitenskapelige teorier og i medie- og populærkultur, men en konsekvens av hennes syn må bli at det å være jente, er noe man gjør, noe man ”lever opp til” via visse praksiser. Dette er en måte å forstå kjønn på ligger tett opp til den amerikanske filosofen Judith Butlers teorier om kjønn som effekten av våre handlinger snarere enn årsaken til dem. Kjønn blir i et slikt perspektiv en pågående prosess og ikke noe statisk. Kjønn studeres som noe vi *gjør* og derigjennom noe vi er eller blir (Butler 1999).⁵⁷ I denne sammenheng markerer Driscoll også et skille mellom ”female adolescence” og ”feminine adolescence”. Det første begrepet er relatert til en diskurs om pubertet, fysiologi og psykologi, mens det andre skal markere grad av uavhengighet fra spesifikke alderskategorier. Begrepet ”feminine adolescence” markerer således at det er snakk om en prosess, noe som er i forandring. Det er for eksempel et viktig poeng at ”feminine adolescence” viser til en bevegelse *mot* noe, og at den dermed er relatert til idéer om kvinnelighet. Begrepet kan minne om Lees ”becoming”, men Driscoll tar ikke i samme grad opp den doble posisjonen som Lee ønsker å anerkjenne. Det er allikevel et interessant begrep fordi det kan knyttes an til jenteforskningens potensiale for sammenfletning av diskurser både om kjønn og alder.

---

⁵⁷ Jeg gjør her oppmerksom på at jeg selv ikke anvender Butlers teorier direkte i avhandlingen. I den grad Butlers idéer gjenkjennes, er det via den nevnte Belinda Morrisseys modell for subjektivitet, siden Morrissey der tar inspirasjon fra Butler (Morrissey 2003, se siste avsnitt i dette kapitlet).

Tre svenske studier til inspirasjon

Det er særlig tre svenske avhandlinger som kan knyttes til jenteforskningen, og som har vært inspirerende for meg i arbeidet med denne avhandlingen. Jeg vil komme tilbake til disse i analysekapitlene, men det dreier seg om sosialantropologen Fanny Ambjörnssons *I en klass för sig* (2004) og etnologene Maria Bäckmans *Kön och känsla* (2003) og Åsa Anderssons *Inte samma lika* (2003). Ambjörnsson studerer unge jenters syn på kropp, seksualitet, kjønn og hvordan relasjoner mellom jenter i ulike miljøer former hverandres forestillinger og praksiser. Prosjektet til Ambjörnsson var å bryte opp kategorien ”jente” i forhold til forestillinger om normalitet og avvik. Ambjörnsson har fått en del oppmerksomhet om sin forskning fordi hun også valgte å ha klasse som perspektiv på sitt materiale. Her er hun tydelig inspirert av den britiske sosiologen Beverley Skeggs *Att bli respektabel* (1997), der Skeggs studerer unge, hvite arbeiderklassejenter i nordøst-England og viser hvordan former for femininitet er en viktig klassemarkør. Når man ikke lykkes i å bli kvinne på den ”rette” måten (det vil si hvit middelklassekvinne), skaper dette følelser av mangel og skam, viser Skeggs. Ambjörnsson anvender Skeggs’ resultater til å se hvordan dette reflekteres i sin egen forskning, der hun sammenligner to jentemiljøer – ”gymnasjenter” og jenter på yrkesfaglig studieretning. Bäckmans avhandling handler om sex- og samlivsundervisning i skolen, der hun studerer hvordan de unge forholder seg til ofte hårfine grenser for hva som er tillatt og ikke i det å leve ut sine følelser og seksualitet. Anderssons studie av unge jenter i en innvandrerrett bydel i Göteborg har et tydeligere perspektiv på etnisitet, men også her er kjønn og sosialt sjikt av betydning for analysen. Andersson viser for eksempel til de normer som finnes for hvordan jenter kan oppføre seg slik at de ikke risikerer sitt ”rykte”.

Det som er felles for avhandlingene, og som jeg har hatt nytte av, er at alle tre på ulike måter problematiserer begrepet ”hore”. Dette vil jeg komme tilbake til i analysen, men for alle avhandlingene kommer det fram at dette er et sentralt begrep i de unges forestillingsverden. De unge mener dette er noe av det verste en jente kan bli kalt. Særlig i Ambjörnssons og Bäckmans avhandling blir det tydelig at horebegrepet stadig er knyttet til forestillinger om den seksuelt aktive kvinnen. Begge forskerne viser hvordan det for jentene i deres studier var viktig å være attraktive nok til å få guttenes oppmerksomhet, men samtidig ikke så attraktive, aktive eller pågående at de risikerte stempelet som ”hore”. Horebegrepet er sentralt også i denne avhandlingen. Mitt prosjekt skiller seg allikevel fra disse tre ved at omdreiningspunktet for mitt materiale er *vold*. Allikevel er det samlende blikket for både de svenske

avhandlingene og mitt prosjekt at det dreier seg om å dekonstruere og problematisere jenterollen i forhold til teorier om en normativ femininitet.

Femininitetsformer

Et velkjent begrep fra maskulinitetsforskningen er den australske sosiologen Robert Connells teorier om en ”hegemonisk maskulinitet” (Connell 1995) – den kulturelt idealiserte formen for maskulinitet i en gitt historisk og sosial kontekst. Connell anvender begrepet for å forklare den kulturelle dynamikk som resulterer i at en viss gruppe menn kan opprettholde en ledende posisjon i samfunnet. For Connell er maktrelasjonene mellom kvinner og menn basert på en global dominans menn har over kvinner. En slik kjønnet form for makt er konstruert og opprettholdt via en hegemonisk maskulinitet, noe som gir seg utslag i en kulturell dynamikk som resulterer i at en viss gruppe menn kan opprettholde en ledende posisjon i samfunnet. En slik form for maskulinitet kan også kalles *privilegert* maskulinitet. Spørsmålet er om man på lignende måter kan snakke om en hegemonisk femininitet? Connell vil si at begrepet kan være misvisende fordi det kan virke som denne da er sidestilt en hegemonisk maskulinitet. I følge Connell vil femininitet alltid være underordnet ulike maskulinitetsformer. Også Ambjörnsson poengterer dette: ”Att tala om en hegemonisk femininitet, och på så sätt skapa ett redskap att diskutera differentiering mellan kvinnor, vore att risikera att maktstrukturer mellan kvinnor och män underkommuniceras (...).” (Ambjörnsson 2004:314, fotnote 11).

Connell snakker heller om en ”emphasized femininity” for å karakterisere den kulturelt idealiserte formen for femininitet i en gitt historisk og kulturell kontekst. Denne er underordnet hegemonisk maskulinitet fordi den er orientert mot det å tilpasse seg menns interesser, ønsker og begjær (se Messerschmidt 2004:42). I denne sammenhengen blir det tydelig at det finnes forestillinger om hvordan en ”normal jente” bør være, og Ambjörnsson poengterer at slike forestillinger er basert på normer som hele tiden er i endring, og som er noe å strebe mot samtidig som de er umulige å nå. Normene avhenger av tid, sted og plass, men det går an å rette blikket mot hvordan visse normsystem har høyere status og at visse typer adferd gir bedre uttelling enn andre. Inspirert av antropologen Jorun Solheim (1998) mener derfor Ambjörnsson at man kan snakke om en *normativ femininitet* (Ambjörnsson 2004:28-29). Jeg mener at dette må tangere Connells begrep om en ”emphasized femininity”, og at dette også er en *privilegert* femininitet.

Et viktig poeng for meg er at Connells teori om at forestillingene om en hierarkisering av maskulinitetsformer, også er det som legitimerer *vold* mot mennesker som befinner seg lenger ned i hierarkiet. Siden utgangspunktet i min avhandling er nettopp vold, ønsker jeg å prøve ut muligheten, til tross for de innvendinger som er nevnt, for å snakke om hegemonisk feminitet. Et argument for det er at det kan sies å kaste lys over om det er noen *likheter* mellom kjønnene når det gjelder hvordan de legitimerer at volden skjer. At det finnes hierarkier også jenter i mellom, viser for eksempel den britiske kriminologen Coretta Phillips i artikkelen ”Who’s who in the pecking order?” (2003) der hun beskriver en sosial orden jentene i mellom i en skole i Sør-London. Ordningen beskriver hun som ”diamantformet” med flertallet av jentene på midten, den bredeste delen av en diamant. På toppen av hierarkiet er ”the in-group”; en gruppe jenter med rykte på seg for å være ”tøffe og aggressive”. Disse opprettholder sin maktposisjon ved å verbalt og fysisk plage andre jenter.⁵⁸ Forestillinger om et feminint hegemoni, anvender jeg derfor som et erfaringsnært begrep, utledet fra måten de unge jentene selv innordner seg normer og hierarkier. Dette trenger ikke utelukke muligheten for at jentene til syvende og sist er underordnet maskulinitetsformer. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 5.

Phillips’ studie illustrerer det som i dag kan være en innvending mot Connells’ maskulinitetsbegrep. Det kan synes statisk og kategoriserende i en tid der det ses på som vel så meningsfullt å studere kjønn som idéer og praksiser. Min inspirasjon og anvendelse av Connell bygger derfor på at hans teori er fundert i en forståelse av hvordan vold gjøres legitim innenfor en kjønnsteoretisk ramme. Forestillingen om kjønn som praksiser og forestillingen om en normativ feminitet kan ellers knyttes generelt til queerteoretiske innsikter. Når queerteoretikere snakker om *heteronormativitet*, knyttes dette til de institusjoner, strukturer, regler, relasjoner og handlinger som opprettholder heteroseksualiteten som det enhetlige og naturlige og som den rette måten å leve sitt liv på (Rosenberg 2002). På den annen side kan man oppføre seg, handle, på en måte som tangerer grensene også for en heteroseksuell norm. Når en jente ligger med mange gutter, tangerer hun for eksempel grensene for hvordan en jente bør oppføre seg. Queerperspektivet kan derfor anvendes for å peke videre, i denne sammenhengen på at det er ikke ”nok” å være heteroseksuell jente, men at også dette er en posisjon der jenterollen kan ”gjøres” på måter som tangerer grenser for en normativ

---

⁵⁸ Phillips er ikke det eneste eksempel på denne viktige innsikten: Også den finske psykologen og mobbeforskeren Christina Salmivalli problematiserer jenters skjulte mobbing og aggresjonsmønstre (www.forskning.no/Artikler/2006/mars/1143804920.23), slik også Simmons (2002) gjør.

femininitet. Å utøve vold er definitivt en måte å være jente på som ikke bare tangerer, men overskrider, kulturelle normer og grenser for feminin adferd. Dette er derfor et perspektiv som jeg vil komme tilbake til flere steder i den avhandlingen – kan jentenes vold ses som iscenesettelse og synliggjøring av en type femininitet? I så fall trenger vi et perspektiv på vold som ikke utelukkende dreier seg om vold som iscenesettelse av maskulinitet.

Identitet og normalitetens makt. Vennskap som maktarena

Hva en ung jente burde være, er knyttet til forestillinger og forventninger om både alder og kjønn. Hvordan kan vi studere jentenes skaping av og forhandling om identitet i dette? Dette er et komplekst og motsetningsfylt felt. Jeg ser på den sosiale eller subjektive identitet som formet omkring en kombinasjon av tilgjengelige diskurser, personlige erfaringer og opplevelsen av væren-i-verden. Identitet er et relasjonelt begrep i den betydning at man erfarer, forhandler og konstituerer den når man plasserer seg i en relasjon. Dette gir grobunn for å se noen som ”de andre”, og slik etablerer vi våre identiteter. Et slikt motsetningspar kan være gutt-jente, men det kan like gjerne være opposisjoner mellom ulike ”typer” jenter. I denne avhandlingen er det et særlig fokus på hvordan jentenes subjektivitet formes og spilles ut i relasjon til *vennskap*, til venninner og vennegjengen. Det å se på hvordan jenter snakker om og forholder seg til andre jenter, er en måte å få øye på hvordan de posisjonerer seg i sine nettverk og i forhold til vennskap. Denne avhandlingen vil tematisere vennskapets mer problematiske sider. Dette kan innebære å få øye på hvordan jentenes relasjoner er både gjennomsyret av, og strukturert via, former for makt. Den britiske sosiologen Valerie Hey (1997) sier om jenter og jenters vennskap at:

Making one’s self as a girl means that these divisions are frequently lived as intense moments of self-consciousness and self-contradiction, involving feelings of simultaneously ’being with’ whilst ’against’ an/other (...). (Hey 1997:33)

Den tyske ungdomsforskeren Thomas Ziehes begrep om narsissisme som en kulturell identitetsform som særlig berører ungdommen (1993), vil bli behandlet nærmere i kapittel 5 om vennskap og vennskapets makt. Hvordan jentene opplever sin subjektivitet, er tett knyttet til hvordan de opplever at en jente bør være. Hva er egentlig en ”normal jente”? Som Ambjörnsson peker på, er begrepet ”normal”, tvetydig. Å være ”normal” betyr både det mest vanlige og (derfor) noe man bør etterstrebe, og det står for både det gjennomsnittlige og det ideelle (Ambjörnsson 2004:21). Normalitet har med normer å gjøre, og normer er bilde på

maktforhold. Jeg skal i denne avhandlingen drøfte om visse former for femininitet kan anses som normative eller hegemoniske og hvilke strategier som finnes for å oppnå en slik posisjon. Imidlertid vil denne avhandlingen fokusere mest på dem som bryter med en slik norm (jamfør posisjon og marginalitet som perspektiv, ovenfor). Dette må forstås i forhold til begreper om normer, avvik og makt.

I følge Foucault (Gordon 1980) kan makt forstås som at mennesker selv tilpasser seg normer. Vi har ikke lenger behov for offentlige avstraffelser eller maktutøvelse i form av våpen eller materielle begrensninger, for makten forgreiner seg i diskursene. Foucault oppfatter at subjektets selvkonstituering formes etter de praksiser og strategier jeg'et tar i bruk. Jeg'et både *konstitueres* og *reguleres* gjennom disse. Det er typisk for Foucault å vektlegge både paradoksene og motsetningene. I følge Foucault deltar mennesket villig og lar seg subjektivere – for å ”bli noe”, for å få en ”væren”-status. Siden makten forgreiner seg i diskursene, trenger vi en diskurs for *avviket*. Det er på denne måten normen, det vi til enhver tid anser som normalt, sunt og lovlig, kan etableres eller ”skapes”. Med andre ord: Normen er diskursivt avhengig av og sekundær i forhold til avviket. Vi ser tydeligst hva normen er når noen gjør en *overskridelse*.

Situert og posisjonell kunnskap - marginalitet som analytisk begrep

I min forståelse av de voldelige jentene, og i min forståelse av hvordan unge jenter har blitt oversett også i faglig sammenheng, mener jeg at et fruktbart feministisk utgangspunkt for å forstå deres posisjon, må være å finne i det som feministen Donna Haraway (1991) betegner som *situert kunnskap*. Med dette begrepet poengterer hun det som er et av den feministiske forskningens viktige budskap: Det som presenteres som nøytral kunnskap, er både kjønnsspesifikk og lokal. Den feministiske kritikken av både ungdomsforskningen og kriminologien tangerer denne kritikken.

Det betyr videre at jeg vil forstå jentene i et posisjonsperspektiv som kan hjelpe meg å gripe en viss type femininitet. Kjønnsforskeren Linda Alcoffs begrep om kvinners posisjonalitet (1988) vektlegger hvordan dette perspektivet gjør kvinners identitet til en situasjon som inkluderer ”a network of elements involving others, the objective economic, conditions, cultural and political institutions and ideologies and so on.” (Alcoff 1988:433). For Alcoff er det et mål ved dette perspektivet at det kan synliggjøre kvinners mangel på makt og mobilitet,

og derigjennom mobilisere et feministisk argument om endring. I mitt tilfelle bruker jeg posisjonsperspektivet for å understreke at jenter også må forstås som innbyrdes forskjellige. Også innenfor jentenes egne nettverk forhandles det om makt og posisjoner omkring måter å være jente på. Her følger jeg antropologen Henrietta Moore i hennes understreking av at det er viktig å problematisere relasjonen mellom begrepene ”difference” og ”identitet” (Moore 1994:1). I hvilken grad kan vi forstå ”jenter” som kategori uten at vi derigjennom forstår dem som identiske? Et annet moment, er at det å studere forskjeller, ikke trenger å bare bety forskjeller jenter i mellom. Det kan også bety å studere forskjeller mellom forestillinger om jenter (den kulturelle diskursen om ”girlhood”) og jenter i den sosiale virkeligheten (Holland 1997). Slik kan også begrepet om ”difference” knyttes tilbake til Foucaults begrep om makt, normer og normalitet når det gjelder det å være jente.

Dette betyr å se jentenes liv som investeringer i både produksjon av visse former for *makt* og *subjektivitet* (Hey 1997:35). Jeg følger Hey i dette når jeg studerer jentenes fortellinger som deler av både større maktformer (kjønn, alder, klasse, etnisitet) og som erfaringer av subjektivitet. Da kan de analyseres som ”plasser” der spesifikke verdier, disiplin, adferd og responser i menneskelige subjekter får sitt uttrykk. Posisjonsperspektivet egner seg derfor til å se det relasjonelle mellom diskurs og opplevd subjektivitet. Jentene kan ikke studeres som å stå utenfor de dominerende diskursene, snarere må de forstås slik at de lever både med og mot dem. Jentenes nettverk er både gjennomsyret av og strukturert via maktrelasjoner. En tilnærming via begrepene diskurs og subjektivitet åpner opp for å se på jentenes relasjoner som prosessuelle, dynamiske og motstridende (Hey 1997:35). For forskeren innebærer dette å fokusere på konkrete situasjoner, praksiser og forestillinger som jentene forteller om og som de uttrykker.

Samtidig er det viktig å poengtere at det her også dreier seg om mellomposisjoner: Som unge og som jenter befinner de voldelige jentene seg på mange måter utenfor dominerende relasjoner, som ”voldelige jenter” befinner de seg også i en marginal posisjon eller mellomposisjon. Hey (1997) understreker at marginalitet må betraktes som en posisjon der det foregår meningsproduksjon og -forhandling som kaster lys over dominerende forestillinger. Marginalitet skal altså forstås som analytisk begrep. Å være eller oppleve seg som marginal, trenger da ikke knyttes til noe som bare er negativt, tvert i mot kan det åpne opp for å studere meningsproduksjon som går i retning av at man opplever seg som noe annet og som noe bedre enn de som befinner seg i sentrum.

Identitet, makt, kjønn, vold

Det som representerer en perspektivforflytning, eller –utvidelse, i forhold til andre ”jentestudier”, er at denne avhandlingen har *vold* som det sentrale omdreiningspunkt. Et viktig utgangspunkt når det gjelder forståelsen av vold i denne avhandlingen, er Moores (1994) bidrag på feltet. Moores begrep om vold er tett sammenvevd med perspektiver på makt, kjønn, identitets- og subjektposisjoner. Moore skiller mellom kjønn som identitet (i betydningen den levde erfaring) og kjønn som diskurs (i betydningen det konstruerte). Når det gjelder individets muligheter for ”agency”, som jeg oversetter med handlekraft, skiller Moore mellom to typer: motstand (”resistance”) og medvirkning (”comply”). Det kan være verdt å klargjøre forskjellen mellom begrepene ”resistance” og ”transgression”. Når Moore snakker om ”resistance” og ”comply”, og når dette skal appliseres på jenters utøvelse av vold, kan det se ut som om det å utøve vold, er et bevisst prosjekt i forhold til å overskride normative handlingsrammer for kjønn. Den britiske sosiologen Samantha Holland (2004) sier om forskjellen mellom begrepene at:

The main difference, then, between resistance and transgression is that resistance can be seen to be itself a goal, the final stage (acting against something). If transgression can have no ultimate goals, the act of transgression is only the first stage of many; there is arguably no endpoint. (Holland 2004:27).

Begrepet ”resistance” virker derfor rimelig å forholde seg til for meg siden jentene jeg har intervjuet, på mange måter stiller spørsmål ved den ”tradisjonelle” måten å være jente på. Om begrepet ”transgression” kan man si at det innebærer å krysse kulturelle grenser, som igjen setter opp nye grenser som igjen må overskrides. Det er med andre ord noe ”mer” enn ”resistance”. For den dominerende diskursen, der jenters vold *av andre* oppleves som noe ”sjokkerende”, kan det derimot tenkes at ”transgression” er et fruktbart begrep.

For å gå tilbake til Moores resonnement, er hennes spørsmål: ”What makes individuals resist or comply?”. Delvis inspirert av psykoanalytiske tilganger, mener Moore at for å finne svar, må man se på faktorer som begjær, identifisering, fantasi og frykt. Alle individer har sin personlige historie, og det er i denne historien, og i kollektive situasjoner, diskurser og identiteter at det problematiske forholdet mellom struktur og praksis, det sosiale og individuelle befinner seg. Derfor er ikke motstand og medvirkning bare typer virksomhet,

men også *aspekter av subjektivitet*. Disse vil alltid være preget av strukturer av ulikhet basert på kjønn, rase, etnisitet og lignende. Individens ”agency” må derfor alltid ses i en bredere kontekst.

Drakos (1997) understreker også et sosialt eller kollektivt aspekt ved selvforståelsen og subjektbegrepet. Selvforståelse henger sammen med hvordan man betraktes og kategoriseres av omverdenen, av andre mennesker, medier og institusjoner. For visse grupper kan man derfor snakke om et kollektivt jeg (Drakos 1997:23-24). Skeggs (1997) viser til Foucault som hevder at subjektivitet kun kan konstrueres fra posisjoner i sosiale relasjoner og strukturer. Vi er underkastet regulerende rammer for kunnskap og tale, og denne subjektiviteten konstrueres etter hvert (Skeggs 1997:27). Skeggs anvender derfor subjektivitetsbegrepet for å undersøke kvinners opplevelser av ”å være” gjennom kategorier som ’kvinne’, ’feminin’, ’heteroseksuell’ – hvordan blir kvinnene (respektable) subjekter? Drakos snakker også om om subjektivering som prosessen der ”(...) människor hävdar ett subjekt genom att artikulera ett vetande om ett kollektivt jag.” (1997:24). Når det gjelder forskning om kriminell og/eller voldelig ungdom, og ungdom i kriminelle gjenger, kan man kanskje til dette tilføye at den *eksklusjon* de opplever i samfunnet, også kan bidra til opprettelsen av en selvforståelse (jmfør kriminologiens stempingsteorier). Selvforståelsen er derfor også en refleksiv konstruksjon. Subjektiveringen resulterer i den form for makt som Moore betegner ”agency”. Å ha ”agency” innebærer muligheten til å demonstrere sin subjektivitet, betydning og sosiale makt via handling. Subjektiveringsprosessen kan altså innebære både å frembringe egen subjektivitet og det å få noen til å underkaste seg.

På denne bakgrunn er Moore interessert i kjønnsidentitet og kjønnsdiskurser; mellom kjønn slik det leves og kjønn slik det konstrueres. Diskurser om seksualitet og kjønn skaper kvinner og menn som ulike personer og derigjennom legges normer for ulike prinsipper for handlekraft.⁵⁹ Det faktum at mange diskurser om kjønn eksisterer side om side, skaper i følge Moore en situasjon der de ulike diskurser om kjønn er hierarkisk ordnet. Noen overkjører andre og ulike underordnede diskurser utvikles i opposisjon til de dominerende. Som samfunnsaktører vil vi gjerne investere i de subjektposisjoner og identiteter som er positivt sanksjonert, for dette gir fordeler og makt. Dette reflekterer større sosiale og kulturelle dynamikker omkring hvordan man oppnår suksess og/eller hva slags suksessfylt

---

⁵⁹ Det er ikke bare kjønn alene som bestemmer dette; her er en overlappning med andre typer ulikheter slik som etnisitet, klasse, religion og lignende.

maskulinitets- eller femininitetsform man da bør investere i. Slik reproduseres kjønnsforskjellene, for selv om man er uenig i dem, er det taktisk å innfinne seg med dem. Derfor kan makt knyttes til kjønn. Den personlige erfaring av kjønn og av kjønnsrelasjoner er bundet opp med makt og politiske relasjoner på en rekke nivåer. Én konsekvens av dette er at *fantasier om makt er fantasier om identitet* (Moore 1994:63).

Vold som krise i selvforståelsen

Moore's perspektiv peker på tette relasjoner mellom identitet, subjektivitet og makt og vold, og spesielt åpner hun opp for muligheten til å anta at det er en lenke mellom det å motsette seg ("thwarting") investering i ulike subjektposisjoner basert på kjønn og interpersonlig vold (1994:66). Dette kan skje på ulike måter: Det kan være at man ikke evner å tilstrekkelig leve opp til en viss kjønnets posisjon, og at dette resulterer i en krise, reell eller opplevd, når det gjelder selv-representasjon eller sosial anseelse. Det kan også være resultatet av motsetninger som aktualiseres i og med erkjennelsen av muligheten man har til å innta ulike subjektposisjoner, og det forventningspresset som kan oppstå i forhold til opplevelse av egen identitet. Men:

It may also come about as the result of other persons refusing to take up or sustain their subject positions *vis-à-vis* oneself and thereby calling one's self-identity into question. (...) [T]hwarting can characterize the inability to receive the expected satisfactions or rewards from the taking up of a particular gendered subject position or mode of subjectivity. (Moore 1994:66-67).

Det er et poeng for Moore at vold oppstår i situasjoner der andres adferd virker truende for utøverens selvforståelse. Med andre ord er det utøveren som opplever noe som truende, det er utøveren som erfarer andres "vrangvilje". Volden oppstår også ofte i situasjoner der utøveren står i fare for å tape noe, enten det er materielle ting eller sosial status, også som resultat av offerets utilstrekkelighet. Dette kan vi se i sammenheng med Connell som påpeker om vold som fenomen at den er en betingelse for opprettholdelse av et dominanssystem *samtidig* som volden indikerer, eller er et tegn på, at det eksisterer en form for krise innenfor hierarkiet (Connell 1995). Jeg skal i kapittel 7 anvende dette perspektivet i diskusjonen av hvorfor ordet "hore" er et vanlig omdreiningspunkt i de unge jentenes vold.

Med dette prosessuelle perspektivet på kjønn og identitet, slutfører Moore sitt resonnement om vold. Moore mener at det kan trekkes en forbindelse *fra* motstand mot investering i ulike subjektposisjoner basert på kjønn *til* vold. Og siden valg av subjektposisjon har med fantasier om identitet og makt å gjøre, kan den negative sanksjoneringen av den resultere i en ”krise i selvforståelsen” hos den som utfører handlingen. I disse prosessene (investering i identitet, identitetsforhandling) vil enkeltindivider posisjonere seg i forhold til idéer, normer og sosial praksis som kan være motstridige. Her bruker Moore begrepet ”fantasi” i betydningen idéer om hvem du vil være og hvordan du vil at andre skal oppfatte deg, som vesentlig for den enkeltes følelsesmessige og ubevisste motiv for å konstituere seg som kjønnssubjekt. Slike fantasier om makt og handlingskraft er imidlertid avhengig av sosial anseelse. Selv om det finnes flere måter å være mann og kvinne på, vil det derfor være en tendens hos enkeltindivider til å investere i kjønnsposisjoner som er positivt sanksjonert i kulturen. Vold og aggresjon oppstår ifølge Moore ofte i situasjoner der [menn] kjenner frustrasjon over å ikke kunne leve opp til sine fantasier og andres forventinger. Følgen av dette blir at de opplever det som om de mister sin makt og handlekraft. Slik kan vold ses som resultatet av en krise i individets selvforståelse.

Morrisseys modell for subjektivering

Med bakgrunn i det som til nå er sagt om tidligere forsknings mangel på kjønnsperspektiv, stereotypisering av kriminelle kvinner, viktigmiseringsstereotypen, femininitetsformer, subjektposisjoner og diskursive posisjoner, har det dannet seg et teoretisk rammeverk for avhandlingen. Den er diskursanalytisk inspirert og ønsker å drøfte jenters varierende muligheter for å innta subjektrollen i utøvelse av vold. Et teoretisk utgangspunkt for meg er at når et menneske opplever at det ”har en identitet”, så innebærer det opplevelsen av å se seg selv som et subjekt. Identitet handler derfor også om subjektivitet, eller subjektiveringsprosesser.

Dette er tankegods som jeg henter fra den før nevnte Morrissey (2003). Morrissey er inspirert av statsviteren Seyla Benhabib og filosofen Judith Butler når hun formulerer sitt perspektiv på subjektiveringsprosesser: Man kan ”fortelle seg selv” og man kan ”gjøre seg selv”.

Subjektivitet konstitueres gjennom de fortellinger man forteller om seg selv og de som fortelles om deg. Subjektivitet er på samme tid noe som tilegnes gjennom performans og de mange roller vi tar på oss gjennom livet. Disse prosessene avhenger igjen av hva slags

diskurser vi lever gjennom, hvor vi lever og hva slags mennesker vi knytter kontakter med. Morrissey vil understreke at subjektivering dreier seg både om narrativitet og handling - samtidig. Med dette forholder Morrissey seg til en subjektforståelse som både er determinert og åpen, som både tvinger subjektet til å utføre den rollen det forventes av henne, men som samtidig åpner opp for muligheten til å handle overskridende og i konflikt med rolleforventingene. Vi så i kapittel 1 at dette er i tråd med diskurspsykologiens måte å tenke om identitet på.

Det som er viktig med Morrisseys måte å forstå identitet på, er at i kjernen av modellen ligger begrepet "agency". Det betyr at vi ikke må se individer som determinert av diskurs og kultur. Det ville i så fall være å frata dem potensialet for å handle og oppleve seg som subjekter i verden:

Instead of denying the agentic character of subjects who are overdetermined by discourse and culture, narrativity and performativity are intrinsic to any understanding of it. (...) Agency, then, can be considered a product of narrative, an effect of the discursive constitution of narrated and performed subjectivity. (Morrissey 2003:61).

Og derfor er narrativitet og performativitet viktig for å forstå det potensiale for handlekraft som mennesker har. Kombinasjonen av Moores perspektiv på vold og subjektforståelse og Morrisseys subjektiveringsmodell vil derfor være sentrale for å forstå de voldelige jentene, både slik de forteller om seg selv og slik de fortelles om i media.

Kapittel 4

”Bare barn” eller ”en av gutta”?

Mediefortellinger om jentevold

Fokus for dette kapitlet er hvordan ”de voldelige jentene” fremstilles i media. Til grunn for analysen ligger Jørgensen og Philips’ forslag om at man i et multiperspektivistisk arbeid tar utgangspunkt i en opprioritering av Faircloughs begrep om ”diskursorden” og installerer en diskursorden som kan sette en ramme for analysen (se kapittel 2). Et redskap for å finne diskursorden, er å se etter ”flytende betegner” som ulike aktører søker å fylle med ulikt innhold. Som nevnt i kapittel 1, er ”vold” å anse som en slik flytende betegnere, og jeg har etablert ”jentevold” som diskursorden for å markere at det er særlig perspektiv på kjønn og vold som setter rammer for analysen. I følge Fairclough er det viktig at man ikke dermed glemmer at denne diskursordenen står i forhold til andre diskursordener. ”Jentevold” kan for eksempel stå i forhold til ”ungdomsvold” eller ”barnekriminalitet”. Fairclough påpeker dette fordi han mener at *endring* især skjer når diskurser ”transporteres” interdiskursivt mellom diskursordener (Jørgensen og Philips 1999:79-88)

I dette kapitlet er det særlig den kritiske diskursanalysen som ligger til grunn for dokumentanalyse av avhandlingens *eksterne* kilder - nyhetssaker og reportasjer som omhandler jenters bruk av vold. Det er hovedsakelig mediekulturens billeddannelser jeg fokuserer på i analysen, men under analysearbeidet har jeg forholdt meg strategisk intertekstuell til offentlige dokumenter om ungdom og vold. Utover dette analyserer jeg ikke offentlige dokumenter som for eksempel handlingsplaner i dybden.

Media blir interessert når jentene slår

Under overskriften ”Jenter blir mer voldelige” får vi i *Dagsavisen* den 10. oktober 2002 vite at jenter står bak hver tiende voldsanmeldelse når det gjelder unge under 17 år i Oslo. Fra 1996 har antallet voldsanmeldte jenter økt fra 17 (1996) til 22 (2001). I prosent tilsvarer det en økning på nesten 30 %. 2000 var imidlertid rekordåret: Da ble 40 jenter anmeldt. Under overskriften ”Norge har mest jentekriminalitet” (*Bergensavisen* 9.2.2003) presenteres OECD-

rapporten "Society at a Glance" som viser at 26,6 % av Norges ungdomsforbrytere er jenter. Dette innbefatter unge opp til 19 år som har vært mistenkt, siktet eller holdt i varetekt for en kriminell handling.⁶⁰ Overskriften "Jenter under 15 år blir mer kriminelle" (*Dagsavisen* 10.2.2004) viser til tall som peker på at jenter står bak fire av ti straffbare forhold i aldersgruppen opp til 15 år i Oslo.⁶¹ I mai samme år rapporterer *NRK* om "Kriminelle unge jenter" (28.5.2004) at både amerikansk og nordisk forskning viser at stadig flere forbrytelser begås av jenter under 18 år. Tall fra USA viser at 1 av 4 unge voldsutøvere er jenter, at de organiserer seg i gjenger, og at også jenter er voldelige mot sine kjærester. Økningen i jenters kriminalitet og/eller vold er altså et fenomen som ikke bare er begrenset til den hjemlige debatten. Danmark rapporterer om en tredobling av kvinner som dømmes for vold over en 10-årsperiode. Den største økningen er blant jentene fra 15-19 år (*Politiken* 7.3.2003). *Aftenbladet* (14.10.2000) skriver under overskriften "Tyske jenter mer voldelige":

Alle vet at gutter som bråker og bøller i og utenfor skolen, ødelegger både for seg selv og for jentene. Men i Tyskland ser sosialarbeidere og lærere nå en skremmende tendens til at også jentene blir stadig mer voldelige (...) Før i tiden ble det nærmest regnet som eksotisk og spennende når jenter ble voldelige. I dag står jenter og unge kvinner bak en tredel av alle voldsforbrytelser som blir anmeldt, sier en ansatt ved ungdomsseksjonen i politiet i Fürth. (*Aftenbladet* 14.10.2000)

Som jeg var inne på i kapittel 3, definerer Henrietta Moore (1994) vold som resultatet av en krise i selvforståelsen. Moore mener at det finnes subjektposisjoner som kan karakteriseres som fantasiidentiteter, som er bundet til fantasier om makt og handlekraft. De kulturelle normene for hvordan denne selvhevdelsen kan uttrykkes, ser imidlertid ut til å fungere ulikt for gutter og jenter. Et illustrerende eksempel er daværende barneombud Trond Viggo Torgersen som uttalte at det var normalt og naturlig for gutter å slåss (*Dagbladet* 26.04.95). Den kulturelt sanksjonerte måten for jenter å hevde seg på, omfatter mer subtile strategier som baksnakking, ryktespredning, utfrysningsteknikker og lignende. Både forskere og ungdomsarbeidere påpeker at mobiltelefon og SMS-meldinger inngår som redskaper for å fremsette trusler og ryktespredning blant jenter (*Dagbladet* 23.03.02). Disse skjulte maktstrategiene og den symbolske volden har vært usynlig og har passet bedre overens med

---

⁶⁰ Voldsforskeren Ragnhild Bjørnebekk kommenterer tallene og mener at det må være nasking som slår ut på statistikken, og at denne "fristelseskriminaliteten" har lett for å slå ut i land med mange butikker og fristende vareutvalg. Trusler kan også være registrert, så det er ikke sikkert det er snakk om voldskriminalitet, sier hun videre.

⁶¹ Politioverbetjent Mari Bollingmo kommenterer tallene og opplyser om at det er særlig nasking og trusler det er snakk om, men også bruk av vold.

kulturelle forestillinger om kjønn. Kanskje kan man hevde at den derfor har blitt mer positivt sanksjonert fordi den har vært uttrykk for en ”normal femininitet” – det usynlige, det passive; handlingene kan til og med ”overses”. Fysisk utagering virker derimot å være det kulturelt aksepterte for gutter. Dette har blitt positivt sanksjonert og tolket som uttrykk for en ”normal og naturlig maskulinitet” (Haaland 2000, se også Connell 1995). I saker der jenter har gjort seg skyldige i voldelige handlinger, uttaler for eksempel politi og andre sakkyndige ofte at dette er ”helt atypiske handlinger”.⁶² De uttaler seg selvsagt i forhold til statistikk og empiri, men samtidig uttrykker de at der finnes grenser for handling – som er bestemt av kjønn. Når jenter tar kroppen i bruk og bruker den til å utøve vold; når jentenes vold vendes utover, blir de synlige på en annen måte enn før. I tråd med Moores perspektiv på vold som et ledd i gjenskapning av ønsket subjektposisjon, vil menns eller gutters vold kunne ses på som et middel for å gjenopprette sin maskulinitet. Våre kulturelle forestillinger om sammenhengen mellom kjønn og vold, tillater imidlertid ikke å anse en jentes vold som konstruksjon av femininitet. Tvert i mot synliggjøres hvor de kulturelle grensene for kjønn går. I dette ligger noe av årsakene til den store oppmerksomhet jenters vold får i media i forhold til sitt omfang.⁶³

Den voldelige, frigjorte jenta?

Når media skriver om jenter og vold, er det særlig knyttet interesse til å finne *forklaringen* på at jenter tyr til vold, samt om forklaringene kan kaste lys over økningen. En populær forklaringsmodell henger sammen med idéer om likestilling og frigjøring fra tradisjonelle kjønnsroller. I reportasjen ”Jenter som slår” i ukebladet *Kvinner og Klær* (6/2002) uttaler de intervjuede ungdomsarbeidere at de ser jentevolden i sammenheng med at ”likestillingspendelen har svingt”, at jenter i dag er ”mer overlatt til seg selv, guttene beskytter dem ikke like mye som før”. Også forskere er deltakende i å bekrefte denne forestillingen. I artikkelen ”En råere hverdag” i *Adresseavisen* (12.11.03) refereres det til professor i psykologi Hjørdis Kaul som har omtalt jentevold som ”en negativ side ved likestillingen”:

---

⁶² At jenters vold samtidig omtales som økende og at jenter ”blir som gutta“, illustrerer godt at diskursen om jentevold er kompleks og motstridende.

⁶³ Jenters voldsprosjekt har også diffundert ut i populærkulturens bilder. I en episode av politiserien ”Anna Pihl” blir en jente slått ned av en jentegjeng fordi hun har blitt sammen med en gjengjentenes eks-kjæreste. Et annet eksempel er fra kriminallitteraturen når forfatteren Henning Mankell lar sin romanhelt, politietterforsker Kurt Wallander, uttrykke sin indignasjon over at to unge jenter har grovt mishandlet en taxisjåfør: ”Han hadde aldri før vært borti noe liknende. To unge jenter som utøvde en sånn avsindig vold. (...) To jenter. Hadde det vært gutter, kunne jeg kanskje ha forstått det. Av gammel vane, om ikke annet.” (Mankell [1998] 2000:24)

Dette er en negativ side ved likestillingen. (...) Gutter har slåss til alle tider, og det har vært akseptert. Men når jenter slåss, brytes et mønster, og vi blir igjen skremt. Jentevold er et nytt fenomen som sjokkerer, men så langt har likestillingen kommet.

(*Adresseavisen* 12.11.2003) ⁶⁴

Om psykologen Kaul mener dette, er ikke hennes uttalelse enestående når man leter etter *forklaringer* på jentevold. Den britiske kriminologen Carol Smart viser i artikkelen ”The New Female Criminal: Reality or Myth?” (1979) at forestillingen om relasjonen mellom kriminalitet begått av kvinner og kvinnefrigjøring har lange røtter i kriminologisk litteratur. Smart peker på at forestillingen går helt tilbake til de før omtalte legene Lombroso og Ferrero (1895). De hevdet både at lønnsarbeidende kvinner skapte ”nøkkelbarn” som ville bli sosialt mistilpassede og morgendagens forbrytere, og at de lønnsarbeidende kvinnene selv ble mer kriminelt orienterte fordi de assosierte seg med maskuline verdier på sitt arbeidssted, samt at mulighetene for kontakt med kriminalitet økte når de oppholdt seg utenom hjemmets sfære. Til tross for at det i følge Smart ikke finnes belegg for at en slik forklaringsmodell stemmer, mener hun at denne såkalte *frigjøringshypotesen* har blitt så veletablert at den framstår som åpenbar og ukontroversiell. På 1920-tallet ble den diskutert av Thomas i *The Unadjusted Girl* (1923), og på 1950-tallet av Pollak i *The Criminality of Women* (1950). I den innflytelsesrike boken *Sisters in Crime. The Rise of the New Female Criminal* som ikke er eldre enn fra 1975, aksepterer som nevnt kriminologen Freda Adler frigjøringshypotesen og behandler kvinner involvert i vold og kriminelle handlinger som indikatorer på graden av frigjøring oppnådd hos kvinner. Alle de ovennevnte forskerne, diskuterer ”et nytt sosialt problem” på disse vidt ulike tidspunktene, nemlig økningen av kvinnelig kriminalitet! En fellesnevner for deres studier er at de leter etter *forklaringen* på hvorfor kvinner også tar del i slike tradisjonelt mannlige aktiviteter, og svaret finner de gjerne i frigjøringshypotesen – påstanden om at når kvinner blir likestilt menn, så vil de også agere som menn. Dette er med andre ord en populær og utbredt forklaring - både som folke- og forskermodell (Lövkrona 2001a).⁶⁵ Omfanget og forekomsten av jenter som utøver vold, blir stadig betraktet som indikatorer på større samfunnsmessige

---

⁶⁴ Artikkelen er illustrert med tegninger av ”Kvinnen i tre stadier”: 1950-tallet med en jente i søt, prikkete kjole, lyst, langt hår i sløyfe og ”helgenring” over hodet, 1970-tallet med kvinnen med kortere og rødligere hår, armen hevet med kvinnefrigjøringens symbol. Det tredje stadiet, ”Etter år 2000” viser en sint jente ikledd støvler, trange bukser med hull på kneet, kort hår og piercinger, i ferd med å slå til en person vi bare ser beina på!

⁶⁵ Overskriften på en annen artikkel i *Kvinner og Klær* (16/2004) som også omhandler jentevold, er derfor talende: ”Vi blir som menn”!

forandringer. Frigjøringshypotesen tilbyr en enkel og monokausal forklaring på hvorfor jenter bruker vold (Smart 1979).

De fleste teorier om sammenhengen mellom kjønn og vold har i stor grad bidratt til å understreke koblingen mellom vold og menn. Det må være derfor frigjøringshypotesen står fram som en sannsynlig forklaring – vi mangler perspektiver på jenter eller kvinner som utøver vold. Imidlertid impliserer en slik forklaring at vold generelt og ”egentlig” er knyttet til maskulinitet. Chesney-Lind bruker mediereportasjer som utgangspunkt når hun i boken *The Female Offender. Girls, Women, and Crime* (1997) retorisk spør:

What is going on? Are we seeing a major shift in the behaviour of girls and an entry of girls into violent behaviours, including gang violence, that were once the nearly exclusive domain of young boys? As we shall see, this is the conclusion one would draw from the papers and tv, but a closer look at the trends presents a more complex view. (Chesney-Lind 1997:33)

Chesney-Lind omtaler medias bilder som en ”hype” som benytter seg av en feilaktig forståelse av likhetsfeminisme som kan bidra til et tilbakeslag for kvinner. Hun peker på at så vidt ulike fenomen som 1970-tallets politiske kvinnebevegelse og 1990-tallets afro-amerikanske gjenger i USA har blitt forstått som en form for ”bad feminism”. Både kjønn, klasse og etnisitet blir derfor markører for en demonisering av unge kvinner i media. Problemet med disse populære bildene er at de individuelle årsakene til jentenes problemer kan bli ignorert.

Jentevold! Jentegjeng! – medias konstruksjon av nyheter om kriminalitet, vold, jenter

Folkloristen Elliot Oring (1990) diskuterer begrepet *nyhetsverdi* idét han slår fast at nyheter ikke ”finnes” – nyheter *skapes*. Kategorien ”nyheter” er således en seleksjon av historier foretatt av journalister. Utvalget er aldri vilkårlig, tvert i mot preges det av en høy grad av systematisering og konvensjonalisering på bakgrunn av forhold som ligger utenfor selve (nyhets)saken. Det som generelt kjennetegner en potensiell nyhet, er at den inneholder noen kriterier som gir den *nyhetsverdi*. Oring peker på følgende kriterier, der en eller flere av dem vil være til stede i de fleste nyheter: Aktualitet, nærhet, betydning, konflikt, særhet, uvisshet, spenning, følelser, konsekvens.

En relevant utdypning av Orings begrep om nyhetsverdi er den britiske kriminologen Yvonne Jewkes' (2004) perspektiv på medias konstruksjon av nyheter om kriminalitet. I følge Jewkes konstrueres medias fortellinger om vold og kriminalitet ut i fra visse krav til strukturer og verdier som må være til stede for at en hendelse skal være verdt å lage en nyhetssak om. Innbakt i begrepet om nyhetsverdi finner hun at for at en hendelse som inneholder vold eller annen kriminalitet skal ha potensiale til å bli en nyhetssak, må en eller flere av følgende kriterier være til stede: Forutsigbarhet, forenkling, individualisering, risiko, sex, kjendis/personer med høy status, nærhet (geografisk og kulturelt), vold, suggererende kilder, barn, konservativ ideologi og politisk diversitet (Jewkes 2004:40ff). I tillegg snakker Jewkes om "terskel" i forbindelse med nyhetsverdi:

Events have to meet a certain level of perceived importance or drama in order to be considered newsworthy. (...) once a story has reached the required threshold to make the news, it may then have to meet further criteria in order to stay on the news agenda, and the media frequently keep a crime wave or particular crime story alive by creating new thresholds. (Jewkes 2004:41).

Når det gjelder fokuset på jentevold, er dette et interessant begrep. Det er et betimelig spørsmål om medias fokus på jenters vold kan forstås i forhold til en slik mediert strukturering omkring hendelser. Et illustrerende eksempel er følgende saker vinteren 2006: Etter en relativt "rolig" periode kom overskriften "Mishandlet av tenåringsjenter" i *Verdens Gang* 22. januar 2006. Saken dreier seg om, er en sak der tre unge jenter på 17, 18 og 19 år, slo og sparket en jevnaldrende jente i hodet, brystet og skrittet. I tillegg til den grove volden, som trolig var planlagt, reagerte politiet sterkt på at to gutter som var sammen med jentene, ikke grep inn og forsøkte å stanse volden. I tillegg til VG fikk saken omtale i både *Dagbladet*, *Adressa* og *NRK*. To uker senere skjedde en ny sak, denne gang i Tromsø, hvor en 14-årig jente ble oppsøkt på skolen og mishandlet av fire jenter i 15-16-årsalderen (*Verdens Gang* 2.2.06). Saken fikk mye oppmerksomhet og ble fulgt opp i flere av landets aviser i tillegg til lokalavisene i Tromsø.

På NRKs nettsider noen dager senere (7.2.06) kommer en generell sak om ”Jentegjenger herjer på Oslo-skoler”. Artikkelen handler om flere grupperinger av jenter som ”sprer frykt, truer og banker opp andre skolejenter i bydelene i Groruddalen”. I Bergen skrev *Bergensavisen* like etter (14.2.06) om at politiet i bydelene Fyllingsdalen og Laksevåg registrerte betydelig flere jenter enn tidligere på sin kriminalstatistikk. Overskriften var ”Flere jenter blir kriminelle”. Noen dager senere har Dagsavisen en sak om ”Mobbestraff for flere unge jenter” og ”Jenter mobber mer åpenlyst” (19.2.06), der det tas utgangspunkt i at stadig flere jenter som mobber, må møte i Konfliktrådet. Etter min mening er det et betimelig spørsmål om vi kan forstå slike oppslag som kommer i etterkant av nyhetssaker om ”jentevold”, som uttrykk for at media selv bidrar til å konstruere en ”wave” der de både kan skape og endre terskelen for hva som i en viss periode kan skrives om jenter, vold og kriminalitet. Siden effekten for publikum gjerne vil bli at man oppfatter at det er mye jentevold og at den øker (siden media utgir seg for å rapportere et 1:1-bilde av virkeligheten), bidrar media til å skape en situasjon der tendensene i statistikken overdrives ved at det dannes et inntrykk av at jenter har ”tatt igjen” guttene når det gjelder voldsbruk..

Ut i fra Orings og Jewkes’ diskusjon av kriterier for nyhetsverdier, er det rimelig å konkludere at saker der jenter inntar subjektposisjon som utøvere av vold, har høy nyhetsverdi. Medias oppslag om og fokus på ”jentevold” blir forståelige i et slik perspektiv. Hendelsene bryter med den hverdagslige forståelsen av hvem som utøver vold. Det presenteres som et nytt og oversett samfunnsproblem, og derigjennom er det knyttet både aktualitet og uvisshet – men også særhet – til det faktum at også jenter kan opptre voldelig. Reportasjer der ulike aktører uttaler seg, beskriver en ”konflikt” mellom ulike aktører i arbeidet mot, og oppfatninger om, vold (se nedenfor). På et mer grunnleggende plan handler det nyhetsverdige om at slike hendelser utfordrer vår kulturelt og historiske formede matrise om kjønn og handling. Dette er i sin tur interessant fordi nyhetene er en kilde til informasjon for ”folk flest”. Folkloristisk medieforskning peker nettopp på hvordan nyheter kan ses som fortellinger som flyter ut i og blir del av folks hverdagslige referanserammer (Selberg 1995). Maggie Wykes sier om det å studere nyhetsfortellinger at:

A focus on language, as reproducing values and interests, norms and deviances, highlights the mass media as a source of knowledge about ourselves and our world. News is especially

salient here in that it informs about events, which audiences may not experience personally and it claims to give us the facts. (Wykes 2001:20).

Det er viktig å understreke at slike perspektiv på media som konstruktør av virkelighetsbilder, ikke skal oppfattes som at det finnes en ”journalistisk konspirasjon”, men at dette er en konsekvens av det å være medlem av en profesjon med en lang ideologisk og kommersiell historie. Det er også viktig å huske på at journalister og publikum (lesere) oftest deler referanseramme hva angår normer og verdier (Wykes 2001:22). Båndene mellom reportasjeutforming og dens representasjonspolitikk tilslører derfor ofte det pragmatiske og det ideologiske aspektet når det gjelder seleksjon av nyheter. Wykes mener at disse aspektene fungerer som et pressmiddel, og at:

Such pressures structures practise, formally via law and capital and informally through a normalising of newsworthiness around particular interests and values, integrating almost seamlessly the party politics of government and the broader political organisation and normalisation of everyday life and relationships. (Wykes 2001:23).

Det som regnes som nyhetsverdig, vil derfor være knyttet til disse alment aksepterte oppfatninger av verdier, og disse plukkes opp av politikere.

Kjønn, alder, vold, politikk

I innledningskapitlet nevnte jeg den daværende Bondevikregjeringens oppmerksomhet overfor ungdom og vold. Dette fokuset fra politisk hold førte til ulike endringer i lovverket. I løpet av 2003 ble det vedtatt endringer i lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet, slik at det blant annet ble lovfestet at politiet plikter å etterforske lovbrudd begått av barn under 15 år med mulighet til å avslutte etterforskningen ved å oversende saken til barnevernet. Det ble også vedtatt at politiet kan pålegge barn under 15 år og deres foreldre å møte til bekymringssamtaler, og politiet kan nekte barn under 15 år å oppholde seg på enkelte steder i et visst tidsrom dersom det er grunn til å tro at dette stedet utgjør en særlig risiko for

lovbrudd. Mekling i konfliktråd skal også brukes mer aktivt som vilkår for påtaleunntatelse eller betinget reaksjon for unge siktede (over 15 år). (Ot.prp. nr. 106 (2001-2002)).⁶⁶

Denne interesseforbindelsen mellom media og politikk ble i kapittel 1 omtalt som en sammenflettet diskurs (Wykes 2001). Med en diskursanalytisk tilgang analyserer Wykes nyhetstekster om kjønn og vold i britiske media i forhold til begreper som ”nyhetsverdi” og ”verdier” i det britiske samfunn. Hennes prosjekt er å vise hvordan mediediskursen og den politiske diskursen inngikk en symbiose eller et samspill der sakene alltid kunne holdes opp i mot de konservatives ”lov og orden-mandat”. Wykes viser hvordan menn og kvinner blir fremstilt ulikt i avisenes dekning av kriminalsaker, og dessuten at rettsapparatet ser ut til å arbeide ulikt for kvinner og menn. For kvinner var det slik at:

In their place was a framework of explanation which explored women’s deviance in terms of gender discourses of appropriate feminine behaviour. In contrast, in the male accounts, violence was accounted for primarily as breaking the law rather than breaking any taboos of masculinity. (Wykes 2001:160. Se også Pösö 1999:106-107).

Dette tankegodset kommer tydelig til uttrykk også i nyhetssaker og reportasjer om ”jentevold”. I det offentlige ordskiftet om vold, skrives og snakkes det om ”jentegjeng” og ”jentevold” når jenter er involvert, mens saker der gutter er involvert, ofte omtales som ”ungdomsgjeng”, ”ungdomsvold” eller bare ”vold”. For eksempel var overskriften ”Tenåringer ranet av ungdomsgjeng” (*Romerikes Blad* 14.12.01) da fem gutter forulempet og ranet to gutter på 14 og 15 år på Lillestrøm bussterminal. At gjengen utelukkende besto av gutter, nevnes ikke før etter at vel halve artikkelen er lest. ”17-åring banket opp av ungdomsgjeng” var overskriften i *Dagsavisen* (2.11. 2004) da en gutt ble banket opp av en gjeng bestående av gutter på Helsefyrtårnet i Oslo. Under overskriften ”Gjengbråk i Kristiansand” (*Dagbladet* 8.9.2000) følger ingressen opp med ”norske ungdommer”, ”ungdommer av utenlandsk opprinnelse”, ”ungdomsgjenger”. Det er først i politiets uttalelse om at ”(...)Utover kvelden fulgte vi guttene (...)” at det fremgår at de involverte er gutter. Medias behandling av begrepet vold og ungdom illustrerer at ordene bare tilsynelatende er

---

⁶⁶ Ot.prp 106: ”Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)”.

kjønnsnøytrale. Vold knyttes implisitt til gutter, menn og maskulinitet, og ungdom er som oftest ensbetydende med gutter. Bruken av prefikset ”jente-” føyer seg derfor inn i et mønster med den tradisjonelle bruken av ”mann” som nøytral kategori og ”kvinne” som den markerte ”andre”. I denne sammenhengen peker det mot at min forståelse av vold må studeres som en diskursiv størrelse; en flytende betegner, som setter grenser for hva som kan sies om fenomenet.

Wykes hevder at massemedia aktivt trekker på diskurser som finner sin legitimitet innenfor det samtidige dominante politiske klimas interesser. Dette kobles til en ”common sense” om samfunnets verdier. Disse verdiene kan ses i sammenheng med områder som nasjonale interesser, demokratiske prosesser, lovgivning, flertallets verdier, private og offentlige rettigheter og så videre. I tillegg til slike verdier, som er nært forbundet med politiske og økonomiske praksiser, vil Wykes legge til verdier som kan knyttes opp mot bredere kulturelle relasjoner omkring kjønn, etnisitet og alder. Da synliggjøres hvordan aspekter som marginalitet, minoritet, ulikhet og andre underordnede verdier blir vurdert på en skala av verdikriterier, særlig hvis disse ”andre” aktivt utfordrer standarden. Derfor vil Wykes innlemme *negativitet* som et gjennomgående trekk ved det som regnes som nyhetsverdig (Wykes 2001:23-25). Nyheter om avvik, vold, kriminalitet og konflikter vil falle inn under et slikt kriterium. Wykes regner dessuten ”ungdom” som et evig avvik i mediediskursen. Både debatten om ungdomsvold og ungdomskulturen er slik sett del av en maktdiskurs mellom gutter og jenter, samt mellom unge og voksne.

Med dette som bakteppe skal jeg fortsette analysen med å presentere medias dekning av to saker der jenter sto som utøvere av kriminalitet og vold. Den første saken dreier seg om ”Mafiajentene” som ranet en kvinne i Oslo i desember 1998. Den andre saken er den såkalte ”Rognansaken” der en jentegjeng mishandlet en venninne og betalte en asylsøker for å voldta henne. Det er disse sakene i mine eksterne kilder som har fått bredest omtale og blitt fulgt opp med reportasjer i aviser og tv. Nyhetssaker fra de øvrige eksterne kildene vil bli brukt for å illustrere poeng underveis.

- Det var jeg som holdt pistolen! Case 1: Mafiajentene

Sent i 1998 var det store oppslag i riksavisene etter at fire jenter i 14-16-årsalderen hadde ranet en ung kvinne på en bussholdeplass i Maridalen i Oslo. Overskriften i *Aftenpostens*

morgenutgave den 8. desember var ”Bevæpnet jentegjeng ranet kvinne på bussholdeplass”, og ingressen lyder: ”Fire jenter i 14-16-årsalderen bevæpnet med skytevåpen ranet tirsdag kveld en kvinne på bussholdeplassen på Stillatorget i Maridalen i Oslo. To jenter er anholdt”. Saken fortsetter med en kort skildring av hvordan busspassasjerer og naboer var skremte vitner til at en tungt bevæpnet politistyrke omringet området rundt Stillatorget og stanset all trafikk der etter at de hadde fått meldingen om ranet. Politiet hadde fått melding om at ”fire bevæpnede tenåringsjenter hadde ranet en kvinne i 20-årsalderen”. I reportasjen står det at det skal ha vært to av jentene som var bevæpnet, og videre at de kun fikk med seg ”skillemynt”. De hadde slått til da kvinnen skulle gå på bussen, og kvinnen hadde blitt stående ”forvirret igjen” mens jentene kom seg på bussen. Ransofferet hadde problemer med å forklare seg for politiet. Etter at politiet evakuerte bussen og ransaket alle passasjerene, ble to jenter anholdt. Politiet lette etter de to andre jentene og det angivelige våpenet utover kvelden.

Dagen etter følger avisen opp (*Aftenposten* 9. desember 1998) med mer informasjon om hva som skjedde på Kjelsås. Overskriften er ”Offer vettskremt av jenteranere”. Ingressen følger opp overskriften: ”Kvinnen som ble ranet av to tenåringsjenter på Kjelsås i går, kan ha møtt gjerningsjentene igjen på bussen. Men hun turde ikke peke dem ut etter pistol-truslene”. Det kommer frem at politiet er i villrede om hvem som sto bak ranet på Kjelsås. Offeret hadde gitt beskrivelse av to jenter, men siden området denne kvelden var ”fullt av tenåringsjenter”, er det vanskelig å skille ut de to jentene. Grunnen til at det var mye ungdom i området, var at ungdomsklubben ”Frysja 33” ligger der selv om den var stengt denne førjulskvelden. Politiet vil undersøke miljøet rundt klubben. Vi får nå flere detaljer om hva som skjedde. Ranet skal ha skjedd omkring kl 20:50 da kvinnen, som er 24 år, var på vei hjem fra jobb. Hun var på vei til trikkeløypen på Kjelsås da hun traff på åtte jenter i en fotgjengerundergang. De spurte om hun hadde penger, men hun svarte nei og gikk videre. Da trakk to av jentene fram en pistol, og en stilte seg foran kvinnen mens den andre sto ved siden av. En av dem skal ha sagt: ”Få pengene dine. Jeg skyter!” Kvinnen ble da så redd at hun ga dem det hun hadde av småpenger, hvorpå jentegjengen stakk av. Det er uklart om bare de to med pistolen var delaktige i ranet, eller om de andre jentene også spilte en rolle. Etter å ha summet seg litt, kom kvinnen seg til bussholdeplassen Stillatorget der det sto en buss, og hun fikk fortalt bussjåføren hva som hadde skjedd. Det var bussjåføren som varslet politiet.

Fungerende politiavdelingssjef Stein Erik Olsen ved Stovner politistasjon forklarer i reportasjen at det satt ”minst to jentegjenger i bussen”. Noen kom seg ut før politiet kom. De to jentene som politiet først hadde anholdt, ble sjekket ut av saken. Olsen sier til *Aftenposten* at ”Dette er en veldig spesiell sak med at unge jenter begår væpnet ran”. Stovner politistasjon har ikke hatt lignende saker før. De prioriterer den derfor høyt, men på grunn av alle ranssakene de arbeider med, er det vanskelig å følge opp hver sak tilstrekkelig. Olsen ønsker seg flere etterforskere, og han avslutter med å si at de for tiden har mange saker der unge gjerningsmenn (sic!) raner til seg småbeløp. Han mener at de unge ikke forstår konsekvensene av handlingene, men faktum er at politiet anser sakene som grove ran og dermed svært alvorlige.

Aftenposten har også en kommentar fra Farid Bouras i Ungdom mot Vold (UmV). Han uttrykker på sin side ikke overraskelse over at unge jenter begår væpnede ran. Han viser til noe som skjedde på Nordstrand tre dager før Kjelsåsranet: To jenter på 16-17 år ranet en videokiosk på for 1000 kroner. De hadde truet med ”noe i en plastpose som så ut som en pistol”. Der politiet sier at sakene er svært uvanlige, fremholder Bouras at Ungdom mot Vold allerede for et par år siden begynte å advare mot dette. Bouras sier: ”Mange unge jenter har det vondt; de opplever de samme problemene som gutter opplever. Det som skjer da, er at noen jenter blir gutter for å klare seg”. Han forteller at disse jentene ofte har et feminint utseende, men at handlingene er ”macho-preget”. Bouras ser jenteranene som et uttrykk for at likestillingen også omfatter kriminalitet, og han antyder at der er store mørketall.

15. desember er overskriften i *Aftenposten* ”Jentegjeng tilstår ran i Maridalen”. Fem jenter i alderen 14-15 år har i politiavhør tilstått at de ranet kvinnen på Kjelsås. De tilhører en gjeng som kaller seg Criminal Mafia Sisters (CMS). Jentene hevder at våpenet som de truet kvinnen med, var en leketøypistol. Politiet har heller ikke funnet noe våpen på dem. Imidlertid hadde de også truet med kniv, så politiet ser ikke bort fra at pistolen kan ha vært ekte. Tre av de fem har innrømmet ran, de to andre har tilstått delaktighet. Olsen ved Stovner politistasjon kan fortelle at jentene hadde planlagt ranet. De hadde tatt trikken sammen fra sentrum med den intensjon at noen skulle ranes. Politiet betegner dermed ranet som grovt. De er interessert i å finne ut om CMS har noe med Nordstrandranet å gjøre, men jentene er ikke ”særlig meddelsomme overfor politiet”. De beskytter hverandre i avhørene.

I reportasjonen får vi videre vite at CMS har sitt utspring på Kampen i Oslo, men at de fem jentene som er pågrepet, kommer fra andre deler av byen. Politiet kjenner ikke omfanget av gjengen, men vet at de har en del kontakt med gutter i andre gjenger. Politiet antar at CMS ligner på guttegjenger: ”Også denne jentegjengen har en sterk lojalitetskultur. Kravene for å bli tatt opp er å banke opp ’fiender av gjengen’, stjele og risse inn bokstavene CMS på håndbaken med kniv”. Neste dag (16.12.98) følger *Aftenposten* opp med en artikkel der det tegnes et litt større bilde av jenter og gjenger. Det tas utgangspunkt i Criminal Mafia Sisters, som lenge skal ha ”gitt politiet hodebry”. Politiet ved Grønland politistasjon sier at de har kjent til CMS ett års tid i forbindelse med trusler, legemsbeskadigelser, slagsmål, nasking og tyverier. CMS har forbindelser til guttegjengen Tøyen Svarte Gangstere (TSG), og gjengens organisering er flytende når det gjelder medlemskap. De fleste medlemmene går på skole i Oslo indre øst, men noen av jentene skal også komme fra andre deler av byen. Møtestedet er ofte Oslo City eller Oslo S.

Også på Majorstua kjenner politiet til jentegjenger. Politiavdelingsjef Harald Fosshagen forteller at man har hatt tilfeller der jenter fra østkantskoler har dukket opp for å ”banke jenter fra andre skoler”. Fosshagen forteller: ”En gang ble vi tilkalt til et veritabelt slagsmål på Majorstua skole. Vi tok inn jentene til avhør, og da satt de, syv – åtte stykker, her og gråt så tårene skvatt. Jeg tror ikke dette er noe jenterevolusjon, men slikt må tas med roten.” Dette står i kontrast til politiet ved Grønland som sier at jentene er ”tøffe og holder masken når vi avhører dem. Det er slutt på den tiden de sier alt når de blir pågrepet”.

Fra Manglerud politistasjon lenger sør-øst i Oslo rapporteres det at jentegjenger ikke er noe nytt fenomen siden det her fantes aktive gjenger da høyre-ekstreme ungdommer herjet på Nordstrand i 1995-1996. Etter at bydelen og politiet gikk sammen om å sprengte miljøet, har man bare hatt sporadiske tilfeller av ”småkriminelle jenter”. Rektorer ved noen østkantskoler er også intervjuet om sitt syn på jentegjengene. Rektor ved Sagene skole sier at jenter helt ned i 11-årsalderen er med på organisert gjengaktivitet, og at jenter bestikker lederfigurer i gjengene for å føle seg trygge. Ranet på Kjelsås skremmer rektoren med tanke på utviklingen ved sin egen skole. Ledelsen ved skolene Kampen, Vålerenga og Hersleb tror ikke at noen av

deres elever er medlem av CMS, men uttaler at de registrerer at jenter generelt har blitt tøffere.

Etter at Kjelsåsranet ble regnet som oppklart, fulgte VG den 19.12. opp med et intervju med to av jentene som ble anholdt av politiet. Under overskriften ”Ikke redde for politiet” får avisleserne et innblikk i jentenes syn på det som skjedde. Inngressen lyder: ”Gjengens idoler er supermodeller og mafiajenter. Forrige uke ranet de en kvinne i 20-årene. Men politiavhør og glattcelle har ennå ikke skremt dem”. De to jentene som intervjues, kalles ”Cecilie” og ”Birgitte”. Det er den 15-årige Cecilie som snakker mest i intervjuet. Hun forteller at det å bli tatt av politiet, ikke er det verste som har skjedd henne. Glattcelle er ikke så ille, man sitter jo bare der og venter, sier hun. Hun ble sist sluppet ut av glattcelle da hun, etter flere timer, innrømmet å ha vært med på ranet på Kjelsås. Da VG møter henne, sitter hun sammen med flere venner på en hamburgerbar i Oslo sentrum. VGs journalist skriver:

VG får ikke en gang presentert vårt ærend før jentungen stolt og ivrig utbryter: Er du her for å intervju CMS? Jeg er med der. Det var jeg som holdt pistolen! At hun samtidig begikk en kriminell handling, ser ikke ut til å gå nevneverdig inn på den vevre og moteriktige jenta. (VG 19.12.98)

Cecilie har vært med i CMS i halvannet år, og om ranet på Kjelsås sier hun: ”Mens det skjedde, følte jeg det nesten som om jeg var med i en actionfilm. Jeg tenkte ikke så mye.” Venninnen Birgitte hadde trukket seg før ranet: ”Jeg ville ikke være med. Jeg syntes det gikk over grensa”, sier hun. Cecilie sier at Birgitte ikke har vært med så lenge i gjengen, så dette var kanskje litt uvant for henne. Men Cecilie spør journalisten retorisk: ”Jeg har lest i avisene om gutter som raner kiosker. Hvorfor kan ikke vi rane en dame?” Hun tilføyer imidlertid at hun ikke ville begått en slik ugjerning overfor noen hun kjente. VGs journalist beskriver også de to jentenes utseende:

Riktig uskyldige ser de ut, velstelte, med skinnende, elegant sminkede øyne. Bare tegnet de begge har på håndbaken, avslører at de er medlem i den beryktede jentegjengen CMS. (VG 19.12.98)

Cecilie har spart på en del avisutklipp om saken de var innblandet i, og i intervjuet benytter de anledningen til å korrigere en del av det som har blitt skrevet om dem i avisene. Jentene fremholder at nesten alle i gjengen er av utenlandsk opphav, og at ingen av dem føler seg ”særlig norske”. De poengterer at de har ingen rasistiske motiver for sine handlinger, og at ran ikke er typisk for gjengen. De forteller videre at gjengen består av 25-30 jenter, men at det ikke stemmer at de har opptaksprøver:

De som blir med, trenger ikke være flinke til å slåss eller noe. De må bare være gode venner, til å stole på. Det er noen som lurer folk, noen ’bråker’, noen stjeler i butikker. Alle har sin greie. Det er nesten som i filmen ’Schpaa’. (VG 19.12.98)

Ungdommenes oppførsel beskrives også av journalistene. Alle venner som kommer innom mens intervjuet pågår, hilses med blide og høflige hilsener, kyss på begge kinn. Det kommer både gutter og jenter, utenlandske og norske. Avslutningsvis forteller Cecilie hvorfor gjengen CMS eksisterer. Stikkordet er respekt:

Vi tar ikke imot dritt fra andre. Vi viser hvem vi er og hjelper hverandre. Har man rykte på seg for å være bråkete, får man respekt fra de andre jentene. Dersom jentene respekterer en, så gjør guttene det også. (VG 19.12.98)

Reportasjen er illustrert med et bilde av de to jentene der den ene står med armen rundt den andre, med ryggen til kamera (appendiks 5).

Diskursanalyse av medias dekning av Mafijentene

Dekningen av Kjelsåsranet følger en tradisjonell måte å dekke nyhetssaker på. Først kommer selve nyheten som rapporterer at noe har skjedd (ung kvinne ranet av jentegjeng), og deretter kommer det oppfølgingsreportasjer med flere detaljer om hva som har skjedd og hvordan saken nå utvikler seg. Flere aktører på feltet uttaler seg, og saken avsluttes oftest med en løsning, om enn midlertidig. I saken om Mafijentene ble selve ranssaken raskt oppklart, men offentligheten fikk en pekepinn på at man har oversett et sosialt problem, nemlig det faktum at også jenter tyr til vold.

Hvordan kan dekingen av ranet på Kjelsås analyseres diskursanalytisk? Som vi så i kapittel 1, anser Fairclough diskurs som både konstituerende og konstituert. Diskurs ses da som en form for sosial praksis som både reproducerer og forandrer viten, identiteter og sosiale relasjoner (herunder maktrelasjoner), men som samtidig formes av andre sosiale praksiser og strukturer. Når man analyserer en diskurs, fokuseres det på teksten: Tekstens egenskaper, produksjons- og konsumprosesser forbundet med teksten (diskursiv praksis), samt den bredere sosiale praksis som den er en del av. Ved å lage en analyse av teksten med bestemte redskaper, kan man kartlegge hvordan diskursene iverksettes tekstuel, og man kan dermed nå fram til og støtte opp om sin fortolkning. Det er snakk om analyseredskaper for å få innblikk i de måter som tekster behandler begivenheter og sosiale relasjoner på, og som dermed konstruerer bestemte versjoner av virkeligheten, sosiale identiteter og relasjoner (Jørgensen 1999:94-96). I medias deking av ranet på Kjelsås, vil jeg se spesielt på: Interaksjonell kontroll (forholdet mellom de som snakker), metaforer, ordvalg og etos. Hvordan konstrueres identiteter gjennom språk og kroppslige trekk?

I *Aftenpostens* deking av saken er offeret indirekte sitert, mens representanter for politi, skole og frivillige organisasjoner (UmV) siteres direkte. I VGs sak får vi utøvernes versjon i direkte tale, samt en forskers syn på jentegjenger. I *Aftenposten* ses saken fra et sentrum i det politiske system (skole, politi, politikere), mens VG kompletterer saken med å bringe inn blikket ”nedenfra”, i denne sammenheng de unge og utøverne selv. Ulike utlegninger av virkeligheten kommer dermed til uttrykk. I *Aftenpostens* saksføljetong er det hovedsakelig politiet som setter dagsorden. Bouras, som står i en mellomposisjon i kraft av sitt arbeid mot vold og sin gode kjenneskap til ungdomsmiljøene, påpeker at voldelige jenter er ikke noe nytt. Skolerepresentantene reflekterer omkring deres elever og deres skole. Slik kan vi se at det kommer fram ulike oppfatninger av volden og dens omfang. Aktørene kan også ha andre interesser i måten de omtaler volden på, de kan for eksempel ses som å uttrykke kamp om anerkjennelse og støtte, inkludert økte økonomiske midler. I VGs reportasje bringes det erfaringsnære perspektivet inn idét det er gjengjentene selv som får sette dagsorden gjennom å fortelle sin versjon av seg selv og sin aktivitet. Journalisten følger opp med beskrivelser av utseende og deres interaksjon med venner. Her gis et bredere bilde av hvem de er, og reportasjen kontekstualiseres ved at sosialantropologen Inger Lise Lien ved Institutt for by- og regionforskning uttaler seg om jentegjenger.

Begge avisenes ordbruk preges av understrekingen av at det nettopp er jenter som har utført et ran. Dette markerer for øvrig også sakens nyhetverdi. Ordet ”jente”, alene eller som forstavelse, brukes hyppig i tekstene. Alle *Aftenpostens* oppslag om saksgangen har ordet ”jente” i overskriften. Ordet ”jente(-)” nevnes ni ganger i brødteksten og én gang i billedteksten i *Aftenpostens* nyhetsoppdrag fra 8.12.98 (se ovenfor). I VGs intervju omtales ”Cecilie” som ”jentunge”. I VGs reportasje er også billedbruken interessant. Den er illustrert med et bilde av de to jentene (appendiks 5). Bildet er anonymt og viser jentene med ryggen til og med bøyde hoder. Jenta til venstre holder armen rundt venninnen. Bildet assosieres med typiske avisbilder av ofre for en ugjerning, eller bilder av sørgende ungdom, ikke at det er to utøvere av et ran.

Medieviteren Jostein Gripsrud påpeker at bilder er ”(...) sammensatt av elementer som ikke er like klart avgrensede som verbalspråkets ord. Bildets betydninger er også gjennomgående mer uklare, flytende, mangfoldige” (2000:127). Gripsrud henviser til Barthes som skilte mellom to typer funksjon som verbalspråk kan ha i kombinasjon med bilder: Avløsning og forankring. Avløsning er når teksten sier noe som ikke fremgår av bildet, altså tilfører et nytt betydningsselement til helheten. Forankring regnes som den grunnleggende funksjonen, nemlig det å peke ut hvilke av bildets mangfoldige betydningsmuligheter som er tenkt å være hovedsaken. Gripsrud påpeker at egentlig er det dette også avløsningsfunksjonen gjør (aktualiserer visse tolkningsmuligheter og spesifiserer dem ved tilleggsinformasjon), men samtidig vil også bildet forankre teksten. Altså er det ikke bare verbalspråket, men også bildet, som former og preger vår oppfatning av teksten i en eller annen grad (Gripsrud 2000:127ff). Slik sett kan man si at bildet og språkbruken i VG bidrar til å rokke ved jentenes posisjon som handlende subjekter i voldshandlingen på Kjelsås. De fremstilles som ”små”, unge og naive. De framstår som ute av stand til å forstå rekkevidden av det de har gjort, til å ta ansvar for eller forstå konsekvensene av sine handlinger. Samtidig impliserer ordvalg og skildringer noe både skremmende og oppsiktsvekkende: At jenter – og svært unge jenter – er i stand til å begå, og begår, kriminelle og voldelige handlinger blir det implisitte paradoks og det som tilfører teksten ambivalens.

På den annen side er blir det bildet som gis, ikke entydig siden fotografiet ikke korresponderer særlig med jentenes egne beskrivelser av seg selv. I journalistens utforming av saken tas allikevel noe av brodden fra dem. Aftenpostens reportasje er derimot kun illustrert med et foto av alle bussene som ble stående og vente på at trafikken skulle åpne igjen etter at politiet sperret av området rundt bussholdeplassen og der ranet fant sted. Aftenpostens billedbruk peker derfor i større grad i retning av voldshandlingens praktiske konsekvenser for publikum og reisende.

Når jeg analyserer tekstens etos, er jeg interessert i å se på hvordan identiteter konstrueres, og jeg vil her se spesielt på hvordan de to gjengjentene og deres miljø beskrives i VG. Inkludert i en slik beskrivelse vil være hvordan jentene snakker om seg selv, men skildringene og beskrivelsene av dem – teksten slik den fremstår for leseren - er det journalisten som står for. I reportasjen beskrives jentenes utseende, vennene, omgangstonen, samt hva jentene sier om seg selv. Det legges vekt på at de har et feminint uttrykk. De beskrives som ”velstelte”, ”skinnende, elegant sminkede øyne”, ”vevre” og ”moteriktige”. Idealene deres er ”supermodeller og mafiajenter”. De to jentene beskriver at det var ”som i en film” det som skjedde på Kjelsås, og de beskriver også sitt miljø som at det ligner på filmen ”Schpaa”.⁶⁷ De referer med andre ord til film og populærkultur når de beskriver seg selv. Omgangstonen med venner som kommer innom hamburgerbaren der intervjuet foregår, beskrives også: ”Alle – både gutter og jenter, noen norske, andre med utenlandsk opphav – får blide og høflige hilsener, og kyss på begge kinn”. Jentene selv er opptatt av at ikke alt som har stått om dem i avisene, er sant (se ovenfor). De er opptatt av å understreke at deres grunn til å operere som gjeng, kan relateres til ønsket om respekt.

Disse beskrivelsene bygger ytterligere opp omkring framstillingen av jentene som umodne, impulsive og ansvarsløse. Jentenes referansepunkter er film, moter og trender. Dette står i kontrast til dagsorden i *Aftenpostens* dekning der ulike representanter for ”voksenverdenen” fører ordet med referanser til forskning, statistikk og politiske mål. Samtidig spiller altså VG-reportasjen på det paradoksale i at disse ”uskyldig utseende” jentene er i stand til å utøve vold. Indirekte konstrueres også en *leser* som overraskes over at unge jenter begår slike handlinger, og som selvsagt tar avstand fra dette.

---

⁶⁷ Den norske filmen ”Schpaa” (1998) skildrer en flerkulturell, kriminell guttegjeng på Oslos østkant.

Når jeg legger VGs og *Aftenpostens* dekning av mafiajentene til grunn, trer ulike versjoner av det som skjedde på Kjelsås frem. Det som allikevel dominerer og er felles for begge dekningsene, er at det faktisk at *jenter* er involvert, nesten synes viktigere enn det som faktisk har skjedd (en ung kvinne trues og ranes). Men tekstene trekker også frem det faktum at det er *unge* lovbrytere det er snakk om. Jeg kommer tilbake til aldersperspektivet i neste case.

En analyse av den *diskursive praksis* kan blant annet innebære å ta utgangspunkt i den konkrete teksten og identifisere hvilke diskurser den trekker på, og hvordan tekstene intertekstuelle forholder seg til andre tekster. Nyhetsteksten om Mafiajentene og ranet på Kjelsås trekker på ulike diskurser, noe jeg ser antydninger til ved å rette oppmerksomheten mot de ulike aktørenes tale. For det første er det et motsetningsforhold (ulik oppfattelse av virkeligheten) mellom politi/politikere og jentene.⁶⁸ Det umiddelbare skillet går derfor mellom den dominerende diskurs⁶⁹ og jentenes hverdagsdiskurs om vold. Men også innenfor disse to posisjonene finnes ulike og kanskje også motstridende diskurser. Det er allikevel to diskurser som begge parter forholder seg aktivt til, og som de fyller med ulikt innhold: En diskurs om *kjønn* og en diskurs om *vold*. I den dominerende diskursen trekkes det videre på en *ungdoms*diskurs idét det poengteres at det er spesielle problemer knyttet til ungdom (og vold). Både Bouras, som jeg umiddelbart plasserer i den dominerende diskursen, og jentene trekker på en slags *likestillings*diskurs. Bouras hevder nemlig at jentenes vold er uttrykk for at likestillingen også omfatter kriminalitet, og jentene sier at ”Hvorfor kan ikke vi rane en dame når gutter raner kiosker?” Jentene trekker også på en *etnisitets*diskurs når de vil understreke at de ikke føler seg norske, på samme måte som man kan se i debatter om vold og det hevdes at innvandrere mer voldelige enn nordmenn. Bouras og Lien er allikevel de som pendler mellom diskursene. Som henholdsvis ungdomsarbeider og forsker har de på ulike måter inntatt posisjoner der de gjennom sitt arbeid med de unge har kompetanse til å se deres handlinger fra ulike synsvinkler og med empati.

Videre i dette kapittelet og i avhandlingen skal nyhetstekstene forstås i forhold til den bredere sosiale praksis de er del av. Her må annen teori trekkes inn fordi slike spørsmål ikke kan

---

⁶⁸ I tråd med en diskursanalytisk tilnærming trekker jeg ikke denne konklusjonen basert på dekningsen av denne saken alene, men ut i fra et større repertoar av nyhetssaker fra de eksterne kildene.

⁶⁹ Som nevnt i kapittel 1, regner jeg politi og politikere som representanter for en dominerende diskurs.

besvares av diskursanalysen alene. Det er her analysen kommer til sine konklusjoner, for det er her man kan nærme seg spørsmål om forandring og ideologiske konsekvenser. Reproduseres diskursorden? Transformerer den? Hva slags konsekvenser har den diskursive praksis? Som nevnt i kapittel 1, er det *jentevold* som jeg gjennom lesing av de eksterne kildene har etablert som diskursorden. I denne inngår et nett av diskurser, og de som danner inspirasjon til forståelse av felt og valg av perspektiv videre, er diskursen om *vold* (forestillingen om vold og maskulinitet), diskursen om *kjønn* (forestillingen om jenter som ikke-voldelige) og diskursen om *ungdom* (forestillingen om avvik i forhold til sanksjonerte verdier). Diskursorden blir da å anse som en felles plattform for ulike diskurser, og diskursene er de mer entydige betydningsmønstrene innenfor diskursordenen. Hvor er det eventuelt ”kamp” om ulike fremstillinger, hva er felles og ”selvfølgelig”? Dette er interessant å fange opp fordi det er her de sosiale konsekvensene blir tydelige. De ulike diskurser omkring ”jentevold” gir ulike utlegninger av virkeligheten.

Interdiskursivitet

Det at en tekst trekker på flere diskurser, kaller Fairclough ”interdiskursivitet”. Høy grad av interdiskursivitet er følgelig tegn på at det skjer en forandring på feltet. Min analyse av mediefortellingene om ”jentevold” handler i stor grad om hvordan vold og voldens utøvere kan forstås. Er vold noe som skal forstås i lys av diskurser om ungdom (alder), likestilling (kjønn) eller etnisitet? Disse er alle til stede i medias dekning av jentenes vold, men er dette uttrykk for høy grad av interdiskursivitet? Fotoet i VG var for eksempel tvetydig og muligens ”reproduserende” idét det ga så tydelige assosiasjoner til et ”offerbilde”. Dette illustrerer at bildet langt fra er entydig. Tvert i mot er det både komplekst og motsigelsesfylt, men nettopp i dette ligger kanskje en kime til endring. Medias virkelighetbilder spiller på jenterollens tvetydighet og setter de kulturelle forestillingene om jenter i bevegelse. Mediefortellingene er på samme tid enkle og komplekse. For å sette det på spissen, forteller media oss at ”jenter er sånn – og de er ikke sånn”! I mediediskursen vil jeg ikke si at de tre diskursene alene utgjør stort endringspotensiale. Det som eventuelt bidrar til å unngå ensidig reproduksjon av diskurs, er når de unge selv blir synlige i handling og tale. De unge jentene selv trekker på de samme diskursene, men de setter dem i større grad på spill og viser at det finnes konkurrerende og motsetningsfylte måter å forstå både ungdom, jenter, gjeng og vold på. På sikt kan det medvirke til at den bredere offentlighet må reforhandle sine forestillinger om kjønn og om

vold. Slik sett ligger det en kime til endring i medias behandling av jenters vold. Wykes vektlegger også at etter hvert som:

(...) the various minority experiences have been described and when the significance of these experiences as a ground for critique of the dominant institutions and ideologies of society is better recognised, we will at least have the tools to begin to construct an account of the world sensitive to the realities of race and gender as well as class (Wykes 2001:163).

Wykes hevder også at den diskurs om kjønn som er til stede for eksempel i den rettslige diskurs, ikke kommer til syne uten en kritisk, diskursanalytisk tilgang. Som også Berit von der Lippe sier, så er det slik at ”Det ikke-utsagte eller retorikkens taushet – usynliggjøring i språkbruken – glir inn i voldens retorikk.” (von der Lippe 1999:66). Hvordan en slik retorikk og hvordan forestillingen om vold og om jenter igjen settes på spill med jenters inntreden på en voldsarena, skal analysen av neste case bidra til å kaste videre lys over.

***”Ho prata skit”*. Case 2: Jentegjengen fra Rognan⁷⁰**

Rognansaken, der en jentegjeng i mai 2002 mishandlet en 15-årig venninne og betalte en asylsøker for å voldta henne, har fått svært stor oppmerksomhet i media.⁷¹ Saken dreier seg om at en gjeng på fem jenter fra Rognan i Nord-Norge mishandlet en 15-årig jente på det groveste, inkludert at de betalte en asylsøker som nettopp hadde kommet til bygda, 200 kr for å voldta henne. Jentene utførte også selv seksualisert vold mot 15-åringen. Mishandlingen fant sted i en tom lagerbygning i sentrum av Rognan, et sted der en del ungdom pleide å oppholde seg. Asylsøkeren (33) ble varetektsfengslet, deretter innlagt på psykiatrisk sykehus som han greide å rømme fra og ble umiddelbart etterlyst over hele Schengenområdet. Barnevern og et team av helsearbeidere ble straks satt inn for å bistå jentegjengen og deres familier. Det var uklart hva som var grunnen til at jentegjengen utsatte 15-åringen for denne behandlingen. I avisene sto det at ”en bagatellmessig krangel” hadde utløst voldshandlingen som varte i omkring fem timer. En oppsiktsvekkende opplysning var at den forulempede jenta

---

⁷⁰ Jeg har tidligere publisert en analyse av medias dekning av Rognansaken, og denne delen av kapitlet trekker på denne artikkelen (se Natland 2003)

⁷¹ Jeg vil understreke at jeg ikke mener å kritisere at en slik sak får nyhetsverdi, eller å bagatellisere eller forsvare at også jenter begår slike handlinger. Jeg anvender saken fordi den fikk bred omtale og fordi den er en svært spesiell sak med jenter som utøvere av grov, også seksualisert, vold. Som kilde bruker jeg saken for å vise hvordan den tematiserer kulturelle forestillinger om kjønn, alder og vold.

selv var med i gjengen. Medelever på skolen sa til avisene at jentegjengen alltid hadde skilt seg ut – de hadde fremstått som tøffe og litt opprørske, men noe slik som dette hadde de aldri forestilt seg at kunne skje. Medelevene mente at ungdomsmiljøet på Rognan generelt var bra. Dette ble bekreftet av både barne- og ungdomskonsulenten og skolens undervisningsinspektør. Sistnevnte kunne imidlertid bekrefte at de hadde vært bekymret for jentegjengen, og at de på et tidspunkt hadde varslet ”Barn i Krise” – et team bestående av helsepersonell.

Statsadvokaten i Nordland tok ut tiltale mot de to av jentene som var 15 år etter voldtektsbestemmelsene i straffeloven. Strafferammen her er på 10 år for den som ”ved vold eller truende adferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre lignende handlinger med seg selv” (Straffeloven §192 c). I tillegg ble de tiltalt for legemsfornærmelse under svært skjerpene omstendigheter. Saken var oppe i Salten tingrett i januar 2003. I vitneavhørene kom det imidlertid fram at den mest ”aktive” under mishandlingen, var en jente som bare var 14 år da ugjerningen ble utført, og altså under strafferettslig lavalder. Hun kunne derfor ikke dømmes, men ble innkalt som vitne. Aktor la ned påstand om 270 og 360 timers samfunnsstraff for to av jentene som var over strafferettslig lavalder da hendelsen fant sted. Den 28. januar 2003 meldte *Aftenposten* at de to jentene ble dømt til 270 timers samfunnsstraff. Jentenes forsvarere krevde sine klienter frikjent. De mente det ikke burde vært tatt ut tiltale fordi jentene bare var noen måneder over kriminell lavalder. En av fedrene til jentene uttalte også tidlig i prosessen at ”de [jentene] er jo bare barn”. Jentene anket saken til Lagmannsretten, og den 8. mai 2003 ble de i Hålogaland lagmannsrett dømt til en noe strengere straff enn i tingretten: 300 timers samfunnsstraff, samt at de måtte betale 50.000 kroner hver til den fornærmede jenta. Advokaten til den ene jenta varslet umiddelbart at de ville anke dommen inn for Høyesterett (*Avisa Nordland* 08.05.03). Denne anken ble forkastet av Høyesteretts kjæremålsutvalg i oktober 2003.

Mediefortellingen om Rognansaken er ett av mange eksempler på hvordan historiske og kulturelle forestillinger om sammenhengen mellom kjønn og vold, samt hvordan vold er tett knyttet til normer for kjønn og alder, aktualiseres i medias oppslag om ”jentevold”. I Rognansaken er det flere elementer som gjør saken spesiell. Elementet av seksualisert vold med både en voksen mann og jentene som overgripere, var rystende og oppsiktsvekkende.

Ugjerningen skjedde også på et lite sted, noe som utfordrer forestillingen om den harmoniske bygda (Dyrøy 2001). Her vil jeg imidlertid avgrense meg til å sette fokus på spesielt to momenter i medias fortelling om Rognansaken. Det ene knytter seg til hvordan media forholder seg til forestillinger om *kjønn* og *vold*, det andre hvordan *alder* tematiseres, blant annet gjennom fokuset på deler av bevismaterialet. *Etnisitet* er et tema som ikke vil bli behandlet i særlig grad i denne teksten, men jeg vil kort komme inn på det fordi det får en viss betydning nettopp i tilfellet med voldtektsmannen.

Kort tid etter at saken om jentevolden hadde kommet i offentlighetens søkelys, ble fokuset rettet mot asylsøkerne på det lokale asylmottaket på Rognan. Det var en av beboerne her som hadde voldtatt jenta. Blikket vendte seg nå fra jentene som voldelige overgripere til bygdas nye beboere. Under overskriften ”Fjern det jævla mottaket”, sto det i *Dagbladet* (12.05.02) at foreldre på Rognan var svært bekymret for sine tenåringsdøtre. De lot ikke ungdommene gå ut om kvelden, og foreldrene kjørte dem heller dit de skulle. Stemningen i bygda ble beskrevet som ”eksplosiv”, folk var ”kokende forbanna”. Asylsøkerne på sin side holdt seg innendørs på mottaket av frykt for represalier fra lokalbefolkningen. En armensk familie lot seg intervjuet og uttrykte forståelse for at folk på Rognan var sinte, men syntes samtidig det var leit hvis folk nå trodde at alle asylantene var kriminelle.

Like før Rognansaken hadde justisminister Odd Einar Dørum (V) tatt til orde for en debatt om vold i innvandringstilbud; undertrykking av kvinner og voldsbruk. Dørum var opptatt av at en del innvandrere ikke forsto den likestillingstanke det norske samfunnet er tuftet på, og at en åpen debatt om dette var en forutsetning for full integrering. Dørum presiserte at han ikke knyttet vold til tro, men sitatet ”Innvandring er også import av vold” (*Nettavisen* 20.04.02) utløste en mindre debatt om innvandrere og voldsbruk. Vold knyttes altså an til forestillinger om etnisitet. I en kort periode forsvant jentene på Rognan ut av medias søkelys. At dette også kan knyttes til forestillinger om kjønn, kommer jeg tilbake til.

Da rettssaken startet, var imidlertid alt fokus igjen rettet mot de tiltalte jentene. Den yngste av dem, 14 år da hendelsen fant sted, ble som nevnt utpekt som anføreren og den mest aktive under mishandlingen. I vitneavhør kom det fram at offeret hadde satt ut rykter om jentene. ”Ho prata skit” svarte den yngste jenta da aktor spurte om hvorfor de hadde mishandlet henne. Begge de tiltalte jentene forklarte også at offeret hadde kalt den ene av dem for ”bitch” (*Aftenposten* 20.01.03). I vitneavhørene, også av fornærmedes tidligere fostermor, ble det

tydelig at vennskapet og samholdet jentene i mellom, var skjørt. I *Aftenposten* (22.01.03) gjenfortelles det at:

Fornærmedes tidligere fostermor gjorde et sterkt inntrykk da hun vitnet i går. Slik beskrev hun dagen, før marerittet startet.

- Det var en fin dag. Også x (fornærmede) hadde en fin dag. Hun fikk en telefon fra en jente (fra hun som skal ha ledet mishandlingen). På meg virket det som en OK samtale. ”Er dere blitt venner igjen”, spurte jeg. Ja, svarte hun, forklarte hun.

(...)

Minutter senere startet hennes livs mareritt, et fem timers voldshelvete, som ifølge tiltalen inneholdt slag, spark, risping, stikking med nål (piercing) i ulike kroppsdelar, sviing av håret med lighter, voldtekt ved at gjenstander ble ført inn i henne.

(*Aftenposten* 22.01.03)

Den fornærmede jenta hadde slitt med å bli akseptert av gjengen, og av dette vitneutsagnet kom det klart fram at det må ha eksistert et betydelig makthierarki blant jentene. Dette ble også understreket av den ene av de tiltalte jentene. Hun fortalte at ”gjenglederen” var:

(...) veldig dominerende. Jeg så at venninner kom på skolen med blåveis. Jeg følte meg rett og slett truet. Hun er rett og slett et grusomt menneske. Hun er så dominerende og sterk at hun får til det hun vil. (*Dagbladet* 20.01.03.)

Et sentralt bevismateriale gjennom avhør og vitneforklaringer, var en skoledagbok som 14-åringen hadde skrevet i.⁷² I avisene ble fotografiet av denne skoledagboka, en lys lilla plysjinnbundet skoledagbok med en applikert Snoopy-figur på forsiden, hyppig brukt for å illustrere reportasjene. I rettssalen kom det fram at jenta, noen måneder før overgrepet skjedde, hadde skrevet i boken at hun drømte om å drepe både sin søster, den fornærmede i saken og en annen jente. *Aftenposten* (21.01.03) siterer at hun hadde skrevet at ”Lykke er: røyk, alkohol, rewanch, blod”, og at hennes verste sider var ”når jeg har drap på hjernen.”

---

⁷² Avisene beskriver denne skoledagboka litt ulikt. *Aftenposten* betegner den som jentas private dagbok, mens andre aviser omtaler den som en annen jentes skoledagbok. Fotografiene viser en plysjinnbundet Snoopy skoledagbok, så jeg forholder meg til at det er en slik bok det er blitt skrevet i. Skoledagbøker gir rom for en annen skrivegenre enn den mer private dagboka (se Heggli 2001). Poenget her er imidlertid ikke eierforholdet, men at skoledagboka blir et symbol på alder; det unge.

Jenta måtte selv lese opp dette i retten, og avisenes beskrivelser av hennes utseende og oppførsel i vitneavhør, understreket at det var noe uvanlig med de som sto tiltalt i Salten tingrett denne dagen. Ikke bare var de jenter, men de var i tillegg ualminnelig unge.

Aftenposten (22.01.03) skrev for eksempel:

Det var (...) ikke mye som minnet om en 'farlig gjengleder' da hun entret vitneboksen. Tynn og sammensunket, med sped stemme og håret i musefletter, fremsto også hun som et offer, slik alle involverte i denne saken, både fornærmede og de som mishandlet henne, gjør.

(*Aftenposten* 22.01.03)

Overskriften på artikkelen fastslo også at det ikke var noen "hardbarket kriminell" som hadde inntatt vitneboksen: "Brøt sammen da hun leste dagboknotater". *Aftenpostens* journalist rapporterte videre at "Jenta, som av sine venninner er karakterisert som vond, rå og voldelig, gråt med skjelvende stemme, før hun ble tatt vare på av sin far". Hun ble også trøstet av de to tiltalte jentene. Forholdet mellom jentene framstår som forunderlig i avisenes skildring av dem. På den ene siden holder de sammen og trøster hverandre, på den annen side beskrives det konfliktfylte.

Dette kan settes i sammenheng med Pösös og Wykes analyser som viser hvordan kvinner behandles ikke bare i forhold til en strafferettslig diskurs, men også i forhold til kjønn (se ovenfor). Etnologen Anja Petersen påpeker at til kvinnekriminalitet har man regnet de lovbrudd som man anså som forenelige med hvordan man oppfattet kvinner. Lovbrudd som ikke stemte overens med bildet av kvinnens natur, ble derfor ikke definert som "kvinnekriminalitet" til tross for at de ble begått av kvinner. Lovbruddet blir derfor et symptom på hvordan samfunnet formet kjønn og tegnene på en persons kjønnstilhørighet (Petersen 2001). Dette er interessant i forhold til dekningen av Rognansaken. Det spesielle med den er at seksualisert vold får en plass i jentegjengens voldsutøvelse mot en annen jente. Historiske og kulturelle perspektiv på sammenhengen mellom kjønn og vold kan nettopp være et bidrag til å forstå hvorfor saken, både i lokal- og rikspresse, til å begynne med ble en sak om voldelige innvandrere i stedet for en sak om vold blant jenter. Hva slags rolle hadde egentlig den mannlige asylsøkeren, som ble betalt av jentene for å voldta 15-åringen? I det vakuum som fulgte før rettssaken tok til, ble han utpekt som den *virkelige* voldsutøveren.

Hvorfor forsvant jentegjengen ut av medias søkelys i denne perioden i medias dekning av saken? Jeg mener det må henge sammen med at det da blir ”enklere” å forstå saken, ikke bare fordi det gjør det enklere å utpeke gjerningsmann og handlingsforløp, men fordi saken som kulturell fortelling blir mer bekvem å forholde seg til. I tråd med Petersens perspektiv er det mulig å forstå vendingen som uttrykk for at saken ellers korresponderte så til de grader lite med oppfattelsen av hva jenter kan gjøre og stilles til ansvar for. Videre kan synet på innvandrerene som potensiell voldtektsforbryter som kommer til uttrykk i noen av reportasjene fra Rognan, forstås i forhold til idéen om den hegemoniske maskulinitet (Connell 1995). Maskulinitet ses ikke som et sammenhengende og isolert emne av Connell, men som aspekt av en større struktur. Det finnes ikke én type maskulinitet. I Rognansaken ser vi dette nettopp ved koblingen til *etnisitet*: Mellom de ”norske” og innvandrerne finnes det et hegemoni i form av en kulturell dominans som forteller at innvandrerne er utstyrt med en ukontrollert seksualitet, aggressive tendenser og nedlatende kvinnesyn. Ved å applisere Petersens og Connells perspektiv på hverandre, blir derfor min påstand at Rognansaken ble plassert i en etnisitetsdiskurs fordi denne diskursen representerer et mer begripelig kognitivt skjema enn at jenter kan opptre voldelig. Ved å tillegge voldelige og seksuelt aggressive egenskaper til en liten gruppe av menn, kunne man da for en kort periode velge bort en mer ubehagelig innsikt – i dette tilfellet at også jenter kan utøve vold, og til og med mot personer av samme kjønn og innenfor sine nære relasjoner av venner og kjente.

Et annet eksempel fra mediematerialet er allikevel av særlig interesse i forhold til jentenes subjektstatus: I den såkalte ”Egersund-saken” fra 1998 satt ti ungdommer tiltalt i Dalane herredsrett i Egersund. De var tiltalt for omfattende mishandling og flere tilfeller av voldtekt mot en 21 år gammel kvinne i 1996. En jente på 19 år som deltok i mishandlingen, ble av flere utpekt som ”hovedmann [sic!] i saken” (*Dagbladet* 4.2.1998).⁷³ Dermed ble også hun tiltalt for medvirkning til voldtekt. Statsadvokat Inger Marie Sunde ville i denne saken ha ungdommene dømt for to tilfeller der offeret var tvunget til å ”utføre utuktig omgang med seg selv”, og aktor mente dette kunne innlemmes under voldtektsparagrafen (*Aftenposten* 17.11.99). Dette var lagmannsretten uenig i. Høyesterett behandlet også saken og avgjorde at det var en riktig avgjørelse at 3 av 5 hadde avvist tvangsonanering som voldtekt. I 2000 avga

---

⁷³ Høsten 2006 skjedde en episode i et ungdomsmiljø i Larvik som har paralleller til ”Egersund-saken”. Ni ungdommer mishandlet en 15-årig jente. En av overgriperne, en 17-årig jente, skal ha utført ”grove overgrep” mot jenta, og offeret ble også tvunget til onanere seg selv. Overgrepene ble filmet av ungdommene. (*VG* 22.09.06).

imidlertid Stortingets justiskomite innstilling til endringer i straffeloven som ville innebære skjerpelser når det gjaldt seksualforbrytelser. Man ønsket at begrepet ”samleie” skulle utvides i juridisk forstand, for eksempel ved at innføring av gjenstander i barns kjønnsorganer skulle sidestilles med samleie i juridisk sammenheng. Dette forslaget kom som en direkte følge av Egersundsaken, og det nye punktet i straffeloven ble, som vi har sett ovenfor: ”Den som ved vold eller truende adferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger mot seg selv, straffes for voldtekt med strafferamme på inntil 10 år.”

Dette var altså noe av bakgrunnen for at jentene i Rognansaken kunne bli tiltalt etter voldtektsparagrafen. Det at *jenter* kunne bli tiltalt etter denne, var noe av det som vakte særlig oppsikt i et tidlig stadium av saken. På mange måter kan vi se lovendringene som delvise uttrykk for at jenters inntreden på voldsarenaen, herunder også seksualisert vold, tvinger frem disse endringene. Indirekte peker det på hvordan jussen er ”mannsdominert”, og hvor vi er vant til at kvinner er ofre for vold. Et av argumentene for å utvide samleie-begrepet, var nettopp økt rettssikkerhet for kvinner og barn, men vi ser samtidig at dette åpner opp for at kvinner kan bli stående som subjekter i voldtektshandlinger mot en annen kvinne. Slik ”hjelper jussen” til med å anerkjenne jenter og kvinner som voldsutøvere. Derigjennom konstitueres de som subjekter, også i juridisk forstand.

”De er jo bare barn...”

I rettssaken i Rognansaken ble den nevnte Snoopy-skoledagboken brukt som bevismateriale fordi den inneholdt fortellinger om fantasier om vold og makt som ble omsatt til handling. Skoledagboken forbindes med unge jenters hverdagsliv og framstår for de voksne som noe naivt og uskyldig, en arena for ungdommelig kreativitet og lek med språk og ord. Skoledagboken synes heller ikke å være en arena der konflikter og uenigheter uttrykkes (Heggli 2002:158-165). Den unge jentas skrivehandling bryter derfor ikke bare med de voksnes forestillinger, men også med denne jentekulturens egne konvensjoner. Avisenes beskrivelser av den skrivende jentas utseende; vårt mentale bilde av en sped jente med musefletter som nylig har passert terskelen til ungdomslivet, passer heller ikke inn i våre forestillinger om en voldsutøver.

Avisenes billedbruk med fokuset på en uskyldig skoledagbok *forankrer* reportasjeteksten og former og preger vår oppfatning av den (Gripsrud 2000:127ff). Rognansaken forankres altså

ikke bare i en kjønnsdiskurs – den er også tett vevd sammen med en diskurs om *alder* som er gjennomgående for hvordan ungdomsvold beskrives i massemedia. Når det gjelder ”jentevold”, illustreres dette av at det anses som ganske vanlig at det settes ut rykter og at det forekommer sjalusi og uenigheter ungjenter i mellom. Et eksempel: Da en 14 år gammel jente ble angrepet av ti andre tenåringsjenter på Kløfta i mars 2003, uttalte en representant for politiet at motivet for handlingen var muntlige uoverensstemmelser over en lengre periode, og at: ”Dette er litt typisk *jenter i denne alderen* [min utheving]. Mens gutter gjør opp med en gang, drar det gjerne litt ut i tid med jenter (...)” (*Romerikes Blad* 29.3.03). Etter en voldsepisode på Sotra utenfor Bergen vinteren 2006, der en 13 år gammel jente ble angrepet av fire andre jenter, ble politiet sitert på at konflikten dreide seg om en ”vanlig jentekrangel.” (*Bergens Tidende* 23.2.06). Samtidig uttalte de at de så alvorlig på saken ”Spesielt fordi det dreier seg om barn” (*Bergens Tidende* 18.2.06). Som vi så ovenfor, regner Jewkes nettopp barns involvering i vold og kriminalitet som et særskilt kriterium for nyhetsverdi, uavhengig av om de er utøvere eller ofre. I mediediskursen om jenters vold, er det et betimelig spørsmål om det trekkes paralleller mellom barn og jenter. Vi så i deknningen av mafiajentene at VG omtalte den ene jenta som ”jentungen”. Dette peker på at jenters vold blir del av en kompleks diskurs omkring både vold, kjønn og alder. For å nå fram til økt forståelse av jenter som utøvere av vold/mobbing og jenter som gjengdeltakere, må derfor ”jentevold” kontekstualiseres i forhold til begreper som *alder* og *ungdom*.

Ungdomskulturen kjennetegnes ved å være i kontinuerlig bevegelse. Den fortolkes ofte i forhold til senmoderne kulturtenninger som resultat av forandrede livsvilkår, medias ekspansjon og en overgripende erosjon av etablerte normer og identitetsmønstre. Ungdomsforskere har derfor diskutert hvordan ungdom utvikler subjektive strategier i forhold til vår tids kulturelle fristilling (Fornäs 1991). Å være fristilt innebærer blant annet å ta en rekke valg, og vi har fått det som sosiologen Ulrich Beck (1992) kaller ”risikosamfunnet”. Å være ung kan blant annet bety avvising av foreldrenes og samfunnets normer. I gjengen kan ungdommene skape et felles rom som de voksne ikke har adgang til. I tillegg vil andre unge som ikke aksepterer gjengens indre orden, avvises (Hauge 2001). Det å være ung kan ses som en overgangsperiode, en marginalposisjon. Følelsen av avmakt kan også være betegnende for ungdom. Andre jevnaldrende blir den unges viktigste referansegruppe. Å delta i gjengen bidrar da til å utsette voksenlivet (Fangen 1997), og gjengen kan ses som uttrykk for ungdomstidens uklarheter og tilpasningsproblemer i samfunnet. Opplevelsen av å være

marginal i forhold til politiske og økonomiske systemer, kan være en årsak til at de unge utvikler andre verdihierarkier.

Et synspunkt innen de klassiske kriminologiske teoriene om ungdom og gjenger (kapittel 1) er oppfatningen av at de unge blir nektet adgang til de voksnes rekker og holdt nede i et sosialt, økonomisk og rettslig avhengighetsforhold – til tross for at de både biologisk og følelsesmessig er i stand til å tre inn i de voksnes rekker. I ungdomsgruppene blir det sentrale prosjektet derfor å kunne dokumentere at man er voksen, og dette gjøres gjennom ritualer og seremonier. I dette inkluderes for eksempel *egne steder* der man ferdes (Hauge 2001). I medias beskrivelser av Rognan ble det vektlagt at ungdommen pleide å oppholde seg i en tom lagerbygning, og at det her ble eksperimentert med alkohol og andre rusmidler. En far uttalte til avisene at det fantes ungdom som brukte alkohol og narkotika – og at skuret der voldtekten hadde funnet sted, ble brukt til sniffing. Ut i fra det foreldrene fortalte, ble den tomme bygningen til et ikke hvilket som helst bygg, for all ungdom som helst. Bygningen ble uttrykk for et moralsk rom. Lagerbygningen kan ses som et farlig sted, et sted for umoral.

Et annet klassisk synspunkt har vært at en måte å demonstrere at man er voksen på, kan være å bevise det via sin *adferd* – selv om den avviker fra det som ellers i samfunnet oppfattes som voksen atferd. Å være voksen vil for eksempel si å være selvstendig (ikke bli diktert hva en skal gjøre), og det innebærer retten til å nyte de voksnes privilegier (drikke seg full, ha seksuelle forhold og lignende). Hvis ungdomskriminaliteten er opposisjon mot noe, så er det ikke mot samfunnsverdiene i seg selv, men mot de institusjoner og personer som presser den unge inn i et underordningsforhold og på dette viset truer hennes oppfatning av seg selv som voksen (se Hauge 2001:81-98). På Rognan hadde de voksne hatt jentegjengen under oppsikt en stund, og et team av helsepersonell - ”Barn i Krise” - var oppmerksomme på dem. Hva syntes jentene om å bli oppfattet som *barn* og som *barn i krise*? Har de provosert fram et ønske om å bli sett på som det stikk motsatte, som voksne, selvstendige, med retten til egen seksualitet? Gjengdeltakelsen kan slik sett relateres til selvoppfatningen av alder og handlekraft. Den kan også handle om noe mer enn det voldelige og utagerende – noe som mer generelt kan knyttes til det å være ung. Gjengen kan også være et symbol for tilhørighet og identitetskonstituering - et erfaringsrom der man kan definere seg som ”inne”. Med andre ord kan det synes litt for enkelt å si at de unge vil markere at de er voksne. De er snarere opptatt av å vise at de *ikke er barn*. Dette trenger ikke bety at de aksepterer hele voksenkonseptet. De

unge profilerer seg nettopp gjennom blandingen av voksne og barnlige kjennetegn. Gjengdeltakelse kan være én måte å anvende kulturelle muligheter å være ung på. Sosiologen Ivar Frønes (1995) hevder for eksempel at alder kan ses som en sosial strategi; handlinger kan forklares og forstås i lys av alder.

En lignende strategitenkning omkring diskurser om alder finner vi også i straffelovgivningen. I Rognansaken ser vi en interessant konsekvens av de juridiske rammene for alder: Den som ble utpekt som den mest aktive overgriperen, var under den kriminelle lavalder og kunne ikke tiltales. Det at man kan være ”gammel nok til å mishandle, for ung til å straffes”, illustrerer hvordan samfunnets diskurser omkring alder står i sammenheng med de institusjoner som finnes for å hjelpe de unge lovbrysterne. Forsvarerne var også nøye med å påpeke at ingen av deres klienter burde vært straffet på grunn av sin unge alder, og de framholdt at dette var en sak for barnevernet (*Dagbladet* 28.01.03). I ankerunden i lagmannsretten var den ene av forsvarerne også svært kritisk til løsningen med samfunnsstraff fordi hans klient nå hadde begynt å komme på ”rett kjøp” med hensyn til skolegang og trivsel. En samfunnsstraff kunne sette tilbake denne positive utviklingen (*Aftenposten* 07.05.03).

Debatten om ungdomsvold – jenter, vold, alder, forventning

Den offentlige debatten om ungdomsvold ser ut til å nettopp underbygge de populære forestillingene om ungdom som en spesiell og problematisk gruppe.⁷⁴ Samtidig er media med på å forsterke dette bildet (Cohen 1972, Wykes 2001). I følge ungdomsforskerne Wyn og White (1997) er dette populære bildet av ungdommen dobbeltsidig: På den ene side anses ungdom som problematiske og som en trussel mot det bestående, på den annen side er de både symbol på framtid, håp og optimisme. Ungdom anses også som ofre for det risikofylte moderne samfunnet. Dette bildet legitimerer statens rett til å gripe inn for å både kontrollere og beskytte de unge. Advokatens utsagn om hans klient som hadde kommet ”på rett kjøp” med henhold til skolegang, eksemplifiserer at det å være ung, er å være på vei mot noe. Igjen ser vi sammenhengen mellom diskurser om alder og vold (ungdom som problem / ungdomsvold) og opprettelsen av lover og institusjoner som skal hjelpe de unge (Pösö 1991).

---

⁷⁴ I ungdomsforskningen finnes det en rekke ungdomsdiskurser som er forankret i ulike oppfattelser av ”ungdom”. Mye av forskningen, særlig den psykologiske og sosiologiske, har forholdt seg til ”bekymringsperspektiver” der de unge ses som avvik og problem. Den nyere kulturorienterte ungdomsforskning er mer opptatt av å se de unge som handlende, kompetente og kreative aktører.

Kriminologen Sheila Brown (1998) argumenterer for at media selv bidrar til å understreke hva som er "age-appropriate behaviour" idet hun bruker James Bulger-saken ⁷⁵ som eksempel på hvordan forestillingen om *barndommen* som en periode kjennetegnet av ro og stabilitet, ble avskaffet. Brown hevder at noe av det voldelige i Bulger-saken, er volden som ble utøvd mot de voksnes oppfatninger av barndom. Media manet fram forestillingen om barndommen som ikke lenger uskyldig, men som demonisk. Det demoniske barnet impliserer tapet av det uskyldige barnet og er derfor en trussel mot voksnes oppfatninger av kontroll og makt. *Ungdom* forventes derimot å være en alder der avvik, avbrudd og "ondskap" foregår. Når tenåringer oppfører seg dårlig, oppfyller de de negative stereotyper om dem. *Voksen* og *middelalder* er en periode som kjennetegnes ved maksimal respekt og produktivitet, her finnes de solide, respektable og lovlidige borgere. Kriminalitet fremstilles derfor som et problem for denne aldersgruppa, heller enn at denne gruppa portretteres som et problem for samfunnet. Det er i denne gruppa at det meste av tung og alvorlig kriminalitet utføres, men det tildekkes ofte av våre kulturelle forestillinger om "den respektable voksne" og vår ledsagende frykt for unge. *Eldre* er eller bør være passive og sårbare samfunnsmedlemmer, og Brown mener at det ofte skjer en infantilisering av de eldre i media. De eldre tilskrives barnlige kvaliteter (sårbare, uutviklet fornuft, mangel på kunnskap og forståelse og så videre) (Brown 1998:1-4, se også Rørbye 1995).

Brown mener at den offentlige debatten om ungdom, gjør ungdom til en "spesiell" gruppe og at de marginaliseres. Slik sett kan ungdom betraktes som en type kulturelle "andre" (1998:14, men se også Cohen 1972, Wykes 2001). En slik ekskluderingsprosess gjør at ungdom blir en marginal gruppe, som på den ene siden fratrar gruppen makt og status, men som på den andre siden utilsiktet gjør ungdom til en farlig gruppe i kraft av sin annerledeshet. På denne måten blir diskurser om barndom og ungdom en slags projiseringsskisse for de voksnes bekymring. Det å studere ungdom som marginale og som trussel, er i følge Brown fundamentalt for å forstå hvordan *alder* står i forhold til vold, kriminalitet og kriminalisering. Så kanskje er det slik at fokuset på ungdomsvold kan forstås ved å studere *alder* i relasjon til avvik og *annerledeshet*? Ungdom er både en kontroversiell og forvirrende alderskategori, men kanskje er det nettopp dette som er grunnen til at ungdom assosieres med problemer som kriminalitet og vold – fordi dette har vært betraktet som en alder som kjennetegnes av opprør, avvik og

---

⁷⁵ Saken der 10-åringene Jon Venables og Robbie Thompson bortførte, mishandlet og drepte den 2-årige James Bulger i Liverpool, Storbritannia, vinteren 1993.

brudd med konvensjonelle verdier og moral. Samtidig ser vi at dette synet på ungdom bidrar til å konstruere både ”barn” og ”voksen” som mer stabile kategorier.

Konklusjonen for Brown er at det har foregått en eksklusjonsprosess der de ekskluderte gruppene har blitt stadig mer marginalisert. Dette tar fra dem selvbestemmelse, adgang til makt og ressurser i samfunnet; deres stemme. Men marginalisering skaper samtidig frykt. Dette er et viktig poeng for å forstå hvordan alder opererer i relasjon med kriminalitet og kriminalisering. Poenget er altså at *alder* handler om *forventninger* - moralske og adferdsmessige, som vi appliserer på en persons kronologiske posisjon i livsløpet. *Avvik* handler om å bryte kulturelle forestillinger. Livsløp sett som en kulturell konstruksjon kan avdekkes ved å studere avvik (Brown 1998:4).

Det er allikevel ikke slik at når jenter utøver vold, så oppfyller de forventningene om ungdomsalderen. I medias dekning av ”jentevold”, relateres ungdom ikke bare til dominerende diskurser om voksenalder, men vel så mye til diskurser om kjønn, om jenter og femininitet. Mediefortellingene om ”jentevold” og ”jentegjenger” må derfor ses i en bredere kontekst – nemlig den oppmerksomheten både ungdom og kvinners kriminalitet generelt får. Det faktum at størsteparten av voldelige og/eller kriminelle handlinger utføres av menn, har ført til at kriminologien stort sett har interessert seg for menns lovovertridelser. Jentenes aktiviteter blir i den sammenheng definert som avvik fra det normale, det vil si fra guttenes utfoldelser. Som jeg har vist, ser vi dette i medias oppslag om ungdomsvold. Ungdom forvaltes bare tilsynelatende som en kjønnsnøytral kategori.

Media som grensevakt og kulturell smertelindrer

Når unge jenter opptrer som subjekter i voldelige handlinger, overskrides noen tradisjonelle grenser; nemlig forestillingene om hva som er ”kvinnelig/feminint” og hva som er ”mannlig/maskulint”. Hva som kategoriseres som vold, henger sammen med slike forestillinger om kjønnsroller. Adferd og *handling* kan med andre ord være med på å kategorisere og klassifisere kjønn og grenser for kjønn. Disse grensene og normene kommer tydelig til uttrykk i medias oppslag om ungdomsvold. Når temaet jenter og vold tas opp i media, handler mediefortellingene om avvik og overskridelser. De voldelige jentene overskrider grenser med henhold til dominerende diskurser om kjønn og alder. Dette ser vi i

medias oppslag, som behandler jenters utøvelse av vold som *overskridende handlinger*. I medias dekning av Rognansaken ble det tydelig hvordan alle de involvertejentene, både utøverne og den forulempede, ble anskueliggjort som ofre - ofre for både alder og kjønn. Samtidig er det slik at media på denne måten implisitt bidrar til å temme og overvåke grensene for kjønn, og derigjennom å ”konstruere kjønn”. Denne funksjonen kan beskrives i forhold til det som Holland (2004) betegner en ”recuperative strategy – an attempt to pull her back from a position outside dominant limits into a more acceptable space” (Holland 2004:39).

Jenter som utøvere av vold eller mobbing blir sett som en slags ”kulturell anomali” i den offentlige diskursen om ungdomsvold. Det er imidlertid via fokuset på avvik at normen etableres; normen er diskursivt avhengig av og sekundær i forhold til avviket. Ut i fra media og det offentlige ordskiftet om ungdom, jenter, gutter og vold, konkluderer jeg med at vold fortsatt ses som uttrykk for en ”normal, mannlig heteroseksualitet”. Et betimelig spørsmål blir da om medias fokus på ”jentevold” kan ses som uttrykk for en *kulturell smertelindring* (Feldman 1994). Med det mener jeg at når media fokuserer på voldshandlinger hos en statistisk sett marginal utøvergruppe, tilsløres lett det faktum at mesteparten av volden fortsatt utøves av andre grupper og på helt andre arenaer enn vår tids unge jenter. Dette poenget kan kanskje synes som et paradoks siden jeg med et kritisk blikk har diskutert hvordan saker der jenter er involvert, ”kjønnes” før de settes inn i en juridisk diskurs, i hvert fall hvis denne vendingen av blikket oppfattes som at jeg ønsker å bagatellisere voldshandlinger utført av unge jenter fordi de er i mindretall. Tvert i mot så ønsker jeg å avdekke forestillingene om kjønn og vold som kommer til uttrykk i den dominerende diskursen. Det har vært fokus i dette kapittelet, og jeg konkluderer med at fokuset på ”jentevold” impliserer at vold stadig knyttes til aspekter av maskulinitet. Da blir det vanskelig å forholde seg til at også jenter kan utøve vold. Å studere ”jentevold” må derfor inkludere oppfatningen av unge jenter som ansvarlige for sine handlinger og ikke som offer for sitt kjønn - å løfte frem jentene som aktører i sine egne liv. Å avdekke den ”kulturelle smertelindringen” i form av dominerende diskurser om sammenhenger mellom kjønn og vold, synes som et viktig steg i denne prosessen.

Jentene som subjekter i voldsepisoder

I et tidligere avsnitt sa jeg spissformulert at media forteller oss at jenter ”er sånn” og ”de er ikke sånn”. Med det mente jeg at media spiller på de kulturelle normer og forestillinger om

hva jenter ”er” og hva jenter ”bør være”. Ofte beskrives konfliktene som sentrert omkring rykter og sjalusidramaer, og de forklares som typiske for unge jenter. Det skjer da en infantilisering av jentene der handlingen ses som styrt av deres umodne alder, og at de ikke forstår rekkevidden av den. I og med denne infantileringen tildeles jentene mindre status som voldelige subjekter. Jentens vold blir redefinert til å være uttrykk for en del av en naturlig femininitetsform for jentene i denne alderen – unge jenter blir ansett som å være emosjonelle, irrasjonelle og ukontrollerte. Denne måten å forklare jenters voldsbruk på, fratar på mange måter jentenes subjektstatus – de ”kan ikke noe for” volden. Voldsutøverer er ikke et rasjonelt, handlende menneske, det er umodne småjenter som ikke kan ta ansvar for sine handlinger.

På samme tid forteller media oss at jenter kan bli like voldelige som gutta – de har potensiale til å innta en slik subjektstatus. Når media og den bredere offentlighet taler og skriver om jenters voldsbruk, er det tydelig at denne volden utfordrer forestillinger om en normativ femininitet. Jenters vold blir ansett som et problem av en større og annen art enn gutters vold. Den settes inn i større sammenhenger, som uttrykk for at samfunnets moralske orden er truet. I de sammenhengene jentene blir anerkjent som handlende subjekter, ser vi at en populær forklaring er den såkalte frigjøringshypotesen, og at likestillingen har hulet ut den tradisjonelle femininitetsformen der jenter var ikke-aggressive og ikke-voldelige.

To vanlige måter å forklare jentenes vold på, er for det første at de i den dominerende diskursen kan gjøres til avvikere når det poengteres at de oppfører seg som gutter. For det andre fokuserer ofte fortellingene på at jentene selv er ofre for ulike problemer i sin oppvekst og sitt sosiale miljø. Deres vold forklares med at de har tidligere erfaring som ofre for mishandling og vold, og at volden er en måte å fjerne seg fra offerrollen på (empowering). Dette skjer også ved at volden patologiseres: Jentene har adferdsproblemer og ulike nevrologiske dysfunksjoner.⁷⁶ Et ensidig fokus på at jentene egentlig selv er ofre, er uheldig ikke minst fordi det faktisk finnes personer som *er* ofre for deres vold. Fortellingene gjør noe med jentenes subjektposisjon: En jente som utøver vold, er en ”umoden” jente, en ”gutte-jente”, et ”offer” eller en ”syk” jente. Hun er ikke et bevisst, handlende, menneskelig subjekt.

---

⁷⁶ Med dette mener jeg ikke at gutters vold *aldri* forklares slik, men når patologiseringen brukes om gutter, peker dette på interessante problemstillinger som har kommet opp i den offentlige debatt i den senere tid, nemlig at jenters eventuelle nevrologiske dysfunksjoner ikke oppdages eller har de samme utslag som hos guttene. For eksempel mener man at ADHD kommer tydeligere til uttrykk som fysisk utagering hos gutter, mens diagnostisering av ADHD hos jenter har vært sjeldnere fordi dysfunksjonen ikke er synlig på samme måte. På denne måten blir patologiseringen av jentene enn så lenge en måte å gjøre dem mer lik gutter på.

Slik bekrefter media forestillingen om at jenters vold ikke har noen plass i ”vår kultur” (jamfør Morrissey 2003:24-27).

Oppsummering: Textual outlaws / outlaw femininity

Dette er de fortellingene om jenters vold som er mulige når vi reduserer jenters vold til å være en spesifikk vold, ”jentevold”. Begrepet ”jentevold” er for så vidt interessant fordi det har etablert seg som begrepet for jenters utøvelse av vold mot andre jenter. Når det snakkes om ”kvinnevold”, menes det som regel vold der kvinner er *ofre* for vold, når debatten er ”skolevold”, betegner prefikset *stedet* volden foregår. Det interessante med ordet jentevold er at prefikset kan romme både offer og utøver. Problemet med begrepet er imidlertid at det muligens gjør et komplekst fenomen for enkelt. Den kanadiske voldsforskeren Sheila Batacharya (2004) argumenterer for at begrepet ”jentevold” er et *tomt begrep* idét hun hevder at analyser av jenters vold undergraver andre aspekter ved jentene og deres vold til fordel for enkle fortellinger som kun baserer seg på forestillingen om jenterollen og en normativ femininitet og derigjennom dikotomier om ”snille” og ”slemme” jenter. Gjennom å italesette jentenes vold som ”jentevold”, tilsløres en hel rekke aspekter ved disse jentenes tilværelse som er viktige å kaste lys over for å bedre forstå deres bruk av vold (se kapittel 6).

Formålet med en slik analyse av nyhetstekster, er ikke å si at jentenes vold ikke skal tas alvorlig, formålet er å se hvilke forestillinger om kjønn og vold som aktualiseres. Som et underliggende tema finner jeg at nyhetstekstene handler om at de voksnes fantasi om ”ungjenters iboende uskyld”, går tapt (Brown 1998). Overskriften ”Jentene bruker ikke lenger bare ord”⁷⁷ illustrerer for eksempel at forestillingen om jenter som relasjonseksperter og i stand til å løse konflikter med ord, er gått tapt. I følge Brown er dette noe som i seg selv kan oppleves som en trussel i seg selv sett fra de voksnes perspektiv. Dette skjer i følge den britiske medieforskeren Patricia Holland når idéen om jenter flyter sammen med jenter som sosiale aktører (girlhood vs girls). Når disse to nivå blandes, skjer en ”confusion of tongues” (Holland 1997). Når jenter utøver vold, møtes de også med samme overraskede holdning som når barn begår vold eller kriminalitet, inkludert at jentene til tider omtales som at de egentlig er ”bare barn”. Det er derfor et betimelig spørsmål om ikke jenters vold og kriminalitet forstås på samme måter som barns kriminelle handlinger. Når kjønn og alder appliseres som

---

⁷⁷ http://jardar.nvg.org/mobbing/presse/ntb_960502.html

perspektiver på vold, kan det se ut som om jenter i større grad enn unge gutter forstås som barn (se også Jewkes 2004).

Med medieforskeren Alison Young konkluderer jeg derfor med at de voldelige jentene blir en slags "textual outlaws". Young sier om "textual outlaws" at de fungerer på den måten at de opprettholder en opplevelse av samhold:

(...) a phantasm that speaks of a nostalgic desire for oneness and unity, while at the same time structuring itself around its dependence upon fear, alienation and separateness for its elements to make sense. (Young 1996:10).

Medias fortellinger om jentenes vold, handler også om en femininitetsform som ligger utenfor de kulturelle normer for jenteadferd. Om jentevolden fungerer som en textual outlaw, kan man argumentere for at forestillingen om en "outlaw femininity" er del av dette bildet. I de neste kapitlene skal denne fortellingen om jentenes vold prøves ut mot jentenes egne forestillinger og fortellinger om seg selv, om andre jenter og om sin bruk av vold. Hvordan forholder de seg til den dominerende diskurs om ungdom, jenter og vold?

Kapittel 5

”Jenter er slitsomme å omgås”

Vennskap som arena for makt og iscenesettelse av kjønn

I medias omtaler om jenters vold, får fokuset på *vennskap* en særlig plass. I nyheter og reportasjer om jenters voldsbruk, er det saker der offeret har vært venn eller bekjent av utøverne, som blir stående som de mest uforståelige: Det er altså ikke bare det at jenter slår, men de slår en *venninne*. Hvordan kan man slå en venninne? Vennskskapsforholdene mellom jentene beskrives ofte som skjøre og problematiske. Ut i fra min lesning av de eksterne kildene og etableringen av ”jentevold” som diskursorden, mener jeg derfor at vennskap er en viktig relasjon å problematisere når jentenes vold skal forstås. I mediefortellingene brukes også ordet ”gjeng” og ”jentegjeng” parallelt med fokuset på at det dreier seg om jenter som er venninner. Jeg vil derfor kort si noe om gjengbegrepet, men jeg kommer til å forlate det til fordel for å studere jentenes konflikter gjennom å anvende *vennskap* som analyseverktøy. Jeg vil studere dette som arena for makt og hierarkisering og derigjennom arenaer for identitetsforhandling og iscenesettelse av kjønn. Fra og med dette kapitlet er det de interne kildene som står i sentrum. Analysen fokuserer herfra på *hverdagsdiskursen* om jenters vold.⁷⁸ Hva slags idealer har de unge jentene for vennskap? Hva er egentlig en venn, og når blir man eventuelt uvenner? Er det forskjeller på jenters og gutters vennskap og konflikter? Hvordan er syn på vennskap og konflikter knyttet til forestillinger om kjønn? Målsettingen med kapitlet er å finne et perspektiv på vennskap som åpner opp for å se på de hierarkier, normer og maktforhold som befinner seg innenfor vennskapet, for å forstå hvordan volden kan skje innenfor slike rammer.

---

⁷⁸ I kapittel 3 viste jeg hvordan Moore vektlegger det å fokusere på forbindelsen mellom dominerende diskurser og det subjektive erfaringsnivå som et klart mål for å forstå hvordan og hvorfor dominerende diskurser blir sentrale også for den levde erfaring. Et subjektbegrep som vektlegger det intersubjektive og det intertekstuelle blir da adekvate grep for å studere vekslinger mellom dominerende og (inter)subjektive nivå av meningsskaping. Dette bidrar til en nyansering i form av andre måter og innfallsvinkler å forstå jenters vold på.

Klassiske perspektiv på vennskap – et høystemt språk

Våre idealer om vennskap har dype røtter. Filosofen Helge Svare viser i boken *Vennskap* (2004) til Aristoteles som i *Den nikomakiske etikk* skiller mellom tre vennskapstyper: Nyttevennskap, lystvennskap og det gode vennskap. Skillet mellom de tre bygger på hva som er grunnlaget for forholdet. Er det lyst, nytte eller det gode som er vennskapets fundament og som gir det liv? Lystvennskapet inngås fordi det gjør oss oppstemte og glade, nyttevennskapet inngås fordi det er til gagn for oss (se Svare 2004:26ff for diskusjon av begrepene). Det gode vennskapet oppstår i følge Aristoteles når to mennesker inngår et likeverdig fellesskap for å skape en høyere form for liv sammen enn hva man er i stand til alene. Målet er et godt liv. Gode venner gleder seg over hverandre, de prioriterer vennskapet og dermed er slike vennskap mer overlevelsesdyktige i kriser, det tåler mer fordi det bygger på et mer stabilt fundament enn vennskap som er basert på nytte og lyst (Svare 2004:26-33). Videre viser Svare til at det i romantikken vokste fram en egen type vennskap; det romantiske vennskap. Ideen om ”tvillingsjel-vennskapet” ble viktig. I møtet med et annet menneske kunne man oppleve en helhet som man ikke kunne oppnå alene, og det var særlig i møtet med en venn at denne foreningen var mulig (Svare 2004:69). I dette avsnittet skal vi se at de idealer om vennskap som uttrykkes i de interne kildene, både i intervjuene med jentene og spørrelistesvarene fra feltarbeidet i skolene, ikke skiller seg nevneverdig fra disse høystemte klassiske idealene om hva en god venn bør være og hva et vennskap skal inneholde. Svarene reflekterer en høy etisk bevissthet, men også romantiske idealer.

Selv om avstanden til Aristoteles er stor i tid og rom, indikerer svarene de unge gir om hva som kjennetegner en god venn, at Aristoteles’ ideer om vennskap er premissleverandør også for vår tids syn på vennskap. Svarene er svært sammenfallende uansett kjønn, og det er heller ingen forskjeller på svarene fra ungdomsskoleelevene og de i videregående. Tillit og trofasthet er kvaliteter som går igjen. En venn er en som stiller opp og støtter deg. Det å kunne snakke om alt, ærlighet, hjelpsomhet og det å bry seg er ord og vendinger som går igjen. ”Respekt” nevnes av en jente (spl 9, jente 16 år).⁷⁹ Andre eksempler er:

En god venn er en du kan stole på, som støtter deg, og som er der for deg uansett hva som skjer. En må kunne prate godt sammen, og selv når det blir stille, så blir det ikke ubehagelig.

---

⁷⁹ Referansene til spørrelistene angir jeg slik: spl / nr. (spørrelistene er tilfeldig og numerisk ordnet) / alder.

Som venn må man og kunne komme med gode ord og råd, i situasjoner som kanskje er vanskelige, og en god venn har aldri problemer med å gi komplimenter. (spl 22, jente 16 år).

En god venn er en du kan stole på og fortelle alt og du vet at det ikke kommer videre. En som er der for deg når du trenger det. (spl 5, jente 16 år).

En som er der for deg. En som holder løfter. En du kan stole på. (spl. 38, gutt 14 år)

En god venn skal støtte deg gjennom vondt og godt. Skal kunne holde på hemmeligheter (kunne stole på hverandre). (spl 15, jente 17 år).

En av guttene sier også at en god venn er en person som ”gir ro” (spl 17, gutt, ikke oppgitt alder). En god venn er også en person du kan ”(...) ha det gøy med, le med og tulle med. En person jeg kan si alt til og som respekterer meg og mine meninger” (spl 20, jente 16 år). Som vi så av det ene sitatet ovenfor, er en god venn også en du kan være sammen med uten at du er spesielt snakkesalig den dagen, du trenger ikke ha noe å si hele tiden. I det samme sitatet så vi også at en venn skal kunne gi komplimenter.

Informantene legger vekt på at de har *mange* venner og at de er rekruttert fra ulike miljø og på ulike stadier i livet. Vennene kan derfor bestå av folk fra klassen, fra skolen, venner fra nabolaget, venner som har vokst opp på samme sted, venners venner som man er ”på hils” med og lignende. Når jeg spør informantene om det er et hierarki i deres syn på vennskap, i den forstand at noen av vennene står dem nærmere enn andre, så bekrefter de at av en stor omgangskrets av venner, siles *noen* ut som ”bestevenninnen” eller ”bestekompisen”. Det trenger ikke å være bare én, det kan være opp til fire-fem bestevenner, og disse trenger heller ikke være av samme kjønn. Flere av jentene har gutter blant dem de regner som sine nærmeste venner. Kjønn er ideelt sett underordnet vennskapets kvaliteter, noe også Heggli (2002) påpeker i sin analyse av vennehilsener i skoledagbøker. Heggli viser videre at tilgjengelighet, gjensidighet, fortrolighet, praktiske tjenester og felles opplevelser som blir til minner, er vesentlige kvaliteter ved ungdommenes vennskap (Heggli 2002:125-126).

Den italienske filosofen Francesco Alberoni (1986) peker på at vennskapet også kan ses på som noe som oppstår mer spontant mellom mennesker som liker og respekterer hverandre. Det at en venn respekterer deg for den du er, kommer godt til uttrykk når en jente skriver på

spørsmål om hva en venn er, at ”en god venn er en som forstår din fortid, tror på din fremtid og som aksepterer deg i dag” (spl 32, jente 16 år).

Denne karakteristikken kan oppfattes som en klisjé, men for meg er det et poeng at den godt illustrerer det opphøyde språket som dominerer og er tilgjengelig når vennskap skal settes ord på. For Alberoni oppstår vennskap i form av et møte mellom to mennesker som får øye på hverandre, og som gripes av det de ser. Kanskje handler dette om en innlevelse som går utover andre typer bekjentskap? (se også Svare 2004:20). *Empati* er et nøkkelord i de unges beskrivelser av vennskapet. Jentas svar sier også noe om at et vennskap er en investering over tid på samme måte som at den person man er, er et produkt av både levd liv og den forventningshorisont man lever sitt liv i mot. Den 16-årige jenta uttrykker også at gode venner følger hverandre gjennom livet. Hun ser vennskap som en *prosess*. Dette sammenfaller med Aristoteles’ standpunkt om at et godt vennskap innebærer at man ”lever sammen”.

Vennskap mellom idealer og praksis: Vennskap er noe du *gjør* – men hvordan?

Om vi som sosiale aktører kjenner til Aristoteles’ vennskapstyper, kan disse hjelpe oss til å bli bevisst hva slags vennskap vi har, og om det er dette vi ønsker, men samtidig kan de virke ekskluderende. Vennskap er mer sammensatte og komplekse enn som så. Kanskje kan et vennskap bestå av både nytte, lyst og det gode, og kanskje kan de ulike elementene også veksle i styrke over tid (Svare 2004:33)? Innvendingen mot en slik klassisk teori om vennskap blir derfor at den i for stor grad vurderer, kategoriserer og klassifiserer vennskap som ”produkter”. Det som ligger til grunn i vurderingen av vennskap, er jo nettopp *forventningen* versus *erfaringen*. Det høystemte vennskapsspråket sier bare noe om forventningene til og normene for vennskap. Svare sier også at det på sett og vis blir et fattig språk vi har for vennskap, og han antyder i hvert fall tre grunner til dette. Den første kan være at vennskapet forutsetter en uskyldig naivitet, så det tåler ikke for hardhendt analyse. Videre oppfattes vennskapet som noe som ”bare skjer”, det er ikke noe vi kan styre eller påvirke, og derfor er det heller ingen grunn til å reflektere rundt det. En tredje grunn kan være at vennskapet nedvurderes som et overskuddsfenomen i forhold til det som er målet i livet, nemlig den romantiske kjærligheten og ekteskapet (Svare 2004:11-12).

Den britiske sosiologen Graham Allan hevder at vennskap er lite analysert av samfunnsforskere til tross for den åpenbare betydning vennskap har i våre hverdagsliv, og antyder at dette kan henge sammen med at det anses som for hverdagslig og banalt å underlegge samfunnsvitenskapelig analyse (Allan 1989). Kanskje er dette en grunn til at det fortsatt er dette aristoteliske idealet, det høystemte språket vi har om vennskap? For å gripe de mer konkrete erfaringer med vennskap, må vi finne et annet språk. I denne avhandlingen innbefatter det også å belyse vennskap i forhold til alder og kjønn, for så å gripe noen av de mer ubehagelige sider ved vennskap, som for eksempel at også her finnes elementer av makt og undertrykking. I dette prosjektet har det vært et nødvendig spor for å kunne forstå hvorfor noen jenter går til det steg å utøve vold mot en venninne. Voldelige jenter er også svært opptatt av vennskap og hva som er en god venn. Hvordan kan man så utøve vold mot en venninne? Å studere jenters vold åpner opp for å si noe annet om vennskap enn det som kommer til uttrykk som idealer og forventninger.

Ut i fra det de unge beskriver og forteller om vennskapets konflikter, ser jeg at det er vanskelig å sette ord på dette. Vi mangler språk for disse mer ubehagelige sider av vår tilværelse, men ut i fra mitt materiale vil jeg betegne vennskap som noe som *gjøres*. Jeg vil åpne opp for å se på de komplekse posisjoner, relasjoner og prosesser som hele tiden er i bevegelse innenfor det. Jeg forlater normene og idealene om vennskap som jeg får innblikk i via spørsmål som ”hva er en god venn?” – der vennskap bare lar seg *italesette* på bestemte måter som kretser omkring idealene og forventningene. Jeg vil heller fokusere jentenes fortellinger om vennskap og konflikter som en type praksis som tydeliggjør både kjønn, makt og hierarkier. Dette er et perspektiv som ser vennskapet som noe mer prosessuelt og dynamisk enn idealbildene, som i større grad ser vennskapet som et produkt, uttrykt med kulturelle normer for visse kvaliteter som må være til stede for at noe kan betegnes vennskap. Dette gjør jeg for å kunne studere de mer problematiske vennskapene, slik som de jeg har fått innblikk i. Mitt fokus gjør at jeg kan stille vennskapet også i et mer ubehagelig lys, nemlig når og hvorfor vennskap kollapse. Jeg kan også anskueliggjøre hvordan og hvorfor visse vennskap kan bli en potensiell farlig relasjon.⁸⁰

---

⁸⁰ Vi skal senere i avhandlingen se hvordan begrepene *relasjonsrasjonalitet* (Flekkøy 2000) og *relasjonskaos* (Bengtsson et. al. 2004) er anvendbare for å forstå hva som skjer når vennskap beveger seg over til konflikt og vold.

Å være uvenner. Intensivering av relasjonene.

Språket og idealene om vennskap har en slagside. Det er ikke lett å leve opp til slike forventninger om vennskapet i det hverdagslige. I sin diskusjon om Aristoteles' syn på vennskap, peker Svare på at et godt vennskap blir vanskelig å oppnå i praksis. I følge Aristoteles kan det gode vennskap bare oppstå mellom *gode mennesker*. Det krever at partene har utviklet egenskaper som sinnsro, storsinn, sjenerøsitet og trofasthet (Svare 2004:32). Det tar tid å bli så godt kjent med noen at man kan fastslå at ens venn virkelig har disse egenskapene, derfor er det begrenset hvor mange riktig gode venner man kan ha. En jente skriver for eksempel at hun "(...) liker ikke å ha så mange venner, fordi det er jo vanskelig å stole på alle." (spl 7, jente, ikke oppgitt alder).

Vennskapets høystemte språk kontrasteres og speiles derfor når spørsmålet om uvenner skal besvares og settes ord på. Halvparten av ungdommene har personer som de på spørsmål fra meg karakteriserer som uvenner. Man kan være uvenner på grunn av at det har vært "masse tull" (spl 10, jente 16 år) og udefinerte krangler som man aldri har fått skværet ordentlig opp i:

Ja, jeg har 'mange' uvenner, ca. 3-4 stk. det er pga. krangler som det ikke har blitt rydda opp i, og hendelser bak i tid. Dessuten er det flere som jeg ikke henger med fordi jeg generelt ikke tåler trynet deres. Heldigvis er det ikke så mange av de[m]. (spl 22, jente 16 år).

Ja, fordi hun er falsk og ikke tør å si hva som er problemene... (spl 44, jente 14 år)

(...) jeg tåler ikke trynet på han. Han er en jævla drittsekk. Vi er bare uvenner. (spl 20, jente 16 år).

Ja, [jeg har uvenner] fordi jeg har kranglet med dem, ble slåssing... Vi klappet til hverandre osv. Etter det har vi aldri vært venner. (spl 32, jente 16 år).

Disse svarene illustrerer noe av det komplekse med å studere vennskap og konflikter. For det første aktualiseres indirekte spørsmålet om hva det betyr å "ha en venn" i forhold til det "å være venn med". I diskusjoner med ungdommene har jeg forstått dem som at å "være venn med" er en løsere og mindre forpliktende relasjon enn å "være en venn". Ofte differensierer de unge dette med å si at de har mange venner, men bare noen *bestevenner*. Man kan "være venn med" med de fleste i klassen i betydningen å ha et greit og ukomplisert forhold, men det

betyr ikke at alle regnes som nære venner. På mange måter er det noe av den samme logikken som ligger til grunn for det første sitatet. Når den 16-årige jenta sier at hun har 3-4 uvenner, setter hun en skillelinje mellom det å være uvenn og det å vite om mange som du generelt ikke har sympati for. Disse omgås hun ganske enkelt ikke. Når de unge snakker om å ”være venn med”, ”ha en venn” og det å ha uvenner, peker dette på det som jeg velger å kalle en *intensivering av relasjonene*. Dette gjør jeg for å markere de prosessuelle sidene ved vennskap og konflikter som de unge er kompetente til å skille mellom. I det midterste sitatet kommer ikke denne refleksive holdningen like godt fram, men intensiveringen av relasjonen er tydelig. Det siste sitatet peker tydelig på prosessen fra konflikt til slåssing og til opphør av vennskap eller en uforpliktende relasjon. Noen konflikter i vennskapet kan altså aldri løses, og man blir aldri venner igjen.

Noen jenter karakteriserer den de er uvenn med som ”hore”. Når jentene snakker om uvenner, dreier det seg ofte om gutter og kjæresteforhold:

[Jeg er uvenn med] ”Torill” pga. x-en min. Hun plager han fortsatt. Hun er hore. (spl 12, jente 18 år).

(...) hun prøver å ha alle gutter som jeg liker. Hun er en hore. Men jeg bryr meg ikke, men hun er frekk og juger. (spl 13, jente 18 år).

Ja. Jeg har uvenner. En grunn fordi eks-bestevenninna mi ble sammen med eksen min, og hun sier jeg har sagt dritt om henne, som jeg ikke har gjort. (spl 15, jente 17 år).

Her ser vi at uvennskapet har bygget seg opp på bakgrunn av gutter og kjæresten. De to første sitatene sier imidlertid ikke noe om hvordan relasjonen var før jentene ble uvenner eller før jenta ”ble en hore”. Begrepet hore vil bli gjort til gjenstand for nærmere diskusjon i kapittel 7, men enn så lenge vil jeg understreke at jentenes bruk av ordet hore viser oss at en diskusjon av jenters vennskap må ta høyde for at deres relasjoner til hverandre er ufravikelig strukturert omkring større sosiale strukturer av heterososialitet og –seksualitet (Cockburn 1986). Guttene er på denne måten ”til stede” også innenfor rammene av jentenes vennskap. I det tredje sitatet ovenfor ser vi et eksempel på at jentene ikke bare snakker om eks-kjæresten, men også om eks-venninner. Dette sitatet er tydeligere på at det har skjedd en utvikling av en vennsapsrelasjon fra venn, uvenn og til eks-venninne. Det sier noe om at vennskap kan

bygge på like tette relasjoner som kjæresteforhold. Blir man uvenner, kan man potensielt bli venner igjen, men uttrykket eks-venninne markerer en tydelig ende på relasjonen, om enn midlertidig.

Det er allikevel ikke slik at det bare er jentene som blir uvenner på grunn av gutter. I klasseromsdiskusjoner ble det flere ganger poengtert og også bekreftet av guttene selv at gutter kranglet like mye om jenter og kjærester som jentene gjorde om gutter. En gutt skriver på spørreskjemaet at han har en uvenn på grunn av en jente. Hans kamerat "(...) likte en jente, men hun jenta var forelsket i meg, og jeg i henne" (spl 33, gutt, ikke oppgitt alder). Denne gutten sier altså at han og kameraten ble uvenner da de viste seg å bli forelsket i samme jente.

En jente skriver at hun "selvfølgelig" har noen uvenner: "Det er stort sett bare jenter da, og vi er uvenner pga.lyving, drittsslenging og baksnakking f. eks." (spl 23, jente 19 år). At baksnakking ikke tolereres, uttrykkes hos flere, også hos guttene. En gutt skriver at han har noen uvenner på grunn av baksnakking, og at dette er noe som bryter med idealet om vennskapet: "Hvis jeg har noen venner som [baksnakker], da kan vi ikke være venner lenger" (spl 17, gutt, ikke oppgitt alder).

Når det gjelder de som sier at de ikke har uvenner, så følges det gjerne av at det "ikke er noen vits" (spl 26, jente 17 år), eller at man "(...) hater å ha uvenner, og å være sur på noen, [det] misliker jeg sterkt. Så det prøver jeg å unngå." (spl 31, jente 17 år).

Vi ser at spørsmål om "den gode venn" kan besvares med idealer og normer for vennskap, standardsvar så å si. Når spørsmålet om uvenner kommer opp, følges disse ofte av mer hverdagslige, konkrete eksempler og personlige erfaringer.⁸¹ Man kunne selvfølgelig innvende mot dette og si som noen jenter gjør i intervjuene; en uvenn er ganske enkelt negasjonen av en god venn, og slik unngå å fortelle om og beskrive hvordan man blir uvenner. Tendensen i materialet er allikevel at uvenner beskrives via noe denne personen har *gjort* eller *sagt*.

---

⁸¹ Dette henger også sammen med hvordan jeg har formulert spørsmålene. I spørrelisten ber jeg ungdommene beskrive hva de regner som en god venn, men spør dem mer konkret om de har uvenner og i så fall hvorfor. (Se spørrelisten, appendiks 1)

Disse tendensene er interessante fordi de viser når og hvor venns­kapsforholdene brytes og settes på prøve. Gjennom negasjonen, uvennenes adferd, formuleres på en implisitt måte hva den gode venn er. Vi ser at både idealer og brudd i forhold til det gode vennskapet uttrykkes via fokuset på handlingen; hvordan man *gjør* vennskap. Vennskapet er noe du gjør, og derigjennom blir du eller er du en god venn. Når ungdommene setter ord på uvenner og konflikter, ser vi hvordan deres holdninger til og normer for vennskap *intensiveres*: Om man via sin adferd bryter med idealene, tydeliggjøres hvor vennskapets normer går. Dermed kan en person som var en god venninne, bli en uvenn, og på sikt omtales som en *eks-venninne*.

Prefikset eks- betegner for det første et brudd, et endelig brudd i noe som må ha vært et vennskap. Eks-venninnen har brutt noen regler for vennskapet, hun har ikke fulgt spill­ets regler. Siden tilsynelatende alle vet hva som skal til for å få et godt vennskap, impliserer det at man bør vite hva som kommer til å skje når du bryter reglene. Bruddet er uunngåelig. Derfor bør det ikke komme som en overraskelse på den som blir til en *eks-*. Denne har handlet på en måte som gjør at hun burde forstå, at hun så å si har gjort seg fortjent til, dette bruddet. Ting har skjedd som ikke kan rettes opp, man kan ikke gå videre, men løser opp vennskapet.⁸² Dette kan knyttes til forestillingen om at gode vennskap skjer mellom gode mennesker. Ved å fremstille eks-venninnen som normbryteren, fremstår man *selv* fortsatt som den person som evner å bygge gode vennskap, og som den personen som er god og som ikke har gjort noe galt. Dette peker mot narsissistiske elementer ved vennskapet som jeg vil komme tilbake til i et eget avsnitt.

Vi er vant til å omtale tidligere kjærester som ”eks’er”, derfor bærer kategorien eks-venninne også bud om et vennskap som oppleves så tett og sterkt at det ikke er snakk om at man bare glir fra hverandre eller at man blir uvenner, men man oppløser en relasjon som har vært så sterk at man velger å markere bruddet med en *eks-*. Betyr det at de homososiale og heteroseksuelle relasjonene er utjevnet og oppleves som like betydningsfulle og sterke? Tematisering av vennskap og vennefamilien som alternativ til kjernefamilie og holdningen om at relasjonen til venner kan være viktigere enn relasjonen til biologisk familie, følger med moderniteten. Den britiske sosiologen Anthony Giddens (1994) mener at både par- og venns­kapsrelasjoner i stigende grad er uavhengige av de ytre omstendigheter som tidligere

---

⁸² Dette betyr ikke at jenter *aldri* kan bli venninner igjen, men vennskapet blir kanskje ikke slik det en gang var eller slik de mener et vennskap bør være. I kapittel 6 kommer jeg inn på hvordan informantene Elin resonnerer omkring et slikt forhold.

bestemte deres innhold og karakter. Populære tv-serier som *Venner for livet* og *Sex og singelliv* er eksempler på at vi ikke lenger må basere våre grunnleggende vennskap på familiære bånd, men at vi i dag kan velge selv. At venniners forhold kan være sterkere og oppleves som viktigere enn det å ha en kjæreste som sin livsledsager, tematiseres i ”Sex og singelliv”. Flere jenter jeg har snakket med og intervjuet, betoner også at vennskap i bunn og grunn er viktigere enn kjærester. ”Anka” sier for eksempel i intervju med meg at ”Kjærester kommer og går, venner består” (”Siren” og ”Anka”, intervjunotat). Giddens påpeker at det også følger en større sårbarhet for individet med denne økte friheten. I mitt materiale finner jeg allikevel fortellinger og holdninger som peker på at det i hvert fall er to grunner til at fokuset på vennskapet som senmoderne menneskes viktigste relasjon, er en ”sannhet” som må modifiseres:

Det går for det første fram at fokuset på venner ikke skyver familiære bånd helt ut i periferien. De fyller snarere ulike funksjoner og har betydning på ulike måter: De fleste oppgir at det er hjemme og/eller sammen med familien at de føler seg *tryggest*. Familien er en base der du kan trekke deg tilbake, få et pusterom, der du ikke trenger å delta i det sosiale spillet som foregår blant de jevnaldrende og som tydeligvis kan oppleves energikrevende også av de unge selv. Hjemmet blir derfor et potensielt *frirom* fra de jevnaldrende vennskap, ikke bare som en fysisk avstengning av ”vennene der ute”, men også et rom der relasjoner til andre aldersgrupper kan pleies. Det er flere av de unge som sier at de i tillegg til sine jevnaldrende venner har en eller flere voksne personer som de kan ”si alt til” og ”stole på”. Det kan være en egen eller en venninnes forelder eller foresatt, en kusine, tante, onkel eller bestemor. Enkelte jenter nevner også at de har trygge relasjoner til andre eldre personer, slik som en ungdomsarbeider eller støttekontakt. Det kan synes overraskende eller paradoksalt at jenter som har hatt det så vanskelig hjemme at de har blitt plassert på barnevernsinstitusjon og/eller i fosterhjem, allikevel trekker fram familiemedlemmer som dem de kan stole mest på når alt kommer til alt. Lojaliteten til foreldre og båndene til familien veier slik sett tungt også i en hverdag der hensynet til venner har høy prioritet.

En annen innsikt som vokser fram via nærlesing av materialet, er spørsmålet om ikke utsagn som at ”venner er viktigere enn kjærester” også adresserer et *ideal* om hvordan man som ung og fristilt jente ikke skal bli avhengig av sin kjæreste. Både populær- og mediekulturens fortellinger om singelliv og vennskap, slik som i de nevnte tv-seriene, knyttes opp til attraktive kvaliteter som likestilthet, frihet, urbanitet, spenning og noe glamorøst. Vennskap

og vennefamiliene framstilles dynamisk, mens parforhold i en slik kontekst blir noe statisk. Det er et paradoks i jentenes svar som kort kan sammenfattes som at ”guttene betyr ingenting og alt”. Hvordan skal jeg ellers forstå at kranqlene jentene i mellom ofte(st) handler om gutter, ekskjærester og potensielle kjærester? Den tidligere nevnte Ambjörnsson finner i sin avhandling at jentenes vennskap handler om at de vil delta i det homososiale fellesskapet, men at jentene *samtidig* har et sterkt ønske om å være attraktiv på det heteroseksuelle ”begjærsmarkedet” (Ambjörnsson 2004:106). Jeg tolker motsetningene mellom venners og kjæresters betydning som en konflikt mellom idealet om å være fristilt og behovet for å føle seg attraktiv blant guttene. Det må være derfor guttene så ofte blir kilden til konflikt – det er en interessekonflikt mellom de homososiale og de heteroseksuelle relasjonene. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 6 og 7.

Vennskap, makt og moral

Den før nevnte Valerie Hey peker i sin studie *The Company She Keeps. An Ethnography of Girls' Friendship* (1997) på at vennskap på mange måter må anses som en taus kunnskap, og kanskje nettopp derfor er det vanskelig å gripe vennskapets ”mikropolitikk” (Hey 1997:2). Hey mener at jenters vennskap har blitt ”(...) overlooked, overromanticized, overpoliticized and oversimplified.” (Hey 1997:6), samt at i litteraturen om vennskap, analyseres jenters vennskap i forhold til mannsdominerte teorier. Også teorier om vennskap er ”kjønnede”. Dette er en problemstilling jeg har vært inne på tidligere både når det gjelder den feministiske kritikken av ungdom og av kriminalitet og vold. Målsettingen med kapitlet er derfor å si noe om vennskapenes ”mørkere” sider, samt vise hvordan de kulturelle stereotypene om gutter og jenters konfliktmønstre så å si ”tillater” jenters konflikter og vold å ta plass og utspille seg innenfor rammene av vennskap. Den amerikanske jenteforskeren Rachel Simmons påpeker i boken *Odd Girl Out. The Hidden Culture of Aggression in Girls* (2002):

To understand girls' conflicts, one must also know girls' intimacy, because intimacy and anger are often inextricable. The intensity of girls' relationships belongs at the center of any analysis of girls' aggression.” (Simmons 2002:30).

Poenget med å løfte fram jentene, er allikevel ikke å essensialisere jenters vennskap, men å få øye på deres ambivalens i forhold til jenterollen og å vise hvordan vennskap er en arena for både å ta og å miste anseelse og makt. Hey (1997) hevder at vennskap mellom jenter (og kvinner) har blitt ”naturalisert” på grunn av seige og hardnakkete forestillinger om at jenter av

natur er mer opptatt av personlige forhold. Innen psykologisk og sosiologisk forskning har man betegnet menns vennskap som ”side ved side-vennskap” og kvinners som ”ansikt til ansikt-vennskap”. I dette ligger oppfatningen av at vennskap er kjønnete relasjoner som er kvalitativt forskjellige: Menn *gjør* ting sammen, og når de snakker, så er de opptatt av noe annet enn seg selv. De retter sin oppmerksomhet mot noe annet. Kvinner *snakker* derimot om seg selv og hverandre, og noe av det viktigste i vennskapet er fortrolighet, betroelser og å dele hemmeligheter. Relasjonene mellom kvinnene kjenntegnes av en høy grad av refleksivitet. Annen forskning, særlig historisk og sosialantropologisk, peker på at de mønstre som eventuelt finnes, er resultat av historiske og sosiale forhold. Det er også forskjeller innad på hvordan menn og kvinner er venner på, noe som blant annet kan forstås i sammenheng med endrede kjønnsroller og forventninger til kjønn (Svare 2004:40-41, Allan 1989). Jeg vil la guttenes vennskap ligge. Det viktige her er å konstatere at også vennskap ”kjønnes” og derfor møtes med ulike forventninger.

Filosofiske tilnærminger til jenters vennskap har bidratt med forståelsen av deres vennskap som utførelsen av en innforstått moralsk orden der jenter kontinuerlig kan vise andre jenter at de ”gjør” vennskapet på den rette måten. Overskridelser av denne ordenen kan føre til eksklusjon (Nilan 1991). Dette er etter min mening en viktig innsikt og nyansering for å forstå ”jentevolden”. Det er ofte vennskap som står på spill i utviklingen av konflikter. I mitt prosjekt sitter jeg med et materiale der informantenes konflikter ofte ender med vold, men jeg finner også av mitt spørrelistemateriale og klasseromsdiskusjoner at dette også dreier seg om de mer problematiske sider ved vennskap generelt, om noe som er gyldig for mange flere enn de voldelige jentene.

Jenter kan altså studeres som en slags moralske agenter i sine vennskapshandlinger. Men vennskapet kan også studeres som en kulturell strategi der aktørene kjemper om å innta maktposisjoner: Hey påpeker at med begreper som diskurs og subjektivitet som rammeverk, kan vi forstå jenters relasjoner som prosessuelle, dynamiske og motstridende (Hey 1997:35).

⁸³ Ulike relasjoner skaper grobunn for ulike identiteter. Informantene i materialet er både døtre, barnebarn, kjærester, bestevenninner og bestevenner. Holdningene til vennskap kan ses som *identitetsforhandling* i forhold til opplevelse av egen identitet og hvordan man opplever at jenter ”er”. I dette følger jeg Hey når hun hevder at: ”It is between and amongst girls as

---

⁸³ Heys teoretiske rammeverk tangerer dermed Moore (jmfør fotnote 1 i dette kapittel).

friends that identities are variously practised, resisted and negotiated.” (Hey 1997:30). Det er altså viktig å poengtere at dette kapitlet belyser sider av vennskap som er gyldig for ungdom flest, men at det *også spesifikt* problematiserer synet til de jentene som løser konflikter ved bruk av vold innenfor rammene av vennskapskretsen. Dette har med disse jentenes tidligere erfaringer og krenkelser å gjøre (se kapittel 2, samt de påfølgende kapitler, særlig kapittel 6). Det er altså ikke slik at konflikter innenfor jenters vennskap og kjennskap generelt ender med vold.

Jentenes nettverk: Ikke gjeng, men venner?

Både gjenger og vennskap dreier seg om relasjoner og nettverk. Det er *vennskapet* som synes som det viktigste for jentene, uansett om de opplever at de er/har vært med i en gjeng eller ikke. I mediasakene karakteriseres ofte de voldelige jentenes relasjoner til hverandre i termer av begrepet *gjeng*. Kriminologen Flekkøy (2000) mener at i aviser og andre massemediers behandling av ”gjenger”, knyttes fenomenet opp til fem elementer eller verdier: Hvem man er, hvor mange man er, hvor man er, hva man gjør og hvorfor man gjør det (Flekkøy 2000:54-55). I kriminologisk og sosiologisk litteratur er det imidlertid utviklet mer nyanserte teorier om gjenger i forhold til ungdomskultur (se kapittel 1). Når det gjelder gjengenes funksjon, går disse teoriene i retning av at en gjeng for eksempel kan være arena for følelsen av trygghet gjennom at den bidrar til opplevelsen av fellesskap, samhold og makt i sin opposisjon mot samfunnets normer og kovensjoner. (for oversikt, se Hauge 2001).

I den skoledannende Chicago-sosiologien⁸⁴ i 1920-årene ble ungdomsgjengene som subkulturer med avvikende normer i forhold til resten av samfunnet. Gjengens normer opprettholdes ved at de yngste læres opp av de eldste. I denne perioden var det dominerende synet at ungdomskriminalitet var et resultat av at man tilhørte en kriminell delkultur. Dette synet var dominerende i denne delen av kriminologien i siste halvdel av 1950- og begynnelsen av 1960-årene. Man mente at de unge internaliserte gjengkulturens verdier og normer, og at kriminaliteten var et resultat av at de levde opp til disse. Dette synet på gjenger forutsetter imidlertid en *stabilitet* som ikke alltid er til stede. Etter hvert begynte enkelte forskere å stille spørsmål ved teoriene. Man skulle tro at dersom gjengkulturen var så

---

⁸⁴ Også kjent som Chicagoskolen, som ikke er noen spesifikk kriminologisk retning, men en mer generell sosiologisk skole som knyttes til universitetet i Chicago rundt 1920-tallet. På dette tidspunktet var amerikansk kriminologi inspirert av europeisk kriminologi, men med Chicagoskolen vokste det frem en interesse for studier av kriminalitet (Hauge 2001:53-54).

innflytelsesrik på den unge at dens normer og verdier ble internalisert, så var også gjengene svært stabile og godt integrerte? Nye studier viste derimot at gjengene viste seg å være preget av skiftende medlemskap og løs struktur. Nye undersøkelser viste også at ungdom tenderer å feiltolke sine jevnaldrendes forventninger (oppfatte dem som mer avvikende enn de faktisk er). Kriminologen Ragnar Hauge stilte for eksempel et nytt spørsmål til ungdomskriminalitetens årsaker: Kan den være resultat av et *fiktivt sosialt press* (Hauge 2001:94)? Når det gjelder jenter og gjenger, pekte dessuten forfatterne av kunnskapsanalysen *Forskning om vold* (Skjørten et. al. 1999, se kapittel 1) på at jentegjengene man har hatt kunnskap om i Norge, har vært kjennetegnet av å være *flyktige*.

Kanskje er ikke kriminologiens teoretiske, eller erfaringsfjerne gjengbegrep tilstrekkelig for å forstå de unge jentenes nettverk? Jentene jeg har intervjuet, er ambivalente når det gjelder begrepet gjeng. "Gjeng" som erfaringsnært begrep knyttes på mer komplekse måter til både forestillinger om kjønn, etnisitet, alvorlighetsgrad, media og myter. Jentene fremhever særlig at en "gjeng" er noe mer "alvorlig", at det er guttene som organiserer seg i gjenger, og at det dreier seg om grupperinger de kjenner via media, slik som den såkalte A-gjengen og B-gjengen og så videre. Miller (2001) erfarte også i sitt feltarbeid blant jenter i gjenger at det finnes ulike oppfatninger omkring kjønn i gjengmiljøene, og dette kom blant annet til uttrykk da en av hennes informanter uttalte at en ren jentegjeng var "latterlig" fordi hun mente at uten gutter ville en slik gjeng aldri oppnå kredibilitet og respekt. Videre var jentene generelt motvillige til å betegne seg som "gjeng" siden dette er et ord med negative implikasjoner (Miller 2001:185). Slike reaksjoner er medvirkende til at Miller ikke ønsker å bruke begrepet "jentegjeng". Som jeg var inne på i innledningen, kan kanskje noe av dette knyttes til at mye av gjengforskningen har vært "menns teorier om gutters liv". Den feministiske kritikken av kriminologien går blant annet ut på at forskningen kan bidra til å skape og/eller reproducere myter om kjønn, alder og vold (Brown 1998). På mange måter ser det ut til at media også har tatt opp i seg og videreført noen av begrepene, slik som "gjeng". Som jeg viste i forrige kapittel, er media med på å opprettholde en diskurs omkring jenter og jenters vold. Media bidrar selv aktivt til å plassere jentevold og jentegjeng i "a field of contestations" (se Eade og Sallnow i Klein 1997:29). Når jentene i Millers materiale resonnerer omkring ordet gjeng, så er det medias beskrivelser som legges til grunn for deres forståelse av ordet. Millers observasjoner når det gjelder jentenes kjønnede resonnement omkring begrepet "gjeng", peker videre på at forestillingene om kjønn og gjenger kan brukes også som kjønnede *strategier*. I

mine intervjuer med jenter, finner også jeg at mediediskursen om gjenger og vold kan inkorporeres og brukes strategisk. Jeg finner hos jentene to måter å anvende diskursen på:

De fleste av jentene jeg har intervjuet om deres vold, mener at de ikke har vært medlem av en ”gjeng”. De mener at ordet gjeng bare forbindes med vold og kriminalitet, og vil fremheve at en gjeng kan også være noe positivt. Å være med i ”gjengen” trenger ikke bety en voldelig gjeng. De sier at de er en venninnegjeng, men å knytte dem opp til den dominerende forståelsen av gjeng som et kriminelt eller voldelig nettverk, mener de er å overdrive. Dette kan også tolkes som en kreativ nøytraliseringsteknikk i vurderingen av egne relasjoner. Å henvise til mediedebatten om gjeng og knytte det til ”de andre”, kan bety å nøytralisere og legitimere egne aktiviteter. Sett i forhold til guttenes gjenger, innvandreguttenes gjenger og den kriminalitet de utfører, virker jentenes relasjoner mindre alvorlige. Å ikke kalle seg (jente)gjeng, impliserer også at de blir mindre synlige.

Den andre måten å forholde seg til medias gjengbilder på, er den omvendte – at man kan samtykke i at man er en gjeng. Noen av jentene samtykker i at de har vært med i en gjeng. ”Pia” sier i intervjuet at hun og hennes venninner utgjør en gjeng, og at de kaller seg ”Gangztajentene”:

Pia: Det er liksom, -he, min gjeng! He! Det er heftig! Men-men! [ler] Jeg går jo ikke rundt og skryter ”Hey, jeg er med i Gangztajentene”. Det høres jo helt patetisk ut.

Sidsel: Ja?

Pia: Det er bare dumt.

Sidsel: Men så innad så kaller dere,

Pia: Ja, ja.

Sidsel: det er dine folk, liksom?

(Pia bånd 1:side A, utskr. s. 9)

Men heller ikke dette bildet er entydig. Pia er ambivalent til begrepene gjeng og jentegjeng, og dette kommer fram når hun posisjonerer seg i forhold til en annen gjeng:

Sidsel: (...) de jentene som slo til deg ute i parken (...), er det liksom en *jentegjeng*?

Pia: *Det* er en jentegjeng.(...) De kaller seg, hva er det de kaller seg igjen. De kalte seg noe, vent da, de sier egentlig, eller i hvert fall, hele den perioden jeg kjente dem, så var det liksom *Gjengen*, liksom, eller bare sånn uten videre. (...) Eller så var det [ler], vent da, hva var det,

eh, okei, jeg husker ikke, (...) men det var noe de kalte seg, jeg synes det var litt sånn patetisk, jeg.

(Pia bånd 1:side A, utskr. s. 9)

Pia betegner de jentene hun har blitt utsatt for vold av, som en *jentegjeng*. Hun understreker at det var ”litt patetisk” at de så tydelig frontet seg som en gjeng. Gangztajentene bruker navnet mer internt. Dessuten har de fått tilnavnet av gutter:

Pia: (...) de i den Gangztajente-gjengen da, de er liksom litt bråkete da. (...) De liksom kan tøffe seg veldig mye, og er liksom, tror de er Gud og de er liksom, gangstere, liksom. (...) Og det ble liksom sånn, så tror jeg det var noen gutter som begynte å kalle oss det. Så begynte alle å kalle oss det også. Det var litt konge, he!

(Pia bånd 1:sideA, utskr. s. 9)

Når jentene resonnerer omkring forholdet mellom gjeng og vennskap, tydeliggjøres hvordan relasjonene er en arena for konstruksjon av identitet der de tilkjenner gir en refleksiv holdning i forhold til hva slags relasjoner som er sosialt aksepterte. At enkelte jenter ønsker å markere seg som gjengmedlemmer, kan i denne konteksten ses som et ønske om en annen form for subjektposisjon - et uttrykk for at de også er synlige aktører, og at de ikke bare lever innenfor jentevennskapenes tette og private sfære. Den ambivalens Pia viser i forhold til begrepet *jentegjeng*, kan forstås slik. Det blir viktig å understreke at den andre *jentegjengen* er patetiske, men hennes egen gjeng fremstår mer autentisk og med mer kredibilitet fordi de har blitt tildelt navn og således gjengstatus av *guttene*. Gangztajentene er en *gjeng*, ikke en ”patetisk *jentegjeng*”.⁸⁵ Dette peker i retning av Millers erfaringer med de kjønnede strategiene (se ovenfor) De unge kan anvende disse for å posisjonere seg selv som mer ekte og med mer status enn andre. Jeg skal gå videre med hvordan kjønn spiller en rolle i de unges forestillinger om vennskap og konflikter.

Jenter og den *relasjonelle* aggresjonen.

Det er ettermiddag og folk er på vei hjem fra skole, hjem fra jobb. Fra min plass ved kafébordet ser jeg ut på alle som haster av gårde i skumringen. Plutselig går døra opp, det

---

⁸⁵ Det er for så vidt interessant her at når Pia omtaler Gangztajentene som bråkete og veldig tøffe, så omtaler hun dem som ”de” til tross for at det er hennes egen gjeng hun snakker om. Muligens kan dette også ses som en strategi for å legitimere egen vold; de andre jentene er enda mer voldelige. Men det kan også være intervjusituasjonen som bidrar til denne midlertidige distanseringen.

strømmer kald luft inn fra gaten og like etter sitter ”Emma” og ”Lise” ved bordet mitt med varm kaffe latte i høye glass. Snart er samtalen i full gang om vennskap, folk i klassen og folk i gjengen. Emma og Lise omtaler seg som bestevenninner. Jeg spør om de aldri krangler og blir uvenner? Kan ikke venner også krangle? Jo, mener jentene, venner kan absolutt krangle og bli ”litt uvenner”, men det vil i så fall bare handle om bagateller, og så blir man snart venner igjen. Det stikker ikke så dypt. Lise forteller at de to kan begynne å småkrangle litt fordi de ”har lyst til det”, for eksempel hvis de kjeder seg. Da kan man begynne å pirke borti småting. Men det er slik som ikke betyr noe, og begge parter vet det – de er innforstått med at dette er vennskapelig småkrangling for å få noe til å skje! Men andre ganger, og med andre folk, krangler du fordi du er *sint* på dem, sier jentene. Lise forteller da at hun for tiden er veldig frustrert, for hun er så sint på en jente i klassen. Dette er en jente som har ”slenget dritt” om Lise, om ting som omhandler hennes utseende, at hun er stygg, ikke har fine nok klær og så videre. Lise irriterer seg over at denne jenta spiller en helt annen rolle overfor Lise selv: Hun ”smisker” med Lise hvis de to snakker sammen! Da skal hun være ”så grei og så venninne”, sier Lise. Hun fortsetter med å fortelle at dette gjelder også lærerne. Jenta ”sladrer” til lærerne om at de andre jentene i klassen er så ugreie og vanskelige å ha med å gjøre. Jeg spør hvorfor denne jenta oppfører seg slik. Lise mener at jenta prøver å ”sjefe” over alle. Dette opprører Emma og Lise. Det irriterer dem ”grenseløst”. Dessuten virker Lise ikke bare sint, men også lei seg for at denne jenta snakker stygt om henne. Hun sier at dagen før intervjuet hadde hun vært så sint at hun ikke visste hva hun skulle gjøre. Når jeg spør dem om dette er ”typiske jentekonflikter”, sier Emma og Lise at gutter er mer i stand til å overse slike problemer. De mener også at jenter er mer opptatt av utseendet enn gutter flest, så derfor er det ikke moro å høre at man er stygg. Det sårer og treffer jentene mer. Emma og Lise mener at det alltid har vært slik at gutter og jenter er forskjellige når det gjelder hva som sårer, hva de bryr seg om og hva de ”henger seg opp i og ikke” (Emma og Lise, intervjunotat).

I spørrelisten har jeg spurt om både hva de unge mener at jenter krangler om, samt om de mener at det er forskjell på hva gutter og jenter krangler om. Dette har jeg gjort for å fange opp også guttenes forestillinger om jentene. Som nevnt (se kapittel 2) fokuserer spørrelisten mest på jentene i disse spørsmålene. Guttenes svar bidrar imidlertid til noen interessante nyanser i holdningene jentene og guttene har til hverandre. Siden spørrelisten er kvalitativt utformet, er det ikke grunnlag for å lage noen statistisk beregning av svarene, men jeg har gått frem på denne måten: For eksempel på spørsmålet ”Hva krangler jenter om?” skriver jeg ned de unges egne kategorier og teller hvor mange ganger de gjentas. Det jeg kategoriserer som

”kjærester” som motiv for krangling, rommer da svar som ”kjærester”, ”ta fra [”stjele”] kjæresten”, ”krangling med eksen”. Et annet svar som muligens kunne sortere under ”kjærester”, er når jentene svarer ”gutter”. Jeg har allikevel valgt å sette denne som en egen kategori. Et annet eksempel er hvis noen svarer ”sjalusi”. Det er ikke utenkelig at det er sjalusi omkring gutter eller kjærester det dreier seg om, men siden ordet gutter ikke er nevnt, krysser jeg ikke av for det. Svarene gir allikevel en god pekepinn på hva jentene selv mener at jentekonflikter dreier seg om: På mange måter bekrefter de unge jentene selv den vanlige forestillingen av hva unge jenter krangler om. *Gutter, baksnacking, rykter*⁸⁶ og *sjalusi* er blant de temaer som oftest nevnes som kilde til konflikt. Legger vi sammen ”små, barnslige ting” og ”alt mulig rart”, ser vi at det som kan betegnes som bagateller, også oppleves som en vesentlig kilde til konflikt. En jente skriver:

(...) jenter krangler om en del ”små ting”. Jenter krangler nesten aldri om noe kjempealvorlig. Når de er ferdig med å krangle, skjønner de som oftest ikke hvorfor de har kranglet om det krangelen handlet om. Da finner de som oftest ut at det krangelen handlet om, var bare fjollete. (spl 31, jente 17 år)

På spørsmål om det er forskjell på hva gutter og jenter krangler om, svarer en gutt at ”Ja, gutter krangler om penger og respekt” mens jenter krangler om sminke og gutter. (spl 2, gutt 18 år). Svar som ”Jenter krangler mer om små ting” (spl 4, jente 17 år), ”jenter krangler mer om bagateller” (spl 5, jente 16 år) og at jenter krangler om ”(...) barnslige, kjedelige, idiotiske ting” (spl 21, jente 17 år), er ganske vanlige. I intervju med ”Hilde” og ”Nora” forteller de at opptakten til en voldepisod de var involvert i, på mange måter startet med en krangel om klær. Hilde og Nora mener at jenta som ble offer for vold, hadde lånt klær som hun hadde utgitt seg for og hevdet at var hennes egne (Hilde og Nora, bånd 1: side A).

En jente sammenligner med guttene når hun skriver at: ”(...) gutter krangler mest om masse mafiating og jenter krangler mest om jenteting” (spl 7, jente, ikke oppgitt alder). Hva ”mafiating” og ”jenteting” kan være, konkretiseres i det kontante svaret fra en jente som sier at ”gutter krangler om penger, jenter om gutter” (spl 9, jente 16 år). Det er også en jente (spl

---

⁸⁶ Informantene skiller ikke alltid tydelig mellom baksnacking og rykter, men et eksempel på baksnacking kan være: En jente sier til deg at den nye buksen din er kjempetøff, men til andre jenter sier hun at den er stygg og at du ikke kler den. Baksnackingen handler derfor om at du ikke kan stole på at jenter snakker sant. Ryktet er som oftest noe som handler om noe en jente har gjort, og det lages større fortellinger omkring handlingen. Ryktet kan slik sett ha opphav i noe som *kan* være (delvis) sant, og gjør det slik sett vanskelig å verge seg mot.

13, jente 18 år) som mener at gutter krangler om ”narkopenger og *slengbemerkinger eller hvis en gutt leker for deilig* [min utheving]”.

At krangel om penger og gjeld er en typisk gutteting og kjærester og rykter er en jenteting, er altså ikke et entydig bilde. Både i klasseromsdiskusjoner og også i enkelte svar kommer det fram at guttene krangler om kjærester, og også jenter krangler om penger, til tross for at på forestillingsnivå er både jentene og guttene snare til å fremheve at det er jentene som har konflikter på grunn av kjærester og at guttene krangler om penger. Når en jente allikevel sier at også jenter krangler om penger, understreker hun at gutter sikkert krangler om *større summer* enn jenter gjør! (spl 30, jente 16 år). En gutt skriver også at gutter kan ”lage bråk for små ting, særlig om jenter”. Dette kan tolkes som at penger og ”mafiating” er mer legitime grunner for konflikter guttene i mellom. Hva som er ”småting” og ”bagateller”, varierer selvfølgelig med hvem som er involvert. Det er kanskje ikke så store forskjeller i praksis på hva jenter og gutter krangler om, men det er forskjell på hvordan de tillegges vekt, hva som er viktig, hva som er småting - hva som anses som *legitimt* å krangle om. Og i den fortolkningen spiller kjønn en rolle. På mange måter kan det se ut som de unge selv innordner seg og lever med den dominerende diskurs om kjønn selv om vi ser at det er rom for motstand og variasjoner i det hverdagslige. Jentenes krangler anses som *mindre viktige* enn guttas, og jentene er i stor grad selv med på å bekrefte dette bildet. Ved å svare som de gjør, bidrar de unge selv til å bekrefte forestillingene om kjønnete konfliktmønstre.

Til tross for visse nyanser, kan derfor jentenes konflikter kjennetegnes ved at det dreier seg om personer, episoder og hendelser de kjenner og har nære relasjoner til. Jentenes aggresjon og vold kjennetegnes derfor oftere ved sin *relasjonelle* karakter, et konfliktmønster som også er sosialt akseptert (Chesney-Lind 2004:6, se også Simmons 2002). Dette sier videre noe om at forestillinger om både vennskap og vold er kjønnet. Det forventes at jenter forhandler og forvalter sin vennskap på andre måter enn gutter. Jenter blir tidlig lært opp til å være ”relasjonseksperter”, og en stor del av deres vennskap bekreftes gjennom at de deler hemmeligheter og betror seg. Paradoksalt nok er det nettopp disse kvalitetene som gjør jentene sårbare om en konflikt oppstår. Dess mer en jente har fortalt om seg selv, jo bedre bakgrunn har andre jenter for å vite hva som er mest sårende og som kan brukes mot henne i en konflikt. Slik kan vennskapet bli jentenes viktigste våpen. At konfliktene (og volden) er av en mer relasjonell karakter, er noe som også knyttes til forestillinger om kjønn. Dette

illustreres videre av hvordan informantene mener at jenter og gutter responderer på konflikter, som vi skal se på i neste avsnitt.

”Det er mer følelser involvert...”

Flere av jentene mener at jenter og gutter krangler om mye av de samme tingene, men at det kan være forskjell på hvordan man ”tar det”: ”(...) gutter tar litt lettere på det, tror jeg. Jenter ’tenker’ mye mer over ting (...).” Det er ”mer følelser involvert” skriver to jenter (spl 25, jente 17 år og spl 26, jente 16 år). Det er allikevel flere jenter som nevner at både snakking og slåssing er midler som tas i bruk for å løse en konflikt. To jenter skriver at jenter løser konflikter både ved å slåss og ved å ”hente folk” (spl 9, jente 16 år), ”hente folk som fikser det” (spl 18, jente 17 år) – altså ved å tilkalle forsterkninger i form av andre venner, og en annen jente besvarer også spørsmålet om hvordan jenter går frem for å ordne opp i konflikter med det korte svaret: ”slåss, vel!” (spl 10, jente 16 år).

Det fenomen at man kan tilkalle andre når konflikter skal løses ved slåssing, kan også forstås som en type vennskap. Slike venner og bekjente kan forstås i forhold til det som Aristoteles betegner som *nyttevennskap*, et vennskap som inngås og opprettholdes fordi det er til gagn for dem. Det kan være personer som det lønner seg å ”holde seg inne med” fordi de kjenner mange og kan hjelpe deg når du har ”trøbbel”. For jentene kan enkelte gutter representere slike nyttige vennskap. På den annen side kan disse vennskapene være skjøre fordi flere opplever at brudd på vennskapets normer kan medføre at vennene vender seg mot deg. Slike situasjoner kan bli ytterligere tilspisset hvis vennene man er i konflikt med har enda mektigere nyttevenner enn en selv. I intervju med Thea forteller hun at jente hun er i konflikt med, har mannlige venner som hun *forsøker* å skremme Thea med:

Thea: (...) jeg hører at hun driver og prøver å sende den nye typen sin på meg da, og han er jo faktisk veldig veldig sprø. Han har sittet mye inne og har bekjenskaper til alle de høyeste gjengene som fins, [navn på tre gjenger], men de også kjenner jeg til, så det er ikke noe, det er ikke så skummelt egentlig.

(Thea bånd 1:side B, utskr. s. 21)

Det går frem av svarene at *idealet* for de fleste er å forsøke å snakke ut om problemet først, men hvis dette ikke fører frem, så bruker også jentene vold. Flere jenter har i samtaler også kommet in på at noen ganger kan volden skje selv om utgangspunktet var en enighet om å

snakke sammen for å løse konflikten. En jente skriver også om dette at: ”Jenter pleier å snakke med hverandre, men hvis vi blir provosert, så kan det hende vi klikker helt og begynner å slå” (spl 29, jente 17 år). Noen mener at guttene tenderer å hyppigere slå som første mulighet. En annen jente skriver at jenter løser konflikter ved å ”Enten prate om det som har skjedd, vold, eller snakke bak ryggen på personen”, samt at det ikke er noen forskjell på jenter og gutters konfliktløsning – både ”vold og prating” kan tas i bruk (spl 4, jente 17 år). Et alternativ til å snakke ut om problemet eller slå, er altså å ekskludere den det gjelder ved å baksnakke. En annen jente sier at:

Ja, det er forskjell mellom kranglene. Det er at jenter krangler mer om ’små’ ting som oftest. Mens gutter krangler nesten aldri. Hvis gutter krangler, så er det som oftest at guttene bare er uenige om en sak. De pleier å løse sine krangler eller uenigheter med ’beklager, det var ikke meningen’. Eller slåsskamper. [Når konflikter skal løses], snakker ikke [jenter] normalt til hverandre. De skriker til hverandre og banner. Det tar en liten stund før de blir venner igjen. De fleste jenter kan ikke det med å løse konflikter. Det er noe de må øve mer på. Jenter oppfører seg som noen ’små’ barn når de er midt oppe i en konflikt. Jeg er ikke sikker. Men jeg tror gutter løser konflikter på en mer seriøs måte ’tror jeg’. (spl 31, jente 17 år).

I spørrelistene og i klasseromsdiskusjonene var det flere som mente at når guttene slåss, så er de ferdig med konflikten. Jentene derimot ble beskrevet som å trekke konfliktene mer ut i tid, og at de ikke så lett glemte det som hadde skjedd. Allikevel er det to som nevner det motsatte i spørrelistene. En gutt mener at når jenter krangler, så blir de allikevel ”plutselig” ferdig med saken, mens det for guttene gjerne kunne ta noen uker før de var ferdige (spl 17, gutt, ikke oppgitt alder). En jente skriver at: ”Før var det vel mest sånn at jenter pratet ut med den de krangler med, mens gutter, de sloss med en gang, så har de ”LIKSOM” ”løst” konflikten.” (spl 32, jente 16 år). I den første delen av svaret antydes at det har skjedd en endring for jentene: *Før* snakket jenter om ting, noe som impliserer at de nå har fått større handlingsrom; de snakker ikke bare lenger. Gutter slåss ”med en gang”. Dette kan forstås som at nå slår også jentene med en gang (= ”har blitt som gutta”), eller det kan bety at de fortsatt skiller seg fra guttene ved at de forsøker å snakke først, men at de ikke lenger går av veien for å bruke vold om snakking ikke fører fram (= utvidet handlingsrom). I den siste delen av setningen antydes også at vår forestilling om at gutter får løst sine konflikter raskt og greit med en ”real slåsskamp”, ikke nødvendigvis stemmer. Også guttene bærer konfliktene med seg og bearbeider dem over tid.

Sammenhengen med vold og rus nevnes bare eksplisitt av to jenter. En mener at jenter oftere agerer voldelig når de har drukket (spl 26, jente16 år), og en annen skriver på en litt ironisk måte at ”Jenter er også veldig flinke til å ordne opp for seg i fylla...” (spl 30, jente16 år). Det er to jenter som oppgir at de bruker rusmidler som hasj (spl 28, jente16 år og spl 9, jente16 år), og den ene av dem svarer også at hun løser konflikter ved å slåss, ved å få hjelp av gutter, og generelt at dette skjer ofte (spl 9, jente 16 år). I intervju med Pia sier også hun at noe av volden hun har tatt del i, har skjedd i sammenheng der rus har vært en del av bildet (se kapittel 6).

Når de unge resonnerer omkring jenter, gutter og konflikter, uttrykker de forestillinger om kjønn som ligger tett opp til en ”tokjønns-” eller ”tokultur-modell” (Laqueur 1994). Modellen har vært brukt for å etablere begrepene ”jente-” og ”guttekultur”, og for å beskrive dem som gjensidig betingede og likeverdige. Den kanadiske sosiologen Barrie Thorne bruker modellen i studien *Gender Play: Girls and Boys in School* (1993) for å forstå hvorfor jenter og gutter har tilsynelatende forskjellige og adskilte gruppedannelser i skolen. Thornes utgangspunkt er at barn er sosiale aktører med både en gitt biologisk disposisjon og en gitt kulturell kontekst i sin lek, men også at barn bearbeider disse forutsetningene gjennom leken. Lek anses altså som både en konkret handling og som noe symbolsk. Thorne mener derfor at kjønn er noe som barn spiller ut når de leker; noe som hele tiden er gjenstand for redefinering og forhandling. Et slikt perspektiv må ses som et oppgjør med ”tokulturmodellen”, som til tross for sin oppgradering av ”jentekultur” har ført til at spørsmål om kjønn har blitt redusert og forenklet til et dualistisk skjema. I sin studie ser derfor Thorne etter steder der modellen *brytes*, og hun ser at jente- og guttekulturen er mer kompleks og heterogen, også innbyrdes. Thorne mener at det eksisterer et grenseland mellom kjønnskulturene hvor de møtes og brytes mot hverandre (Thorne 1993).

Thornes innsikter kan tillempes også på ungdom. Når de unge diskuterer og resonnerer omkring idealer, så har de relativt klare meninger om hvordan gutter og jenter ”er”. Når hverdagens hendelser, praksis, skal beskrives, blir bildet mer komplekst. Det er ikke vanntette skott mellom hva jentene og guttene krangler om eller hvordan de løser det. Men i sin egen forståelse og tolkning av det, forklarer de seg i lys av en tokjønnsmodell. De unges utsagn om at jenter slår når det ”klikker helt” for dem, må forstås i forhold til forestillingen om kjønn og vold. Jenter slår normalt ikke, og hvis man slår, er det fordi det ”klikker” for dem. Dette sier

videre noe om hva slags jenter dette skjer med. De jenter som slår, er jenter som ikke har kontroll, men som ”klikker” når de blir sinte. Jeg ser ikke i mitt materiale at ordet ”klikke” eller lignende brukes som forklaring eller karakteristikk når guttene slår. Jeg ser for det første at jentene tenderer å selv innordne seg oppfatningen om at det de krangler om, egentlig er bagateller og småting. Det er guttene som tar seg av de viktige tingene. Én måte å forstå dette på, er at jentene selv innordner seg den dominerende kjønnsordningen, en annen er at den kan brukes kreativt av jentene selv for å legitimere egne handlinger.

Ungdommelig narsissisme – vennskapet som arena for identitetsforhandling

Mitt materiale føyer seg inn i hvordan en del unge bruker et språk som er både poetisk og høyverdig. Da Benjamin Hermansen ble drept av nynazister på Holmlia vinteren 2001, gjorde hans venners beskrivelser av sin avdøde venn dypt inntrykk. ”Benjamin støttet alltid vennene sine. Han gjorde alt for oss. Nå tror jeg han er i paradiset”, sa den nå avdøde Victor Lopez til Dagbladet (28.1.2001). Folkloristen Hege Westgaard (1998) viser også i sin hovedoppgave om spontanalter og ungdommers forhold til brå død i forbindelse med trafikkulykker at de unge tar i bruk et inderlig språk når de skal fortelle om sine døde venner. På mange måter er det mitt inntrykk at mange unge besitter, og ikke er redd for å ta i bruk, høystemte ord og vendinger når de skal fortelle om saker som de er sterkt følelsesmessig engasjert i. På den annen side kan dette språket virke forførende og det kan være lett å harmonisere ungdommenes relasjoner. Forskerens posisjon bør også være å åpne opp for et mer distansert blikk, ikke minst fordi det finnes noen maktrelasjoner de unge imellom, også innenfor de tilsynelatende ”gode” og ”riktige” væremåtene – maktrelasjoner som vi ikke helt får øye på (og som de unge selv ikke heller nødvendigvis er bevisst). Under mitt feltarbeid ble dette eksemplifisert i samtale med en lærer, og da nettopp med fenomenet trafikkdød og spontanalter. Det hadde skjedd en trafikkulykke der en ung person ble drept. Selv om den avdøde var svært perifer for de aller fleste av elevene, oppsto det en situasjon der ”alle” bare ”måtte” gå til stedet og legge ned blomster. De voksne måtte på et tidspunkt bremse den aktive deltagelsen siden det hadde gått lang tid og man ble tvunget til å stille spørsmål ved hva som var intensjonen bak ungdommenes handlinger. Dette kan ses som et eksempel på hvordan det innad i ungdomsgruppen kan bli et press på å delta, samt at man ikke vil være den første som slutter med å oppsøke stedet. Vil man ikke nettopp vise seg som en god venn? I

denne konteksten kan det gjøres nettopp ved å være den som sørger på den rette måten, gjør de riktige tingene, sørger lenge nok og så videre.

Lærerens fortelling satte meg på sporet av to aspekter ved venns­kaps­relasjonene som jeg mener er viktige for å forstå mitt eget materiale: Vennskap dreier seg om makt, men vennskap dreier seg også om narssisisme. Da åpner jeg opp for perspektiver som er relevante for mitt eget materiale. Jeg kan for eksempel stille spørsmål om ikke det høystemte språket og handlingene i tillegg er uttrykk for en ungdommelig narssisisme. I så fall er det et moral­filosofisk spørsmål om ikke de unges fortellinger og handlinger også er uttrykk for at de selv ønsker å fremstå som riktige, rettferdige og moralsk gode mennesker. De ønsker å fremstå med integritet og autentisitet. Dette betyr ikke at jeg underkjenner eller trekker i tvil ungdommenes svar når jeg spør dem om vennskap, men det må være mulig å ta høyde også for følgende: Når de unge snakker om idealer for vennskap, så uttrykker de samtidig idéer og vurderinger om *seg selv*, om hvordan de ser seg selv og hvordan de ønsker å oppfattes av andre, vel så mye som uttrykk for omsorg for sine venner. Thea er den som helt eksplisitt uttrykker dette når vi snakker om vennskap:

En god venn, det er en som man kan prate med, en som er åpen og ærlig mot deg, og en som kan holde på ting. (...) en som er der for deg. Når du trenger det, og så kan man bruke tid på hverandre òg, ikke bare tenke på seg selv. [En venn] kan også si ting som kan såre, men bare man er *ærlig*. Tenker jeg. Fordi det er sånn jeg er. Det er sånne venner jeg vil ha.

(Thea bånd 1: side A, utskr. s. 1)

Fordi det er sånn jeg er. Thea er intens når hun setter ord på sine krav til venner, hun borer blikket i meg og sier at hun ønsker seg ærlighet av sine venner, for hun anser seg selv som en ærlig person. Utsagnet leder tankene mine et annet sted, til ordtaket om at ”Si meg hvem dine venner er, og jeg skal si deg hvem du er”. Ordtaket peker på at vennskap handler om å plassere seg i en relasjon, og på denne måten handler vennskap om identitet, både hvordan man oppfatter seg selv og hvordan man ønsker å oppfattes av andre. Thea vil ha ærlige venner. Vennskapet blir et speil der hennes egen selvforståelse, nemlig hennes ærlighet og redelighet bekreftes når hun speiler seg i det. Jeg forstår derfor vennskap også i forhold til narssisisme og identitetsforhandling. Den svenske ungdomsforskeren Johan Fornäs (1991) sier at

Ungdomskulturelle aktiviteter karakteriseres ofte som i något avseende narcissistiske, inte minst i samband med rockmusik, dans, kroppskultur och gänggemenskap. (...) Vissa drag i ungdomskulturen tolkas som narcissistiska, för att de möjliggör och aktualiserar upplevelser av gränslöshet, sammansmältning och självspjuling (...). (Fornäs 1991:11-12)

Når man snakker om narsissisme, er det ikke uvanlig å assosiere begrepet med psykologiske utviklingsstadier, personlighetsforstyrrelser og patologi. Men begrepet kan også forstås som et *kulturelt fenomen*, slik blant andre Ziehe gjør. Ziehe hevder at *identitet* produseres under andre vilkår nå enn for noen tiår siden (Ziehe 1993). Det er et kjennetegn ved en normal identitetsutvikling slik den arter seg hos ungdom i det senkapitalistiske samfunnet på 1980-tallet. Ziehe har pekt på at moderniteten har hatt ulike subjektive følger, og han trekker frem interessen for subjektivering og realisme (Ziehe 1993:123-127). Disse prosessene stiller helt andre krav til individet enn tidligere, og bidrar derfor til opprettelsen av en annen narsissistisk preget form for subjektivitet.

I sitt senere forfatterskap har ikke Ziehe benyttet narsissismebegrepet så ofte fordi han i sine tidlige arbeider ble misforstått og beskyldt for å patologisere ungdommen. Poenget for Ziehe er imidlertid å anvende begrepet for å belyse relasjonsstrukturer. Det er altså ikke innenfor en klinisk psykoanalytisk praksis han anvender begrepet, men innenfor en kulturteoretisk sammenheng der narsissismen ses som et kulturelt og sosialt fenomen. Med sin kulturanalytiske innfallsvinkel til narsissistiske tendenser hos individene synes Ziehe å ha sprenget rammene for den tidligere tradisjonelle psykoanalytiske forståelse av narsissistisk forstyrrelse og utvikling. Han er opptatt av å ikke patologisere tendensene, men forholde seg konstruktivt til dem (se Skogerbø 1998:50). Ziehes prosjekt er å forstå behovet, spesielt hos ungdom, for å få sin selvfølelse og selvoppfatning speilet og reflektert i sine omgivelser (Ziehe 1993). Ziehes narsissismebegrep kan brukes for å forstå hvordan ungdommene bruker vennskapet som en arena for identitetsforhandling, både omkring kjønn og om seg selv som moralske agenter. I møtet med andre kan de speile seg selv og eventuelt prøve ut andre måter å forme identitet på.

Narsissismen peker videre fram mot at det må finnes noen maktstrukturer innenfor de unges egne nettverk, maktstrukturer som ikke er så enkle å gripe, verken for forskeren eller innenfor de unges egne måter å italesette vennskap på. Om man skulle få jentene selv til å si noe om dette, kunne det muligens skjedd retrospektivt, også av etiske grunner. Ikke desto mindre vil dette også i retrospekt antagelig være vanskelig. Som Hey peker på, er vennskap bakt inn i en

pakke av ideologi og nostalgi. Hun henviser til sosiolog og feminist Ann Marie Wolpe (1988) som sier at:

Nostalgia combined with ideologies invested in denying the dangerous notion of complicitous feminine aggression may account for the ways in which we can slide over the violence and passion we might have felt as each other's girlfriends. (Wolpe 1988 i: Hey 1997:2)

Det er mulig at forskeren kunne gripe noen av disse aspektene gjennom deltagende observasjon over lengre tid, slik den nevnte Ambjörnsson har gjort i sin studie av kjønn, klasse og seksualitet blant jenter i videregående skole (Ambjörnsson 2004).⁸⁷ I mine intervjuer med jenter som har utøvd vold, har jeg ikke fått jentene til å si noe eksplisitt om dette, men ut i fra det de selv forteller om de hurtige vendinger fra å være uvenner til å bli venner, for så igjen å kunne delta i vold mot en jente som var (og igjen kan bli!) en venninne, beskrives en flyktighet i relasjonene – en måte å gjøre vennskap på som jeg mener blant annet må kunne tolkes som uttrykk for subtile maktstrukturer jentene i mellom. Som nevnt innledningsvis, er det et prosessuelt syn på vold som ligger til grunn i denne studien. Dette anlegges for å kunne studere de prosesser som leder fra vennskap, uvennskap, konflikt, konfliktløsning til vold. Maktforholdene som blir helt åpenbare når noen utøver eller utsettes for vold, er forhold som ligger der hele tiden, selv om makten da utøves på en mer subtil måte.

”Jente-jentene” og hegemoniske femininitetsformer

Etter skoletid, over et måltid mat, intervjuer jeg ”Grete”. Vi snakker om vennskap og om hvem hun trives best med å omgås. Grete har 6-7 venninner som hun henger mye sammen med, de ser hverandre hver dag. De har kjent hverandre i 5-6 år, med andre ord siden barneskolen. De kan prate med hverandre om ”alt” – gutter og skolen. Grete vil betegne tre av disse jentene som bestevenninner. Grete forteller at på barneskolen var hun mye sammen med gutter og trivdes godt med å ha flest guttevenner, men på et tidspunkt ”gikk hun inn” for å få flere jenter å være med. Grunnen til at Grete likte best å være med gutter, var at hun syns jentene var så ”bertete”, det vil si at de var ”sossete” og mest opptatt av ”seg selv”. Grete vil

---

⁸⁷ Ambjörnsson studerer ikke nettopp vennskap og konfliktløsning i sin studie, men den tjener som eksempel på hvordan det å delta over lang tid, gjør at forskeren får innblikk i praksiser og tause forutsetninger for hvordan man ”er” eller ”gjør” kjønn, hvordan man ”er” jente – en innsikt hun vanskelig ville fått tak på om hun kun traff jentene til et par timers intervju.

ikke si at hun ikke likte dem fordi de var så opptatt av klær og utseende – det er jo hun også! – men hun synes at det er noe med jenters ”væremåte” som hun finner ”slitsomt”. Jenter kan være så innpåslitne: De går ”for tett på” og ”blander seg” ofte litt for mye. Jenter er mer kompliserte, mener Grete, og understreker at selv har hun alltid vært mer ”en av gutta” (Grete, intervjunotat).⁸⁸

Grete betegner jenter som kompliserte og slitsomme å forholde seg til. Det er ved å snakke om vennskap at disse holdningene omkring kjønn har kommet til i materialet. I intervjuene med jentene som har erfaringer med vold, er dette et gjennomgående tema. I intervjuet med Emma og Lise er for eksempel også de snare til å understreke at de er ”mer guttejenter”. De liker ikke såkalte ”jente-jenter”. Å være guttejente understreker en blanding av feminine og maskuline egenskaper. Jente-jenter er ensidig opptatt av utseende, seg selv, og de har en typisk jenteegenskap: De ”lekker” hemmeligheter! Jenter er ryktemakere og setter ut nedsettende betegnelser, danner klikker og smisker med lærere og andre elever (Emma og Lise, intervjunotat). De voldelige jentene tematiserer og stiller seg kritiske til disse skjulte maktstrategiene som de anser som typisk for jenter.

Hey påpeker at én konsekvens av våre forestillinger om jenter og deres relasjoner, er at vi mister øye for de *sosiale* aspektene ved jentenes vennskap (Hey 1997:2). De blir vanskelige for andre (her: voksne) å få øye på samtidig som de blir lette å internalisere for jentene fordi det er kulturelt godtatt at jentene er venner på andre måter enn gutter. På mange måter er det ved å innta de marginale jentenes posisjon at jeg har fått innblikk i hvordan jentenes konflikter gjerne ”løses”, nemlig i forhold til den kulturelle normen og forventningene om hvordan jenter løser konflikter. Det dreier seg da om subtile maktstrategier som rykter, svik, eksklusjon og andre skjulte strategier. Den dominerende diskursen om kjønn virker inn på og kan brukes strategisk også av jentene selv. De kan for eksempel unndra seg de voksnes blikk. Det er på mange måter dette de voldelige jentene ser og vil problematisere. De mener at ”jente-jentene” bruker sin posisjon som ”snille jenter” strategisk. Med dette rokker de voldelige jentene på forestillingene om de gode vennskapene mellom jenter og hvordan jenter ”er”.

---

⁸⁸ I sin studie *8 Ball Chicks. A Year in the Violent World of Girl Gangs* (1997) viser den amerikanske forfatteren og frilansjournalisten Gini Sikes at denne selvforståelsen i forhold til kjønn var noe hun ofte møtte i sitt arbeid med voldelige jentegjenger: ”They [Wanda and Jade] were different, she [Wanda] claimed. They were like the homeboys, not like those other bitches, who talked too much and scared quickly.” (Sikes 1997:45); ”I can’t stand women. They talk too much” (Sikes 1997:64); ”I don’t trust no girls. No bitch” (Sikes 1997:154).

De voldelige jentene ønsker ærlighet og redelighet, de ”hater” jenter som smisser og baksnakker. I disse intervjuene, der rammen om samtalene er erfaringer og opplevelser av vold, uttrykker jentene noe som jeg mener må være et slags hierarki jentene i mellom. I dette jente-hierarkiet blir de såkalte ”jente-jentene” plassert nederst. Å være ”guttejente” eller ”en av gutta” rangerer høyest.

Vennskap og vold. Den nye hegemoniske femininiteten

Differensieringen mellom ”jente-jenter” og ”gutte-jenter” er viktig fordi jeg anser at de voldelige jentene forsøker å konstruere femininitet ut i fra en vanskelig posisjon. I kapittel 3 var jeg inne på femininitetsformer og ”den hegemoniske maskulinitet”, som henviser til det maskulinitetsuttrykk som til enhver tid nyter størst respekt og hvor andre former for maskulinitet er underordnet, herunder også en generell underordning av kvinner. Ulik utforming av femininitet vil i følge Connell alltid være relatert til en underordning under maskulinitet. Connell mener videre at ulike former for femininitet ikke er ordnet etter dominansstrukturer slik de ulike former for maskulinitet er.

Connells teorier kan muligens modifiseres noe da jentenes holdninger til kjønn og vennskap tydelig avdekker at det finnes hierarkiseringer jenter i mellom. I kapittel 3 viste jeg til Phillips (2003) som beskriver den ”diamantformede” sosiale ordenen jentene i mellom i en skole i Sør-London. Phillips forklarer at:

The pecking order in school was maintained through the use of physical aggression and violence whereby physical strength and dominance were regarded as desirable qualities by many girls. Seemingly, many of the girls aspired to power, status, and reputation within social hierarchies in the same way that it has been suggested that boys (...) do. (Phillips 2003:714-715).

I mitt materiale vil jeg ikke si at de voldelige jentene befinner seg på noen topp i et hierarki. Det er stadig ”jente-jentene” som befinner seg på topp i det sanksjonerte hierarki over femininitetsformer. De er opptatt av utseende, de har merkeklær, de er flinke på skolen og de holder seg inne med de voksne. Men jeg ønsker allikevel å introdusere hegemonisk femininitet som en karakteristikk av jente-jentenes praksiser. Den hegemoniske femininitetens maktformer er den skjulte volden; utfrysning, baksnakking og psykisk vold.

De voldsutøvende jentene i mitt materiale, kan ses som marginaliserte på grunn av flere påvirkende faktorer som rusmisbruk, vanskelige og turbulente familieforhold, avbrutt skolegang og generelle vansker med konsentrasjon og temperament. Det blir allikevel *volden* som blir stående som en markør på alt de ikke er. Jeg opplever jentene som at de prøver å leve opp til sosialt anerkjente former for femininitet samtidig som de står i en svært marginal og underordnet posisjon til denne. Dette kan forklare den ambivalente holdning de har til det å være jente: De signaliserer delvis at de tilhører en konvensjonell jentekultur ved å innrømme at de også er opptatt av utseende og klær, noe jeg tolker som at de forsøker å leve opp til den hegemoniske femininitetsform. De ”vet” at det er ”jente-jentene” som er i besittelse av den sosiale makt, at hun er attraktiv og overlegen. Samtidig snakker de nedsettende om dem og tar avstand fra dem, for eksempel ved å poengtere hvordan de alltid har kommet best overens med gutter. Ved å vende om på jente-jentenes kvaliteter, blir det de voldelige jentene som er rettferdige og redelige og jente-jentene blir de avvikende. Slik forsøker de å bygge et alternativt hierarki; nemlig et hierarki der gutte-jentene er på topp og jente-jentene nederst.⁸⁹ De forsøker å konstruere det jeg med Messerschmidt (2004) kan betegne en opposisjonell femininitet.

I et slikt perspektiv vil jeg til sammenligning betegne de aggressive jentene i Phillips’ studie, jentene som opptre på toppen av makthierarkiet, som å ha lyktes med gjennomføringen av denne femininitetsformen. De gjør jenterollen på en måte som gir rom for ikke bare hierarkisering, men også åpen aggresjon og fysisk vold i forhold til andre måter å være jente på. Jentene i Phillips’ materiale lykkes tydeligvis i å både være ”jente-jente” og å være voldelige og aggressive, og skaper slik sett en femininitetsform som skiller seg fra den normative, kulturelt sanksjonerte. En femininitetsform som åpner opp for bruk av fysisk vold, vil jeg betegne som en *ny hegemonisk femininitet*. Dette er et begrep jeg utleder fra jentenes selvforståelse fordi det kan synes som det er denne femininitetsformen mine informanter ønsker tilgang til, samt at skal bli sanksjonert som en måte å være jente på. Dette kommer jeg tilbake til senere i analysene.

Vennskap og makt

I kapittel 3 var jeg inne på hvordan vennskapet kan studeres som en arena for makt blant annet i forhold til kjønn og forventninger til jenterollen. Hvordan virker denne makten? Et nøkkelord kan være at den virker ved *disiplinering*. Denne kan foregå både vertikalt (de voksne og samfunnets maktforhold overfor ungdom), men også horisontalt (jevnaaldrende kan disiplinere hverandre om noen overskrider normer for eksempel vennskap og/eller kjønn. Ambjörnsson (2004:22-23) peker på særlig tre aspekt ved normalitetsbegrepet som er relevante i forhold til jentenes vennskap og den hierarkisering av kjønn som materialet kaster øys over:

For det første finnes normen aldri i kraft av seg selv, den eksisterer i *relasjon* til en tenkt eller reell motpol. Vi har her sett at oppfatninger og forventninger til hva som er ”den gode venn”, kan være en slik norm som særlig blir tydelig når man skal sette ord på handlinger og holdninger som bryter med forventningen om det gode vennskapet. For det andre er relasjonen mellom norm og avvik *hierarkisk*. Jeg mener å se av mitt materiale at det eksisterer et hierarki innenfor jentenes vennskapskrets der den som bryter normene, ses som den avvikende og dermed blir den som mister anseelse. Fra de voksnes ståsted kan vi også ane at det finnes måter å være jente på, som oppleves som mer ”normalt” og som derigjennom sanksjoneres positivt; en type femininitet som er privilegert. Dessuten kjennetegnes normaliteten ved en iboende *instabilitet*. At normen må søke sin mening og eksistensberettigelse i avvik, innebærer at det ikke finnes noen stabil kjerne av normalitet, påpeker Ambjörnsson (2004:23). Relasjonen mellom norm og avvik er således sårbar. Det som fra majoritetens perspektiv kan regnes som et marginalt ståsted – nemlig de voldelige jentenes – er derfor gjenstand for produksjon av andre måter å betrakte normalitet og avvik på: Der majoriteten ser jenter som de opplever som ”riktige og gode”, får de voldelige jentene øye på negative aspekter ved disse jentene – ”typiske” måter å være jente på, sosiale spill som de selv ikke ønsker å være del av. Hierarkier kan således snus opp ned, og kvaliteter skifter fortegn når man inntar et marginalt blikk.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg fokusert på hvordan vennskap forhandles av de unge og hvordan forskeren kan bruke denne innsikten for å meisle ut en forståelse av vennskap som muliggjør det å få øye på de tilfellene der vennskapet går over til konflikt, og eventuelt vold. Jeg

studerte dette som intensivering av relasjonene. Et utslag av vennskapets mikropolitikk som blir tydelig i materialet, er at det er sterke idealer og normer for hvordan vennskap skal gjøres, samtidig som det er en utbredt holdning at jenter av ulike grunner ikke alltid er i stand til å leve opp til dette idealet. Dermed er de ”for mye” jenter – man kan ikke stole på dem. Når jentene vurderer vennskap og forestillinger om hva en venn er, avdekkes samtidig et komplekst hierarki over hvordan jenterollen skal gjøres. De jentene som påberoper seg å greie å leve opp til idealet og være en god venn, er de jentene som mener de besitter typiske gutteegenskaper som ærlighet, redelighet og lojalitet. Disse jentene posisjonerer seg derfor i forhold til kjønn når de snakker om vennskap. De er ”en av gutta”. Derigjennom etablerer de et alternativt hierarki der de plasserer jente-jentene nederst og seg selv på topp. Slik bidrar de selv til å rangere de det de ser på som maskuline egenskaper høyere enn feminine. De etterspør en måte å være jente på som rommer disse egenskapene, innbefattet å løse konflikter med fysisk vold om nødvendig. I de to neste kapitlene skal vi se nærmere på hvordan en slik hierarkisering samspiller med voldsbruk og legitimering av vold.

Kapittel 6

”Hun fortjente det!” Meningen med volden

I dette kapitlet vender jeg blikket mot volden slik den ser ut fra jentenes perspektiv. Hvordan definerer de ”vold”, og hva slags mening har slike handlinger for dem? Her er det forskningsintervjuene som står i sentrum, men spørrelistematerialet har fungert som bakteppe i tolkningsprosessen for å forstå jentenes forankring i en bredere sosial og kulturell kontekst. Jeg vil innlede med å se på hvordan de unge selv definerer og forholder seg til begrepene vold og mobbing. Når jeg deretter går over til å presentere de av jentene som opplever vold som et reelt handlingsalternativ, er det viktig å skille mellom mer almenne holdninger til vennskap og konflikter blant de unge og det som er spesielt for mitt tema. Dette er også noe av motivasjonen bak skapingen av materialet: De voldelige jentene er ikke spesielt ”avvikende” med henhold til forventninger om vennskap, men deres erfaringsgrunnlag gjør at de tenderer å tolke og handle mer ytterliggående enn ungdom flest. Jeg vil derfor fortsette med å si noe om den kontekst jentene bør forstås i. Hva er det med deres erfaringer og opplevelser av tette relasjoner som er bidragende til at brudd på forventningene om vennskap kan lede til vold? I resten av kapitlet vil jeg portrettere og diskutere jentenes vold i forhold til hvordan de selv tolker og legitimerer handlingene.

Et vesentlig utgangspunkt for min forståelse av vold, er Henrietta Moores definisjon av vold som en krise i selvforståelsen, og volden som et middel for å oppnå eller opprettholde en subjektstatus (kapittel 3). Dette henger sammen med oppfattelsen av at vold ikke bare er handlinger som utføres, men *handlinger som ilegges et bestemt meningsinnhold*. En vesentlig del av denne meningsskapingen består i å forklare sine handlinger som meningsfulle. Det å legitimere egen voldsbruk er i den kriminologiske forskningen kjent som teknikker der man transformerer en handling fra å være straffbar til å være straffri. Kriminologene David Matza og Gresham Sykes kaller dette en *nøytraliseringsprosess* som gjør det mulig for utøveren å fortolke sin adferd slik at den framstår som tillatt og ”lovlig”. En gjeng kan for eksempel fungere som en arena der avvikende handlinger gjennomgår en nøytraliseringsprosess slik at de ikke lenger tolkes som avvikende handlinger i ungdommenes øyne. De vil da definere samfunnets reaksjoner på deres handlinger som avvikende og urettferdige (Sykes & Matza

1957). Sosiologen Katrine Fangen bruker på lignende måte betegnelsen *legitim vold*. Dette knytter hun an til observasjonen om at voldelige miljøer har sin egen måte å konstruere orden på, gjennom regler for hva som er legitim vold og hva som ikke er det (Fangen 1995). Dette peker på at vold er noe situasjonelt og relasjonelt, noe som er interessante problemstillinger fordi de trekker inn *konteksten* som meningsbærende element for hva som defineres som vold (se også Flekkøy 2000:73-75).

”Vold er krancling med hendene”

”Slåssing” er det ordet som hyppigst nevnes av de unge selv som middel for å løse en konflikt. I spørrelistematerialet fra den videregående skolen er det fire av 28 jenter som bruker ordet ”vold” som ord på metoder for konfliktløsning. I svarene fra ungdomsskolen er det to av 13 jenter som svarer at jenter kan ”banke” eller ”slåss”(spl 44, jente 14 år og spl 45, jente 13 år), og to jenter bruker ordet ”vold” (spl 52, jente 14 år og spl 57, jente 14 år), men det beskrives som unntaksvise løsningsmetoder. Når de unge skal forklare hva som er forskjellen på mobbing og vold, er svarene de gir, ganske entydige: Mobbing er noe psykisk, vold er noe fysisk. Et ord som de unge bruker for å karakterisere mobbing, er *plaging*:

Mobbing er liksom baksnakking evt. trusler, erting og kommentarer. Vold er liksom at man begynner å slåss. (spl 34, jente 14 år)

Mobbing er hvis en sier noe stygt no’. Vold er hvis en slår eller bruker noe (balltre osv.) (spl 7, jente, ikke oppgitt alder)

Vold er når du banker opp en person. Mobbing ser jeg på som bare ord, ikke noe vold (spl 12, jente 18 år)

(...) Mobbing er drittsslenging, vold er slag og spark i sinne. (spl 13, jente 18 år)

Mobbing er når folk sier stygge ting til folk eller holder dem utenfor. Vold er ting som skader. Slår, sparker, klyper, klorer, dytter osv. (spl 15, jente 17 år)

Mobbing: det er vel kanskje mer psykisk...ord, blikk osv. det bryter dem totalt ned. Vold: det er slåssing. Sparke, slå, bite, lugge osv. (spl 32, jente 16 år)

Vold er (...) krancling med hendene (spl 11, jente 16 år).

Vold (...) har å gjøre med kniv eller pistol (spl 17, gutt, ikke oppgitt alder)

Mobbing er mobbing. Vold er heftige slåsskamper med våpen osv. (spl 18, jente 17 år)

Mobbing er at [man] sier stygge ord (...). Vold er (...) kriminelle ting, eksempel slåsskamper, true andre personer med å ta livet av dem. (spl 24, jente 18 år)

De tre siste svarene indikerer interessante nyanser i hva de unge opplever som vold. For de aller fleste vurderes det å slå, sparke, lugge og bite som voldelige handlinger. For enkelte av de unge defineres vold smalere, som når de mener det kan først kalles vold når våpen involvert, når slåsskampene er *heftige* og når noen trues på livet.⁹⁰ I intervju med Grete forteller hun at to jenter hun kjenner, stakk ned en mann som hadde ”prøvd seg” på dem. Når jeg spør Grete om hun mener det var vold, sier hun først ja, men ombestemmer seg. På spørsmål om hva som skal til for at hun vil definere noe som vold, svarer Grete at vold er når det ”ender med at noen blir drept”. (Grete, intervjunotat). Slike svar peker på tendensen til at utøverens versjon forholder seg til et meget snevrere begrep om vold, særlig i de tilfeller der det også henger sammen med utøverens rike erfaring fra voldsepisoder. Det har også med legitimeringsprosesser å gjøre (se nedenfor). Når Pia forteller om en gang hun banket en jente som hadde ”slengt dritt” og kalt henne ”masse dritt, sånn bitch og...”, sier hun at:

Det er litt flaut å si hva jeg gjorde. Jeg har fått høre det etterpå, liksom. At det var ille, det jeg gjorde. Jeg angrer jo ikke på det, fordi jeg syns hun fikk som fortjent. Jeg syns det. På t-banen der, så er det jo steinvegg. Og vi sto jo veldig tett inn mot veggen når vi pratet med henne, og presset henne på en måte inn i et hjørne og pratet med henne. Og så bare ble jeg så jævlig irritert, for hun dyttet meg og sa litt av hvert og... Og så tok jeg og klaska hodet hennes, tok

---

⁹⁰ Disse tre svarer ingenting eller lite utfyllende på spørsmål om egne erfaringer. Den jenta som fyller ut flest svar av disse tre, svarer bekræftende på spørsmål om hun har vært vitne til vold blant jevnaldrende, hun svarer nei på at hun selv har utøvd vold, men svarer ja på spørsmål om hun har deltatt i lignende handlinger uten at hun selv vil definere det som vold. Hun svarer ikke på om hun har vært utsatt for vold eller mobbing fra voksne, men svarer at hun en gang har vært vitne til vold blant voksne. Jeg kan ikke ut i fra dette trekke noen slutninger om hennes definisjon av vold henger sammen med at hun selv har deltatt i lignende handlinger, men intervjumaterialet og annen forskning indikerer at der er en sammenheng her, og at den også er uavhengig av kjønn. Egendefinisjon av vold henger sammen med strategier for legitimering av vold som vil bli diskutert nærmere senere i avhandlingen.

jeg hodet hennes liksom sånn her, holdt henne sånn, og klaska henne inn mot veggen, og så begynte hun å fossblø, liksom.

(Pia bånd 1:side B, utskr. s. 14)

Pia vil allikevel ikke karakterisere dette som vold, for hun mener denne jenta fortjente det. Når jeg spør hva det da er, svarer Pia kjekt at det er ”barnemat” (bånd 1:side B utskr. s. 19). Hun angrer ikke. Voldsforskeren Jeff Hearn hevder at menn generelt definerer vold snevrere enn kvinner og at den paradigmatisk form for vold for menn, er den fysiske volden. Men også visse typer fysisk vold ekskluderes fra deres definisjoner, slik som dytting, holde fast, blokkere, bruke kroppsvekt, kaste ting, ødelegge interiør. Fysisk vold reduseres til bruken av kroppen eller et objekt (våpen) i hånden. Varigheten tillegges også betydning, samt hvor tydelige skadene er, eller om politiet involveres (Hearn 1996:27-28).⁹¹ Hearn's observasjoner kan brukes også på jenter som utøver vold. Det å legitimere en handling som noe annet enn vold, er en prosess som kan knyttes til utøverposisjonen uansett kjønn. Siden utøverposisjonen stadig knyttes til det mannlige, kan det imidlertid være at jentene kan utnytte denne situasjonen strategisk. Jeg kommer tilbake til hvordan opplevelsen av kjønn og vold kan brukes for å nøytralisere egne handlinger senere i kapitlet.

Noen svarer at også mobbing *kan* være fysisk: ”Mobbing er psykisk + fysisk (kan være)” skriver for eksempel av jentene (spl 4, jente 17 år). En av guttene skriver at ”Mobbing er psykisk og fysisk over en lang periode, men vold er der du skader personen fysisk” (spl 33, gutt, ikke oppgitt alder). Det er imidlertid ingen som nevner at den fysiske volden har psykiske aspekter eller konsekvenser. Noen mener dessuten at det ikke er forskjell på mobbing og vold uten at de forklarer nærmere hva de mener med det. Et mulig svar finnes kanskje blant dem som gir uttrykk for at forskjellene kan være glidende:

(...) mobbing skjer flere ganger og kan ha flere grader. Mens vold skjer ikke flere ganger på samme person. (spl 20, jente 16 år)

Mobbing er å mobbe eller erte hverandre, og det er bare snakking, men vold er, man gjør det, når man slår noen, og mobber, er [det] vold. (spl 8, jente 19 år).

---

⁹¹ Det at volden hadde strukket seg over et lengre tidsrom, var et gjennomgangstema i Rognansaken (se kapittel 4). Fokuset på at mishandlingen pågikk i flere timer, indikerte at jentene gikk over en grense fra der deres vold kunne forklares med at den skjedde spontant og i affekt, til at jentene selv framstår som ytterligere ”utspekulerte” og ”ondskapsfulle”.

Til forskjell fra vold, som oppleves som en engangsforeteelse, strekker mobbing seg ut i tid og kan utføres på mer subtile og differensierte måter enn vold. *Tidsaspektet* er med andre ord betydningsfullt i forhold til de unges opplevelser av mobbing og vold:

Mobbing tar ikke så fort slutt. (spl 2, gutt 18 år).

Mobbing kan være voldelig, men for å kunne kalle vold mobbing, må det skje over lang tid.

Vold kan være engangstilfeller og kan derfor ikke regnes som mobbing. (spl 22, jente 16 år).

Slåssing og *slåsskamp* trer fram som begrep de unge vel så ofte forholder seg til. Slåssing er kanskje en mer aktørnær kategori selv om de unge også forholder seg aktivt til begrepet vold. Man kunne til og med tolke de unges bruk av ”slåsskamp” og ”vold” som uttrykk for et bevisst forhold til begrepene blant de unge. Konsekvensen er i så fall at ordbruken inngår i en legitimeringsprosess der visse handlinger fremstår som riktige, godtatte og uunngåelige. Samfunnsforskeren Thomas Haaland (2000:20-21) peker på at både vold og slagsmål er eksempler på omstridt konfliktatferd, men hevder at det kan trekkes skillelinjer mellom dem i forhold til både skyldforhold, makt og kjønn:

Det er kanskje først og fremst i vurdering av skyldfordeling at skillet mellom ’vold’ og ’slagsmål’ ligger. Når hendelsen klassifiseres som voldelig, ligger det implisitt at skyldforholdet er asymmetrisk; den ene part tilskrives posisjon som utøver, den andre som offer. I slagsmålet er derimot skyldspørsmålet symmetrisk. Begge parter ’er like gode’, og må bære like mye av ansvaret for hendelsen. Også langs dimensjonen ’makt’ går det et skille mellom ’vold’ og ’slagsmål’. Vi kjenner alle formaningen: ’Du skal ikke slå den som er mindre enn deg!’ (...) Når handlingen karakteriseres som vold, ligger det trolig også implisitt at forholdet mellom de to involverte parter er asymmetrisk også langs dimensjonen *makt*. (Haaland 2000:21).

Slagsmål blir da noe som skjer mellom parter som er likeverdige. Grensen fra slagsmål til vold trekkes der man overskrider uskrevne regler for hva som er akseptabelt i en slåsskamp, sier Haaland, for eksempel å ”slutte mens leken er god”, ikke slå en som er mindre eller en som ligger nede. Denne grensen kan være hårfin og vanskelig å trekke. I intervju med Thea sier hun at å slå eller banke noen kan være akseptabelt, men at grensen mot vold går et sted når man begynner å ”(...) bare å denge løs på andre mennesker liksom. Uten deres tillatelse

eller noenting, du bare slår. (...) Og det har jeg jo gjort, jeg har jo utøvd *vold*.” (Thea bånd 1: side B, utskr. s. 5). Å slå ”uten tillatelse” indikerer at forholdet er asymmetrisk, og da karakteriserer Thea selv sine handlinger som vold. Når Thea differensierer mellom situasjoner der det er akseptabelt å banke noen og situasjoner hun betegner som vold, er imidlertid dette hennes definisjon av situasjonen, og det er like sannsynlig å forstå dette som uttrykk for legitimering av egen voldsbruk. Jeg mener derfor at Haalands skille mellom slagsmål og vold er problematisk fordi det ikke tar høyde for at makten til å definere utgangspunktet ofte ligger hos voldsutøveren, og at det oftest vil være et element av asymmetri i relasjonen.

Haaland sier videre: ”At barn og unge tyr til slåsskamp for å gjøre opp uoverensstemmelser er, om ikke offisielt akseptert, så likevel ofte stilltiende godtatt, særlig når de involverte er hankjønn. Vi hører at ’det er gutters vis – la dem gjøre opp’”. (Haaland 2000:21). Under et skolebesøk ble jeg i storefri vitne til at to gutter ”lekeslås”. Guttene rullet rundt på gresset, lugget, sparket og holdt hverandre nede. På et tidspunkt brukte de også greiner til å fekte og slå hverandre med. Flere lærere gikk forbi uten å reagere eller snakke med guttene. Dette overrasket meg, for jeg syntes egentlig guttene var ganske utagerende. I intervju med ”Nina” og ”Hege” ved den samme skolen, spurte jeg om de kunne ha gjort det samme, og de svarte at nei, da hadde læreren kommet med en gang! De hevdet at lærerne var mye mer oppmerksomme på jentene, for det var ikke vanlig at de slåss (Nina og Hege bånd 1:side A). Dette illustrerer Haalands poeng om at kjønn er en viktig normativ dimensjon for hva som anses som kulturelt godtatte måter å handle på, særlig når konflikter skal løses. Slåsskamp mellom barn og unge er stilltiende godtatt, hevder han, særlig når det gjelder gutter. Uten at han selv kommenterer det, indikerer Haaland at også *alder* innvirker på hva som er godtatte handlinger. Kan det være at den dominerende diskursen om kjønn og vold snevrer inn jenters handlingsrom slik at det som ville bli definert som slåsskamp for gutters del, vil bli oppfattet som noe voldelig om om jenter deltar, fordi jentenes grense for overskridelse er trangere definert? En jente forteller om sin erfaring med vold at hun aldri har vært med som utøver av vold, men at hun:

(...) Har riktignok gitt et par ”bitchslaps” (ørefiker), men aldri med knyttneven. Men tro meg, de gutta fortjente det! Jeg vil ikke kalle dette vold, det var fordi de slang dritt. Har vært temmelig svær i kjeften ofte jeg òg, men, nei, det kan ikke kalles verken mobbing eller vold. Har vært involvert i slike ting, men det har aldri vært flere ganger med samme personen. I ettertid tenker jeg at både drittslengingen og ”volden” var fortjent ja...Jeg gjør ikke sånt uten

grunn, fordi jeg vil ikke gjøre ting jeg angrer på etterpå. Selvfølgelig, den som slenger dritt, må tåle å få noe tilbake, og den som slår må også tåle det. Men uprovosert vold er bare skikkelig teit, og det utøver jeg ikke. (spl 22, jente 16 år)

Jeg erfarer at jentene gjerne bruker ordet "bitch slap" om det å gi en ørefik. I boken *8 Balls Chicks* (1997) defineres bitch slap som en handling der en jente er offeret for handlingen. En gjengjente forteller at gutter er mer utsatt for risiko enn jentene, men at også jenter kan komme i farlige situasjoner, og hun eksemplifiserer dette med en jente som ble drept fordi hun spionerte på guttene i en rivaliserende gjeng: "(...) guys still shoot a female in a flash – it's called a 'bitch slap'" (Sikes 1997:14). Når jentene i mitt materiale gjør bruk av ordet, ser det imidlertid ut til at en bitch slap kan utføres av både gutter og jenter, men det ser ut til at ordvalget i større grad velges for å si noe om at når jentene slår, så kan det *gjøres* på måter som definerer dem eller understreker dem som jenter. Denne jenta kontrasterer ørefik eller bitch slap mot det å bruke knyttneven. Mener hun med det at å slå med knyttet hånd er alvorligere, blant annet fordi det er guttenes måte å slå på, og at det potensielt skader mer? I utsagnet om at guttene fortjente ørefiken hun ga, fornemmes også en viss triumf over at *gutter* ble ofre for en jentes ørefik. Slik kan jentas svar ses som uttrykk for at hun både *gjør* motstand mot og innordner seg den dominerende diskurs om sammenhengen mellom kjønn og vold. Hun uttrykker bevissthet om at handlingen overskrider tradisjonelle grenser og normer for kjønn, men ikke desto mindre tolker hun sine handlinger innenfor en tradisjonell. Jentenes bruk av begrepet bitch slap kan derfor forstås som at det oppstår et mellomrom der de både overskrider normer og holder seg innenfor en legitim tolkningsramme slik at de unngår å assosieres med guttene.

Korrekte svar, kompleks i det hverdagslige

Svarene viser enkelte nyanseringer i ungdommenes forståelse av mobbing og vold. Allikevel er det når egne erfaringer skal artikuleres, at vi ser forskjellene og kompleksiteten i forståelse og tillempeing av begrepene. Det definisjonsskillet som synes enkelt å forklare på begrepsnivå, flyter ut eller blir uklart når man skal fortelle om egne erfaringer. På mange måter kan det virke som svarene også uttrykker idealene. De fleste unge i dagens skole har lært om mobbing og vold siden det jevnlig foregår kampanjer både fra politisk og pedagogisk hold. Det kan gjøre seg utslag i at en politisk korrekthet, i tillegg til forskereffekten, nedfeller seg i de unges svar. Dette kan ses som uttrykk for en dobbel hermeneutikk.

Den britiske sosialantropologen David Riches (1986) poengterer at det er tilskuerens vurdering som bestemmer om et fenomen skal klassifiseres som vold eller ikke. Tilskueren kan være abstrakt; samfunnet ("det store vi") eller en tredjepart i en konkret hendelse. Tilskuerposisjonen vil som regel dele offerets versjon. Utøver og offer vil derimot ha motstridende versjoner. Dette er en viktig grunn til at begrepet vold er omstridt og at det i diskursanalytisk forstand kan studeres som en flytende betegnelse. Derfor er det viktig å drøfte spørsmålet om vold også på et annet nivå, nemlig ut i fra de personlige erfaringer informantene selv har. For å fange opp egenforståelse og legitimeringsstrategier, har jeg spurt informantene om de har deltatt i handlinger som kan ligne på vold eller mobbing, men uten at de vil definere det som noen av delene. I intervjuene har jeg også diskutert spørsmålet om hva som er vold med informantene. Å nå fram til en forståelse av hvorfor de ikke anser alle handlinger som vold, der utenforstående umiddelbart mener at alt er vold, er viktig for å forstå hvorfor de velger å handle som de gjør. Før jeg presenterer noen av jentene, vil jeg si litt om det som ofte karakteriserer voldelige jenters bakgrunn.

Inn i volden

Når jeg nå skal gå nærmere inn på jentene egne erfaringer med vold, er det på sin plass å poengtere at perspektiv som kjønn, alder, makt ikke alene kan forklare hvorfor vold skjer. I boken *Ungdom bak volden* (2004) understrekes at de unges voldsbruk må forstås i sammenheng med både *sosiale og kulturelle faktorer* som samfunnsmessig påvirkning, familiebakgrunn og oppvekstbetingelser, og *individuelle faktorer* som kognitive ferdigheter, personlighetsforstyrrelser, hyperkinetiske forstyrrelser, ADHD og adferdsforstyrrelser (Bengtson et.al. 2004:40ff). Erfaringen fra den norske konteksten tilsier at både jentene og guttene har en bakgrunn preget av svik, omsorgssvikt, tap og traumer. Overgrep, også seksuelle overgrep, forekommer, samt at særlig jentene kommer fra familier preget av kaos og oppløsning. Jentene har oftere enn guttene selvmordsforsøk bak seg. (Bengtson et.al. 2004).

Denne bakgrunnen er viktig å ha med seg når man som kulturviter har vold som forskningsfelt, og det fungerer som rammer for hva et kulturvitenskapelig perspektiv kan bidra med. For å unngå stereotype oppfatninger av jenter som utøver vold, er det viktig for meg å poengtere at jentene jeg har intervjuet, har andre problemer i livene sine som kan knyttes til mer generelle trekk ved ungdom med aggresjons- og voldsproblemer. Av hensyn til informantenes anonymitet ønsker jeg ikke å gå i særlig grad inn på disse forholdene, men de

faktorer som nevnes ovenfor, er felles for flere av de intervjuede. Rus, problemer med familierelasjoner, aggresjonsvansker, dårlig selvbilde, avbrutt skolegang og tidligere erfaringer og krenkelser med henhold til vold synes som viktige faktorer for å forstå noe av jentenes bakgrunn. Noen av dem forteller om vold og trusler fra sine fedre, andre om at de har blitt slått eller mishandlet av sine eks-kjærester. Dette gjelder blant annet ”Elin”, ”Thea” og ”Pia”. En annen av jentene forteller om selvskading og selvmordsforsøk. Dette er informasjon som har preget min oppfatning av og forhold til informantene og som gjør meg ydmyk når det gjelder formidling av temaet. Derfor er perspektivene i avhandlingen bygget opp omkring erkjennelsen av at både jentene og volden må forstås i sine sosiale og situasjonelle kontekster (kapittel 3). Jeg vil derfor fortsette med å si noe om hvordan jentene forholder seg til nære relasjoner, noe som kan kaste lys også over måten de opplever vennskap. Jeg forholder meg her til psykologisk orientert voldsforskning omkring familieliv og utvikling av relasjoner.

Som vist i forrige kapittel, er det ikke slik at jentene bare fokuserer på venner som de viktigste personene i sine liv. Også familiemedlemmer og andre voksne trekkes frem som viktige støttespillere, og familien oppleves av flere som en trygg sone. Jentene jeg har intervjuet, uttrykker på mange måter en lojalitet overfor foreldrene som kan være vanskelig å forstå for en utenforstående. Det er ikke uten grunn at de har bodd i barnevernsinstitusjoner og fosterhjem. Allikevel uttrykker de fleste at de helst vil bo og være hjemme. Samtidig skjuler de ikke at konfliktnivået hjemme er høyt. Unntaket er ”Siren”, som nylig hadde flyttet hjem fra ungdomsinstitusjon da vi møttes til intervju. Siren uttrykte tydelig misnøye med dette, hun ønsket ikke å bo hjemme på grunn av konfliktnivået i forhold til sin far.

I sin forståelse av voldelige jenter, knytter den amerikanske ungdoms- og voldsforskeren Sibylle Artz (1998) an til pedagogisk og psykologisk forskning som identifiserer familien som en primærkilde for utvikling av meningsfulle relasjoner og for internalisering av sosialiseringprosesser. (Artz 1998:163). Artz’ forskning viser fellestrekk ved de voldelige jentenes erfaringer med sin familie. Familielivet var knyttet til ufred, splittelser, smerte og sorg. Allikevel forholdt jentene seg til dette på en selvfølgelig måte: (...) while they did not shy away from expressing their anger and frustration, they also took it for granted that this is simply the way life is”, samt at jentene tenderte å se sin egen familie som “okay”, men andre familier som levde nokså likt, anså de som “bad” (Artz 1998:164). Paralleller til denne tankegangen mener jeg å gjenkjenne i hvordan mine informanter forholder seg til andre jenter og bekjente. Andre jenter de forteller om, som etter min mening synes å oppføre seg ganske

likt de voldelige jentene, kan vurderes negativt. Når informantene selv og deres venner oppfører seg på lignende måter, er det derimot legitimt.

Kaotiske relasjoner og opplevelsen av ”nærhet”

Artz opplevde det som et paradoks at til tross for åpenbare konflikter i hjemmet, beskrev informantene sine familier som gode fordi de opplevde dem som ”nære”. Artz fant ut at dette hang sammen med at i informantenes livsverden var det å være ”nær” ensbetydende med dype emosjonelt innviklede bånd, også på destruktive måter:

(...) the more family members felt one another’s feelings, took on one another’s battles, engaged in knowing one another’s business, told another what to do, and attempted to exert control over one another’s behavior, the ”closer” they were. (Artz 1998:168).

I disse familiene var derfor en markør på nærhet at man visste noe om et familiemedlem som ingen andre visste. Det å dele en hemmelighet, å vite om det siste som hadde skjedd i familien, og det å slå seg sammen for å ha kontroll over hverandres liv, ble oppfattet som et nært forhold mellom to personer. Jeg vil understreke her at amerikansk jentegjengforskning omhandler jenter i gjenger og med en familiebakgrunn som kjennetegnes av sterkere problemer enn det som er tilfellet med mine informanter. Allikevel er det noe interessant med denne måten å forstå begrepet ”nærhet” på. Flere av de intervjuede jentene i mitt materiale kan karakterisere visse familiemedlemmer og andre voksne som personer de ”kan si alt til”. Det kan være en eldre kusine, bestemor, mor eller venners foreldre. Artz påpeker at denne måten å forstå nærhet på, kan føre til en sterk påvirkning over andres emosjonelle tilstand og dermed virke destruktivt. Thea forteller for eksempel om sin nå avdøde far at han gjentatte ganger truet Thea og broren med at hvis de ikke oppførte seg godt, så ville han sørge for at de ble sendt på ”barnehjem”. I intervjuet poengterer Thea at hun også slår sin bror, men at hun gjør det for å lære han å beskytte seg. For Thea blir derfor volden en måte å vise at hun bryr seg om sin bror. Hun mener at ved å lære han å slå, minimeres risikoen for at han skal bli offer for vold når han beveger seg utenfor hjemmet, i byen og på steder der det er risiko for å bli utsatt for vold av et alvorligere omfang enn den Thea utsetter han for. Den volden Thea utøver mot sin bror, opplever hun derfor som å inneholde et aspekt av omsorg (se nedenfor). En jente i spørrelistematerialet oppgir også at hun har vært i konflikt, og ”sagt stygge ting”, men forklarer at det ble gjort for å forsvare mindre søsken (spl 57, jente 14 år).

En slik måte å forholde seg til nærhet på, betyr *ikke* at man er empatisk for eksempel ved at man bestreber seg på å forstå hvorfor mennesker er som de er og gjør som de gjør. I stedet innebærer det forventningen om at andre mennesker skal være så like en selv som mulig: ”In fact, the state of being close (which is really the state of being the-same-as) is strongly connected to the state of being right and good.” (Artz 1998:169). Artz er som sagt særlig opptatt av relasjoner familiemedlemmer i mellom. Jentene hun intervjuet, forteller om ulike sanksjoner som skjellsord, utfrysning, utkastelse, straff og vold som brukes innen familien når forventningene om lojalitet blir brutt. Problemet er at denne måten å løse konflikter på ikke tar utgangspunkt i å forsøke å finne ut hva som egentlig er problemet eller hvordan dette kan håndteres. Holdningen er at personen som har gjort noe galt, gjør det fordi hun er en *dårlig person*: ”Acts are overlooked because the focus is on actors” (Artz 1998:171). Artz mener slike forhold får konsekvenser for utviklingen av jentenes eget selvbilde og deres relasjoner til andre, særlig opplevelsen av at følelser kan kontrolleres ved å kontrollere andre (ved logikken om at det er andres feil at visse situasjoner og følelser oppstår), forståelsen av at når andre personer oppfører seg dårlig, så er det fordi hun er en dårlig person, samt manglende empati. Ut i fra den informasjonen jeg har om enkelte av mine informanters bakgrunn, kan Artz’ perspektiv være et nyttig inntak for å forstå noe av hvordan jentene ser på seg selv og andre. Jentene jeg har intervjuet er ikke ukjent med at konflikter kan løses med vold. De er også vant til at de som jenter vurderes som å ha lavere status enn gutter og menn. Noen av jentene lever også i familier som ikke klarer å håndtere uoverensstemmelser, der utenforståendes (for eksempel barnevern) inngripen i familien brukes som en trussel. For noen av de intervjuede jentene har også en slik trussel vist seg å bli et reelt alternativ.

Om jeg tar høyde for at venner oppleves som vel så nære støttespillere som familie, kan Artz’ teori om familiemedlemmenes forståelse av nærhet, være anvendbart også for å forstå holdninger til venner og vennskap. I forrige kapittel siterte jeg Thea som ønsker seg ærlige venner fordi hun mener det er sånn hun selv er. At venner skal holde på hemmeligheter og at man skal kunne si og vite alt, peker på at det skapes noen bånd som kan forstås ut i fra denne holdningen til nærhet. Det at andre venner vet mye om deg, kan imidlertid også være farlig (se kapittel 5). Konflikter jenter i mellom bunnar ofte i at forventningene og normene om denne type nærhet oppleves som truet eller er blitt brutt. Opplevelsen av å ha mer innsikt i andres situasjon enn egen, kjennetegner også en del av jentene, særlig når det gjelder venners problemer.

Relasjonelt kaos og relasjonsrasjonalitet

Ut i fra det som til nå er sagt, er det særlig to begreper som er sentrale for min tilnærming til jentene. Det ene er begrepet ”relasjonelt kaos”. Dette er et begrep Bengtson et.al. (2004) bruker for å karakterisere den opptatthet av nære og innviklede relasjoner som jentene legger for dagen når de skal fortelle om situasjoner som førte til vold. Med utgangspunkt i en forståelse av at jentene opplever et relasjonskaos i forhold til sin nære omgivelser, er det sentralt å forstå deres håndtering av sine handlinger og den mening de forsøke å skape. Derfor er et prosessuelt perspektiv på vold fruktbart. Jeg har imidlertid også inkludert vennskapet som del av denne prosessen. Da ser jeg at volden sjelden er umotivert, men at den ofte skjer som slutføring av en prosess som har gått fra vennskap til vold. Den måten de unge jentene forteller om dette på, må forstås i forhold til det andre sentrale begrepet, det som kriminologen Flekkøy (2000) betegner ”relasjonsrasjonalitet”. Hun viser hvordan jentenes kategorisering av venner hjelper dem til å forutsi hvem de kan forvente støtte fra hvis det oppstår en konflikt. Flekkøy mener derfor at jentenes handlinger må forstås ut i fra at de alltid vil ta hensyn til sine relasjoner. Bruk av vold kan for eksempel oppleves som rasjonell for jenta selv hvis den bidrar til å bekrefte eller styrke relasjoner. I tillegg til dette fokuset på gruppen, vil jeg utdype forståelsen av jentenes vold ved å samtidig holde fast på voldens identitetsskapende og narsissistiske elementer. For å kunne presentere jentene mer i sin kontekst, portretterer jeg her to av jentene – Pia og Thea. Deres intervjuer er blant de som ble tatt opp på bånd, og jentene var i tillegg blant de mest verbale. Av plasshensyn tolker jeg ikke så mye underveis, jeg har valgt å samle de analytiske poengene i diskusjonene som følger. Disse er basert på fortellinger, forestillinger og holdninger som går igjen hos alle de intervjuede.

Pias posisjoner: Kjæreste og gjengjente – offer og utøver av vold

Pia er kanskje den av jentene som forteller mest villig om sine erfaringer med vold. Hun er i godt humør, hun ler mye under intervjuet, også av voldsepisoder hun har deltatt i. Det er kanskje det jeg husker best fra mitt møte med Pia, nemlig latteren og det smittende humøret. Men latteren virket samtidig som en måte å distansere seg fra hendelser på. Pia nærmer seg 17 år, og hun og hennes søsken bor hos sin far. Pia har mange venner og bekjente, både fra skolen og fra stedet der hun bor. Det er særlig en venn, en gutt, som hun kan ”si alt” til. Pia har også kjæreste, og hun kan fortelle han mye, men det er visse ting Pia ikke ønsker å dele med han:

(...) kjæresten min liker ikke at jeg kan være med eller se på andre, for eksempel at noen slår hverandre og sånn, det liker han ikke. Så da kunne jeg aldri si til han at, ja, nå skal jeg ut og banke en jente. (...) For eksempel. Men det kunne jeg sagt til en kamerat. (Pia, bånd 1:side A, utskr. s. 2).

Det er en taushet mellom kjæresteparet akkurat på dette punktet. Kjæresten vet at Pia deltar i vold, men de velger å ikke snakke om det. Muligens handler dette om hans forventninger og ønsker om en normativ femininitet hos sin kjæreste. Det er nemlig ingen tvil om at Pia på ulike måter jevnlig er involvert i voldshandlinger. Første gang Pia forteller meg om volden, er når vi kommer inn på det å ha uvenner. Pia illustrerer mitt spørsmål om uvenner ved å fortelle om en jentegjeng på sin tidligere skole:

Pia: (...) vi begynte å krangle og sånn. På grunn av et eller annet dumt jeg hadde gjort, da. Og jeg syns ikke de på en måte hadde rett til å legge seg opp i det. (...) Og så bare sier liksom, en, de sto liksom rundt meg og bla-bla-bla, ikke sant, og så ble det liksom sånn, så var jeg like frekk tilbake, selvfølgelig. Jeg gidder jo ikke å ta imot dritt, liksom. (...) Og så [ler], og så [ler], tok de, den ene, hun som var liksom den jeg først ble kjent med liksom. (...) en som het [X], det var hun jeg ble kjent med av hele den gjengen liksom, og det var liksom hun som, hun gikk bort mot meg og dytta meg og sa "Du skal ikke være rappkjefta" og "bla-bla-bla". Og så ble det liksom sånn at jeg selvfølgelig dytta henne tilbake. Selv om jeg var, selv om de var flere enn meg, mot bare én. (...) Men så liksom, det var bare hun som tok og slo til meg, og jeg slo til hun. De andre, de brydde seg liksom ikke, eller de andre sa jo "Å, ta og bank henne" og alt det der. (...) Men liksom, de gjorde ikke noe, de liksom.

(Pia bånd 1:side A, utskr. s. 3-4)

Dette skjedde på ungdomsskolen, og konflikten dreide seg om at Pia hadde hatt sex med en gutt som var populær blant jentene. En av jentene som hadde vært kjæresten hans, tok dette spesielt ille opp. Hun og hennes venninner kalte Pia "hore", og Pia knytter dette delvis til at de var misunnelige på henne. Gutten hadde i følge Pia "dumpet" den andre jenta og så blitt sammen med Pia. Pia opplever seg som skyldfri, for hvis gutten er interessert i henne, hvorfor skulle ikke hun kunne bli sammen med han? Pia beskriver episoden som "litt dum", men det virker ikke som hun var overrasket over at en slik situasjon kunne oppstå. Pias relasjon til jentegjengen ble intensivert idét hun tråkket over grensen ved å ha sex med en av gjengjentenes eks-kjæreste. Når Pia ikke virker overrasket over hendelsen, illustrerer det at

hun kjenner jentenes normer og regler. Ved å involvere seg med gjengjentas eks-kjæreste, satte hun seg i en sårbar situasjon for å selv bli utsatt for vold.

Offer for vold

Pia ble bedt om å møte guttens eks-kjæreste alene i en park i nrområdet, men da hun kom til parken, oppdaget hun at den andre jenta hadde med seg gjengen sin. Situasjonen som oppsto, endte med at Pia ble slått kraftig. Hun beskriver hendelsen som ”kaos”:

Pia: (...) altså først så dyttet hun til meg, sånn bortover (...) så jeg holdt på å tryne, liksom. Og så (...) tok jeg og dytta henne tilbake og: ”Ja, ikke dytt meg”, liksom, og så sier hun ”Ja, men jeg sa at du ikke skulle være rappkjefta”, eller et eller annet sånn (...) Og så klappet hun til meg, først med flat hånd liksom, og så ble det alt, liksom. Da gjorde jeg ingenting. Og så (...), det var en venninne eller jeg vet ikke hvem av dem, men det var en eller to som sa ”Ja, ta og bruk knyttneven”. Så gjorde hun det. Så da tok jeg knyttneven tilbake. Så, og så liksom *jumpa* hun jenta rett på meg [ler], og hun er jo ikke akkurat tynn liksom [ler]. Hun er veldig kraftig. (...) Ja, hun dytta meg og så drev og sparket og slo meg. [ler].

Sidsel: Ja, for lå du nede, da?

Pia: Ja. Det var litt rart å tenke på. Når jeg tenker over det nå. Men, men.

Sidsel: Var du ikke redd, da?

Pia: Jo, jo, selvfølgelig. Jeg kom jo gråtende hjem og sånn. Det var jo ikke *så* kult.

(Pia bånd 1: side A, utskr. s. 4-5)

Denne episoden ble tatt tak i av foreldrene til jentene, og Pia sier at i dag sier jentene hei til henne og spør hvordan det går når de ses. Pia syns allikevel at dette er litt kunstig:

”Men jeg syns det bare blir, uff, det blir så falskt at det... (...) Jeg tåler dem ikke.” (Pia bånd 1:side A). Pia beskriver denne situasjonen som en hendelse der hun ble *offer for vold* (Pia bånd 1:side A). Hun forteller at dette er én av to hendelser der hun regner seg som offer for vold. Den andre er en episode der en tidligere kjæreste slo henne:

Pia: (...) han ble skikkelig sur fordi jeg og vennene mine var med han og noen kamerater. Og så sier vi liksom, vi prater om stjerner, sånn movie stars-greier, (...) og, [ler] om menn og sånn. Ben Affleck og sånn. (...) Og så bare tilfeldig glapp det ut av meg: ”Ja, han er jo skikkelig kul og fin” og sånn. (...) Og så da bare [ler] klikka det heelt [ler] og så tok han og *puncha* til meg, og så sa venninnene mine hvorfor han gjorde det, liksom, hadde jeg gjort noe galt, liksom, sånn. Men, ja: ”Du får ikke lov å prate om andre gutter når jeg er til stede”, ”Du

skal ikke syns noen er fine” og sånn. Og det blir jo litt feil, fordi, jeg, unnskyld meg, det var bare en tv-stjerne, liksom.

Sidsel: Ja. Ben Affleck, liksom...

Pia: Ja! Så jeg reagerte skikkelig. Og det var en annen gang, (...) jeg skulle møte han med to kamerater. (...) Og så, det var et eller annet jeg ikke ville eller noe sånn. (...) Så ble han skikkelig sur, og så, jeg holdt på å si, så ga han meg et slag og så slang han meg i bakken. Så sa han ”Det er slutt”. Og så stakk han. Så etter det har jeg ikke hatt kontakt med han. (Pia bånd 1:side A, utskr. s. 6-7)

Pia forklarer eks-kjærestens oppførsel delvis med at han er ”utlending”, og hun sier litt selvironisk at hun egentlig aldri har ønsket å være sammen med en utenlandsk gutt til tross for at hun selv tilhører andregenerasjons innvandrerungdom. Hun mener at utenlandske gutter bestemmer over kjærestene sine. Pia er ikke en jente som vil at noen skal ha makt over henne, og forholdet til denne gutten beskriver hun som noe tilfeldig. Volden han utøvde mot henne, skriver hun inn i et større forestillingskompleks om innvandrere som mer voldelige enn nordmenn. Pia sier at også ”norske gutter” kan slå, men det er innvandreguttene som besitter et dypere ønske om å kontrollere kjæresten. Slik differensierer hun mellom etnisk norske gutters vold som spontan og derfor mindre betydningsfull og innvandreguttene vold som uttrykk for mer grunnleggende ønsker om makt.

”Det bare er sånn”: Pia som utøver av vold

I diskusjonen om begrepene vold og mobbing har vi allerede sett at Pia selv har deltatt i episoder der hun fysisk har gått til angrep på en jente, men at hun ikke ville kalle det vold til tross for at gjengvenninnene hennes kommenterte at det som skjedde, var ganske ”ille”. Episoden fant sted innenfor Pias eget nettverk av venner. I forrige kapittel viste jeg hvordan Pia omtalte jentegjengen som banket henne i parken som ”litt patetisk” fordi de var opptatt av å tydelig framstå som en jentegjeng. For Pia er det nok å vite at jentene *innad* betegner seg med et navn, men det viktigste er allikevel at Pias gjeng har blitt anerkjent og tilskrevet status av guttene. Deres høyere status er altså begrunnet i at de er blitt vurdert av et mannlig blikk. Kanskje forklarer det noe av Pias opplevelse av å være ”feilfri” i volden. Opptakten til den nevnte voldssituasjonen var at en ”eks-venninne” av Pia hadde fornærmet Pias venninner ved å ” snakke dritt”:

Pia: (...) det er egentlig veldig *patetisk*, egentlig. Når jeg tenker over det. Fordi det var liksom veldig sånn, det startet ikke med meg. (...) Det var liksom, hun kranglet med en annen venninne, mange andre, venninner av meg, og hadde pratet mye dritt om dem og sånn. Og da blir du sånn, den jeg kjenner *best*, hvis jeg hadde kjent hun som hadde pratet dritt best, så hadde jeg på en måte, da tror jeg faktisk jeg hadde støttet hun mest. (...) Men så var det liksom, jeg kjente de hun, jeg kjente, jeg har de veldig nære, de hun kalte dritt, selv om jeg er venn med hun og, og da blir det sånn, jeg støtter jo dem liksom, men jeg går jo ikke på noe lag, liksom.

Sidsel: Nei

Pia: (...) men så begynte hun å prate dritt om meg òg, og kalte meg masse dritt, sånn *bitch* og *bla-bla-bla*. (...) Og, ja, okei, jeg *tåler* veldig mye, egentlig. (...) Når det kommer ting ut av kjeften, for det er liksom bare sånn ”du vet ikke hva du prater om”, men det var noe mer, som irriterte meg så sinnssykt der. Jeg hadde så, før så hadde jeg veldig mye *temperament*, (...) det er jo ikke så lenge siden, ikke sant [ler], men liksom, så var jeg liksom, så begynte hun å prate dritt, og så var det en venninne av meg som, som dyttet meg bort til hun, hun der vi kranglet med, liksom. (...) Det var liksom meningen da. Og så var det liksom sånn, men det var jo ikke meningen fra *meg*, ikke sant. Men så dytter hun meg tilbake, så sier jeg: ”Hva er det du dytter meg for? - det var ikke min feil at de dyttet meg”. [ler] Og så bare sa, og så begynte hun å være rappkjefta og sånn, og masse sånn piss, jeg husker ikke helt. Og så [ler] ble jeg liksom... Det er litt flaut å si hva jeg gjorde. [ler] Jeg har fått høre det etterpå, liksom. At det var ille, det jeg gjorde, liksom.

Sidsel: Ja?

Pia: Så det, ja. Sånn sett, jeg *angrer* jo ikke på det, fordi jeg syns hun fikk som fortjent.

(Pia bånd 1: side B, utskr. s. 13-14)

Her går Pia fra å være usikker på hvem hun skal ta parti for til å ikke være i tvil om hvem hun er med eller mot. I første del av konflikten tar hun hensyn til relasjonene ved å vurdere det slik at hun ville tatt parti for en jente som har ”slenget dritt” hvis det var henne Pia kjente best. Hun vil ta parti for en venninne. Men denne relasjonsrasjonaliteten (Flekkøy 2000) kompliseres av at Pia kjenner begge partene i konflikten. Avgjørelsen blir imidlertid enkel når jenta begynner å snakke nedsettende også om Pia. Da er det ikke lenger noen tvil om hvilket ”lag” Pia tilhører, og det blir viktigst å ta hensyn til egen anseelse. Pia forteller da om episoden der hun presset jenta opp mot en ru steinvegg, og slo hodet hennes i veggen til hun blødde. Videre beskriver Pia for meg hvordan hvordan en annen av jentene i hennes gjeng holdt jenta fast etter håret og slo hodet hennes mot sitt kne et par-tre ganger:

Pia: He-he, og så tok jeg og, ja, gud vet hva jeg gjorde [ler], jeg husker det så vidt, det er litt sånn flaut. Og så tok jeg og, tok jeg knyttneven og slo hun sånn, gud vet hvor mange ganger. Veldig mange ganger i trynet i hvert fall. Så hun fikk jo blåmerker og sånn. (...) Så begynte hun å gråte. (...) Og så tror jeg det kom, så kom det noen [mot bussholdeplassen].. Og det ble jo sånn, vi vil jo gjerne ikke bli merka og sånn, (...) så vi tok jo og beina liksom, etterpå, mens de andre, etter at de andre hadde slått henne litt de og. Så tok vi, hun ene tok og sparket henne veldig hardt også da.

Sidsel: Lå hun nede, hun da? Eller?

Pia: Nei, hun var jo fortsatt, hun klarte liksom å stå på beina, men hun fikk heftig vondt. Så, eller, det så i hvert fall heftig vondt ut. Også, bare kom det noen, (...), og det hørte vennene mine, så de bare "Kom, vi må beine", og så beina vi, liksom. Så, vi så jo at hun gråt, liksom. (...)

Sidsel: Ja. Men vet du hva som skjedde etterpå? Fikk hun hjelp av de som kom?

Pia: Jeg vet ikke.

(Pia bånd 1: side B utskr. s. 15)

Det er under ett år siden episoden skjedde, noe Pia beskriver som "lenge siden". Pia har sett jenta et par ganger etterpå. Hun mener at denne jenta ikke kan ha fortalt om episoden til noen siden ingenting har skjedd i etterkant. Jenta vet godt hvem de er, de vanker en del på de samme stedene, så det ville ikke vært noe problem å forfølge saken enten ved å involvere voksne eller egne venner:

Pia: Så jeg vet ikke hva som har skjedd med hu, jeg. [ler] Og jeg gir jo f egentlig, jeg. Hun fortjente det seriøst [ler]

Sidsel: Ja?

Pia: Det gjorde hun. (...) Eller, jeg vet ikke, jeg syns jo egentlig litt synd på henne og, *egentlig*. (...) Sånn både og, fordi, jeg vet jo selv hvordan det er å få et par tøffe slag mens det er mange rundt en (...) Så jeg syns jo det er litt dritt også. (...) Men der og da så tenker du ikke så mye over det.

(Pia bånd 1: side B, utskr. s. 16)

Siden Pia selv har opplevd å bli banket og med det definerer seg som offer for vold, uttrykker hun noe empati med jenta, men empatien handler mest om at det er ydmykende å bli angrepet av flere jenter når man selv er alene. Ideelt sett mener Pia at hvis det er to personer som har en konflikt pågående, så bør de løse dette seg i mellom. Men om man har en venninnegjeng

rundt seg, så vil disse ha en innstilling om at ”ingen bråker med venninna mi”, og dermed blir flere involvert:

Det er alltid noen som vil støtte deg (...) og da blir det bare sånn *tillatt*, vennene dine kommer og hjelper deg liksom. Selv om du ikke *ber* om det (...). Så sånn er det bare. (Pia bånd 1:side B, utskr. s. 16).

Pia beskriver det som at venninnene kan bidra til å ”trigge” konflikter. Om en jente har problemer med en annen jente, men ønsker å la det ligge, så kan venninnene være de som insisterer på at de skal ”ta henne”, for ingen skal plage deres venninne. Pia beskriver en dynamikk innad i sin gjeng som forteller noe om hvordan volden gjøres legitim: Hun som enkeltperson kan fratas noe av ansvaret for volden, siden det er ”de andre” som presser på for at den skal skje. I følge Pia må det bli opp til venninnene om de vil foreta seg noe. Indirekte legitimerer hun imidlertid at volden skjer, for ved å fortelle gjengen at hun har problemer med en annen jente, vet hun at de vil reagere på denne måten. Volden trigges ved at den så å si ”snakkes fram”, jentene hisser seg opp og erklærer at ingen skal bråke med dem. Identitet og selvbilde står på spill. Alder og ytre forhold virker også inn. Pia beskriver at hun *før* hadde et hissig temperament, men at dette har blitt bedre. Noen av episodene kan også tilskrives rus, og Pia innrømmer at siden man da ikke merker smerten så godt, er det lett å også slå hardere. Til tross for at Pia vanker i en gjeng med tilgang på både hasj, amfetamin, ”hyppere” (rohypnol) og noen ganger marihuana, hevder hun at hun selv ikke bruker annet enn hasj. Før brukte hun det flere ganger i uka, men nå kan det gå måneder mellom hver gang. Når det gjelder episoden ved bussholdeplassen, mener Pia at i alle fall to av venninnene var ruset. Selv var hun edru. Det å utøve vold på den måten som Pia her forteller om, er med andre ord ikke noe som ”bare skjer”. Den må ses i sammenheng med andre faktorer som er med på å senke terskelen for å utøve vold.

Samtidig er faktorer som alder, høyt aggresjonsnivå og rus også det som i ettertid bidrar til en legitimering av volden. Pia definerer nemlig ikke handlingen ved bussholdeplassen som vold. Pia mener at jenta fortjente det som skjedde, og hun leter etter et ord som kan beskrive hva hun ser det som:

Pia: ”Det er bare en liten, ørefik, holdt jeg på å si, det er bare...”

Sidsel: Hva er det da?

Pia: Barnemat

Sidsel: Ja? (...)

Pia: Det høres kanskje ille ut, men

Sidsel: Men hvis det ikke er vold (...) altså, du sier det var *fortjent*, altså, er det en lærepenge?

Pia: *Lærepenge* var det jeg skulle frem til.

Sidsel: Ja, altså, er det en slags *hevn*? (...) Eller, har det noe med det å gjøre?

Pia: Nei, det har egentlig ikke noe med hevn å gjøre, (...) men liksom, når hun begynner å *rakke ned* på meg uten videre, når jeg ikke hadde en dritt med det å gjøre, pluss at noen dytter meg på henne, så har ikke hun rett til å begynne å dytte meg og begynne å slenge dritt til meg uten videre. Fordi, jeg var, jeg var jo ikke akkurat *sur* på henne fra før av, men jeg ble jo litt irritert når hun slang så mye dritt til mine nærmeste. (...) Og når hun i tillegg rakker ned på meg og er så rappkjefta, så får hun høre det og, får hardt tilbake.

Sidsel: Ja. Så *lærepenge* er et ord som vi er enige om at *du* vil bruke på det.

Pia: Ja.

(Pia bånd 1:side B, utskr. s. 19)

Selv om Pia på spørsmål om hva vold er, svarer at det er ”mer sånn hvis du tar skikkelig hardt i”, ”hvis du skal slå noen og sånn” (Pia bånd 2:side A, utskr. s. 30), er det ikke lenger vold når hun forankrer det i egne erfaringer. Slik sett kan man si at Pia har et instrumentelt forhold til vold. Hun vet hva som regnes som vold, men vil ikke si at de handlinger hun har deltatt i skal karakteriseres som det. Da føres handlingene inn i et univers der andre koder gjelder, der visse handlinger er uunngåelige, og der den forulempede selv burde forstå at hun ville bli utsatt for fysisk angrep. I og med denne transformeringen av handlingen, gjøres den legitim innenfor Pias nettverk. Det er noe av det samme som skjer når Pia delvis forklarer episoden med at hun *før* hadde et voldsomt temperament, som nå har bedret seg:

Pia: Jeg har liksom, jeg vet ikke hvordan jeg skal si det, det er bare, *før* [på ungdomsskolen] så var det liksom sånn ”å, vi er så gærne, vi er så gærne liksom”.

(...) Og da blir det sånn, da begynner vi å slåss og, eller, skal tøffe deg og banke liksom hver eneste du ser eller, og gir blaffen i om den personene blir skada eller, liksom.

(...) Og det har jo skjedd ofte liksom. Jeg, (...) liksom, nå liksom, for eksempel, så var det en jeg ikke tåler *trynet* på, liksom, jeg og noen venninner av meg, vi hadde tenkt til å ta henne, men, men liksom, jeg syns, jeg kjenner, jeg vet ikke hva hun har gjort, hun har ikke gjort *meg* noe, liksom. Så det er, jeg har dempa meg egentlig *sinnssykt* mye, ass! Men, (...) det er mange jeg vil ta, ass! He-he!

Sidsel: Men det er ikke sikkert du gjør det selv om du kunne tenkt deg det? Eller?

Pia: Eh, he-he. Ingen uttalelse, takk! [ler]

Sidsel: Nei, men altså, det kan skje liksom? Fortsatt?

Pia: Ja, jeg kan være temmelig hard liksom, jeg, liksom, for å si det mildt: Det er to stykker jeg ikke tåler *trynet* på, jeg sverger, jeg kunne *spyttet* dem i trynet og gud vet hva altså, jeg er kanskje veldig grov nå, men, faen, jeg kunne faen meg drept de to der, ass. Jeg hater dem så sinnssykt.

(Pia bånd 2:side A, utskr. s. 31)

Her knytter Pia volden til alder. Hun var verre *før*, hun har dempet seg, hun vokser *fra* det. Men samtidig innrømmer hun at det fortsatt finnes jenter hun ønsker å ”ta”. Der hun kan forklare at hun var mer voldelig før fordi det i en viss alder gjaldt å banke så mange som mulig, kanskje uten grunn, kan hun i dag gjøre visse ønsker om vold legitime. I dag banker hun nemlig bare dem som virkelig har *fortjent* det. Med å ”dempe seg” mener Pia videre at hun har avgrenset voldens omfang til å ikke lenger slåss på vegne av venninnene, men for seg selv.

Pias forestillinger og fortellinger tematiserer sentrale elementer for å forstå jentenes vold. Pia gjør sine handlinger mer eller mindre meningsfulle og legitime ut i fra hensyn til kontekst og relasjoner som står på spill, og hun bruker alder som en måte å nøytralisere handlingene på. Disse elementene kommer jeg tilbake til i diskusjonen nedenfor. Først skal jeg presentere Thea, som med sine erfaringer både illustrerer likheter ved voldsutøverens posisjon i tillegg til at hennes erfaringer også utdyper flere sider ved voldens forbindelse til kjønn, seksualitet, krenkelser og (re)posisjonering av subjektet.

Thea og volden: Omsorgen for andre og språket man kan forstå

Som 18-åring hadde Thea allerede to voldsdommer på seg da vi møttes. Thea kan fortelle om en hverdag der vold ikke er et uvanlig innslag, snarere at volden blir en normal del fordi den fyller en viktig *funksjon*. Den skal gjøre livet trygt, særlig for hennes yngre bror. Thea tar mye ansvar for broren sin, de to søsknene synes å ha vært mye overlatt til seg selv. Faren er død, og moren har vært periodevis fraværende. Thea er nå myndig og bor alene, og broren bor hos henne av og til. I oppveksten har Thea særlig foretrukket gutter som venner fordi ”de er veldig enkle å prate med, dem gjør det ikke så komplisert” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 2). Hun forklarer dette også med jenter er veldig ”sladrete” i en viss alder, i begynnelsen av tenårene:

”Så det er derfor jeg valgte gutter når jeg var ung.” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 3). Som 18-åring, snart 19, føler Thea seg mer voksen. Allikevel beskriver hun videregående skole, som hun nå går på, som ”enda verre” enn ungdomsskolen når det gjelder hvordan man skal oppføre seg, se ut og omgås. Med andre ord fremstår det som noe uavklart om relasjonene og normene blant jentene har endret seg. Thea beskriver seg selv som en jente som ikke synes at det ytre er viktig, hun synes at ”mennesker skal være sånn som de vil selv” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 3). Slik forsøker hun å markere en viss avstand til de andre jentene: Hun er ikke en typisk jente, og hun føler seg mer voksen. Dette understreker hun også ved at hun beskriver seg som en person som kan omgås de fleste, hun tilhører ingen spesiell klikk på skolen: ”(...) jeg dømmer ikke mennesker (...) Og så er jeg ikke noe stygg med alle andre heller (...) det er derfor jeg kan gå innom alle gjengene, når de andre ikke kan det.” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 5). Theas opplevelse av egen identitet er bygget opp omkring et selvilde der hun opplever seg som mer voksen og mer redelig enn andre jenter, hun er åpen, omgjengelig og fordomsfri.

Volden gir trygghet

Thea sier at hun er oppdratt til at hun må ordne opp selv hvis hun får problemer, og at det ikke er farlig å gå inn i konflikter: ”Det har alltid vært mye tøffere i [på] mine kanter, så jeg blir ikke så fort redd.” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 5). Thea har venner som vanker i gjenger der våpen ikke er uvanlig, og hun sier at i de senere årene har hun blitt mer bekymret for hva som kan skje. Allikevel knytter Thea vold an til forestillinger om beskyttelse og trygghet. Flere av hennes mannlige venner har deltatt i kriminelle og voldelige handlinger for å oppnå anseelse og å bli den person som ingen tør å komme i konflikt med. Dette gjør de for at deres yngre søsken skal få være i fred: ”De [søskenene] har ikke hatt bråk med noen. Fordi andre, andre frykter han [broren], da. (...) Men det er litt skummelt. (...) Å tenke på at han måtte gjøre så mye brutalt for at [søskenene] skulle få gå i frihet. For å slippe å bli kriminelle selv.” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 6)

Thea beskriver disse eldre brødrene nærmest som martyrer, som selv tar på seg det tunge ansvar å opparbeide seg et rykte som ”farlig” for at ingen skal legge hånd på deres søsken. Det er et dystert bilde Thea maler. Valgene står mellom å bli kriminell og voldelig eller leve et liv i stadig frykt for å bli utsatt for vold. Derfor får volden et omsorgsaspekt for Thea. Hun etterlever selv dette ”mannlige omsorgsidealet” ved å ha skaffet seg slike venner, samt at hun har utøvd vold mot sin lillebror for at han skal lære seg å ta igjen (se ovenfor). Hun forklarer

derfor sine venner og sin vold som en viktig og uunngåelig del av ansvarsfølelsen for sin egen bror:

Thea: Jeg tenker sånn jeg og. Når jeg var tretten, så tenkte jeg sånn at ”gud, tenk om jeg får bank opp gjennom åra”. Og så: ”Ja, det bryr jeg meg ikke om egentlig”, men så tenkte jeg: ”[brorens navn]”. Lillebroren min.(...) Så tenkte jeg at jeg må jo gjøre et eller annet for å beskytte han, og da begynte jeg å omgås masse sprøe folk da. På den tiden. (...) jo verre dem var, jo bedre var det. For da visste jeg at broren min blir tryggere, for jeg er jente. Jeg kan jo ikke gå og beskytte han mot andre gutter. Og (...) i dag, (...)står jeg jo med masse venner, ikke sant. Masse kontakter, jeg har ikke trengt å gjøre noe spesielt for å få [broren] trygg. Men, i dag går han helt fritt på gata. Han har jo vært borti noe bråk, men det blir hele tiden ordnet opp i, fordi jeg kjenner de som er større. Det er de han får bråk med, så de bare ligger unna, så han får være seg selv.

Sidsel: Eh, ja, fordi de (...) folkene vet at søsteren, altså du da (...), at du kjenner de og de folkene, og hvis de gjør noe med broren din, så

Thea: ja, så henter jeg dem eller så kommer dem. (...) Og det er jo en trygghet for meg. I dag. Sånn som faren min, han er jo død og, han har jo ingen mor som passer på han, og vi har jo ingen mennesker som går rundt på gata og passer på lillebroren min.(...) Og det er det dem trenger, og det er det alle sammen prøver å oppnå. Trygghet for søsknene sine. Og for seg selv.

(Thea bånd 1:side A, utskr. s. 6-7)

Å være venn med Thea kan derfor fungere som en beskyttelse, ikke bare for broren, men også for andre bekjente siden hun har opparbeidet seg rykte om å være ”tøff” i nærmiljøet. Det kan være vanskelig å forstå den hverdagen som Thea lever i, og hvordan hun erfarer og forholder seg til sin virkelighet og hverdagsliv. De vanskelige forholdene hjemme må ses som en viktig del av de nettverk hun har opparbeidet seg. Thea vet hva det betyr å ha det vanskelig hjemme, for hun har selv vært utsatt for både psykiske og fysiske krenkelser. Som vist truet hennes far med vold, og han utøvde fysisk vold når han var beruset ved å dytte, slå og kaste ting på Thea og broren. Hun mener at ungdom som har det problematisk hjemme, for eksempel med rusproblemer hos foreldre, utvikler en ekstra ansvarsfølelse for sine yngre søsken: ”Da føler dem at da er det er enda viktigere for dem å sørge for at dem får gå fritt ute, i hvert fall, når de har det så fælt hjemme.” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 8). Thea mener at jenter også involverer seg i slike handlinger fordi de ønsker å være mer som guttene. Derfor står også flere jenter i faresonen for å bli offer for vold.

Volden som prosjekt og byrde

Thea mener selv at ryktet hun har fått om at hun er ”tøff”, og ”gæern” kommer av at hun ”står for den hun er” (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 9). Thea mener at de som ikke kjenner henne, ser henne slik, og at dette er merkelig, for de som kjenner henne, sier at hun er ”den søte og snille”, ”en engel å være sammen med”. (Thea bånd 1:side A, utskr. s. 9). Men hun sier også selv at hun inntil den alderen hun nå er i, ikke turte å være hyggelig mot folk:

Thea: Det var for at folk ikke skulle tro at jeg var snill. Det var veldig viktig for meg at jeg ikke skulle være snill og hyggelig. For det kunne være farlig for [broren]. (...) Ikke sant. For hvis jeg var snill og hyggelig, så kunne vennene mine være snille og hyggelige. (...) Og da var det ikke så sikkert at de kunne, da kunne de kanskje gjøre fritt, hva dem ville.

Sidsel: (...) Tenker du at, (...) da fikk de mer respekt for deg, hvis du fremstår som litt sånn tøff?

Thea: Nei, nei jeg tenker ikke at det er respekt i det hele tatt. Det er bare frykt.

Sidsel: Ja. Men det er på en måte det du ville oppnå? (...) Slik at de ikke skulle gjøre noe med broren din?

Thea: Ja. Så det er bare det at jeg vil folk skulle frykte meg (...) og mine venner. (...) Ikke, eh, *respekt*, det er noe dem setter på deg, det er bare et ord dem har tatt, for respekt det er noe helt annet. (...) Men det er det dem *sier* at det er, det er det dem kaller det. Dem sier at frykt heter respekt. Men det heter faktisk frykt.

Sidsel: (...) du tenker at det er bedre at folk faktisk frykter deg, så får de heller ha den oppfatningen da, at du er sånn tøff og sånn og sånn (...) for da går du og broren din i fred, for eksempel?

Thea: Ja. Ja, jeg har prøvd å rette det opp, da jeg var yngre. Og det gikk ikke. (...) For det var ingen som trodde på det. De trodde bare at jeg var sprø. (...) Så det er greit.

(Thea bånd 1:side A, utskr. s. 9-10)

På denne bakgrunn må Theas strategier i sitt forhold til vold, forstås på. Volden er et middel til å gjøre hverdagen håndterlig og oversiktlig. De normer hun lever etter, gjør henne allikevel også utsatt for vold, som for eksempel når hun forteller om at hun ble utsatt for vold fra den nye kjæresten til en gutt som tidligere hadde voldtatt Thea:

Thea: Det var, eh, det gikk *rykter* om at jeg hadde blitt utsatt for voldtekt. Det som var, var at jeg faktisk hadde *blitt* utsatt for voldtekt.

Sidsel: Så, så, det var ikke bare rykter?

Thea: Nei, det var ikke bare rykter, men det gikk rykter om det. At jeg sa det, og at det kanskje ikke stemte, eller, det var masse sånn snakk om det. Og så kom det fram til kjæresten hans,

Sidsel: Hvem sin kjæreste?

Thea: Han sin. Han som hadde utøvd voldtekten, da.(...) Og da kom det fram til kjæresten hans. Og hun er [utlending]. Og på den tiden så var det bare [utlendingene] som var sprø, da. Når jeg var tretten, eller tolv. Da var det, (...) veldig sånn at de som var veldig utenlandske, eller de som holdt seg veldig veldig borte fra de norske folka, og holdt seg helt for seg selv, dem var *gærne*. Sa vi hele tiden, at dem holder vi oss langt unna. Og han var sammen med en sånn jente. (...)

(Thea bånd 1:side B, utskr. s. 10-11)

Her ser vi hvordan Thea først posisjonerer seg som offer for en voldtekt, og hun beskriver det urimelige i at overgriperens kjæreste skulle bli sjalu. Thea forklarer dette med at jenta hadde utenlandsk opprinnelse, og hun beskriver disse jentene som svært voldelige jenter som de prøvde å unngå. Ved å støtte seg til slike stereotype bilder av de utenlandske jentene, konstruerer Thea et bilde av seg selv som ”underdog” i forhold til det som nå kan komme til å skje:

Thea: Så hun og to venninner kom opp på klubben. (...) og så sa dem at ”du skal komme hit neste onsdag”, så sa jeg ”det er helt greit”. (...) Så sa jeg, ”ja, da blir det sikkert bråk med de”, men...”det tåler jeg”. Og så dro jeg tilbake til dit på den onsdagen. Så sto de jentene der, de tre. Men det var ingen av dem som turte å slå meg! Ingen av dem som turte å utøve noen vold. Så dem bare sto og skreik til meg og bla-bla-bla, du har sagt både det ene og det andre. Så sa jeg ”nei, det stemmer og sånn er det bare og hva skal du gjøre med det”, og... Jeg er ganske tøff i kantene jeg, når folk utfordrer meg på en måte. Når de står der og skriker til meg, så blir jeg helt sånn, egentlig så blir jeg jo redd, ikke sant, (...) så da forsvarer jeg meg som om (...) som om jeg skulle vært et dyr på en måte. Og da sa jeg til dem at ”du får ikke noe annet ut av meg, så hva skal du gjøre?” Og da var det ingen av dem som turte å slå. Vanligvis så har dem bare denga løs på mennesker, liksom. Men dem sa det at ”jeg tror ikke tør å slå henne, for jeg har hørt så mye rart om henne”. Og da måtte dem gå og hente en nitten år gammel jente, for å få *henne* til å utøve volden, da. Og da bare stilte de seg i sirkel og sto hun og slo og sparka og...og hun var så tynn og liten.

(Thea bånd 1:side B, utskr. s. 11)

Det som kan bli voldens byrde, at du opparbeider deg en anseelse om å være ”farlig” som kan følge deg i årevis selv om du er ute av volden, var her heldig for Thea. Thea understreker her hvordan hennes anseelse reddet henne fra en situasjon som kunne blitt enda mer voldelig enn det som var resultatet av en ”tynn og liten” jentes slag og spark. Theas tidligere erfaringer med vold bidrar til at hun ikke opplevde situasjonen spesielt truende:

Thea: (...) jeg er vant til å få ordentlig bank da, av disse kompisene mine, de pleide å kaste meg rundt og slå meg med pinner, og jeg jagde dem, og vi hadde bare de ”voldelige” episodene, som bare var morsomme egentlig, da.

Sidsel: Å, som bare var ”moro”?

Thea: Ja. Smertefullt, men moro.(...) Ja, (...) så det gjorde jo ikke *vondt*. Så jeg anser ikke det som en voldsepisode (...) Eller, det var jo vold, men, hun dama var jo nitten år, hun sparket og slo og, jeg bare dyttet vekk hendene hennes sånn. Og jeg syns ikke det gjorde noe vondt. (...) Men det er også fordi slagene kan ha vært vondt, men det er mange som ikke syns at slag gjør vondt. Når dem er sinte. (...) Og da tenkte jeg etterpå, når jeg gikk bortover så bare ”åh, ja, det var det” liksom. Det var ikke noe ille, så jeg bare ”ja, ja, jøss”. Men så kom dem etter meg, så sto dem over meg og skrek og hylte og prøvde å true meg. (...) Jeg blir jo ikke redd. (...) Fordi jeg har opplevd pappa på det verste liksom. *Pappa* har jeg vært redd, (...) *Han* var jeg *redd*. (...)

(Thea bånd 1:side B, utskr. s. 11-12)

Theas erfaringer med å leke seg med volden og bli lært opp av større mannlige venner, samt farens trusler, er bidragende til at andre jenters vold bagatelliseres av Thea. Imidlertid får denne episoden en uventet utgang:

Thea: (...) så kom de etter meg, så sa de bare ”sett deg ned” og begynte å skrike og sånn. Så hun ene, jeg husker hun ene *skikkelig* godt. For hun *spyttet* i håret mitt. For å liksom, for hun turte ikke å gjøre noe annet. Mens de andre sto rundt da, og passet på liksom.(...) Så følte jeg hele tiden, mens hun gjorde det, så følte jeg bare ”åh, fy fader, så ekkelt”, liksom. Jeg kjente bare at hun *spyttet* meg i håret. (...) Og det var *så* ekkelt fordi hun dro skikkelig til òg, når hun gjorde det. (...) Så husker jeg, *det* var det jeg husker fra den episoden liksom. Jeg syns det var *skikkelig ekkelt*. (...) Fordi når jeg liksom gikk bortover og, det var faktisk venninnene mine som hadde pekt meg ut, som sa ”der er Thea”, til de jentene. For de var redd dem selv.

Sidsel: Dine venninner pekte deg ut?

Thea: Ja, ja, tidligere. Når dem spurte ”hvor er Thea”, så gjorde dem bare sånn [peker]. Da så jeg dem pekte, og så kom dem løpende etter voldsepisoden, så sier dem ”ja Thea, går det

bra?”.

Sidsel: Så de skjønnte på en måte hva som skulle skje?

Thea: Ja. Ja, ja. Så de bare trakk seg unna, sa ikke i fra til noen eller noen ting. (...) Og da tenkte jeg bare, hele tiden så har jeg tenkt at, det var ikke noe sånn, det var ikke noen skummel voldsepisode for meg.

Sidsel: Nei?

Thea: Fordi jeg har utøvd vold *selv*. (...) For de som ikke har utøvd vold selv, som ikke har vært sånn som jeg har vært gjennom oppveksten min, jeg er kanskje litt hardere i kantene som tåler littegrann mer, så kan jeg tenke meg at det hadde vært kjempeskummelt. (...)

Sidsel: Nei? Du sier at det verste var at de spyttet deg i håret? (...)

Thea: Ja, det var det ekleste, for det var jeg ikke, det var jeg liksom, pappa pleide å true meg veldig ofte og si at ”okei, greit, jeg skal sende deg på barnehjem” og ”bare vent du” og, bare sånne kjempetrusler liksom ”uhuu”, det var jeg jo redd *da*. Som barn så blir du jo redd. Og da, når dem, når ungdommer kommer mot meg og sier ”vi skal banke deg” liksom, så bare ”ja, det er et par blåmerker det, det gjør ingenting”. (...) Så det var ikke så veldig ille for meg.

(Thea bånd 1:side A-B, utskr. s. 9-13)

Fysisk vold er noe Thea er vant med, det er noe hun kan takle. Hun er også vant til den psykiske volden i form av trusler fra sin far. Hun er fysisk sterk og er vant til å både leke voldelige leker og å bli ”herjet med” av vennene. Hun stiller heller ikke spørsmål ved at hennes egne venninner har røpet hvor hun var. Alt dette gjør tvert i mot at Thea konstruerer et bilde av seg selv som den sterke, den som må ta ansvar, den som ikke er redd for å stå alene. Når hun forteller at jentene ikke turte slåss fordi de hadde hørt så mye om henne, og at de hentet en eldre jente, forteller egentlig Thea om sin veletablerte status. Hennes voldsprosjekt har slik sett lyktes. Når far er den du er mest redd, virker heller ikke andre jenters vold like truende. At vendingen fra slag til spytt ble det som ikke kunne håndteres, blir derfor bare et tilsynelatende paradoks.

Jeg er en voldelig person!

Når jentene skal sette ord på hendelser som har ført til voldsepisoder, er det ofte komplekse situasjoner og relasjoner som avdekkes. Av flere episoder der Thea har vært aktiv som utøver av vold, er det en som peker seg ut som illustrerende for det som vi ovenfor så at Bengtsson et. al. (2004) betegner ”relasjonelt kaos”. Jeg har derfor valgt å ta med sitatet selv om det synes ugjennomtrengelig. For å forklare intrigen, dreier det seg om en jente som har snakket stygt om Thea og hennes tidligere kjæreste. Thea har også vært sammen med denne guttens

lillebror, og jenta skal ha røpet intime detaljer om deres forhold som ikke var sant. Denne jenta oppsøker i tillegg Thea hjemme for å ”ta henne”, men slipper ikke inn. Situasjonen endrer seg da det kommer fram at en annen venninne av Thea begynner å undersøke om jenta som er ute etter Thea, har hatt sex med *hennes* kjæreste (!) De ringer da til *storebroren* til Theas ekskjæreste (begge brødrene er altså Theas eks-kjærester), som kan bekrefte at disse to har hatt et forhold. Dette gjør Thea sint: Hvorfor har jenta satt ut rykter om henne og hennes eks-kjæreste som ikke var sant, særlig når hun selv har sine ”svin på skogen”?

Thea: (...) vi var tre stykker da, så var det, hun (en av dem) var faktisk med på den første voldsepisoden vår (...). *Hun* var det, som hadde gått rundt og snakket masse dritt om meg, og snakket masse dritt om han jeg var sammen med på det tidspunktet der. Også hadde hun snakket masse dritt om han til, for han var sammen med en dame som han var forlovet med i ett år, så han, vi var jo bare kompiser, for jeg var sammen med lillebroren hans. Eller, vi var bekjente eller venner, da. Og da hadde hun gått rundt til hun jenta og sagt at vi hadde hatt sex, da, mens hun var der. Og det hadde vi jo ikke hatt! Så jeg hadde veldig vanskeligheter for å tilgi henne, eller for å snakke i det hele tatt med henne, så jeg ble bare skikkelig sur. Så gikk hun og hentet kjæresten min og dama hans, opp til døra der hvor vi var. Og så sto dem bare og dundret og banket i døra, og hun skulle komme inn og hun skulle banke meg og det ene med det andre. Og da åpnet jeg *selvfølgelig* ikke opp døra.

Sidsel: Nei, for, dette var hjemme hos deg?

Thea: Ja. Og da hun hentet disse jentene, hun hadde hentet alle disse folkene, da, og det hørtes ut som ti stykker i gangen. (...) Og da, etter det, så dro dem jo. For jeg åpnet jo ikke døra. Og så kom, så ringte en venninne av han, av *storebroren*, til han og spurte om hun *jenta*, som var en venninne av meg, hadde hatt sex med typen hennes. Fordi (...) hun hadde *hørt* at denne jenta hadde hatt sex med, henne som plutselig begynte å blande seg med at jeg hadde hatt sex med (...). Og da sa han at ’ja, det stemmer det’, og så sa jeg at ’ja, det stemmer, nå skal hun faen meg få en, for hun har faktisk hatt sex med han’. Og jeg har aldri sladret i hele mitt liv. Men da sladret jeg faktisk. Og det følte så godt. For hun har sladret på ting som ikke *stemte*. Og da var jeg så irritert. Og da sa jeg det at ’Okei, greit. Bli med meg, så skal vi konfrontere henne’ og alt det der. (...)

(Thea bånd 1:side B, utskr. s. 16-20)

Thea, en venninne og en venn tok derfor med seg denne jenta – som i utgangspunktet var en venninne av Thea, til et sted der ingen kunne se dem. Jenta ble slått, truet med våpen og hun ble klippet av håret. Etter dette snakket andre jenter om at Thea var en dårlig venninne som hadde tillatt at dette skjedde. Thea mener selv at hun ikke er skyldig i dette, fordi hun ikke

kunne forutse at dette skulle skje (Thea bånd 1:side B, utskr. s. 16-20). Vi ser også at i dette tilfellet legitimerer Thea at hun selv sladret, til tross for at dette er en egenskap hun knytter til ”jente-jenter” og ikke til den måten hun selv ønsker å fremstå på. Thea legitimerer det med at den andre jenta har sladret om ting som var ”usant”, men at det Thea selv fortalte videre, var ”sant”.

En annen jente Thea har utøvd vold mot, er en jente som hadde satt ut ulike rykter om Thea over et lengre tidsrom. Det dreide seg om å kalle henne hore og at hun sa ulike nedsettende ting om Thea og hennes familie. Til slutt ble Thea så lei av dette at hun til slutt ”tok henne”; holdt henne fast etter håret og slo henne, samt truet med at hvis dette skjedde igjen, ville hun ikke kunne gå på to bein igjen. Thea beskriver dette som en episode der hun ikke ”gikk *helt* av skafet” (Thea bånd 1:side B, utskr. s. 21). Dette er en episode som jeg skal komme tilbake til i neste kapittel, her skal jeg fokusere hvordan Thea bruker episoden til å resonnerer omkring hva som er vold:

Thea: Det er sikkert mange som mener at det de har gjort, er ikke vold!

Sidsel: Ja, fordi, noen sier at, ja, ’hun hadde fortjent det’ eller det var en hevn eller, lærepenge for eksempel.

Thea: Ja, det er det samme som jeg gjorde med den jenta. (...) Det var en hevn. Og det var en lærepenge for henne, eller, jeg skulle gi henne, ikke en lærepenge, det var bare en god, god *hevn*. (...) Jeg følte jo det. Men det var jo vold.

S: Det som ble *utført*, det vil du si var vold?

T: Ja, det var vold.

S: Ja.

T: Det var en hevn i mine øyne, men det var jo vold. (...) Også. Så det er like mye vold som hevn.

S: Ja. Men syns du liksom at det var en litt sånn ”rettferdig” vold, for å kalle det det? (...)

Fordi hun måtte på en måte forstå at... (...) hun hadde gått så langt at det her skjer?

T: Ja. Og det er sånn, hun kjente meg så godt òg. Hun visste hvordan jeg var. Og når du vet at jeg er en voldelig person, (...) når du trår så langt på meg liksom, når du sliter meg så mye ut, hun satte jo ut, hun slang jo til og med dritt om faren min når faren min var der. (...) Så sa jeg ’Ikke bland familien min inn i dette her’ fordi, da, da sliter du til slutt. Da kommer jeg til å ta deg. (...) Fordi da blir jeg hevngjerrig. Og da, da ønsker jeg å utøve vold mot deg. Så ikke gjør det, og jeg hadde sagt i fra til henne mange ganger, hun visste hvordan jeg fungerte. (...) Og da, når folk kjenner meg såpass godt og vet at jeg utøver vold hvis dem fortsetter, hvis dem

faktisk drar strikken min så langt at den ryker, (...) og ikke, og bare, da er det det samme de har gjort hele tiden. Det er det de har gjort hele tiden. Jeg har sagt det til henne: 'Jeg gidder ikke å banke deg, for jeg vet at du er redd meg. Du er ikke noen utfordring for meg. Hadde du vært sprø og hoppa opp i ansiktet mitt og sagt 'ja, greit, da skal vi slåss', da (...) hadde det vært gøy for meg, liksom. Hvis jeg hadde vært hevngjerrig.

S: Fordi da var dere jevnbyrdige motstandere?

T: Ja. Ja, men det var ikke det, sa jeg til henne. Du er ikke det, du er bare en pyse. Og derfor har jeg holdt det så langt. Men så har hun bare trukket det og trukket det og trukket grensa hele tiden. Jeg har bare blitt drittlei. (...) Og da *fortjente* hun det til slutt. Det syns jeg. Hun fortjente det.

(Thea bånd 1:side B, utskr. s. 21-22)

Her ser vi at Thea ikke har noen problemer med å erkjenne at det hun utøver, er vold. Hun betegner faktisk seg selv som en voldelig person. Men på samme måte som Pia, har også Thea et instrumentelt forhold til volden. Volden er et handlingsalternativ og noe du gjør, men når handlingen skal tillegges mening og betydning, gjøres det innenfor deres nære relasjoner, og da blir den forståelig og legitim. Skylden for volden tillegges offeret. Hennes oppførsel gjør Thea voldelig, hun bør vite hvor dette bærer hen. Derfor er offeret medskyldig i volden og frir utøveren fra ansvaret. Denne logikken som gjerne tillegges menns vold mot kvinner, finnes altså også hos jentene. Det kaos som denne jenta forårsaker hos Thea, blir orden når volden disiplinere relasjonen.

Håret, spyttet, krenkelsen

Når det gjelder episoden der Thea ble banket av de utenlandske jentene, sier hun at det var vold, men at den volden "var ikke skummel". Hun ble mer redd da hun kom hjem, og hun var redd for å møte jentene igjen:

Thea: Tenk om dem spytter på meg. (...) Eller ser stygt på meg eller snakker stygt om meg. Eller løper etter meg eller noe sånn. *Det* var det jeg var redd for. Jeg var redd for *dem*, (...) men ikke for hva dem kunne gjøre egentlig, bare for dem.(...)

Sidsel: Har du truffet dem igjen?

Thea: Ja. (...) Jeg har truffet dem igjen, og hun ene har sagt "hei" og, har skjont at "okei, Thea er litt høyere enn meg, faktisk", og, når det gjelder bekjente og, hvem jeg kjenner og, for jeg kjenner jo, *nå* kjenner jeg jo mye rarere folk.(...) Enn jeg gjorde før. (...) Så hun ene jenta satt jo på t-banen for et par dager siden, hun som *spytta* på meg. *Hun* husker jeg. Og hun andre har

sagt at det er helt greit, fordi jeg har gjort sånne vold, jeg har vært med på og sett at folk har blitt slått og, sånn ikke tolv mot en da, men jeg har sett at bestekompisen min ble slått ned, jeg har sett mye vold liksom, og jeg har sett at dem har blitt venner, at ”du ble sint på meg på grunn av at jeg misforstå alt det der”, det er greit! Men hun som har spyttet på meg, klarer jeg ikke, kommer jeg *aldri* til å tilgi.

(...) For det var liksom *så* nedverdige. (...) Enn å bli slått, fordi, vold er liksom, jeg er oppvokst med vold, så vold er liksom en vanlig greie for meg. (...) Selv om det ikke var greit, men så pleide vi liksom...

Sidsel: Det var noe du kunne forholde deg til, på en måte?

Thea: Ja. Og det å bli *spyttet* på, det kunne jeg ikke forholde meg til.

(Thea bånd 1:side B, utskr. s. 13-14)

Fortellingene om å klippe av en jente håret og erfaringen av å selv bli spyttet i håret, er interessante. Å klippe av en jente håret, er noe som vi i vår kollektive bevissthet knytter til forestillingene om ”tyskertøsene”, nemlig kvinner som innledet kjærlighetsforhold til tyske menn under andre verdenskrig. Betegnelsen ”tøs” gir assosiasjoner til å være seksuelt tilgjengelig og ”lett på tråden”. Tyskertøsene ble sterkt fordømt i Norge både under og etter krigen fordi det å ha et forhold til en tysk mann ble regnet som et stort svik. I frigjøringsdagene ble mange av kvinnene utsatt for overgrep med seksualiserte undertoner, med klipping av håret som gjennomgående innslag.⁹²

Begrepet ”å skamklippe” signaliserer også at klippingen har en konkret funksjon – det skal synes at denne jenta har gjort noe som hun nå har blitt straffet for. Å bli skamklipt er noe vi forbinder med en ydmykelse som griper direkte inn i forestillinger om en normativ feminin identitet. Det å ha langt hår har for eksempel vært et nøkkelsymbol for skjønnhet og femininitet i vestlig kultur gjennom århundrer. Den britiske kjønnsforskeren Samantha Holland sier at: ”The cutting of women’s hair has been the area of much debate and protest, not least since women’s hair is so closely associated with a woman’s beauty, femininity and sexuality.” (Holland 2004:60). At noen klipper håret av en jente for å straffe henne, kan derfor forstås som et angrep på hennes femininitet. Hollands (2004) studie av en gruppe ”alternative kvinner” og utforming og forhandling omkring måter å utrykke femininitet på, peker nettopp på *hår* som et slik omdreiningspunkt. Kvinnene i Hollands studie var redd for å *miste* håret.

---

⁹² <http://www.krigsboern.dk/artikler/Anette.htm>. ”Horeklut” er også kjent i tradisjonsmaterialet for å stigmatisere kvinner: Kvinner som fikk barn utenfor ekteskap eller hadde illegitime seksuelle forbindelser, måtte bære et spesielt skaut som dekket til håret. Hodeplaggets funksjon var å markere og gjøre kvinnenes status lett gjenkjennelig.

Så mye av deres identitet som kvinner og som kjønn var knyttet til hår at de var redd for å erfare det Holland med henvisning til sosiologen Goffman kaller en ”spoiled identity”:
”Goffman defines stigma as ’bodily signs designed to expose something unusual or bad about the signifier’ (Holland 2004:62). Et slikt stigma kan være det midlertidige tap av langt hår. En stor del av avstraffelsen av Theas venninne ligger derfor i at tapet av håret er et angrep på hennes femininitet, samt at andre skal se at hun har blitt straffet. Det betyr indirekte at andre kan se at dette er en jente som har *sviktet*.⁹³

Hår som uttrykk for kjønnsidentitet bringer også et perspektiv inn for å forstå Theas enorme følelse av ydmykelse og å miste kontrollen da hun selv ble spyttet i håret. Det handler ikke bare om en voldsteknikk som brøt med normene, men det handler kanskje også om at spyttet i håret var et angrep på hennes mest tydelige feminine attributt.⁹⁴ Spyttet er en kroppsvæske som, anbrakt på feil sted, forbindes med skitt og bakterier, men graden av aksept for spytting avhenger av situasjonen. Ingen reagerer om man spytter langs veien på joggetur, men det anses som mindre legitimt å spytte på gata når det er mennesker rundt en. Spyttet kan forstås med antropologen Mary Douglas’ (1966) begrep om ”matter out of place”, altså et fenomen som ikke passer inn. Spyttet i håret var det som skapte kaos og uorden i Theas symbolske og sosiale univers. Dermed oppleves det som kaotisk og svært krenkende. I portrettet av Pia (ovenfor) beskriver også hun at hun er så sint på noen jenter at hun kunne ha *spyttet på* dem og *drept* dem. Å fortelle meg at hun ønsker å slå dem, synes overflødig, det er ønsket om å spytte som hun velger å trekke fram. Jeg anser dette som uttrykk for at spyttet oppleves som en absolutt krenkelse.

I den siste delen av kapitlet skal jeg analysere Pia, Theas og de andre informantenes opplevelser av seg selv og sin voldsbruk. Jeg skal diskutere det med utgangspunkt i en forståelse av at jentenes utgangspunkt alltid er å nøytralisere og legitimere egne handlinger. Deretter vil jeg diskutere jentenes vold både i forhold til deres relasjoner, og i forhold til identitet og subjektiveringsprosesser.

---

⁹³ Forestillingene feil femininitet og svik peker fram mot begrepet ”hore” som blir diskutert i neste kapittel..

⁹⁴ Se også neste kapittel, der jeg i et avsnitt diskuterer spørsmålet om skam, skyld og volden som skal ”merkes på kroppen”.

Når vold ikke er vold: Tre sentrale nøytraliserings- og legitimeringsstrategier

I intervjuene og svarene i spørrelistene er det særlig tre strategier de unge bruker for å forklare hva vold er og eventuelt legitimere eller redefinere egen bruk av vold. Strategiene henger sammen med posisjon og erfaringer, tid og alder, samt kjønn.

Posisjon

Om man opplever volden som utøver, vitne eller offer, er som nevnt et utgangspunkt for å bedømme en handling som vold eller ikke-vold. I materialet finnes det eksempler på at handlinger man har blitt utsatt for eller vært vitne til, kan defineres som vold, men har man selv utøvd lignende handlinger, er det ikke vold. Vi så ovenfor hvordan Pia mente å ha vært offer for vold da hun ble banket av jentegjengen i parken, mens da hun selv deltok i mishandlingen av en jente, snakker hun om handlingen som en lærepenge. Det kan være nyttig her å peke på skillet mellom hendelser og handlinger. Alle handlinger er hendelser, men ikke alle hendelser er handlinger. En handling er intensjonell mens hendelsen ”bare skjer”. Det kan noen ganger se ut som at jentene mener det er offeret som har utført en handling som gjør at hun må forstå at noe kommer til så skje. I slike tilfeller blir volden noe som ”bare hender” og kan ikke tillegges samme vekt.

Et eksempel på at man kan speile egne handlinger i forhold til tidligere erfaringer kommer til uttrykk hos en jente som forteller at hun har vært vitne til vold:

På en nyttårsaften var jeg med to jenter og en gutt på vei hjem fra fest. En gjeng gutter og to jenter ropte etter oss. Vi gikk videre. De tok oss igjen. Banket kompisen vår, sparket, mest i ansiktet. Har vært i rettssak og vitnet. (Masse blod). Var ikke no gøy. (spl 15, jente17 år)

Når den samme jenta skal svare på om hun selv har utøvd vold, svarer hun nei, men oppgir hun at hun flere ganger har ”sagt stygge ting til noen og klappa til personen i ansiktet” uten at det er vold. Ut i fra hennes opplevelse av det som skjedde på nyttårsaften, fremstår ikke det å slå noen i fjeset som vold. Å slå noen i ansiktet involverer ikke nødvendigvis verken blod eller rettssak. Hun oppgir videre at hun har opplevd vold fra voksne, fra sin far. I denne konteksten framstår ikke egne handlinger som så farlige, de *nøytraliseres* i møtet med andre typer vold.

En interessant nøytraliseringsteknikk og relevant utdypning som henger sammen med hva slags posisjon man står i, er utøverens. Dette er en posisjon der man har gode grunner for å definere sine handlinger som ikke-vold og derigjennom transformere dem til noe som framstår som en ”rett” handling. Filosofen Jean Paul Sartre setter likhetstegn mellom den rene rett og vold. Voldsbruk vil alltid medføre en forandring av en situasjon. Vold kan være et hensiktsmessig middel til å påtvinge andre sin vilje. Om partene ikke er villige til å inngå kompromisser, åpnes veien for voldsbruk for å hevde det man oppfatter at er sin rett (Sartre 1986 i: Skjørten 2000). Informantene vil sjelden definere sine handlinger som vold. Unntaket er Thea, som innrømmer at hun har utøvd vold, men som allikevel tilskriver volden en betydning som gjør den ”riktig” å utføre. Tendensen er at vold som er *fortjent*, ikke er vold på samme måte som ”umotivert vold”. Et par eksempler fra spørrelistene illustrerer også dette:

En gutt (spl 2, gutt 18 år) som svarer nei på spørsmål om han har utøvd vold mot noen, svarer derimot bekreftende på at han har deltatt i lignende handlinger uten at han vil kalle det vold: ”Ja, fordi de var frekke først”. Videre svarer han at ”De fortjente det fordi ellers så hadde jeg ikke slått dem”. En jente (spl 7, jente, ikke oppgitt alder) som sier at hun har vært utøver av mobbing ”når jeg var ung”, svarer nei på om hun har utøvd vold. Derimot svarer hun at hun har slått noen uten at hun vil kalle det vold, ”(...) det var fordi en sa noe dritt til meg og jeg snakket med henne og hun hørte ikke på meg, så jeg banket henne og til hun gikk til [havnet på] sykehuset.” Hun mener at personen fikk som fortjent. En annen jente (spl 11, jente 16 år) svarer at hun har ”slått til noen ganger fordi de er frekke”, at hun anser dette som ”fortjent” og at slike ting har skjedd flere ganger.

Fra utøverens perspektiv redefineres volden, og den får nye navn: *Fortjent vold, hevn, lærepenge* eller *å lære en lekse*. På denne måten er handlinger som ”det store vi” (Riches 1986) vil definere som vold og lovbrudd, noe som gjøres legitimt og skyldfritt for jentene. Samtidig er det nettopp dette som gjør at de setter seg i en sårbar posisjon for selv å bli offer for vold. De unge kjenner spillereglene. Da Pia møtte jentegjengen i parken, visste hun at noe kom til å skje, på samme måte som vi så at Thea samtykket i å møte en jentegjeng som hun visste kom til å ”ta” henne – samt at hennes egne venninner hjalp til ved å fortelle hvor hun var. Slike handlinger skjer på bakgrunn av konflikter som ofte begynner med at noen har ”vært frekke”, ”snakket stygt”, sviktet vennene, satt ut rykter eller kalt noen hore, slik jeg viste i forrige kapittel. Det at jentene snakker om at man gjør seg fortjent til vold, og at den

ofte skjer innenfor deres egne vennekretser, tolker jeg som uttrykk for en nødvendig disiplinering av sine bekjente. Hvorfor akkurat begrepet hore er et slikt sentralt omdreiningspunkt for jentenes vold, vil jeg gå nærmere inn på i neste kapittel.

Tiden

Et annet moment som spiller inn, er *tiden*. En ting er tiden *før* volden. Konflikter beskrives som at de har pågått lenge, der intriger, skjellsord og rykter vokser seg sterkere, helt til jenta som er utsatt for ryktene, mister tålmodigheten og konfronterer jenta som har satt dem ut. I så måte er det denne jentas egen skyld at det nå skjer noe. Den voldsutøvende jenta har da framstilt seg som en i utgangspunktet tålmodig person, og volden gjøres legitim fordi hun mener at det må finnes grenser for hva hun skal tåle. Sartre beskriver vold som en negasjon av tiden: ”Kast ikke bort tiden, slå, betyr: La være med å gå inn på hans resonnementer, la være med å spille spillet, aksepter ikke hans eksistens. Slå ham, reduser ham til kun motstand, som avslører sannheten under slagene.” (Sartre 1986 i Skjørten 2000). Tiden *etter* voldsepisoden beskrives som at det skjedde ”for lenge siden”, man er ferdig med saken og har nesten glemt den. Tiden etterpå går med andre ord svært fort. En voldsepisode som skjedde for en måneds tid siden, beskriver for eksempel ”Elin” som kjempelenge siden: Den er ute av verden og glemt. På denne måten blir også tiden en legitimering. Når utøveren opplever seg som ferdig med saken, så *bør* også offeret ha kommet over den. Utøveren opplever handlingen som at den ligger langt tilbake i tid, og beskriver det som at hun nærmest har glemt det hele. Hvis offeret ikke opplever det på samme måte, er det offerets problem.

Kjønn

Den siste nøytraliseringsteknikken er spørsmålet om *kjønn*. Jeg viste i forrige kapittel at jentene vurderer kjønn som en viktig faktor for hva slags konflikter som oppstår og hvordan de løses. Både jentene og guttene mente at jenter krangler om bagateller, og jentene mente selv at jenters konflikter er av en mer følelsesmessig art. På mange måter bekrefter jentene selv de dominerende forestillingene om kjønn og vold. Men når konteksten nå er selve volden, så kan disse forestillingene nettopp være noe jentene kan utnytte strategisk. Jentene sammenligner seg gjerne med guttene når vi diskuterer hva vold er og hva gjenger er. Det handler om gutter (kjønn), om innvandregjenger (etnisitet), om gjenger som er mer organisert, som har tilgang på våpen (høyere terskel for kriminalitet, blant annet med økonomisk vinningsmotiv). Siren og Anka skiller for eksempel mellom ”gjenger” og ”gangstergjenger”, der en gangstergjeng er de som driver med ”alvorligere ting” slik som

”dealing av stoff og våpen”. Når det gjelder jentegjenger, knytter disse to også dette til innvandrere og spesielle bydeler, slik som Østkanten i Oslo (Siren og Anka, intervjunotat). Denne assosiasjonen til at volden skjer på spesielle steder, kan knyttes an til den offentlige billeddannelsen som særlig media står for (kapittel 4), og det er noe jentene utnytter kreativt. Det er også slik at guttene oppleves som ”mer voldelige”. Pia forteller for eksempel om en episode der hun og en venninne ble svært irritert på noen mindre gutter som fulgte etter dem og ”var frekke”. Pia og venninnen ga guttene en ”ørefik”, men tok det etter eget utsagn ganske ”rolig”. De ga han en lærepenge for å vise at hans oppførsel var uakseptabel:

Pia: (...) når du tenker over det, hadde det vært noen *andre*, noen *gutter* de hadde sagt det til eller, noen andre jenter, (...) så tok jeg og venninnen min det *veldig*, ganske mildt. I forhold til kanskje hva *andre* hadde gjort. (...) Så det var egentlig, sånn sett syns jeg det var en veldig god lærepenge, liksom, fordi, nå vet han liksom, (...) at han, for *han* sin skyld så bør han passe på hva han sier til fremmede liksom.

(Pia bånd 2:side A, utskr. s. 30-31)

Med andre ord var disse guttene heldige, og Pia mener at hun egentlig gjorde dem en tjeneste. For det første så kunne de ha kommet ut for en guttegjeng, som ville reagert mye kraftigere enn med en ”ørefik”. For det andre mener hun at de lærte guttene å oppføre seg slik at de ikke provoserer noen igjen.

Å fortelle seg ut av volden

Siden jentenes vold tydelig knytter seg til kjønn og alder, blir det viktig for jentene at de på et tidspunkt forteller seg ”ut av volden”. En slik strategi er å fortelle om volden som et aldersbestemt fenomen: I intervjuet med Siren forteller hun at hun var med i en jentegjeng da hun gikk i 8. klasse. Denne gjengen besto av jenter hun begynte å henge sammen med i denne perioden. De vanket mye i byen, de festet og drakk en del alkohol på fest. Noen av dem var involvert i slåsskamper, men Siren hevder at hun aldri deltok som annet enn tilskuer. De hadde rivaliserende gjenger på andre skoler. Jentegjengen hadde ikke noe spesielt navn, men i den grad de hadde noe kjennetegn, så var det at de alle sminket seg ganske tungt. Siren ler litt av akkurat det i dag. De hadde ingen definert leder, men det var en jente, ”Siri”, som fremsto som det. Anka, som er med på intervjuet, forteller at ”Siri” så ”skummel ut” og at det ikke var gøy hvis hun ”satte øynene sine i deg”. I dag betegner Siren dette som en ”ungdomsskoleting”. Hun forteller at hun på denne tiden hadde en litt ”vill periode”, og at

hun i dag har ”landet litt”. Hun har blant annet fått nye venner. Siren mener hun var med i gjengen fordi det var en måte å ”være med å utforske ting på”. Hun sier at hun på en måte savner dette litt. Siren knytter gjengen til begynnelsen av tenårene. Nå er hun 17 år og har vokst fra det, sier hun (Siren og Anka, intervjunotat).

I samtale med Emma og Lise uttrykker de noe av det samme. Emma var også med i en jentegjeng da hun gikk på ungdomsskolen. I dag kaller Emma og Lise dette en ”ungdomsskolegreie” og en ”fjortisting”, noe de var opptatt av fra de var ca 12 til 15-16 år. De mener at jenter i denne alderen har lett for å såre hverandre ved å sette ut rykter, si stygge ting om utseendet og lignende. På ungdomsskolen foregikk slike ting mer i form av baksnakking og at jenter dannet ”klikker”. Til tross for at Emma forteller at hun både har banket andre og selv blitt slått ”helseløs”, sier begge jentene at det er først nå, på videregående, at baksnakking, rykter og klikker ikke aksepteres i like stor grad lenger. Emma mener at de er mer voksne nå, og at jentene bør forstå at ryktespredning er uakseptabelt. Derfor blir også konsekvensene alvorligere hvis du fortsatt holder på med den slags, for: ”Her kan du få bank i stedet”, sier de (Emma og Lise, intervjunotat).

Når det gjelder hvordan jentenes erfaringer med vold kan knyttes til en spesiell alder, er det en mer ambivalent holdning i Emma og Lises fortelling enn hos Siren. Emma knytter stadig det å ”få bank” til noe som kan skje *nå* på videregående skole, mens klikkene, ryktemakingen og baksnakkingen knyttes til ungdomsskolen. Jeg tolker Emma slik at i ungdomsskoletida forholdt de seg til fjortisalderens uskrevne lover. Da fikk du bank fordi du hadde kalt noen hore, mens nå kan du få bank fordi du ikke har *vokst fra* det å sette ut rykter og baksnakke på denne måten. Jentene forsøker altså stadig å forklare volden innenfor et univers der den fremstår som en riktig løsning, noe som offeret må regne med og noe som offeret selv har gjort seg fortjent til. Slik konstrueres en orden der volden gjøres legitim innenfor rammene av jentenes egne nettverk. Emma og Lises ambivalens kan derfor tolkes som at vold fortsatt kan skje, men at de er i ferd med å fortelle seg ut av volden. Sirens fortelling markerer et mer definitivt brudd med tiden i gjengen, og den må ses på bakgrunn av hennes erfaring med konsekvensen av å delta i dette jentefellesskapet. Hun mener at hun egentlig ikke oppnådde respekt fra andre unge, men heller at de fryktet henne. Hun opplever å ha blitt satt i bås som ”problemjente”, noe som blant annet har resultert i opphold i fosterhjem og barnevernsinstitusjon. Erfaringen med vold har vært et prosjekt i Sirens liv, men har også blitt en byrde.

Jentene snakker om at de kan ”få rykte på seg for å være gæern”. Med det menes at andre jenter er redd dem og tror de er mer avvikende enn jentene selv opplever at de er. Emma og Lise vet at det finnes jenter som fortsatt er redd dem. Dette virker de litt oppgitt over, for de mener at det er overdrevent. Emma og Lise mener at frykten for dem ikke minst er basert på *rykter* om hva de skal ha gjort, og at den har ikke rot i virkeligheten. Emma forteller at moren hennes på et tidspunkt ringte til noen jenter for å fortelle dem at de ikke måtte tro på alt de hørte om Emma. Når jeg spør dem om andres frykt ikke har noen rot i virkeligheten, medgir de at de har deltatt i episoder som har bidratt til å gjøre deres potensiale for vold, kjent (Emma og Lise, intervjunotat). Frykten eller respekten andre har for Emma og Lise, balanserer derfor stadig mellom å kunne ses som en fordel og en byrde. Det er for eksempel tydelig at deres omdømme som jenter man ”ikke kodd med”, kan ses som en fordel idét det stadig gir dem en viss maktposisjon.

Emma og Lise forteller at i tillegg til at noen er redd dem, finnes det også ”fjortiser” som ser opp til dem. Dette kan nå være litt flaut. Flere av jentene er inne på at dette. I intervjuet med Pia er det tydelig at det ikke lenger er attraktivt å være ”gæern gjengjente” når hun har fått seg kjæreste. Hun forsøker å skjule for han at hun fortsatt utøver vold, noe som peker på at guttene ikke vil være sammen med en slik jente. Kjærestene blir på et tidspunkt viktigere å holde på enn vennene, selv om vi i kapittel 5 så at idealet var at venner var viktigere enn kjærestere. Dette peker på at både forestillinger om alder og kjønn får betydning for hvordan jentene ser på sine handlinger og seg selv som *jenter*. Siren sier for eksempel at det er ”for dumt” at jenter slåss, og at det er en ”gutteting”. Da hun var med i jentegjengen, forsvarte Siren og jentene seg alltid med at ”hun fortjente det” hvis de utøvde vold mot en annen jente. I dag mener hun at hun ville ha *snakket* med den som hadde satt ut rykter om henne. Gutter kan fortsatt slåss for å løse konflikter, men det ligger ikke i ”jentes natur” å slåss, sier Siren i dag, og hun og Anka konkluderer og samtykker i at det er ”harry”, ja rent ut ”tragisk” at jenter utøver vold (Siren og Anka, intervjunotat).

Å bli voksen jente – å bli respektabel

Jentenes fortellinger uttrykker altså at rykter, sladder, slåssing og vold er noe jenter bør vokse *fra*. Både Thea, Emma og Lise forsøker å sette et skille mellom ungdomsskole og videregående. Med Driscoll (kapittel 3) kan vi forstå jentenes forhandling om volden som knyttet til alder og kjønn som at de er bevisst sin bevegelse *mot* noe – ut av ”fjortisalderen” og

inn i en ”mer voksen” jenterolle. Det virker som om alderen normaliserer og igjen setter grenser for hvordan jentene skal ”gjøre” jenterollen. Jeg kaller dette en *gjenfeminisering*. Før nøynt jentene respekt ved å utvide rammene for feminin adferd (jamfør begrepet *ny hegemonisk femininitet*) der respekten var knyttet til å legge seg opp til samme idealer som guttene. Men nå synes rammene for femininitet å snevres inn for flere av jentene. Voldsprosjektet som så tydelig var knyttet til å gjøre jenterollen på en ny måte, fungerer ikke lenger tilfredsstillende. Jeg viste ovenfor at Pias forhold til kjæresten er bygget opp omkring en taushet omkring det faktum at hun deltar i vold. I den liminale fasen som unge jenter som utøvde vold, forholdt jentene seg kreativt til de dominerende diskurser om kjønn og vold – de kunne bruke liminaliteten som en tredje vei og påberope seg ønsket om å utvide normene for femininitet. I denne perioden lever de både med og mot den dominerende diskursen, men på veien mot voksenlivet, ser det ut som det skjer en brist i deres alternative hierarki. Jentenes respektabilitet knyttes nå i økt grad til en mer normativ feminitetsform. Skeggs hevder at ”respektabilitet” er et av de mest utmerkende tegn på klassetilhørighet. Et poeng for Skeggs er at de som bryr seg om respektabilitet, oftest er dem som ikke anses å være respektable. De som ”fødes inn” i en respektabel posisjon, normaliseres av den og trenger ikke bevise den (Skeggs 1997). Men det å bli respektabel kan også ha noe med alder og gjenfeminisering å gjøre. I denne avhandlingen vokser det, via diskursordenen ”jentevold” derfor fram en erkjennelse av at vold som diskursiv kategori kan forstås i forhold til begrepet ”femininitetsprosess” (Skeggs 1997:157) og det vi kan kalle ”aldersprosess” (=becoming). For enkelte jenter kan selvfølgelig veien videre i en kriminell karriere fortsette.

Jentenes vold: Horisontal, relasjonell, meningsfull?

Jeg har vist at jentene som har blitt tilskrevet status som ”en av gutta” av guttene selv, opplever seg som å ha høyere status enn de jentene som ”prøver” å være like tøffe. Jeg har også påpekt at guttenes voldsbruk kan brukes strategisk for å legitimere jentenes vold, og at jentenes konflikter tillegges mindre verdi enn guttenes. På mange måter må derfor jentenes vold stadig ses i sammenheng med hva mannlig vold og makt er. Det å bli tilskrevet status av gutter og at det å ha mange guttevenner er ”litt konge”, som Pia sier, peker på at de unge jentenes vold også er en måte å få guttenes oppmerksomhet på. Artz mener for eksempel at ”Because standards and roles are prescribed by the dominant group, the subordinate group’s greatest hope lies in achieving dominant-group standards and fully enacting the roles assigned to them.” (Artz 1998:179). Det faktum at jenters vold er rettet mot andre jenter, mener Artz

kan forklares ved at de har internalisert synet på jenter og kvinner som underordnet og mindre verdt enn menns. I en slik situasjon handler jentene karakteristisk for undertrykte grupper: De slår hverandre. Dette oppleves som en tryggere måte å uttrykke sin aggresjon og vold på fordi trusselen fra medlemmer av ens egen gruppe ofte vurderes som mindre farlig enn den man opplever fra dominerende grupper. Dette betegnes som *horisontal vold* (Artz 1998:179). Å ”være en av gutta” blir derfor en mellomposisjon, eller snarere en marginalposisjon. Uansett hvor mye Pia, Thea, Elin, Grete og de andre jentene opplever seg som ”en av gutta”, så vil de aldri bli gutter eller menn. Jentene kan stille seg slik at de marginaliseres fra sin egen gruppe fordi de blir for voldsomme, men de vil ikke få innpass hos guttene fordi de er jenter. Artz mener derfor at det er jenter i slike marginalposisjoner som med sin felles erfaringsbakgrunn, finner sammen i gjenger. De har mistet gruppetilhørigheten med ”jente-jentene”, som knytter dem til en hegemonisk femininitet. At volden må forstås som horisontalt rettet, bidrar også til en forklaring på hvorfor det ikke er ”jente-jentene” som blir offer for vold, til tross for at det er disse jentetyperne det uttrykkes mest antipati mot. ”Jente-jentene” beveger seg gjerne ikke på den samme arena.

Hensynet til relasjonene

Men også innad i sine ”gjenger” kan jentene trække over en grense for hva som er legitim vold for jentene. I forrige kapittel var jeg inne på kriminologen Hauge som stilte spørsmålet om ungdom i gjenger noen ganger var ofre for et fiktivt press – at de tenderte å tolke sine jevnaldrende som mer avvikende og mer tilbøyelige til å begå kriminelle handlinger enn de faktisk var. I episodene som Pia og Thea forteller om, kan de ha tolket situasjoner der de har utøvd vold som at dette var forventet av dem. Imidlertid er det tydelig at Pia forstår at hun nærmet seg en grense da hun mishandlet jenta på bussholdeplassen, og Thea sto en stund ganske alene fordi hun fikk rykte på seg for å være ”for tøff”, særlig etter at hun bidro til mishandlingen og skamklippingen av en venninne.⁹⁵ Jentene balanserer derfor hele tiden på en hårfin linje i forhold til å bli akseptert og å ikke gjøre noe feil. Filosofen Knut Kolnar (2003) skiller mellom *peripetal* og *sentripetal* vold når han diskuterer de bevegelser volden setter det mannlige jeg i. Peripetal vold er de voldsformer som marginaliserer individet eller driver det ut i periferien av et samfunnsmessig felt. Sentripetal vold er de voldsformer som

---

⁹⁵ På seminaret ”Jenter, gjeng og vold – møte mellom teori og praksis” (Oslo 19.4.2006) sa voldsforskeren Ragnhild Bjørnebekk i sitt foredrag at det viser det seg at en vei ut av volden for jentene kan være at det skjer episoder som er såpass alvorlige at de blir redde. Voldsnivået blir for høyt. Slike episoder kan bli vendepunkt som gjør at de etter hvert finner veier ut, fristeder fra volden, og veier inn igjen i et konvensjonelt samfunn. De nevnte episodene kan være eksempler på situasjoner der utøverne selv marginaliserer seg fra sine venninner.

bidrar til å legitimere det enkelte mannlige jeg. Disse driver individet inn mot et sentrum, samfunns- eller familiemessig, eller det kan være en sentral posisjon internt i en mannlig kjønnsordning. Er det meningsfullt å snakke om en sentripetal voldsform hos jenter? Som nevnt i foregående kapitler, er det i så fall de subtile maktteknikker og hierarkier som jeg knytter til en hegemonisk femininitet, som driver jentene inn i et samfunnsmessig sentrum og høyest i det feminine hierarki fordi denne ”skjulte volden” hører til en normativ femininitet. Når jenter bruker fysisk vold, kan dette mer åpenbart ses som en peripetal voldsform fordi den marginaliserer jenter fra samfunnets rådende kjønnsordning. I den dominerende diskursen regnes ikke jenters vold som legitimt, men ut i fra eksemplet med Pia og Thea mener jeg at det kan være meningsfullt å koble Kolnars begrep om den peripetale volden med Fangens begrep om den *legitime* volden (Fangen 1995, se ovenfor) sammen. Slik kan jeg kaste lys over at voldsformene som Kolnar begrepsfester, også er en bevegelse som skjer innenfor de voldelige jentenes nettverk. Fangens begrep antyder at vold ikke alltid er legitimt innad i gruppen. Pia og Thea har utført vold i former og et omfang som setter dem i fare for å drives ut i marginalen også innenfor sine egne nettverk. Poenget mitt er at der Kolnar ser volden fra et utenfraperspektiv, kan man kanskje innvende at i et innenfraperspektiv, fra den marginale posisjonen, så vil det som marginaliserer voldsutøveren sett fra samfunnets side, være nettopp det som driver henne inn i et sentrum i sitt (avvikende) miljø. I gjeng og gjenglignende miljøer fungerer voldslogikken på andre, ofte motsatte måter. Men som sagt, også her finnes regler for legitim vold. Jentene kan handle på en måte som gjør at de marginaliserer seg også fra ”sine egne”. Om det skjer, står hun ganske alene.

For å forstå volden jentene i mellom, må vi derfor fokusere på at den tar plass innenfor deres egne nettverk. Aggresjonen og volden kan karakteriseres som *relasjonell*. At vennskapet er den situasjonelle konteksten som volden må forstås innenfor, bidrar til å kaste lys over at jentene oppgir ”gode grunner” til at volden skjer. For jentene selv synes volden både regelbundet og målrettet i den forstand at den søker å ”(...) redress the intolerable imbalances they percieve in their largely hierarchial social world. An imbalance usually arises when the rules (...) have been broken.” (Artz 1998:183). Den vold som begås; den straff eller lærepeng som da utføres, står bare i forhold til det gale offeret har gjort.

Voldens funksjon

Den relasjonelle volden mellom jentene kan på denne måten forstås som at den har en konkret funksjon for dem. Phillips (2003) peker på særlig fire funksjoner som hun knytter til

spørsmålet om identitet, forløse spenning, underholdning, rituale (2003:718-719). Vi har sett hvordan jentene anser sine handlinger som rasjonelle og nødvendige ut i fra de situasjoner de kommer opp i. Ved å delta, demonstrerer de styrke og opparbeider seg anseelse som gjør dem bedre beskyttet idét andre ”frykter” eller får ”respekt” for dem. Når jentene sier at de alltid har sett seg selv som gutte-jenter, blir det å bruke vold en poengtering av deres selvforståelse. At volden forløser spenning og aggresjon, kan også forstås i forhold til at jentene foretrekker en slåsskamp framfor langvarige konflikter med skjult aggresjon og utfrysning. Slåss man, blir man forttere ferdig med konflikten, sier flere av de intervjuede. Samtidig er det slik at volden også forløser andre frustrasjoner. Både Siren, Emma og Lise forteller at det i en periode var om å gjøre å nærmest finne på at man hadde en konflikt med noen, for de ønsket å slå og opptre voldelig. At vold også virker som underholdning, avhenger av blikket som ser. Jentene forteller at noen av guttene synes det er ”kuult” og underholdende å se jenter som slåss. Allikevel er hovedinntrykket i mitt materiale at volden foregår mer skjult, uten publikum som ”heier” eller oppmuntrer. Viktigere er kanskje den rituelle funksjonen. Flere av jentene har klare formeninger om hva som er rettferdig hvis man skal slåss, for eksempel at det ikke er rettferdig å ta med seg ”hjelpere”, og at det mest redelige er å ”ordne opp” en mot en. Imidlertid kan dette redefineres i en konkret situasjon:

Sidsel: (...) tenker du sånn generelt at hvis man skal slåss og ordne opp i noe, så er det på en måte mer rettferdig å være en mot en, altså de to det gjelder? Eventuelt at man har med seg noen, begge parter, eller?

Pia: Nei. Jeg synes, jeg synes at, hvis det er noen som bråker, så skal det være, eller to stykker som krangler, så skal det egentlig bare være noe mellom dem. (...) Men så blir det jo også sånn, ja, ”ingen bråker med venninna mi, da tar jeg henne også”

Sidsel: Ja

Pia: Så da blir det alltid sånn, det er alltid noen som vil støtte deg.

Sidsel: Ja, for *da* kan du ta med,

Pia: Ja, og da blir det sånn, da blir det bare sånn *tillatt*, vennene dine kommer og hjelper deg liksom. Selv om du ikke *ber* dem om det, liksom. (...) Så sånn er det bare. (Pia bånd 1:side B, utskr. s. 13-16)

Kanskje kan også Theas opplevelse av spyttet forstås som et brudd på normene for legitime teknikker. Theas fortelling peker på at hun anser visse metoder som legitime. Slag, spark, lugging og kloring er tillatt, men det at hun ble spyttet på, var en handling som gikk ut over

hennes opplevelse av hva volden kan være. Phillips mener også at relasjonene mellom jentene er indikatorer på at volden har en rituell funksjon. Det at jentene kan bli venner igjen og at volden ble glemt eller ignorert, peker på at volden er et rituale som markerer grenser:

This suggests that the use of physical aggression by girls may be viewed simply as a means for girls to confront status-threatening behaviour by others. Once this is achieved through acceptable channels, a semblance of normal social relations can be resumed.” (Phillips 2003:719).

Elin forteller for eksempel om en jente som hun banket fordi hun hadde satt ut rykter om at Elin var utro mot kjæresten sin. Til tross for denne episoden, ble de venner igjen noen måneder senere. Jenta hadde ikke sagt til noen at det var Elin som hadde gjort dette:

Elin: Men når vi ble venner igjen liksom, så sa hun det, at, ”jeg sa ikke det var deg”.
(...) Jeg veit ikke om hvem hun sa at det var.

Sidsel: Men hvorfor (...) tror du at hun ikke sa det?

Elin: Jeg vet ikke (...) Kanskje hun *skjønte* at hun hadde gjort noe feil.

(Elin bånd 1:side B, utskr. s. 22)

At venninnen til Elin nå vanker med henne igjen, kan Elin tolke som at hun har forstått at det var Elin som hadde rett. Det bekrefter at det var riktig å slå. Slik sett fungerer voldens disiplinerende funksjon sammen med det rituelle aspektet som Phillips var inne på.

Henrietta Moores perspektiv på vold kan forstås i forhold til disse funksjonene: At volden oppstår som en krise i selvforståelsen, betyr at det er nettopp bruken av vold som ivaretar og gjenoppretter utøverens følelse av å ha makt og handlekraft. Bruk av vold ivaretar subjektposisjonen. Disiplineringen av relasjoner fører kaos tilbake til orden, men dette avhenger samtidig av at volden skjer innenfor de rammer jentene setter for legitim vold. Det å bli spyttet på, kan i en slik kontekst redusere utøveren fra likeverdig motstander til offer for og objektet for volden. Jentevolden må altså forstås i et disiplineringsperspektiv. Det er ikke spesielt for jentenes vold at den virker disiplinerende, men i neste kapittel skal vi se nærmere på hvordan jentevolden og disiplineringsperspektivet kan forstås mer kjønnsesifikt. Det at volden regnes som en normal og akseptert adferd, kan nemlig bidra til økt innsikt i hvordan jentene reflekterer omkring normativ kjønnet adferd (Phillips 2003:713).

Når volden fortelles, forhandles også subjektposisjoner

Moorees forståelse av vold som uttrykk for en krise i selvforståelsen gir mening, men kan også utfordres når det empiriske materialet er *jenter* som utøvere av vold. I en større strukturell, samfunnsmessig sammenheng bidrar Moorees perspektiv til å forstå at vold i vårt samfunn stadig ses som uttrykk for et ekstremutslag på en skala over maskulinitet som ellers er positivt sanksjonert. Dette er et viktig poeng og speiler en sosial virkelighet, men hva med jenter som voldsutøvere – jenter som subjekt i voldsepisoden? De investerer ikke i en feminin identitet som er positivt sanksjonert. Tvert i mot så *utfordrer* de de positivt sanksjonerte kjønnsrollemønstrene. Hvordan henger Moorees fokus på de store strukturene versus de individuelle erfaringene sammen her? Utøver jentene vold fordi de opplever at deres valg av investering i identitet ("tøffe jenter") ikke sanksjoneres positivt, og at de derfor reagerer med bruk av vold? En slik forståelse kan gjøre voldsutøveren "over-rasjonell". Jentenes vold kan ses som frigjøring i forhold til etablerte forestillinger om sammenhengen mellom kjønn og vold ("resistance"), for ikke bare i sitt eget miljø, men også på strukturnivå gjør de motstand mot diskursen. Effekten av handlingen blir at volden kan studeres som en *overskridende handling*. De blir "tøffe jenter" ved å agere voldelig, eller de bekrefter denne ønskede identiteten.⁹⁶

Er det mulig å tenke seg at når jenter identifiserer seg med vold og aggressiv adferd, innebærer det å se dem som å transcendere fra posisjonen som objekt til opplevelsen av seg selv som et handlende subjekt som kan handle fritt, selvstendig og kraftfullt? Er det identifikasjonen med kvaliteter som tradisjonelt tillegges forestillingene om mannlighet, som bidrar til å gi jentene makt? Jentenes inntreden bidrar i hvert fall til at vi må forstå kjønn som posisjoneringer og stadig reforhandling av forestillinger om hva som er "kvinnelig" og "mannlig". Både i Morrisseys modell for subjektivering og Moorees teori om vold og subjektivitet vil jentenes handlinger kunne forstås ut i fra det som vi i dag tydelig gjenkjenner som Butlers (1999) performansperspektiv på kjønn: Jentenes vold kan med Butler ses som en subversiv handling, som en "feil" i den heteroseksuelle matrisen, men som i visse miljøer godtas som norm. Moore påpeker at Butlers performansperspektiv på kjønn ikke er noe revolusjonerende nytt sett fra antropologiens ståsted, men hun fastholder at det viktige med

---

⁹⁶ Hvor bevisst en slik motstand er, kan diskuteres. Når media forklarer jenters vold med likestilling, kan volden forstås slik.

perspektivet er å forstå de kontekster der visse diskurser blir meningsfulle og får makt (Moore 1994:24-25). Som Scott Sørensen (2002:26-28) peker på, er diskurser mer eller mindre åpne eller lukkede, og dermed danner de større eller mindre rom for performans. Performativiteten er nettopp et uttrykk for diskursens subjektive side, og den er derfor bundet til diskursen som en form for sitering. Slik sitering vil aldri være perfekt, der vil alltid være et element av kreativitet som forrykker diskursen: ”Som regel vil der være tale om små og langsomme forskydninger, men der finnes også mer enkeltstående performances, der mere radikalt stiller spørsmålstegn ved eller mærkeliggjør de etablerte diskurser (...).” (Scott Sørensen 2002:27). Det faktum at jenter som utøver vold, får en slik grad av oppmerksomhet i forhold til sitt omfang, peker på at det er gode grunner til å hevde at dette er en slik kontekst, der dominerende diskurser om kjønn og vold settes i bevegelse og får betydning.

Å være ”en av gutta” og å italesette volden

Ut i fra de interne kildene ser jeg at jeg kan etablere et skille mellom 1) hvordan jentene italesetter seg selv som ”en av gutta” og 2) hvordan volden fortelles om. Når jentene snakker om seg selv som en av gutta, kan deres adferd forstås som det Miller vil omtale som en ”gender crossing” – at jentene bruker vår kulturelle forståelse av vold som iscenesettelse av maskulinitet når de skal fortelle om seg selv og kjønnsidentitet i forhold til voldsbruk. Det sier også noe om at jentene har internalisert forestillingen om at det å være jente er å være ”disempowered”. Det forteller oss også at jentenes vold fortsatt er knyttet til og må forstås i forhold til ideer om hva mannlig makt er (Artz 1998).

Når volden skal fortelles, legitimeres og forhandles omkring, ser vi at måter å gjøre jenterollen på, blir sentralt for jentene. Dette peker etter min mening mot at volden i et kjønnsperspektiv også kan ses som et potensiale for jenter å iscenesette femininitet. Jentenes indre hierarkisering kan i seg selv ses som et taktisk grep for å åpne opp en noe videre kategori der de kan posisjonere seg selv innenfor eller utenfor de normative femininitetsformer, og der de effektivt kan posisjonere seg ved å markere avstand til ”jente-jentenes” femininitetsform. De både lever ”med” og gjør motstand ”mot” jenterollen.

Dette er et skille som kan innføres analytisk og som kan tilføre voldsforskningen noe. Den foreliggende kjønns- og voldsforskningen ser i stor grad vold som iscenesettelse av maskulinitet (jamfør Millers ”gender crossing”), noe som impliserer at vold ikke kan ses som

et potensiale eller ressurs for jenter til å iscenesette femininitet. Messerschmidt (2004) argumenterer imidlertid for at jenter involvert i vold og gjenger konstruerer en *opposisjonell* femininitet som han betegner som en ”bad girl femininity”:

The point of this discussion, then, is not to argue that assaultive adolescent girls are at the forefront of third-wave feminism – they are not – but to suggest that many of these girls (clearly not all) similarly appear to find consonance between toughness and femininity as part of the same lived reality – (...) – and therefore how girls *as girls* commit assaultive violence. (Messerschmidt 2004:141)

Vi kan si at der Miller bidrar (utilsiktet eller ei) til å videreføre en tokjønnstenkning, viser Messerschmidt at også innen voldsforskningen må kjønn tenkes som mer flytende og komplekse kategorier. Jentene jeg har intervjuet vil jo være ”jenter”, og lever på mange måter opp til idéen om en normativ femininitet (klær, sminke, hår), men de tar innimellom del i aktiviteter som bryter med denne normen. Det peker vel så mye på betydningen av å forstå kjønn som noe situert, og Messerschmidt bruker begrepet *accountability* som refererer til

(...) individuals who configure and orchestrate their embodied actions in relation to how such actions may be interpreted by others in the particular social context in which they occur. In other words, in their daily activities, individuals attempt to be identified bodily as “female” or “male” (Messerschmidt 2004:37-38).

Jentenes voldsprosjekt trenger derfor ikke knyttes til noe bevisst prosjekt omkring kjønn, men de knytter fortsatt volden til en type kjønnspraksis som gjør at de må italesette seg selv som ”en av gutta”, og snakke om ”jenter” og ”jente-jenter”. Subjektivitet konstitueres via fortellinger, både de vi forteller om oss selv og de som fortelles om oss. De voldelige jentene konstitueres via sin hverdagslige diskurs om seg selv og vold, men også av den dominerende diskursen. Dette er et poeng for Morrissey (2003) fordi hun med det vil understreke at vi må finne måter å forstå hvordan handlekraft må settes i sin historiske og sosiale sammenheng; at den muliggjøres innenfor bestemte diskurser – *uten* at vi med denne forståelsen fratrar individenes ansvar for sine handlinger eller deres produktive rolle i å skape en subjektivitet (2003:61).

Kjønn og grenser

Det kan være nyttig her å vise til Skeggs (1997) differensiering mellom *subjektposisjoner* og *diskursive posisjoner*. Subjektposisjoner er effekter av diskurser og strukturer, og de inngår i større diskurser. Diskursive posisjoner er mindre spesifikke enn subjektposisjoner. Skeggs oppfatter for eksempel ”respektabilitet” som en diskursiv posisjon som har betydning for hvordan subjektposisjoner oppnås og hva de inneholder. Å italesette seg selv som utøver av vold, kan ses som å innta en diskursiv posisjon, men trenger ikke bety at man ønsker å innta subjektposisjon som voldelig aktør. Derfor skiller også subjektposisjoner seg fra *sosial posisjon*, der ens sosiale posisjon er grunnet i en slags strukturell organisering (som klasse, rase, kjønn) og derigjennom hindres eller frigjøres forflytninger til visse subjektposisjoner (Skeggs 1997:27-28). Å være jente er for eksempel å være i en sosial posisjon der forflytningen til subjektposisjon som voldsutøver er vanskelig. Moore understreker også at man alltid posisjonierer seg i relasjon til andre og derfor vil ens relasjoner til andre individer (intersubjektivitet) også avgjøre hva slags posisjon man velger. Slik framstår våre identiteter som sammenhengende, men valget av subjektposisjon kan i følge Moore ikke ses som et ”gjennomrasjonalisert” valg.

På mange måter lever vi i en tid der kjønn testes og utforskes mot kulturelle grenser, kjønn er i nok en brytningstid (Telste 2001). Det vil da oppstå et behov for å teste grensene. Eva Lundgren (1992) snakker om makt i to former; *kjønnspekt* og *posisjonspekt*. Dette tangerer antagelig Lövkronas begreper om posisjonspekt som bestående av komponentene kjønnpekt og sosialpekt (Lövkrona 1999). Jentene i mitt materiale har lav kjønn- og posisjonspekt i kraft av å være kvinner og å være unge. I en voldsituasjon vil posisjonen endres, som utøver av vold inntar man en maktposisjon. Jeg ser også at den posisjonsmakten knyttes til kjønn idét jentene selv snakker om å være en av gutta. I forhold til guttene vil jentene stadig ha mindrepekt, men innenfor de unges egne nettverk økes posisjonsmakten noe ved å innta voldsutøverens posisjon. Det sosiale og relasjonelle uttrykket som kjennetegner jentenes voldspekt, må derfor anerkjennes.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg drøftet hvordan jentene selv forstår den voldspekt de utøver. Jeg har vist at volden må forstås både i forhold til hensynet til jentens relasjoner og grupper, men jeg har også fokusert hvordan volden handler om jentene opplevelse av seg selv og egen identitet.

Med utgangspunkt i forståelsen av at utøveren, uansett kjønn, alltid vil nøytralisere sine handlinger ved å definere dem om til noe annet enn vold, har jeg vist at jentene forklarer sin voldsbruk med at offeret selv er skyld i det som skjer, samt at volden da redefineres ved at den gis andre ord. Det er ikke vold jentene utøver, men en lærepenge eller en hevn. Handlingen er fortjent. Videre har jeg vist hvordan jentene kan nyttiggjøre seg den dominerende diskursen om at det er menn som utøver vold ved at de også kan bagatellisere egen voldsbruk ved å hevde at den alvorlige volden er det andre grupper i samfunnet som står for. På lignende måte kan jentene bruke tiden og sin alder for å forklare at dette er noe de vil vokse fra. Når det gjelder hvordan jentene iscenesetter seg selv som jenter, har jeg pekt på at det er en forskjell på måten de forteller om seg selv ”som jenter” og hvordan de forteller om volden på. Med dette har jeg argumentert for at jentene ser volden som en mulighet til å iscenesette en viss type femininitet.

Jentenes vold skjer innenfor deres egne vennskap og nettverk, mot jenter de kjenner eller har nære relasjoner til; den er horisontal og relasjonell. Jentenes voldsprosjekt henger ofte sammen med forestillingen om å være jente på den rette måten. Noe som kjennetegner jentenes konflikter er i så måte beskyldningene om å være hore. Dette peker fram mot en særlig kjønnsspesifikk måte å forstå jentenes vold på. Derfor vil det neste kapitlet handle om når jenter i de unges forestillingsverden ”blir horer”, og hvordan aggresjonen i forhold til horebegrepet må forstås i forhold til kjønnsmakten i samfunnet.

Kapittel 7

”Hun kalte meg hore!”

Ordet som trigger volden

Horebegrepet synes å være et særlig omdreiningspunkt for jentenes utøvelse av vold og hvordan de forteller om volden. Dette kapitlet kan leses som en fortsettelse og en perspektivforflytning i forhold til det foregående kapittel der jeg var opptatt av at volden ikke bare trenger å forstås kjønns spesifikt, men at mye av den foreliggende voldsforskningen er anvendbar også på jentenes vold. Allikevel kan det være noen elementer i jentenes vold som kan forstås ved å fokusere mer entydig på kjønn. Begrepet hore tvinger frem et slikt perspektiv. Det fylles med ulikt meningsinnhold og funksjon av de unge selv, noe som skaper en kompleksitet både i selve *ordet*, i *situasjonene* det brukes i, samt måten jentene *forteller* om det på, som vanskeliggjør en entydig konklusjon. Språkliggjøringen av horen via ryktene blir for eksempel sentralt. Er horen noe som må ”gjøres” eller også noe som kan ”fortelles”? Mangetydigheten og kompleksiteten er ikke desto mindre viktig å utdype nærmere. Jeg vil i det følgende diskutere bestemte situasjoner der horer og rykter står sentralt og se disse som tematiseringer omkring både vennskap og kjønn. Jeg vil argumentere for at de konfliktene som utspiller seg, kan knyttes til normer og grenser for seksualitet, normalitet og hvordan man jenterollen skal gjøres. Som utgangspunkt vil jeg vise hvordan Elin svarer når jeg spør om hva skal til for at hun potensielt slår en annen jente:

Elin: [H]vis det er en person som har, som står oppi trynet på meg og slenger dritt og kaller meg *hore* og sier at jeg er utro, sånn som [”Sofie”] gjør. Altså, *da* hadde jeg også slått. Men hun har byttet skole selvfølgelig. [ler] (...) Altså, Sofie er en jente. Som er sammen med verdens styggeste gutt. Som Sofie da ble veldig glad i. Og, jeg har vel aldri *snakka* med henne. For (...), jeg har *aldri* likt henne. Og så,
Miriam: Vi har vel sagt hei til henne...

Elin: Ja, altså, *hei* og sånne ting, men, det gjør jeg jo til alle, jeg. Om jeg så møter en dame på veien som jeg aldri har sett før, så sier jeg hei. Jeg vet ikke hvorfor, men det er bare sånn jeg er. Men, altså, jeg kan ikke slutte å si hei til henne bare fordi hun ikke ser ut.

Sidsel: Nei? Ja, men hva var det som skjedde?

Elin: Jo, også går hun, hun gikk rundt til alle på skolen, og at jeg hadde prøvd (...) Ja, nei, at jeg *prøvde* meg på han, da. [Samtidig som] jeg hadde kjæreste selv.

Sidsel: Ja, for du hadde kjæreste selv?

Elin: Ja, ja, ja. Det er jo ikke så lenge siden. Det er jo bare et par uker siden. (...) Og så går hun rundt og sier at jeg har vært *utro* mot kjæresten min, og at jeg ligger med mange folk og tar betalt for det, og at jeg har ligget med alle guttene [her i byen], og altså, det er bare sånn, du har bare lyst til å...eh..ja! Mm....(...) Ja. Mildt sagt. Altså for det første, jeg har aldri prøvd meg på kjæresten hennes, jeg ligger ikke med hvem som helst, og i hvert fall ikke tar betalt for det! Eh, jeg er ikke utro mot kjæresten min. Så jeg tror hun har tatt veldig feil.

Sidsel: Men hva var det du gjorde da? (...) Var det hun du slo til?

Elin: Nei, jeg fikk ikke gjort det, for hun byttet akkurat skole.

(Elin bånd 2:side A, utskr. s. 19-20)

Når Elin forteller om ”Sofie”, som har *slengt dritt*, kalt henne *hore*, satt ut rykter om at hun er *utro* mot kjæresten sin, samt at Elin har *prøvd seg* på Sofies kjæreste, illustreres en nærmest uunngåelig vei fra rykter og beskyldninger om å være hore til å bruke vold. Fortellingen illustrerer hvordan baksnakking, kjærester, utroskap og det å ”ligge med hele byen” er sentrale elementer når jentene skal sette ord på hvorfor og hvordan konflikter med andre jenter oppstår. Elins fortelling viser derfor hvordan hun argumenterer for at bruk av vold er legitimt. Konflikter får næring og vokser seg til via språket til det nås et metningspunkt som gjør at vold tas i bruk. Elin innleder fortellingen med det å bli kalt *hore*. Hva er en hore, og når ”blir” jenter horer i de unge jentenes forestillingsverden? Hva slags betydning har forestillingene om horen for jentene og volden?

Horen og den normative femininitet

”Det er jo på en måte det verste man kan bli kalt når man er jente” sier Elin (Elin bånd 2:side A). Dette er en holdning som er felles for alle informantene, og som tangerer uttalelser fra informantene i de tidligere nevnte avhandlinger innen sosialantropologi og etnologi de siste årene (Ambjörnsson 2004, Andersson 2003, Bäckman 2003) der begrepet hore i en nåtidig brukskontekst blant ungdommer diskuteres. Allikevel finnes det interessante og viktige nyanser, og dette henger sammen med forskjellene på det materiale analysene bygges på.

Ambjörnsson studerer ”vanlige jenter” i videregående skole, Andersson studerer tenåringsjenter i en innvandrerrettet forstad i Sverige og Bäckman studerer samlivsundervisning og ungdommers forestillinger om kjønn og seksualitet. Felles for alle avhandlingene er at horebegrepet diskuteres i forhold til normer og grenser for jenters seksualitet og som et vanlig skjellsord som danner utgangspunkt for konflikter. Alle tre forfatterne peker på at både jenter og gutter tar ordet i bruk. Ambjörnssons avhandling peker for eksempel på at jentene på samfunnsfaglinjen (”S-jentene”) kaller visse typer jenter (”BF-jentene”), som går på sosialfagsrettede utdanninger) for ”horete”, og hos Andersson og Bäckman påvises at både guttene og jentene bruker horebegrepet for å måle jentenes ”verdi” i forhold til normer for hvordan man skal oppføre seg som jente, ikke minst som grensemarkør for seksualitet.

I materialet til denne avhandlingen anvendes ordet hore i sammenhenger der *vold* er et reelt handlingsalternativ når konflikter skal løses. Det handler i denne sammenheng om hvordan jenter bruker ordet hore *om hverandre* både i direkte konfrontasjoner eller med konfrontasjon og vold som resultat. Det er nettopp disse ordene og handlingene som beskrives som sterkt medvirkende til at en jente selv må forstå at hun kan bli eller blir utsatt for vold.

Min forståelse av jentene som vokser fram fra deres syn på vennskap (kapittel 5) og deres selvforståelse (kapittel 6), er at jentene forsøker å konstruere femininitet ut i fra en vanskelig posisjon. Ut i fra de voldelige jentenes resonnement om ”jenter” og ”jente-jentene” og ut i fra diskusjonen om den horisontale og relasjonelle volden, kan de som blir banket opp, være jenter som har oppført seg på måter som kan assosieres med ”jente-jentene”. De har sladret, satt ut rykter eller prøvd seg på en annens kjæreste. En ”jente-jente” er derfor en jente som er ”feil type jente” eller ”for mye jente” fordi hun i for stor grad spiller ut de kvaliteter ved jenter som de voldelige jentene ikke liker. Det er i denne vurderingen av kjønn at begrepet hore aktualiseres og blir sentralt for utviklingen av en voldsepisode. Derfor er det viktig å erkjenne at vold ikke utelukkende trenger å forstås i forhold til maskulinitet, jentenes vold peker i retning av at vi må finne nye måter å forstå voldens sammenheng med kjønn på. Når jenter slåss med andre jenter og forsøker å skape egne hierarkier innad i sin kjønnskategori, åpner dette opp for å analysere deres voldsbruk som iscenesettelse av femininitet. Når jentene slåss om kjæresten, kan volden også forstås som markering av en heteroseksuell ordening, som også dreier seg om femininitet.

Horen som nøkkelsymbol

Bäckman (2003) diskuterer hva det er som gjør en jente til en hore, og hun mener at én tolkning er at en jente blir sett på som hore når hun vurderes som å ha brutt mot idealet om at sex skal være knyttet til kjærlighet ved å ha hatt sex uten et dypere følelsesmessig engasjement. Under sitt feltarbeid omkring skoleelevers samlivsundervisning finner Bäckman også at bruken av ordet hore bygger på en forestilling om at visse jenter av ulike grunner hadde ”dårlig selvbeherskelse” med henhold til egen seksualitet (Bäckman 2003:97-125). Bäckman viser også hvordan ordet hore av elevene ble brukt på måter som ikke var *meningsfulle* i den forstand at de på en fornuftig måte kunne forklare, forstå og gjøre rede for ordvalget, men at det allikevel var dypt *virkningsfullt*. Hun finner at denne ”horelogikken” er en del av ungdommenes virkelighet samtidig som den peker på dype motsigelser i den: For eksempel at det på den ene side er et ideal om likestilling og å være fristilt, men at det på den annen side finnes klare forestillinger om kjønnsforskjeller og hvordan man bør oppføre seg som jente. Bruken av begrepet hore sier noe om at idealet om likestilthet i forhold til seksualitet ikke leves opp til i praksis. Jentene beveger seg stadig innenfor snevrere rammer enn guttene (Bäckman 2003:123-124).

Dette spennet mellom det tilsynelatende meningsløse og virkningsfulle som Bäckman fant, peker på at begrepet hore må forstås som noe mer komplekst enn det vi umiddelbart kan gripe. ”Hore” må forstås som et symbol og et viktig omdreiningspunkt i de unges forhandlinger om kjønn, vennskap, konflikt og vold (se også Ambjörnsson 2004:184-216, Andersson 2003:145-151). I *Kulturanalyser* (2001) henviser Billy Ehn og Orvar Löfgren til Sherry Ortner som bruker begrepet *nøkkelsymbol* for ”centrala symboler som innehåller förtätade budskap om grundläggande tänkesätt och värderingar” (Ehn og Löfgren 2001:21). Nøkkelsymbolet har således en særskilt status som gjør det interessant i en kulturanalyse:

Den är något som folk anknyter till i många situationer, men också något som väcker starka känslor av kärlek, avsky, högtidlighet eller rädsla och som man inte gärna talar fritt om. Ett annat bevis på symbolens nyckelkaraktär är att den dyker upp i högst skiftande sammanhang – har en metaforisk kraft – eller att den kringgärdas av en mängd förhållningsregler (Ehn og Löfgren 2001:23)

Begrepet hore har en lang historie. Bäckman viser til at begrepet finnes i svenske skrifter allerede på 1300-tallet, og da i forbindelse med lovttekster som kunne bøtelegge *brukeren* av

ordet om det skulle vise seg å være brukt og det var usant. Hvem som kunne regnes som hore, hvilte imidlertid på en annen vurdering idét horen var definert som en kvinne som hadde, eller ble ansett som å kunne ha, seksuelle forbindelser uten å være gift. Historikeren Erling Sandmo (1999) viser også i sin forskning fra æreskrenkelsessaker i Norge på 1600-tallet at ”hore” er et nøkkelord i mange av de sakene som dreier seg om seksualitet selv om begrepet ikke alltid er eksplisitt nevnt i tingbøkene. Sandmo viser også at begrepet ”hore” ble brukt som skjellsord både i forhold til utroskap, men også som uttrykk for antydninger om løgn og usannferdighet (Sandmo 1999:126).

Allerede på denne tiden utgjorde altså benevnelsen hore en av de mest effektfulle verbale krenkelser om målet var å såre en kvinne (Bäckman 2003:99, se også Svahn 1999). Det er interessant at også i dagens rettssaker (se kapittel 4) forsvarer de tiltalte jentene seg ofte med at offeret har brukt ordet hore om dem, og at dette er et usant rykte (se nedenfor).

I boken *Horan i bondesamhället* (1977) argumenterer den svenske etnologen Jonas Frykman for at horen også hadde funksjon som markør for kulturelle grenser som ikke måtte overskrides og for sosiale kategorier i samfunnet som måtte opprettholdes og respekteres. Frykman spør om horens funksjon mer var resultat av *sosial kontroll* enn seksuell kontroll. Frykman peker på at betegnelsen hore var et skjellsord som oftest ble brukt *om* kvinnen. Det var sjeldnere, og bare i visse situasjoner at ordet ble brukt *til* henne i en konkret situasjon, men det kunne skje hvis ”horen”, for eksempel den ugifte moren, opptrådte i feil sosial kontekst. Da trengte hun en påminnelse om sin rolle.⁹⁷ For å unngå å bli kalt hore, gjaldt det med andre ord å passe på hvor og hvordan man oppførte seg (Frykman 1977:170). Et slikt system av sanksjoner mot kvinnene forutsetter imidlertid en samfunnsordning med tydelig avgrensede roller, der det å bli definert som hore virkelig opplevdes som straff eller stigma og således ble tatt til følge. Den svenske språkforskeren Margareta Svahn (1999) påpeker at slike skjellsord konstrueres med utgangspunkt i kjønnsstereotyper samtidig som de bidrar til å opprettholde de samme forskjellene. Det å kalle noen en hore, vil i så fall fungere som et konkret pressmiddel for å få den aktuelle ”horen” til å oppføre seg annerledes, samt at det fungerer som en almen påminnelse om hvordan man burde oppføre seg.

---

⁹⁷ I diskusjoner med Bente Alver har jeg blitt gjort oppmerksom på at i protokollene fra hekseprosessene, er det en sammenkobling mellom hore og tyv; en uhederlig person som man ikke kunne stole på. Det er interessant at også nåtidens jenter snakker om hore på en måte som også inkluderer uærlighet og ikke bare seksualitet. Se også Sandmo 1999:123-127.

Med dette som utgangspunkt skal jeg i det følgende se om det å studere hore som nøkkelsymbol kan være et bidrag til å forstå konflikter og vold blant jentene, hva konfliktene dreier seg om, hvordan de legitimeres og hvorfor volden ofte skjer innenfor jentenes egne nettverk.

Når blir en jente hore? Seksualitetens grenser

Når jeg spør jentene om hva en hore er, så er det umiddelbare svaret utvetydig: Å være hore har med penger å gjøre. Horen er den prostituerte kvinnen, en kvinne som selger kroppen sin for penger. Slik viser jentene at de kjenner til den dominerende og den ”voksne” måten å definere ordet på. I følgende fortelling illustreres hvordan jentene selv tar i bruk hore-begrepet i denne betydningen og bruker det i en konflikt:

Da Emma gikk i 9. klasse, kom det en dag en jentegjeng på cirka 20 personer fra naboskolen opp til Emmas skole i storefri. De skulle ”ta” Emma fordi de hadde hørt at Emma hadde kalt en av dem for hore. Emma stilte seg helt uforstående til denne beskyldningen fra naboskolens jentegjeng, og sa at hun hadde aldri kalt noen av jentene hore. Emma sier at på denne tiden ordla hun seg gjerne slik at det kunne virke provoserende. Derfor svarte hun videre at: ”Hvis jeg hadde kalt deg hore, så hadde jeg vel i så fall gjort det fordi jeg visste at du tok penger for det. Men det vet jeg jo ikke om du gjør.” Emma omtaler jentene som ”kjerringer”. Plutselig kom politiet. Emma skjønner egentlig ikke hvorfor, for hun mener at de ikke slåss noe særlig, at de ”aldri kom så langt”. Det var rektor som hadde tilkalt politiet fordi de ikke greide å få jentene til å forlate skolegården. Emma synes fortsatt at hele saken er ”latterlig”, særlig det at politiet kom, samt at det ble skrevet om det i avisen (Emma og Lise, intervjunotat).

Fortellingen viser hvordan man kan bruke ordet hore til å skape en konflikt ut i fra tilsynelatende ingenting.⁹⁸ Poenget er at jentene vet at hvis man blir kalt hore, så må man uansett forsvare seg. Emma opptrådte slik sett strategisk da hun antydte at det godt kunne hende at jenta var hore, i betydningen prostituert. Innenfor jentenes forestillingsverden knytter da Emma visse kvaliteter til henne, hun antyder at det er godt mulig at jenta er ”hore”, men muligens uten det økonomiske aspektet. Men også dette sår hun tvil om. Under intervjuet forklarer Emma at hun på denne tiden bevisst ordla seg på måter som hun visste var egnet til å nøre opp under konflikt. I ordvalget ligger antydningen om at jenta ligger med mange, men

---

⁹⁸ Dette peker fram mot alternative forklaringer på hvorfor jentene bruker vold; er det utslag av kjedsomhet, jakten på spenning og at noe må *skje*?

det springende spørsmålet er om hun tar penger for det. Slik angriper hun det såre punktet for jentene siden horen forklares som et stigma rettet mot jenter. Som Ambjörnsson (2004) sier det, henter dette stigmaet sin kraft "(...) framför alt genom kopplingen till kvinnors sexualitet och sexuella tillgänglighet." (2004:188). Stigmaet må også knyttes til hensynet til jentas *rykte*, i betydningen anseelse. Det er viktig for jentene å ha et godt rykte med henhold til seksualitet.

I intervjuet med Siren og Anka, påpeker Anka at hun egentlig synes det er "ganske absurd" å bruke ordet hore fordi det innebærer at du tar penger for å ha sex. Det er det tross alt ikke mange jenter som gjør, sier hun. Hun trekker frem en annen betegnelse, "slire", som også betyr en jente som har sex med mange. Anka mener at denne betegnelsen er mer dekkende, men at det allikevel er noe med det ordet som gjør det mer brutalt, ekkelt og skittent. Anka sier at gutter ofte bruker dette ordet om jenter. Guttene får derimot "respekt" av å ligge med mange. Jentene er "underordnet, de er liksom undersåtter" sier Anka, og "slik er det bare". Unntaket er om man er i et fast forhold – da skal man være likestilt, understreker hun (Siren og Anka, intervjunotat). Seksualiteten er slik sett en arena der guttene kan øke sin anseelse mens jentenes anseelse synker om de viser seg seksuelt for aktive eller tilgjengelige.

At "slire" vurderes som det mest "ekle" av ordene, mener jeg må henge sammen med at det konnoteres med passivitet. "Sliren" har lavere subjektstatus idét hun kun framstilles som et passivt objekt for guttenes begjær. I en slik kontekst vil både horen, bitchen og kjerringene besitte tydeligere subjektposisjoner. Å være "kjerring" er ikke positivt, det er alltid motstanderne i en slåsskamp som betegnes som det, men de er handlende aktører. Å være "bitch" framstår også i denne konteksten som bedre enn å være hore. Bitchen er mer tvetydig fordi hun forbindes med handlekraft og en som tør stå for sine meninger, i sammenhenger som går ut over horens handlekraft, som kun handler om aktivitet på det seksuelle området. Et viktig aspekt her, er det ironiske tilsnitt som ordene *også* kan ha innenfor de unges nettverk, for eksempel at man kalle sin venninne "hore" for å være morsom og for å markere at man er venninner.⁹⁹ Tvetydigheten er uttrykk for en sosial kompetanse som viser til at man mestrer også det komplekse (se også Heggli 2002). Faren er imidlertid at tvetydigheten kan skape forvirring og tåkelegge kommunikasjon, og det blir mottakeren som i prinsippet blir den som er ansvarlig for hvordan ordene skal tolkes. Som sosiologen Ivar Frønes sier: "Tvetydighetens

---

⁹⁹ Ambjörnsson er også inne på hvordan jenter omdefinerer horebegrepet, og knytter an til Judith Butlers *Bodies that Matter* (1993) for å forstå jentene: Med Butler kan man beskrive jentenes "herming" eller "sitering" av horen som en dobbel bevegelse ("double movement") der de stigmatiserende betegnelsene både gjenskapes og testes, parodieres, utfordres og eventuelt gjøres svakere (Ambjörnsson 2004:213).

landskap er et sosialt og kulturelt risikolandskap” (2001:72). De unge jentenes hverdag er kompleks, situasjoner og kontekster endres, og kodene de bruker og som fungerte i går, kan være forandret i dag. Jentene jeg intervjuer, er for eksempel i en alder der vennskap og kjæresten er gjenstand for intense forhandlinger og analyser (Hey 1997). Dette gjør jentene ekstra sårbare, særlig fordi ordene virker og konsekvensene skapes innenfor jentenes egne tette vennskap og nettverk.

At jenter og gutter har ulike handlingsrom, blir tydelig også i dette materialet, og det virker ikke usannsynlig at jentene forsøker å oppføre seg på måter som gjør at de ikke får horestempelet på seg. Vi ser her at til og med Anka på mange måter passivt godtar ordningen med at jenter mister og gutter øker anseelse ved å ha mange sex-partnere. Når hun krever at et par i et fast kjæresteforhold skal være likestilte, forventer hun at likestillingen fungerer på isolerte arenaer. Det Anka og flere av informantene da mister øye for, er at horelogikken de selv tar del i, ikke kan ses som en isolert logikk på de unges arena. Den er del av de store strukturene som gjør at jenter og gutter ikke er likestilt verken på begjærsmarkedet eller på en privat arena.

Jentene setter altså umiddelbart likhetstegn mellom horen og prostitusjon, men når de skal fortelle om situasjoner der ordet brukes, beveger de seg fra den almenne oppfatning og over i en mer kompleks måte å forstå ordet på. Jentenes bruk av ordet må forstås med deres egen hverdag som referanseramme. De tilpasser det sine egne behov, interesser og vurderinger. Da blir det mulig å forstå hvorfor et ord som de umiddelbart assosierer med handlinger som de understreker at ingen av deres jevnaldrende begår (“det er absurd”), allikevel blir et relevant og virkningsfullt ord innenfor deres egne nettverk. Ordet får relevans som nøkkelsymbol. Derfor har det iboende et potensial for nye og videre betydninger, slik som Emmas fortelling peker fram mot. Som også Anka påpeker, er det tross alt ikke *prostituerte* jenter som tar betalt for sex det er snakk om jentene i mellom, men det vanligste ankepunktet mot en jente som kalles hore, er at hun er eller har vært sammen med for mange gutter. På de unges arena blir en jente hore om hun *ligger med ”halve byen”*. Å ligge med halve byen er de unges bilde på det å ha sex med flere uten dypere følelser. Derfor brukes også andre ord, som *”slire”* og *”tøs”*. Dette samsvarer med Bäckmans observasjon om at jenter som har hatt sex uten kjærlighet og som utviser dårlig seksuell selvbeherskelse, står i fare for å plasseres i kategorien hore. Frykten for å få hore-stempelet på seg er slik sett et vesentlig bidrag til å *regulere heteroseksualitet* og posisjonen som jente (se også Ambjörnsson 2004 og Bäckman

2003). Bäckman ser gjennom intervjuer med guttene i den videregående skolen at de mener at jentene selv er de mest aktive når det gjelder å ”snacka skit” om jenter som har vært sammen med mange gutter. På Bäckmans spørsmål om ikke guttene snakker om slike ting, bekrefter guttene at det gjør de. De snakker om slike jenter som ”lite äckliga” og som noen man helst unngår (Bäckman 2003:116). Noen av jentene sier også at de synes synd på jenter som er sammen med gutter ”under alltför oorganiserade former”. Jentene forsøkte å forstå og tilegne seg en empatisk måte å forholde seg til slike jenter på (Bäckman 2003:115). Den måten jentene, både i Bäckmans og mitt materiale, forholder seg til begrepet hore på, kan forstås med Hey, som hevder at:

(...) girls’ moral ordering works through their appropriation of sexist (racist, classist) discourse and *cannot be abstracted from it*. Indeed it is hard to see how girls’ moral order would be able to remain uncontaminated in view of the ways in which masculinity, school, parental, community and state policing of girls precisely constructs girls sexuality as its object. (Hey 1997:21 note 13)

På denne bakgrunnen forstår jeg at den empati som finnes blant jentene i Bäckmans materiale, ikke er eksisterende blant jentene jeg har intervjuet. Begge informantgruppene forholder seg til en dominerende diskurs om kjønn, men jentene i mitt materiale ønsker heller å fremstå som moralske voktere, ikke som forståelsesfulle. De betrakter andre jenter med det som mer gjennomgående er guttenes blick i forhold til seksualitet.

De som betyr ingenting – og alt: Gutter og kjærester

Horebegrepet aktualiseres også i det kompliserte forholdet mellom venninner, kjærester og eks-kjærester. Om det ligger en konkret *handling* forut for ryktespredningen, ser ut til å variere, men det er særlig en handling som nevnes som uakseptabel: Å *stjele kjærester*. Det å forsøke å sjekke opp en annen jentes kjæreste eller bli sammen med en venninnes eks-kjæreste, nevnes av mange som en handling som kan lede fram til at en jente stemples som ”hore”. Dette er temaer som går igjen i et konglomerat av situasjoner som beveger seg mellom utroskap, ”prøve seg på” andres kjærester eller det å bli sammen med en venninnes eks-kjæreste – særlig hvis det ikke går lang tid mellom brudd og innledning av forhold. I intervju med ”Elin” og ”Miriam” kommer vi inn på dette: ”Altså, vi slåss, vi slåss jo. Det går jo an å slå. Men man må ha en grunn til det, liksom.” sier Elin til meg når jeg spør henne om

hun kan forklare i hvilke situasjoner det kan oppstå slåssing eller vold. Elin forteller ved hjelp av et tenkt eksempel:

Elin: Altså, si, hvis bestevenninnen min Miriam da, det her er bare et *eksempel*.

Sidsel: Ja.

Elin: Jeg veit at jeg aldri kommer til å gjøre det, men altså, Miriam da. Hun vet at jeg har kjæreste. Og vet at vi elsker hverandre over alt på jord og er kjempeglad i hverandre og bla-bla-bla-bla.(...) Og Miriam da gjør alt, *alt*, absolutt alt for at han skal komme til henne.

Sidsel: Ja, for å kapre kjæresten din, rett og slett?

Elin: Ja. Og – *Åh, hold rundt meg, pus og, jeg vil gjerne ha deg og, mi-mi-mi*. [Tilgjort stemme, lager kysselyder].

Sidsel: Ja! [Vi ler litt]

Elin: Sånn som du gjør! Ja, men altså, jeg bryr meg ikke, for du er bestevenninna mi!

[spøkefullt til Miriam som sitter ved siden av i sofaen]

Sidsel: Ok, så du [henvendt til Miriam] kan gjøre det på tull?

Elin: Ja, for jeg veit at hun mener det ikke. Altså: jeg veit at hun mener det ikke på den måten.

Sidsel: Nei. Men *hvis* hun hadde gjort det på alvor da?

Elin: Ja. Altså, *da* hadde jeg *klinka til*.

(Elin bånd 1:side B, utskr. s. 19)

Elin's fortelling illustrerer noe av den skjørheten og den balanselinjen som jentenes vennskap hele tiden forholder seg til: Hun innleder med å si at hun *vet* at hun aldri ville kunne gjøre dette – hun kunne aldri slå sin bestevenninne, men samtidig avsluttes fortellingen med at hun nettopp ville *klinka til* om Miriam faktisk hadde tatt fra henne kjæresten. Til tross for at Elin forteller med humor, ironi og innlevelse, for eksempel når hun karikerer jenter som gjør alt for å få oppmerksomhet hos en gutt, så inneholder fortellingen et utvetydig budskap. Gjennom fortellingens avslutning formidler Elin meget klart til sin venninne - som sitter ved siden av henne og varmer seg under det samme teppet - at hun bør passe på hva hun både gjør og ikke gjør, sier og ikke sier til hennes kjæreste. Miriam kan være venn med, tulle og flørte med Elin's kjæreste, men aldri på en slik måte at hun vekker andre og farligere responser fra han, som at han kan *falle for* henne. En slik grense må være hårfin i en alder der nettopp kjærester, parforhold, seksualitet og attraktivitet står høyt på dagsorden samtidig som også vennineforholdene gjør det.

”Kjærester kommer og går, men venner består” sier Anka i intervjuet (Siren og Anka, intervjunotat). I kapittel 5 var jeg inne på at i jentenes fortellinger uttrykkes et ideal om at vennskap er viktigere enn kjærester. Kjærester er en løsere, mer ustabil og utrygg relasjon enn en venn. I den alderen de fleste av jentene er i, er heller ikke idealet om etablering i faste kjæresteforhold ennå målet. Samtidig er det nettopp guttene som ofte er kilde til konflikt og en ”triggering event”, slik det kommer til uttrykk i intervjuet med Elin og Miriam. Lise forteller også at hun har slått ned en jente som prøvde seg på kjæresten hennes. Lise mener at hvis en jente prøver seg på kjæresten din, er det legitimt å slå. Med andre ord var det denne jentas egen skyld at hun ble slått ned. Hun la opp til det selv. Fra utøverens perspektiv er da volden fortjent.

Den finske pedagogen Anu Tallavaara (2003) introduserer i sin studie av kjønnede maktrelasjoner og vold i skolen begrepet *heterovexism* (2003:33) for å karakterisere det å irritere eller mobbe andre med reelle eller fantaserte kjæresterrelasjoner. Tallavaara erfarer i feltarbeid blant skoleelever i 11-12-årsalderen at dette var et svært vanlig tema for konflikter. Dette sier en hel del om hvor viktig det anses at man er attraktiv på denne arenaen, samt at det peker mot at det er en norm om å ha et fast heteroseksuelt forhold. At dette oppleves viktig for de unge, må henge sammen med at også de offentlige billeddannelser kommuniserer slike budskap (Tallavaara 2003:32ff). Dette at særlig episoder der relasjoner til gutter og kjærester griper inn i og truer jentenes vennskap, tolket jeg i kapittel 6 som en konflikt mellom det som Ambjörnsson betegner *homososiale vennskap* og det *heteronormative begjærsmarked*. Ambjörnsson introduserer disse begrepene når hun argumenterer for at jenter skaper kjønn ved å presentere og prestere visse typer relasjoner:

Det handlar om hur man, för att bli begriplig och igenkännbar som tjei, måsta röra sig innom en heteronormativ ordning, där både homosocialitet – det vill säga vänskapliga relationer tjeier emellan – och heteroseksualitet framstår som centrala och avgöranda komponenter. Enligt detta synssätt måste både vänskapsband och sexuella begär förstås som sociala system av normer, värderingar, begränsningar och regleringar. Gemensamt utgör dessa vad jag vil kalla en *heteronormativ begjærsmarknad* innom vilken relationer organiseras och hierarkiseras och vars effekt blir skapandet av genusbestämda kroppar och identiteter. (Ambjörnsson 2004:106)

Det som er interessant i denne sammenheng, er hvordan jentene på mange måter fritar gutten (kjæresten eller eks-kjæresten) for ansvar. Det er særlig to bevegelser som er i fokus når

jentene resonnerer om kjæresten og vennskap – arenaen der de homososiale og heteroseksuelle båndene krysser og kommer i interessekonflikt: Den første kan være at en annen jente, som kan være alt fra en bekjent til (beste)venninnen, ”prøver seg på” kjæresten deres. Dette kan i verste fall føre til at kjæresten slår opp og blir sammen med denne jenta. Den andre er at en jente blir sammen med eks-kjæresten deres, og dess tidligere dette skjer etter bruddet, jo mer sårende er det. I begge tilfellene blir selvfølgelig situasjonen mest betent om det er en venninne som ”kaprer” eller ”tar over” gutten. Som vi så i eksemplet med Elin og Miriam, vil det være Miriam som blir svikeren om hun skulle ta Elins kjæreste fra henne. Det er et betimelig spørsmål om ikke også gutten har bidratt til å svikte sin eks-kjæreste, men i Elins fortelling er det tydelig at hun anser det som Miriams ansvar å oppføre seg slik at hun ikke krysser linjen fra å ha det gøy med til å flørte med Elins kjæreste. Fokuset er på jentenes rolle og ansvar. Jentene som stjeler kjæresten, bryter kanskje med forestillingen om en normativ femininitet idét det er guttene som fremstilles som passive, mens jentene blir pågående og aktive aktører på begjærsmarkedet. At jenter som inntar den erobrende posisjonen, framstilles som svikere, kan på den ene side tolkes som en regulering av jentenes adferd, men må også tolkes som et brudd på vennskapets normer. Jeg har vist at de unge har et sterkt ideal om at venner skal støtte hverandre uansett hva som skjer, og at vennskapet til syvende og sist er viktigere enn kjærestene. En venninne skal støtte sin venninne om det blir slutt med kjæresten – hun skal ikke bli sammen med han! I dette ligger i så fall et svik som vurderes som sterkere enn at gutten har gjort det slutt eller latt seg forføre av andre jenter.

Volden inntreffer når horen truer venninnenes anseelse

Når jenter bruker ”hore” som skjellsord mot andre jenter i åpne konflikter, fornemmer jeg at det ikke bare er snakk om å regulere og plassere seg trygt i det heteroseksuelle samspillet. Det faktum at volden ofte foregår innenfor rammene av jentenes egne vennskap og nettverk, har satt meg på sporet av at volden og konfliktene må forstås også i forhold til jentenes vennsksapsrelasjoner (kapittel 5). For å komme nærmere en forståelse av jenters vold, er det derfor viktig å nå en forståelse av hvordan jentene anvender horebegrepet for å regulere de *homososiale* fellesskapene. Jeg vil innlede resonnementet med et eksempel fra intervju:

I intervju med Grete forteller hun om en venninne av henne og hennes vennegjeng som i følge Grete hadde ”irritert dem en god stund”. En ting var at denne jenta baksnakket mye, men i tillegg hadde hun ligget med mange gutter. Grete og venninnene hadde sagt til henne at ”du

kan ikke oppføre deg på den måten”. For det første mente de det var dårlig gjort å sette ut rykter og å baksnakke folk, for det andre sa de i fra om at det ikke akkurat var så bra å ligge med ”alle” guttene. Men dette ville ikke venninnen ta til seg, og hun fortsatte som før. Da bestemte Grete og en av venninnene seg for at de skulle gi henne det Grete omtaler som en ”lærepenge”. De oppsøkte jenta og ”banket henne”. Når jeg spør hva de gjorde, hva det vil si at de *banket* henne, sier Grete at hun ikke husker hva de konkret gjorde. Hun var så sint at det ”svartnet” for henne. Når jeg spør om det å banke noen kan innebære at vedkommende faller, at hun ligger nede mens de fortsetter å slå, så bekrefter Grete at det er slik det er. Til tross for at hun ble banket opp, fortsatte allikevel jenta å oppføre seg som før. Grete beskriver henne som ”skikkelig dum”. Hun hadde oppført seg akkurat like ens på en fest de hadde vært på like etter der det var gutter med. Grete mener at denne jenta er både ”dum og frekk”, og hun konstaterer oppgitt at ”det hjelper liksom ikke” (Grete, intervjunotat).

Det interessante med denne fortellingen er at den ble fortalt da Grete og jeg diskuterte vennskap og hvordan en god venn skal være. Grete begynte å fortelle om dette for å illustrere hvordan en venninne og en jente generelt *ikke* skal oppføre seg. Fortellingen har to nivå i seg som kan knyttes til kjønn og vennskap. Det første nivået i fortellingen handler om venninnen som har oppført seg ”promiskuøst” og at hun ikke utviser selvbeherskelse (Bäckman 2003). Grete legger vekt på at denne jenta er ”dum” og ”frekk”, noe som kan tolkes som Gretes forklaring på hvorfor jenta oppfører seg som hun gjør: Hun vet ikke bedre, hun har for liten forstand til å beherske seg og til å forstå hva slags omdømme hun vil få ved å ”ligge med alle gutta”. Ved å handle som de gjør, utviser Grete og hennes venninner et sterkt behov for å tydeliggjøre slike konsekvenser for sin venninne. De viser at de ikke aksepterer hennes oppførsel. Men fortellingen kan også forstås på et annet nivå, et nivå som blir tydeligere for meg når jeg spør meg: Hvorfor denne ”omsorgen” for sin venninne? I forrige kapittel viste jeg at Thea forsto sin vold mot broren som del av å vise omsorg for han. Når volden skjer innad i jentegruppa, er ”omsorgen” knyttet til hensynet til andre relasjoner idét den har som funksjon å ivareta jentenes rykte med tanke på egen seksualitet. Jentenes vold, forstått som relasjonell og horisontal, må knyttes sammen med fokuset på vennskapet. Da dreier det seg ikke lenger bare om at Grete og gjengen banker for å redde jentas eget rykte, det handler også om dem selv – de som er, og av andre *blir sett* som, ”horejentas” venninner. De banket henne kanskje for ikke å bli assosiert med horens selv, for horestempelet er noe som smitter over på venninnene. I studien *Losing Out. Sexuality and adolescent girls* (1986) viser den britiske sosiologen Sue Lees at om man omgås en jente som kalles hore, så blir man selv en hore i de

unge jentenes forestillingsverden (Lees 1986:49). I de foregående eksemplene så vi hvordan hore-begrepet brukes for å regulere og disiplinere jenters (hetero)seksualitet og deres praktisering av sin seksualitet. Men når det gjelder jenters vold, ser det ut til at hore-begrepet brukes på ytterligere en måte: Det brukes for å regulere og disiplinere jentenes egne (homososiale) relasjoner. Jeg tolker Gretes fortelling slik. Hvis de andre jentene visste at denne jenta var i ferd med å pådra seg et ”dårlig rykte”, var sannsynligheten stor for at de selv som venninner kunne bli assosiert med den samme oppførselen. Grete ønsker ikke å være venninne med en jente som står i fare for å pådra seg en lav heteroseksuell status (hore) fordi dette kan gjøre noe med hennes og de andre jentenes posisjon. Slik Grete ser det, hadde jenta fått flere sjanser til å forbedre seg. Ved å til slutt ty til vold, fikk de vist både jenta selv – men også omverdenen – at de selv ikke oppfører seg som eller vil assosieres med denne jenta.

Dermed er volden ikke bare uttrykk for at de ikke aksepterer jentas oppførsel, men den er også et signal til omverdenen at de distanserer seg fra henne. Eksemplet i forrige kapittel der Thea deltok i å klippe av håret på sin venninne, kan også forstås i denne tolkningsrammen, på samme måte som når Elin sier at hun ville ha banket venninnen Miriam om hun hadde oppført seg ”som en hore”. I et videre perspektiv kan man hevde at disiplineringen gjøres innenfor et tydelig heteronormativt rammeverk (Ambjörnsson 2004:195). Dette punktet mener jeg er avgjørende for å forstå noen av de mekanismer som fører til volden blant jentene. Moores (1994) hevder også at vold oppstår når man står i fare for å miste goder, og at man kan gjenvinne kontroll og anseelse ved bruk av vold. Ved å banke venninnen gjenvinnes kontroll, ikke bare over hennes seksualitet, men kanskje aller mest utøvernes *egen posisjon* innenfor både det homososiale og det heteroseksuelle nettverket. Volden både overskrider grenser i tillegg til at den voldsutøvende jenta henter seg inn i forhold til normer (”slik er jeg, slik skal jenter være”).

Et annet eksempel som jeg tolker som en disiplinering av både den heteroseksuelle og den homososiale relasjonen, kommer fram under intervjuet med Pia når hun forteller om en episode der hun var vitne til at en perifer venninne av henne ble offer for vold. Pia forteller om en venn av henne (en mann) som ”banket dritten ut av en jente”. Dette var ikke første gang Pia var vitne til vold, men denne episoden beskriver hun som ”litt ille”:

Pia: Det har jo vært flere saker liksom, men da har det liksom, ikke sant, okei, alle er jo viktige sånn sett, du (...) kommer jo aldri til å glemme det. Når du ser noen bli slått, så, helseløs

liksom. Men akkurat den episoden der, hvor det skjedde med hun jenta, det syns jeg var litt ille. Det var ille å se på. Jeg turte ikke å se på en gang, jeg.

Sidsel: Nei.

Pia: Jeg bare ”å herregud, gi deg” og sånn. Så det var liksom sånn...(...)

Sidsel: Og det var altså en gutt som banket ei jente?

Pia: Ja, det var en kamerat av meg.

Sidsel: Hva var det hun jenta hadde gjort da?

(Pia bånd 1: side A, utskr. s. 11)

Episoden Pia forteller om, er kompleks, men den handler om at en bifil jente har ”prøvd seg” på en av Pias venninner, og hun hadde blant annet kledd seg naken. Da de fikk høre bruddstykker av hendelsen, trodde både Pia selv og hennes mannlige venn umiddelbart at det var snakk om en gutt. Pia sier at vennen hennes er en person som er stor og fysisk sterk, han kan være ”frekk” og kan ”gjøre ditt og datt”. Men først og fremst er han glad i vennene sine og vil gjøre alt for dem, og dette vil han vise. Pias venn ble derfor svært provosert på Pias venninnes vegne, for han tolererer ikke at noen ydmyker eller kommer med uønskede tilnærmelser til hans venner og venninner. Han ønsket å møte denne personen for å fortelle hva han syntes om slik oppførsel. Pia selv trodde også det var snakk om en gutt, men da hun så hvem som kom, ble hun overrasket. Det er en perifer venninne av henne som er bifil. Hun har med seg en venn. Pia sier til kameraten sin at nå har han ”driti seg ut”. Det kan bli en litt pinlig situasjon – Pias kamerat er forberedt på å banke en gutt. Han har til og med med seg en ”back up-gjeng”. Pia prøver å roe han siden det tross alt er en jente, men kameraten vil ikke tape ansikt og sier at ”det er ikke sånn du gjør, du viser ikke sånn til fremmede jenter”, og i hvert fall ikke til *hans* venner:

Pia: (...) så da liksom, han tok jo æren av å slå, gud vet hva, alt det der pisset først og banket dritten ut av [offeret] og han kameraten av [offeret]. Og så (...), når han sier han er ferdig, ”nå glemmer vi det”, så gikk han, og så kom liksom alle kameratene, *da* kan de andre liksom jumpe på dem for å fortsette (...), og det var det som skjedde, liksom, og jeg syns det var bare litt grusomt å se på. (...) Han liker ikke at noen plager vennene sine. Det er litt konge.

Egentlig. Selv om det er trist også, for de som...

(Pia bånd 1: side B, utskr. s. 12-13)

Til tross for at Pia syns det som skjedde var ille, viser hun tydelig at hun er glad for å være i kameratens ”varetekt”. Hun synes det er ”kult”; han er stor, sterk og nyter ”respekt”. Pia sier

at det er ”litt konge” at han er hennes venn. Pia trekker ved to anledninger fram denne episoden. Til tross for mange opplevelser av vold, er saken med den bifile jenta spesiell. Hvorfor var det så viktig å ta akkurat henne? Butlers heteroseksuelle matrise (Butler 1999) peker på at den sosiale konstruksjonen av kjønn er knyttet til begjær. En jente hvis begjær går i retning av begge kjønn, vil være et uromoment som det knytter seg både uvisshet og ambivalens til. Connells begrep om et maskuline hegemonier kan bidra til en tolkning av hvorfor volden er spesielt rettet seg mot en bifil. I Connells hierarki over maskuliniteter og med tanke på legning, vil en homofil rangere lavere enn en heterofil mann. Jeg mener at med Connells modell vil en bifil person være det absolutte grensetilfelle. I Pias fortelling kompliseres bildet ytterligere ved at det er en bifil *jente* som dukker opp på det avtalte treffstedet. Jeg ser videre av Pias fortelling at hun appellerer til forestillingen om at det ikke anses som særlig ærefullt for en mann å slå en jente. Ikke desto mindre ser det ut som dette oppveies av at jenta tross alt har blottet seg og prøvd seg på en venninne. Den bifile jenta befinner seg i et grenseland for kjønn og seksualitet som legitimerer bruk av vold. Pias relasjon til voldsutøveren er også viktig her. Pia vil være en del av hans vennekrets, hun opplever det som en anerkjennelse at han vil være venn med henne. Pia slutter seg dermed til det som skjer. Hun gjør ingenting for at volden skal opphøre selv om hun vurderer episoden som spesielt ille. Kanskje vil det kunne sette henne selv i en farlig situasjon – kan hun selv bli et grensetilfelle om hun forsvarer en bifil jente overfor sin slåsskjempe av en kamerat? Det ligger et maktforhold til grunn mellom de to vennene der Pia ser ut til å være under kameratens beskyttende vinger bare om hun gjør som han, er enig med han og støtter han.

I denne episoden demonstreres et strengt heteronormativt rammeverk, særlig av kameraten som utøver vold, men også av vitnene som lar det skje. Her kan det trekkes en parallell til eksemplet foran der Grete banket venninnen. Den som er hore, er også et *annenrangs menneske*. Connell (1995) mener at en viktig grunn til at vold legitimeres, nettopp er at visse mennesker vurderes som annenrangs. Eksemplene viser at det finnes grenser for seksualitet både med henhold til praksis og legning. Både horen og den bifile jenta utfordrer disse grensene – grensene som tydeliggjøres når volden disiplinerer. Ved å bruke vold, signaliserer utøverne for omverdenen hva de tolererer og hvordan de ønsker å anses. Ved å ikke handle, står de i fare for at andre indirekte identifiserer også dem med ”horen”, noe som betyr tap av anseelse.

Å fortelle seg til vold. Rykter og horen som talehandling

At fortelling bidrar til å skape handling, er ikke nytt tankegods. I folkloristikken har den ungarsk-amerikanske folkloristen Linda Degh (1995:236ff) diskutert forholdet mellom fiksjon og fakta som aspekt ved det narrative, og hun viser at det ikke bare er fakta (Handlinger) som blir til fortellinger, men at man også kan observere det motsatte forhold. Fiksjon (her: fortellingen, ryktet, fantasier om vold) kan bli til fakta (her: en voldelig handling). I rettssalen ser det også ut til at det i straffeutmålinger og vitneførsel tas høyde for at fortelling kan omsettes til handling. I den nevnte Rognan-saken (kapittel 4) viste jeg at et sentralt bevis når det gjaldt jentenes adferd, var en skoledagbok der den ene jenta hadde skrevet om sine fantasier om vold og hevn. Psykiatrisk sakkyndige i saken uttalte også i avisene at man i gjengmiljøer kan hisse opp hverandre gjennom å snakke om det man fantaserer om å gjøre, og at det hele eskalerer til handling. Degh (1995) bruker begrepet *ostension*, en term hentet fra semiotikken, for å belyse det fenomen at fiksjon kan bli til fakta. ”Ostension” dreier seg om hendelser i våre sosiale liv som ledsages av pre-eksisterende fortellinger. Det dreier seg altså verken om fortellingen som sådan eller handlingen som sådan, men den mer eller mindre bevisste reproduksjon av scenarier vi har hørt om eller fortalt om.

I et narrativt perspektiv kan derfor ryktet forstås som en funksjon for å fortelle fram volden på. Det å sette ut rykter; slenge dritt og sladre, knyttes for det første til kjønn – det er ”typisk jenter”, sier informantene:

Elin: (...) jeg hater rykter! (...)

Sidsel: Ja. Men er det typisk sånn jenteting å sette ut rykter?

Elin: Åh, jaaaahh [med oppgitt stemme og ansiktsuttrykk]

Sidsel: Ja?

Elin: *Veldig* jentete.

(Elin bånd 2: side B, utskr. s. 37)

Videre snakker jentene om at hvis man oppfører seg som en hore, så risikerer man å få et dårlig *rykte* på seg. De snakker da om rykte i betydningen omdømme og anseelse; hva slags sosial status de tilskrives, særlig med tanke på seksualitet. Når jentene forteller om hva som bidro til at de kom i en situasjon der de utøvde vold mot en annen jente, forklarer de ofte at denne jenta hadde satt ut rykter, eller, for å bruke deres egne ord: ”sladret”, ”vært frekk” og ”snakket dritt”. Det har foregått en ryktespredning forut for konfrontasjonen. Jeg har vist at

særlig ett gjennomgående tema for slike rykter, er at en jente er ”hore”. Men ryktene kan også handle om andre forhold som er egnet til å såre og ”trigge”. Thea nevner for eksempel at jentens kjennskap til problemer hjemme, som vanskelige familieforhold, kan brukes mot dem. Jeg vil her konsentrere meg om horeryktene siden de er de mest påfallende, og det som jentene setter mest ord på:

Thea: Jeg banket en venninne av meg, eller, jeg banket henne ikke, jeg slo til henne. Flere ganger.

Sidsel: Hva var det som hadde skjedd da?

Thea: Hun hadde, sånn som jeg sa til henne [med ”overbevisende” stemme]: *Jeg er en rettferdig person. Jeg er ikke så vanskelig å omgås med, jeg er ikke så vanskelig å holde på matta, liksom, jeg blir ikke så fort sint.* Det skal mye til. Men når hun har gått og kalt meg hore og slengt ut masse rykter om meg, dette har hun gjort kanskje hundre-og-søtti ganger, (...) og det er ikke tull en gang! (...) Hun slengte, slang ut et nytt uttrykk hver eneste dag, i over ett år.

Sidsel: Ja. Var dette på ungdomsskolen eller, er det, nå?

Thea: Ja, ungdomsskolen og videregående. (...) Da gikk hun rundt og satte ut rykter og sånn, hele tiden, alle de hun ble kjent med, spurte hun om kunne banke meg. Og dette var gutter.

Sidsel: Altså, hun ville at de skulle ta deg?

Thea: Ja. Og jenter da. (...) Prøvde med alle, liksom. Så fant jeg ut dette, hver gang jeg fant ut det, så ringte hun, og jeg sa ’Når du ringer igjen nå, nå begynner jeg å bli irritert, nå begynner jeg å bli veldig lei av deg’. Hun sluttet ikke, det ble bare verre og verre og verre. Sånn holdt hun på i tre år.

Sidsel: I tre år?

Thea: Ja, i tre år holdt hun på sånn der. Ja, så sa jeg, ’Nå er det nok, nå får du juling snart’. (...) *Nå fortjener du faktisk juling*, i mine øyne. Nå, jeg mener ikke at noen fortjener vold, eller noen ting, men ’nå er jeg drittlei deg’, ’du prøver å få satt meg opp i så mye skumle situasjoner’.

Sidsel: mm

Thea: Og jeg måtte snakke med alle disse gutta og jeg har måttet snakke med venner som hun har, bremsset dem og, for jeg fikk jo beskjed om at hvis jeg kom på [senteret] så skulle de knekke knærne mine og begrave meg levende og det ene med det andre. Hun ordnet det skikkelig til for meg og, da. (...) Og så har jeg ikke gjort henne noe annet enn at hun har fått husvære av meg og lånt henne mat og penger og alt det der, for hun til tider, så kunne hun ikke bo hjemme. Og så begynte hun å stjele hos meg, og da ble jeg irritert, for hun har stjålet hjemme hos meg og gjort mye rart. Og da fikk jeg tak i henne her, og så gikk jeg helt bananas. Jeg bare holdt henne fast i håret og slo til henne, da; ’Nå skjerper du deg, neste gang så går du

ikke på de to beina dine’, sa jeg bare. Jeg gikk ikke *helt* av skaftet. Og siden så har hun gjemt seg.

(Thea bånd 1:side B, utskr. s 20)

Elin forteller også hva som skjedde med en jente som hadde satt ut rykter om at Elin var utro mot kjæresten sin:

Elin: [Jeg slo] jo kjeven til [en jente] ut av ledd. Det er virkelig dumt, å slå med veldig masse ringer på hånda.(...) [H]un hadde gått rundt til alle og sagt at jeg var utro mot kjæresten min og bla-bla-bla. (...) hun sa det til hele skolen og, sa det spesielt til kjæresten min og (...) og så slang hun bare masse dritt om ting, og da ble jeg litt sinna, så da [lattermild] bare klinka jeg til henne.

Sidsel: Du måtte slå ganske hardt da?

Elin: Ja. Jeg var veldig sinna.

(Elin bånd 2:side A, utskr. s. 20)

Begrepet hore må derfor forstås som mer enn at det har som funksjon å markere grenser og normer for kjønn og seksualitet. Som nevnt, utløses den fysiske volden ofte i det øyeblikket ordet hore når den det spres rykter om i en direkte konfrontasjon. Jentene forteller at de lenge kan ha visst om at det er en jente som ”slenger dritt”, men at det er i en direkte konfrontasjon med vedkommende og når ordet ”hore” faller, at volden skjer. Jeg viste i eksempelet med Emma at hun ble oppsøkt av en jentegjeng som mente at hun hadde spredt rykter om at en av deres jenter var hore, og hvordan Emma opponerte og provoserte ved at hun gikk inn i en forhandling om ordets betydninger. Ofte ser det altså ut til at utviklingen fram mot en voldsepisode går fra rykter der det fortelles *om* jenta til hun direkte eller via sine venninner *konfronteres med* ryktet. Jentene beskriver selv dette som at det kan pågå i lang tid, og flere av jentene sier at det ofte er de selv som til slutt oppsøker ryktemakerne for å få en slutt på det. Det kan også være situasjoner der ordet brukes tilsynelatende uten at det har vært en ryktespredning forut. Begrepet hore har altså en slags ”trigger-funksjon”.

Emma forteller om en episode der *rykter* om henne, førte til handling: På en fest kom en jente bort til Emma og var sint på henne. Hun beskyldte Emma for å ha rotet med kjæresten hennes. Emma forteller at dette ikke stemte i det hele tatt, så hun hadde bare reagert med et uforstående ”Hæ?”. Denne jenta hadde da slått til Emma, med det resultat at Emma tok igjen og slo henne ned (Emma og Lise, intervjunotat). Her ble ikke begrepet hore artikulert, men

innenfor jentenes moralkodeks var det innforstått for begge parter at Emma i dette tilfellet ble ansett som en hore. At begrepet hore eller antydninger som tolkes i den retning, er det som utløser volden, virker som en ”uskreven regel” jentene forholder seg til. Det er legitimt å starte en slåsskamp om noen kaller deg hore. Dette er både utøver og offer innforstått med. Dette peker også fram mot at ordet hore også må forstås som en slags talehandling – språket må ses som et middel til handling.

Den britiske filosofen John L. Austin (1997) er opptatt av språkets praktiske anvendelse slik det utspiller seg i dagligspråket. Med språket sier vi noe, men vi gjør også noe. Å ytre noe, er en handling. Gjennom en ytring endrer vi noe i verden, og dette er for Austin språkets handlingsaspekt, som han kaller *talehandlinger*. Austin skiller mellom tre typer talehandlinger; ytringshandlingen, den ytringsformidlede handling og den ytringsibende handling. Det er den ytringsformidlede talehandlingen som er interessant her. Den består i at man vil oppnå en bestemt virkning gjennom sin ytring. Det kan være å overtale, oppmuntre, narre.¹⁰⁰ Å kalle noen en hore kan forstås som en ytringsformidlet talehandling idét målet er å skade en jentes omdømme. Språket er komplekst og betydningen et utsagn tillegges, må forstås som kulturelt og historisk betinget. For skjellsord knyttet til kjønn ser vi at horen er et nøkkelsymbol der visse betydninger ligger fast (horen = den prostituerte), samtidig som dets betydninger knyttes til nye og andre kontekster. For jentene er horen som talehandling knyttet til en situasjon der partene er innforstått med at den verbale ydmykelsen nå (ofte) går over til fysisk vold. Men når det ender med vold, kan det se ut som at noe av legitimeringen av volden, knyttes til at du må forstå at det blir ”bråk” når du kaller noen hore. På en måte konstrueres det en årsakssammenheng mellom det å kalle noen hore og volden; mellom fortellingen og handlingen. Det blir som en slags konstitutiv regel i jentenes innforståtte samspill.

Ryktenes sannhet og ryktenes funksjon

Videre må jentenes bruk av hore forstås i sammenheng med hva slags type fortelling talehandlingen skjer innenfor – nemlig *ryktet*. Ryktet er en risikosport innenfor de unge jentenes omstridte og skjøre vennsforhold. Horen som talehandling kan være en slags verbal vold, som kan initiere fysisk vold. Men det som har foregått forut for volden, har også store konsekvenser for jentene. Sladder og rykter er en ganske vanlig talehandling. Den som

---

¹⁰⁰ Jamfør det nevnte begrepet til Tallevaara om ”heterovexism” .

setter ut ryktet, dømmer en jente ut i fra forhold som det kan råde usikkerhet omkring sannhetsverdien av: ”Hun prøver seg på alle guttene”, ”Hun har ligget med hele byen”, ”Hun er hore” og lignende. Det er da foretatt en talehandling mot jenta som får konsekvenser for hennes sosiale status. Ambjörnsson peker på hvordan slike rykter kan medføre at en jente står i fare for å falle i hierarkiet, både i forhold til guttenes og venninnenenes blikk (se ovenfor). Flere relasjoner står på spill. Her er det er verdt å igjen understreke at ”horelogikken” altså ikke er spesiell for jentene i mitt materiale. Det som særtegnert mitt materiale, er at situasjonene oftere ender med vold. I de tilfeller det ikke ender med vold, både i mitt materiale og generelt, er det allikevel ingen tvil om at rykter og sladder må ses som en handling foretatt mot et ”offer”, og som kan ha vel så store konsekvenser som en slåsskamp. Utfrysningsteknikker og utestenging er for eksempel velkjente fenomen når det gjelder jenters måte å uttrykke aggresjon på (se for eksempel Simmons 2002). I spørrelistematerialet og intervjuene definerer oftest informantene mobbing som ”noe psykisk”. Enkelte mener også at dette kan være verre enn vold fordi de erfarer at mobbingen foregår over lengre tid, mens en slåsskamp blir man ferdig med.

Folkloristisk forskning har bidratt med kunnskap til å forstå hvordan og hvorfor rykter inngår i meningsskapende prosesser. Rykter kan være korte fortellinger, og det kan være så kort at det ikke inneholder noen narrative strukturer i det hele tatt, for eksempel et rykte om at ”Kari er hore”. Som Patrick Mullen (1972) peker på, skjer det noe som skaper en atmosfære der ryktene utløses, det man innen rykteforskningen betegner som ”triggering events”.

Ryktefortellinger er gode indikatorer på hvordan folk selv definerer situasjonen og deretter forklarer den via fortellingen. I en slik kontekst kan ryktefortellingen appellere mer til folk enn den reelle forklaringen; ryktet oppleves mer troverdig. Troverdigheten avhenger også av hven som forteller ryktet og dennes status i miljøet. Det kan også være slik at ryktet ikke er usant, men den som det blir satt ut rykter om, vil som regel verge seg mot dem ved å hevde at de er usanne (Sandmo 1999:145). Jentene jeg har intervjuet, forholder seg til at rykter er noe usant. I forrige kapittel viste jeg til Theas fortelling om at det gikk rykter om at hun var blitt voldtatt, og hvordan det var viktig for Thea å poengtere at dette var et *usant* rykte, for voldtekten hadde faktisk skjedd. I Theas fortelling ble det alvorlige overgrepet mot henne på mange måter underkommunisert og underordnet i forhold til viktigheten av å verge seg mot konsekvensene av det usanne ryktet. Dette forteller en del om at forholdet mellom rykter, sannhet og ære, er aktuelt også i vår tid.

Applisert på jentene i mitt materiale, så er det dette som oppleves som det farlige ved ryktet. Det er uklart for andre å vite hva som egentlig har skjedd, og ryktet tilfredsstillende en alternativ måte å oppleve sannhet og virkelighet på. Et annet moment er at det trenger ikke nødvendigvis å ha blitt fortalt elaborerte ryktefortellinger i forkant: Også når begrepet spontant brukes i en konflikt, knyttes det til begrepet rykter. Både usanne rykter og horestempelet ”virker sammen” og er noe en jente må verge seg mot. Noe annet som også kan knyttes opp til den atmosfære som bygger opp mot en utløsende handling, er den intense opptattheten jentene er av om noen ser stygt på dem, sender stygge blikk, ”setter øynene i deg” og lignende. Denne årvåkenheten i forhold til andre jenters signaler er talende for de prosesser som leder opp i mot åpen konflikt.

Innenfor jentenes nettverk har ryktet særlig to funksjoner: Det virker *normgivende* idét ryktet kan forstås som mål på anseelse, og det virker *konsoliderende* fordi rykter og sladder skaper gruppeidentitet. Hvem er ”med” og hvem er ”mot” horen? Dette perspektivet bidrar til en forståelse av hvorfor ryktene om å være hore, får en triggende effekt. Dette illustreres ikke minst av at både Kari, Emma og Lise forteller at det var om å gjøre å finne noen som hadde kalt deg hore, det var nærmest en unnskyldning for slåsskamp. Det er altså ting man kan si og gjøre som medvirker til at man posisjonerer seg farlig som potensielt offer for vold. Slik sett må horen her forstås som en *abstraksjon* av ulike normer for å være jenter. Ordene og handlingene som jentene vektlegger som ”døråpner” til konflikt, innbefatter det som oppleves som en type krenkelse av nære relasjoner, eget selvbilde og omdømme. Dette er konflikter som oppleves som relevante og legitime av jentene selv.

Ryktefortellingene sier altså noe om normene innad hos jentene, men de kan også tolkes som et script – at jentene forteller seg inn i kulturelle og sosiale forventninger. I sin avhandling om kvinner som anmeldte voldtekt i Stockholm på 1940- og -50-tallet, viser Ekström (2002) at det er en diskrepans i fortellingene. Fortellingen de voldtatte kvinnene ville gi, var ikke alltid den politiet ville ha. Etterforskernes ambisjon var å få dekket inn områder som på forhånd var definert som viktige å få innsikt i. I følge Ekströms lesning av politisakene, fantes det en på forhånd definert, dog uformulert, forventning av hva slags sammenhenger voldtekter skjedde i. Denne forventningen samsvarer ikke alltid med den informasjon kvinnene ønsket å komme med, men for å bli *anerkjent* som offer, er det tydelig at de måtte passe inn i den fortellingen som *konstituerte* dem som offer (Ekström 2002:55-96). I mitt materiale er fortellingene mer sammenfallende. Når jentene forteller at volden skjedde fordi offeret hadde ”prata skit”

(jamfør Rognansaken, kapittel 4) og fordi de krangler om kjæresten og om å ha blitt kalt hore, forteller de seg samtidig inn i volden på måter som tilsvarer den forventning offentligheten har om de voldelige jentenes konfliktmønstre. Spørsmålet er om de derigjennom konstituerer seg som subjekter, som utøvere av vold eller objekter, ofre for sin alder og kjønn. Denne tendensen til konvergens i fortellingene er grunnen til at jeg spør om dette er den eneste fortelling om jentenes voldsprosjekt som er mulig innenfor dagens diskurs?

Poenget med Linda Deghs introduksjon av ostension-begrepet er å forsøke å fange opp posisjonene mellom handling og fortelling. Det er et betimelig spørsmål om jeg, ved å innlemme dette begrepet, kan forsøke meg med påstanden om at jentene i sine fortellinger om vold lever opp til dagens etablerte fortelling om ”jentevold”. Begrepet ”ostension” åpner opp for muligheten til å stille spørsmål om aktøren lever ut eksisterende fortellinger. Jeg mener dette er et relevant spørsmål til mitt materiale fordi jeg fornemmer at jentenes fortellinger om horer og rykter som forklaring på deres voldsprosjekt, ikke alltid er ”hele svaret” og det som forklarer hvorfor volden måtte skje. Jentenes vold handler om problemer som går dypere enn dette, men konfliktområdene horer og rykter er etablert som det voldspråk alle forstår. Det har blitt et ”godtatt” konfliktmønster for unge jenters vold også fra de voksnes side.

Horen som grensevakt: Normer og disiplinering i jentekulturen

Jeg har nå diskutert ordet hore, både i forhold til tradisjonelle teorier om ordet og de unge jentenes nåtidige bruk av det. Det blir tydelig at ut i fra de unges bruk av ordet, må det meisles fram en annen måte å forstå det på. Det kan virke som ordet rommer ”alt mulig”, men de unge jentenes horebegrep må forstås slik at det ikke lenger bare dreier seg om jenters seksualitet, men som en mer generell markør for grensene for hvordan jenter bør oppføre seg. Horen både bekrefter og overskrider grenser. Innbakt i horebegrepet ligger forestillinger om kjønn og seksualitet, men også et konglomerat av sladder, rykter og ”drittslenging”. Det er mange ord som ”virker sammen”.

Horebegrepet som *nøkkelsymbol* rommer mer enn seksuell adferd, det rommer også jentene selv; hvordan de er, hvordan de burde være. Ambjörnsson sier også at dette er et punkt der de unges bruk av horebegrepet må nyanseres og utvides. Det handler ikke kun om koblingen til seksualitet og tilgjengelighet, men horestempelet fungerer videre som en mulighet til å stigmatisere alle typer adferd som på en eller annen måte tangerer grensen for hvordan en

jente bør oppføre seg (Ambjörnsson 2004:190). Hvis hore er en som er ”for mye kvinne”, er også en som setter ut rykter, ”for mye jente”. I følge de voldelige jentene, er det nettopp et kjennetegn for ”jente-jenter” at de setter ut rykter.

I min diskusjon av de voldelige jentenes syn på ”jente-jentene”, har jeg argumentert for at de forsøker å konstruere et alternativt feminint hegemoni der ”jente-jentenes” kvaliteter vurderes lavere enn dem selv. De vurderer seg selv som mer ærlige og redelige, slik de opplever at gutter er. I Ambjörnssons avhandling, som jeg nevnte innledningsvis i dette kapitlet, ser jeg derimot at S-jentene kaller BF-jentene for ”horer” fordi de mener at disse jentene utfordrer en normativ femininitet med sin stil, framferd og væremåte. På samme måte som horen, mener de da at BF-jentene ”for mye jenter”, de er for pågående og seksuelt aktive. Om jeg appliserer mine informanters holdninger på Ambjörnssons analyse, mener jeg at ”mine” jenter nok ville omtalt S-jentene for ”jente-jenter”. S-jentene ville nok på sin side assosiert jentene i mitt materiale med BF-jentene! Denne sammenligningen er interessant fordi i mitt materiale finner jeg at det er de voldelige jentene som assosierer ”jente-jentene” med ulike typer horelogikker. De voldelige jentene mener at det er jente-jentene som er ”for mye jenter” med sin smisking og sladring. Dette gjør deg til hore i de voldelige jentenes forestillingsverden. Derfor slår den horelogikken som S-jentene eller jente-jentene bygger sin virkelighetsforståelse på, tilbake på dem selv. Der de opplever en normativ femininitet som riktig, opplever de voldelige jentene at denne posisjonen åpner opp for å være både uredelig og svikefull, men at det fordekkes av forestillinger om jenters gode vennskap.

Ulike jenteposisjoner abstraherer på denne måten visse typer adferd til en nedvurdert måte å være jente på. Jentene tillegger et velkjent ord nytt innhold. Det er antagelig de færreste av jentene som virkelig har ”ligget med halve byen”, men en tradisjonell grensemarkør fungerer på grunn av delvis nye betydningsmønstre. Ikke desto mindre så vi at jenta som Grete var med på å banke, ble banket nettopp fordi hun hadde ligget med mange gutter. Men som vi har sett, kan også volden forstås som at jentene slår for å regulere sine vennsksrelasjoner – stadig innenfor et heteronormativt rammeverk.

Spørsmålet om skyld og skam

De voldelige jentene regner volden som fortjent i den forstand at offeret må forstå at hun selv har provosert den fram. Det er få av jentene som viser tegn til anger eller empati med sine

ofre. De bryr seg ikke alltid – ofte kan det se ut som de mener at det tvert i mot er offeret som bør ”skamme seg”. Som hore er hun et annenrangs menneske som bærer skam og skyld.

Det er et ganske vanlig perspektiv å tolke voldsbruk som uttrykk for sentrale moralske spørsmål som ære og respekt. Særlig innenfor studier av voldelige ungdomsmiljø ser vi at volden tolkes som en måte å gjenopprette ære på, for enkeltindividet eller for gruppen Jentene jeg har intervjuet, går ikke i særlig grad inn på begrepet ære, de snakker heller om respekt. Lien (2002) mener at respekt er en mer erfaringsnær måte å snakke om ære på. Flere av jentene resonnerer imidlertid omkring det å sette seg i respekt, og blant andre Siren og Thea sier at det er egentlig ikke respekt, men *frykt* de har oppnådd ved å være i en gjeng og å utøve vold. I dette avsnittet vil jeg derfor heller studere jentenes oppfatninger av volden og voldens offer med det andre begrepet som ære ofte pares med, nemlig *skammen*. Når jentene snakker om at volden er *fortjent*, formuleres et prinsipp om at det er offeret selv som har skyld i det som skjer. Om respekt er et mer emisk begrep for ære, kan det på lignende måter se ut til at *skyld* kan ses som et mer erfaringsnært konsept knyttet til det etiske begrep om skam.

I kapitlet om vennskap diskuterte jeg det narsissistiske elementet i de voldelige jentenes syn på vennskap. Jeg bruker det som et inntak til å forstå jentenes syn på vennskap og gode mennesker – og seg selv. Slik forsøkte jeg å forstå hvordan det kan ha seg at de opplever svik i vennskapet så sterkt at det må hevnes. Det var slik jeg kunne forstå jentenes vilje til å påføre andre jenter – venninner – vold og smerte. At volden tolkes som fortjent og som hevn, peker videre på det som ligger tett opp i dagen i jentenes fortellinger: Det er offeret sin skyld at volden skjer, og det er offeret som bør skamme seg. Denne voldens logikk kan bidra til å forklare hvorfor jentene står i sårbare situasjoner i forhold til å veksle mellom å bli både offer for og utøver av jentenes vold.

I klasseromsdiskusjonene om vold, viste jeg fram et avisbilde av en jente som hadde blitt banket av sine venninner (*Dagbladet* 24.11.02, se appendiks 6). På bildet viser jenta fram armen sin som er både gul og blå av slagene hun har blitt tildelt, angivelig fordi hun skyldte venninnene sine penger. Før jeg fortalte at saken dreide seg om å skylde penger, spurte jeg elevene om de hadde noen formening om hva denne jenta hadde gjort for å fortjene en slik behandling. Både på ungdomsskolen og i den videregående skolen svarte elevene raskt at hun sikkert hadde ”rotet med kjæresten til en venninne” eller at hun ”sikkert har slengt dritt”. Da jeg fortalte at det i denne saken var snakk om penger, ble de veldig overrasket: Tenk å banke

opp en venninne på grunn av noen hundrelapper! I den videregående skolen mente både guttene og jentene at gutter kunne nok banke opp en kamerat på grunn av penger, men jentene syntes ikke at det var alvorlig nok eller en legitim grunn for at jenter trengte å slåss. Å stjele en kjæreste eller snakke stygt, var derimot forståelige situasjoner som legitimerte voldsbruk blant jentene. Jenta på bildet ville da ha overskredet normer for akseptert oppførsel og vært ”for mye jente”. I så fall burde hun skylde seg selv om volden skjedde. Dette peker på at jentene legitimerer voldsbruk innenfor rammer for normativ feminin adferd.

Diskusjonen omkring bildet av den forslåtte jenta, illustrerte også at hvordan en slik handling oppleves og fortelles om, avhenger av hva slags erfaringer man har med vold. Alle jentene var i og for seg enige om at dette var vold, til tross for at deres kommentarer kunne forstås som at volden var fortjent. Det var én gutt til stede i klassen, ”Inge”, og han kunne egentlig ikke forstå at disse blåmerkene var noe særlig å lage oppstyr om. Han hadde sittet anonymt med hetten på jakken godt trukket over hodet lenge da han plutselig tok ordet og sa:

Inge: Slike blåmerker kan du jo få av å trene. Kanskje hun egentlig bare har vært på trening?

(Noen av jentene himler med øynene eller stønner oppgitt)

Sidsel: Av å trene, ja...ja-ha...jeg trener en del selv, men har aldri fått slike blåmerker. Hva er det du trener hvis du kan få slike merker?

Inge: Ha-ha...Ja, det er i hvert fall ikke sikkert hun har blitt banka. Du kan bli sånn av å trene.

Inges utsagn kan forstås som en måte å imponere eller ”skremme” tilhørerne, både medelevene og meg. Kanskje ville Inge si at han syntes temaet var uinteressant for han, kanskje forsøkte han også å vippe meg av pinnen med sin kommentar som umiddelbart ble oppfattet som flåsete av både medelevene og læreren som var til stede. Jeg kunne derfor ikke dy meg for å spørre hva han pleide å trene hvis det var slik at dette var et hverdagslig syn for han. Han hadde ikke deltatt i diskusjonen før dette, så for meg var det en strategi for få han til å delta samtidig som det var et signal om at jeg ikke lot meg avlede. Jeg forsto videre hans kommentar med utgangspunkt i erkjennelsen av at når man har vært mye involvert i vold, snevres egendefinisjonen av vold betydelig inn i forhold til andres definisjoner. Derfor lot jeg han være etter hans utspill. Min forståelse ble bekreftet da jeg senere fikk vite at Inge hadde mye erfaring med vold selv, både som offer og utøver. Det som skjedde i klasserommet, var derfor på mange måter en understreking av at enkelte unge marginaliseres også i forhold til sin egen gruppe. Som eneste gutt i klassen, kan Inges utspill i tillegg forstås som en

kommentar til jentene i klassen og jenters vold som underordnet den ”ordentlige” volden, den vold som *gutter* utøver.

Volden skal merkes på kroppen

Volden jentene forteller om, er en kroppslig erfaring. Den skal merkes på kroppen i dobbel forstand. Den skal erfares av offeret (følelsmessig og fysisk smerte), men også av utenforstående (tegn etter volden). Vi så i forrige kapittel hvordan skamklipping blir et slikt uttrykk. I klasseromsdiskusjonen i den videregående skolen ble også dette aktualisert med utgangspunkt i det nevnte medieoppslaget. Elevene, både jentene og guttene, forsto ikke hvorfor ikke jentene, når de først hadde gått til det skritt å utøve vold mot venninnen, bare hadde slått henne slik at hun fikk blåmerker på *armene*? Hvorfor ikke *ansiktet*? Da kunne jo andre se at det hadde skjedd henne noe! Elevene var ivrige og det syntes å være bred enighet om akkurat dette. Ut i fra engasjementet og diskusjonen tolker jeg ungdommene dit at straffen for å ha sviktet venner, ikke bare skal merkes på egen kropp – straffen skal også ligge i at andre kan se at du har blitt slått. Dette betyr at andre *ser* at du har gjort noe som du ble banket for, og i dette ligger mye av ydmykelsen. For jentene kan merkene etter volden være et signal om at dette er en jente som har ”oppført seg som en hore”. For de unge blir volden et middel for å markere dette sviket, sviket som skal merkes på kroppen.

Messerschmidt mener at feministisk voldsforskning tradisjonelt har tatt for lite hensyn til kroppen, og at den til og med har sett bort i fra kroppens betydning i analyser av kjønn og vold. Han mener det er slik fordi kjønnsforskere har ansett kroppen som ”biologi” og som ”natur” og at de derfor ikke hatt kroppen i søkelyset for sine analytiske målsetninger (Messerschmidt 2004:19). Dette assosierer jeg med den kritikk som for eksempel litteraturviter og kjønnsforsker Toril Moi har rettet mot poststrukturalistiske syn på kjønn. I boken *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori* (2002) stiller Moi seg kritisk til poststrukturalistiske idéer som hun hevder kjennetegnes ved

(...) tendensen til å tro at enhver som bruker begrepet biologisk kjønn *må* oppfatte det som essens eller substans, som ahistorisk og prediskursivt og så videre. Implikasjonen er ofte at den som mener at biologien (eller andre vitenskaper om kroppen) kan produsere verdifull og pålitelig kunnskap, må være essensialist. (Moi 2002:61).

Moi er kritisk til at merkelappen ”essensialist” henges på alle som måtte mene at det gir mening å snakke om biologisk kjønn som noe naturlig. Jeg følger Moi når hun påpeker at: ”Den eneste formen for essensialisme som feminister behøver å forkaste, er biologisk determinisme” (2002:62). Moie prosjekt er å løfte fram Simone de Beauvoirs forståelse av kjønn og kropp, og at det å ha en kjønnert kropp, stadig representerer et relevant alternativ til poststrukturalistiske idéer. Moi knytter an til Beauvoirs oppfatning av kroppen som tvetydig – den er på samme tid gjenstand for naturlover og for menneskelig meningsproduksjon, og den kan aldri reduseres til bare ett av disse elementene. (Moi 2002:103). Poenget for Messerschmidt er at vi ikke må miste øye for at vold er en kroppslig handling, og som sådan problematiserer både kroppen og volden kjønn - som vi så i kapittel 3, definerer Messerschmidt kjønn som ”embodied structured action”.

Når det gjelder kroppen det utøves vold mot, er merkingen av denne noe som har dype røtter. Messerschmidt viser til Foucaults studier av disiplinering og straffsystemer der Foucault viser at i Europa gjennom 1500-1700-tallet foregikk avstraffelsen for de mest alvorlige kriminelle handlinger i form av et offentlig skue der kroppen til den skyldige skulle avstraffes og tortureres. All kriminalitet ble betraktet som en fornærmelse mot kongen, og derfor var det nettopp kroppen som måtte avstraffes, siden den ble ansett som et ”lerret” der makten skulle projiseres inn; ”a flesh upon which the marks of power can be visibly engraved.” (Messerschmidt 2004:3-4). Som kjent ble straff- og disiplineringstankegangen forskjøvet fra disiplinering av kroppen til disiplinering av tanken. Når de unge informantene er så opptatt av at volden skal synes, er det interessant å se dette som uttrykk for hvordan de oppfatter at vold mot andre unge må skje i form av en disiplinering via kroppen. De voksnes handlingsplaner og kampanjer mot vold er en form for disiplinering av tanken, men de unges disiplinering er horisontalt rettet: De går tilbake til kroppen og situerer skammen og straffen på den skyldiges kropp. I den siste tiden har det også skjedd voldelige handlinger der volden har blitt filmet på mobiltelefon (se for eksempel VG 8.10.06).

Denne opptattheten av at volden skal merkes på kroppen, mener jeg kan forstås i forhold til jentenes måte å forholde seg til spørsmålet om skyld og skam på. At det knyttes mer skam til å ha plassert seg i posisjonen som offer enn det er skamfullt å være utøver, fikk vi en pekepinn på i en undersøkelse som ble gjort i sammenheng med toårsmarkeringen av den daværende Bondevik-regjeringens manifest mot mobbing. Av 1104 spurte mente 45 % at ofre for mobbing har helt eller delvis skyld i mobbingen selv. Det var de yngste (15-24 år) som la

mest ansvar for mobbing på mobbeofrene – hele 54,5 % av denne aldersgruppen mente at offeret selv var helt eller delvis skyldig i sin situasjon (*Bergens Tidende* 24.9.2004). Filosofen Arne Johan Vetlesen (2001) peker også på at det er ofrene som skammer seg fordi det finnes en forestilling om at det er offeret som skal bære skylden og skammen. Offeret er også den som har blitt ydmyket, gjerne slik at andre kan se det. Det at de unge jentene i mitt materiale ikke viser særlig anger eller skam, men hevder at offeret fikk som fortjent, kan også knyttes til bredere trekk i moderniteten. Det moderne individ tar selv stilling til de normative spørsmål. Dette er et trekk ved det moderne – nemlig det selvrefleksive (Wyller 2001:10). Jentene ønsker ikke å bli belastet med det ”kulturen” eller utenforstående (”de voksne”) mener er rett eller galt. De avgjør selv hvor grensene går, eller deres kollektivs normer avgjør det. I denne tankegangen aktualiseres også begrepet *hevn*. Om utøveren angret, eller viser tegn på anger, så ydmyker hun seg overfor offeret. Derfor har også anger med makt og maktforhold å gjøre (Leer-Salvesen 1998:29). Slik sett ”tvinges” de voldelige jentene inn i en tankegang om at det er offerets egen skyld at hun blir banket.

Forestillingene om å være hore passer inn i denne logikken. Det er horen som er den skamløse, i motsetning til den som slår. Innenfor jentenes moralkodeks og nettverk er det offeret som har gjort noe uverdigg, det er hun som må ta ansvaret for det. At Thea deltok i å skamklippe en venninne, kan forstås som at det skulle bli synlig for andre at denne jenta hadde gjort noe galt. I en sak fra Nord-Norge (VG 10.06.2004) der en jente ble slått og mishandlet av sine venninner, ble det i media lagt vekt på at jentene etter en stund hadde tatt med seg offeret hjem og sminket henne, for deretter å fortsette voldsbruken. En slik handling kan forstås som at de sminker henne og gjør henne fin, for så å fortsette voldsbruken for å markere at hun er ikke en bra jente. Samspillet mellom sminken som en (re)feminisering og volden som en dehumanisering er intrikat, men innenfor jentenes terskler for voldsbruk, vil de fleste ”vite” eller forstå at offeret sannsynligvis har oppført seg som en hore, kalt andre for hore eller sviktet sine venninner på en eller annen måte.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg drøftet jentenes vold i forhold til det mer kjønns spesifikke ved den. Begrepet hore er diskutert som et nøkkelsymbol som står sentralt for utviklingen av en voldsepisode. Når jenter skaper hierarkier innad i sin kjønnskategori, åpner dette opp for å analysere deres voldsbruk som iscenesettelse av feminitet. ”Jente-jentene” og ”horen”

representerer en nedvurdert eller ”feil” form for femininitet. En ”hore” fortjener således bank, og det er hun som bør skamme seg. Jeg har videre tolket volden som en horisontal disiplinering som tar plass innenfor jentenes vennskap. En legitim grunn for jentenes voldsbruk er da at om en jente i vennskapskretsen har oppført seg ”som en hore”, står hennes venninner i fare for at hore-stempelet smitter over også på dem. Det er viktig å understreke at voldens disiplinering stadig skjer innenfor et heteronormativt rammeverk. Jeg har videre vist hvordan horen også kan forstås som en talehandling, og i dette pekte jeg på ryktenes plass hvis funksjon er å være både normgivende og konsoliderende for jentene. Til slutt i kapitlet tok jeg opp de unges opplevelse av skyld og skam. Det er en utbredt holdning at det er offeret som skal skamme seg, og som må bære ansvaret og skylden for handlingen.

Horens funksjon blant de unge blir derfor at horen er den måten å gjøre jenterollen på som må ekskluderes. En hore er et annenrangs menneske som kan ”bankes”. At horen blir en legitim årsak for voldsbruk, henger sammen med den generelle erkjennelsen at ved å bruke vold, understreker man, både for seg selv og omverdenen, hva man *ikke* er.

Det fantes ingen meningsløs vold, det visste Wallander.
All vold hadde en mening for den som utøvde den.
Først når en våget å akseptere den sannheten,
kunne en ha håp om å vri utviklingen i en annen retning
(Henning Mankell 1999. *Den femte kvinnen*)

Kapittel 8

“Say hello to the girl that I am”

Avsluttende betraktninger

Med utgangspunkt i jenters vold, har jeg i denne avhandlingen satt fokus på jenter og kulturelle normer for feminin adferd. Jeg var ikke oppmerksom på at kjønn skulle bli et så sentralt omdreiningspunkt for avhandlingen da jeg begynte arbeidet. Snarere brukte jeg mye tid på å reflektere omkring hva jeg som kulturviter kunne bidra med på feltet jenter, ungdom og vold. Hva slags nytte kan et slikt perspektiv ha? Kunne prosjektet ha overføringsverdi i arbeidet mot ungdomsvold? Jeg kom i utgangspunktet fram til at det måtte tydelig meisles ut som et kulturvitenskapelig forsøk, og det har derfor vært viktig for meg å understreke at kulturviteren er i feltet i et annet ærend enn terapeuten, sosialarbeideren eller psykologen. Jeg jobber ut i fra andre perspektiver og med en målsetning om å opparbeide et nytt kunnskapsgrunnlag om sammenhengen mellom kjønn og vold.

Et kulturvitenskapelig prosjekt

En arbeidsform som jeg mente var forenelig med en kulturvitenskapelig tolkningspraksis, var å studere fenomenet ut i fra ulike ståsted. De offentlige billeddannelser omkring “jentevold” kombinert med unge jenters egne erfaringer omkring bruk av vold dannet kildene og utgangspunktet for en analyse som kunne fokusere på forholdet mellom struktur og aktør. De teoretiske perspektiv og posisjoner som har blitt sentrale, har blitt det via en pendling mellom min teoretiske for-forståelse, nærlesing av kildene og derigjennom nye forslag til teorier som kunne belyse empirien. Dette er en refleksiv tolkningspraksis som også kjennetegner kulturanalysen.

Det er meningsskapingen omkring vold som er sentralt for avhandlingen. I og med en slik tilnærming til temaet, er det kultur- og samfunnsvitenskapelige perspektiv omkring sammenhengen mellom kjønn og vold som måtte bli avhandlingens utgangspunkt og forståelsesramme. Min nysgjerrighet og interesse for temaet ”jentevold” kan kort formuleres i form av følgende spørsmål: Hvorfor er det ikke selvsagt i vår sosiale og kulturelle virkelighet at jenter kan innta subjektposisjon, som utøvere av vold? Dette spørsmålet har jeg særlig forsøkt å belyse ved hjelp av Henrietta Moores perspektiv på volden som krise i selvforståelsen og Belinda Morrisseys teori om subjektiveringsprosesser.

Det diskursanalytiske rammeverket

Det overordnede rammeverk er en diskursanalytisk tilnærming som hjalp meg til å avgrense prosjektet som kulturvitenskapelig. Et viktig utgangspunkt i tillempingen av diskursanalysen, var idéen om at det å se noe som diskurs, innebærer å peke på en reduksjon av muligheter. Min nysgjerrighet dreide seg som nevnt ovenfor om hvorfor språket for jenters vold var fattig, stereotyp eller ikke nærværende. Med den diskursanalytiske tilgangen konkluderer jeg med at dette må ha sammenheng med at jenter som utøvere av vold, tilhører det såkalte *diskursive feltet* – eller det ”konstitutive ytre”. Med det menes at den mulighet for alternative betydningstilskrivninger som tegn kan ha i andre diskurser, ignoreres i en spesifikk diskurs for å skape entydighet. Ved å fokusere jentenes hverdagsdiskurs, har jeg for eksempel vist hvordan jentene selv tillegger sentrale begrep som vold og kjønn alternative innhold enn den dominerende diskursen. Den dominerende diskursen om vold, nemlig at vold henger sammen med maskulinitet, er derfor konstituert gjennom en utelukkelse av de diskurser som har andre måter å forstå sammenhengen mellom kjønn og vold på. Den lave grad av interdiskursivitet som jeg pekte på i analysen av medias tematisering av jentenes vold, kan imidlertid endre seg om media fokuserer på andre aspekter ved jentenes vold enn bare deres kjønn og unge alder.

Tilbake til start

Jeg har underveis hatt to parallelle målsetninger og motivasjoner for arbeidet. Den ene målsetningen var knyttet til nødvendigheten av å begynne arbeidet med å skaffe mer empirisk kunnskap om jenter som utøvere av vold. Den andre har vært både å undersøke grensene for et kulturvitenskapelig prosjekt og å drive kultur-og kjønnsforskning om vold videre ved å utfordre idéen om vold som utelukkende knyttet til iscenesettelse av maskulinitet.

Avhandlingens innledende kapitler peker på kunnskapsgrunnlaget som allerede finnes om

ungdom og vold, men med innsikter fra den nye jenteforskningen og kulturkriminologien, ønsket jeg å undersøke hvordan disse perspektivene kunne utgjøre en teoretisk verktøykasse for å forstå ny empiri. Koblingen mellom innsikter fra volds-, kjønns- og aldersforskningen ble derfor særlig viktige. En innsikt som har vokst fram gjennom avhandlingsarbeidet, er nødvendigheten av å forstå både vold, kjønn og alder som diskursive størrelser i et stadig pågående samspill. Slik kan det situasjonelle ved volden analyseres fram og brukes som en måte å forstå aktørenes meningsdannelse på.

Mediebilder og fokuset på vennskap

I avhandlingens analysekapitler har jeg anvendt innsikter fra ulike fagområder innenfor en samfunns- og humanvitenskapelig kontekst. Jeg startet analysen med en dokumentanalyse av medieoppslag om vold der jenter hadde vært involvert, og jeg konkluderte med at media, som jeg studerte som en ”dominerende diskurs”, fungerer som en grensevakt der normer for sosialt og kulturelt akseptert femininitet blir tydeliggjort. Ut i fra lesningen av medias oppslag, pekte vennskapet seg ut som et aspekt ved jentenes vold som det kunne være verdt å belyse nærmere. Dette dannet utgangspunkt for å gå de unges forestillinger om vennskap nærmere i sømmene. I analysen av de unges syn på vennskap og konflikt ønsket jeg derfor å diskutere hvordan vennskap kan være en arena der makt og hierarkier aktualiseres og spilles ut. Gjennom de unges svar både i intervjuer og på spørrelister ble jeg oppmerksom på hvordan noen av jentene skilte mellom kategoriene ”jenter” og ”jente-jenter”, og at de vurderte kjønn som en betydningsfull faktor for hvordan man praktiserer sine vennskap. Det var en utbredt holdning at jenter ikke er i stand til å leve opp til vennskapets høye idealer, særlig når det gjaldt ærlighet og redelighet. Derfor kan vennskap studeres som en arena der hierarkisering av kjønn skjer. Særlig blant de voldelige jentene fant jeg en vurdering av guttenes måte å praktisere vennskap på som kvalitativt bedre enn jentenes, og slik bidrar jentene selv til å rangere det de opplever som maskuline verdier høyere enn de feminine. Disse jentene anså guttenes konfliktløsning ved hjelp av fysisk vold, som mer redelig enn jenters tradisjonelle måter å løse konflikter på. Jeg anså at de voldelige jentene ønsket seg en jenterolle som åpnet opp for utøvelse av fysisk vold uten at det ble sett på som avvik fra jenterollen. De voldelige jentene mente også at de, til forskjell fra jenter flest, var i stand til å leve opp til guttenes måte å praktisere vennskap på. Dette gjorde meg oppmerksom på at vennskap også er en arena for identitetsforhandling, og at det har narsissistiske sider ved seg som ble særlig tydelige i møtene med jenter som har utøvd vold. Dette var et nyttig inntak for å forstå volden jentene i mellom.

Jeg har studert volden som horisontalt rettet og som relasjonell, og i det ligger erkjennelsen av at vi ikke kan forstå jentenes voldsprosjekt uten å nå en forståelse av hensynet til deres relasjoner. Jeg fant at jentenes vold ofte skjer der båndene mellom venner og kjærester krysser og kommer i konflikt. Jeg fant også at opptakten til mange av voldshandlingene hadde sitt utspring i ryktespredning og bruken av begrepet ”hore”. Om det er en selv som blir kalt det, eller om man har en venninne som har fått stempelet ”hore”, så blir det viktig å verne om egen anseelse og vise omverdenen at man selv ikke er en hore. Volden er derfor uttrykk for en horisontal disiplinering, og de unges bruk av begrepet ”hore” peker på en vurdering av en måte å være jente på som gjør jenta til et annenrangs menneske. En jente som har oppført seg ”som en hore”, fortjener derfor å bli utsatt for vold. Volden anses således som en lærepenge, og slik gjøres den legitim for jentene.

Jentenes vold og deres legitimeringsstrategier

Jentenes forståelse av seg selv som jenter og som utøvere av vold, er kompleks. Jeg etablerte et skille mellom hvordan jentene snakker om seg selv som jenter og hvordan de snakker om volden de har tatt del i (kapittel 6). Jeg pekte på at jentene stadig trekker på kulturelle forestillinger om sammenhengen mellom vold og det mannlige når de skal iscenesette seg selv som voldsutøvere. Det er dette aspektet ved jentenes vold som gjør at vi stadig må forstå jentene og volden i sammenheng med idéer om menn og deres makt. Det er når selve volden skal fortelles om, at jeg ser potensialet for jentene til å internalisere volden som en måte å iscenesette femininitet på. Dette er et skille som jeg mener kan være viktig både for å forstå jentene, men også for å drive voldsforskningen videre.

Denne innsikten har kommet til ved å studere jentenes posisjon som voldsutøvere som uttrykk for subjektiveringsprosesser. I tolkningsarbeidet har jeg vært opptatt av å gripe hvordan disse prosessene skjer innenfor de rammer den sosiale virkeligheten gir. Å studere subjektivering innebærer å gripe både hvordan jentene er begrenset av den dominerende diskursen og hvordan de allikevel ikke er fullt og helt determinert av denne, men at de kan overskride den ved å handle på måter som yter motstand mot diskursen. Et nøkkelbegrep har vært ”agency”, som peker på subjektets mulighet for handlekraft og derigjennom å ”bli” eller oppleve seg som subjekt. I dette ligger et feministisk argument om radikale muligheter for kvinnelig handlekraft, men det skal ikke forstås dithen at jeg bagatelliserer eller forsvare jenters vold.

Poenget med den teoretiske innfallsvinkelen er at jenter må anerkjennes som subjekter, også i vold og annen kriminalitet.

For meg har disse teoretiske innfallsvinklene også åpnet opp for å forstå jentenes legitimeringsstrategier og nøytraliseringsteknikker. Jeg har forsøkt å vise hvordan disse strategiene kan forstås som uttrykk for at de dominerende diskurser kan utnyttes kreativt av voldsutøveren selv. Jentene kan for eksempel redefinere sine handlinger til å være noe annet enn vold fordi den ”virkelige volden” er det gutter som utøver. Samtidig ligner mange av deres andre nøytraliseringsteknikker på dem man kjenner fra studier av menns vold, ikke minst forestillingen om at volden må anses som fortjent og holdningen om at det er offerets skyld at volden måtte skje. Derfor har jeg også vært opptatt av å fokusere på at mye av jentenes voldsprosjekt kan forstås ut i fra det kunnskapsgrunnlag vi allerede har om vold – om menns vold. Volden handler om makt og avmakt, og også jentenes vold tar plass innenfor nære relasjoner, på samme måte som vold mellom ektefeller og partnere.

Samtidig er det viktig å holde fast på det ved volden som kan forstås kjønnsesifikt. Ikke minst gjelder det bruken av begrepet ”hore” som opptakt til voldshandlinger. Jentenes bruk av begrepet både illustrerer og opprettholder holdningen om at kvinner har lavere status enn menn. Jentenes bruk av begrepet er en indikator på at deres vold ikke må anses som del av et frigjøringsprosjekt, men at de også i denne konteksten selv bidrar til å opprettholde kjønns hierarkier. Det som jeg allikevel har vært opptatt av å påpeke, er at forestillingen om ”horen” illustrerer at jentene selv differensierer mellom ulike typer jenter. Som kulturforsker etterspør jeg derfor mer kunnskap om forholdet mellom kjønn og makt blant de unge selv, for eksempel hvorfor jentene reagerer som de gjør på begrepet ”hore”.

Nye femininitetsformer

Jeg ønsket i avhandlingen å problematisere perspektiver på vold som iscenesettelse av maskulinitet fordi jeg mente disse ville være utilstrekkelige for å forstå jenters vold i et kjønnsperspektiv. Som nevnt ovenfor, stilte de intervjuede jentene spørsmål ved hvorfor det ikke var rom for at jenter kunne slå uten å bli ansett som avvik. Jentene uttrykte ambivalens til den normative femininiteten: De understreket at de ”ville være jenter”, men samtidig ønsket de å utvide normene for hva en jente kan gjøre. Med tanke på kjønnsperspektivet, har jeg i avhandlingen drøftet nye måter å se femininitet på (kapittel 3). Jeg har diskutert femininitet som diskurs, noe som innebærer at jeg åpner opp for å studere det som noe annet enn en

normativ orden til fordel for å studere femininitet som noe konstruert. Italesettelsen av ”jentevold” har etter mitt syn tvunget fram mindre snevre forståelser av hva jenter er og hva femininitet er. I den dominerende diskursen skjer det implisitt fordi dens fastholdelse av en tokjønnsmodell indirekte kaster lys over at det må være noe som er for snevert i vår forståelse av jenter. I jentenes hverdagsdiskurs etterspørres eksplisitt videre rammer for femininitet.

Jeg har diskutert jentenes voldelige praksis som uttrykk for en ”ny hegemonisk femininitet”, både inspirert av Connells begrep om hegemonisk maskulinitet og utledet av jentenes holdninger til seg selv og jenterollen. Til den hegemoniske femininitet regner jeg da jenters skjulte aggresjon og utfrysingsmekanismer. Et slikt begrep kan diskuteres, men jeg har prøvd meg med det fordi forbindelsen til Connell signaliserer at det er snakk om en måte å tenke femininitet på som åpner opp for at hierarkisering som legitimerer vold også skjer innenfor kategorien jenter eller kvinner. Dette har også vært et bevisst grep for å fokusere at i studiet av vold, må forskeren ikke bare forstå volden ut i fra forskjeller mellom kjønn, men også fokusere de likheter som finnes når volden legitimeres. På den annen side har jeg også diskutert hvordan noen av jentene ønsker å definere seg ut av sin tilskrevne voldelige identitet når de kommer i en viss alder. Noen av jentene uttrykte at dette hang sammen med at når de ble mer voksne, kom deres voldserfaringer i konflikt med ønsket om å ha en kjæreste. Det var ikke attraktivt for guttene å være kjæreste med en ”voldelig jente”. Voldsprosjektet og utforskningen av måter å være jente på, ble også av noen generelt knyttet til en viss alder og periode av livsløpet. Denne måten å fortelle seg ut av volden på, forstår jeg som uttrykk for en generell gjenfeminisering, og de fleste vender tilbake til en mer normativ feminin adferd. Begrepet om ”den nye hegemoniske femininteten” kan derfor tolkes som en midlertidig *lukning* i diskursanalytisk forstand (kapittel 1). Jentenes identitet som ”voldelig”, er noe de italesetter på et gitt tidspunkt, der de former en selvforståelse ved å velge én versjon av selvet fremfor andre mulige versjoner. Dette er en *lukning* som kun er midlertidig, men gjennom denne åpnes muligheten for å skape en kollektiv identitet.

Marginalitet og ambivalens

Mitt fokus på jentenes hverdagsdiskurs hang sammen med det som er et sentralt forskningsfokus for den delen av kulturforskningen som jeg kommer fra, nemlig vektleggingen på hverdagslivet og det å se ”nedenfra” eller ”innenfra”. Jeg har diskutert Alcoffs (1988) begrep om posisjonalitet og Haraways (1991) begrep om ”situert kunnskap”,

og at forskning med slike fundament kan bidra til mer kritisk bevissthet i enhver diskurs fordi hverdagsperspektivet kan bringe motdiskurser fram, for eksempel ved å problematisere dominerende diskurser og essensialiserende kategorier (kapittel 3). Å få jentene i tale var derfor avgjørende for prosjektet. Alcoff og Haraways teorier står nært standpunktteori (Harding 1986). Gjennom møtene med jentene og mitt tolkningsarbeid med å forstå deres voldsprosjekt, har jeg utviklet et mer kritisk syn på en slik teoretisk posisjon.

Standpunktteoriens idé om at personer i undertrykte posisjoner ser ”mer” i den forstand at de ser noe ”annet” enn mennesker i mer mektige posisjoner, kan utfordres ved å spørre om dette betyr at de ser ”sannere”. Jeg diskuterte også marginalitet som et analytisk blikk (kapittel 3) og ut i fra mine erfaringer, mener jeg videre at det er et betimelig spørsmål om den ”undertrykte alltid er undertrykt”. Jeg opplevde at jentene jeg intervjuet, både hadde og ikke hadde makt, de hadde både utøvd vold og selv vært offer for vold, de både levde opp til og brøt med samfunnets normer for jenterollen. Betød det at jentene var i besittelse av mer og mindre sanne kunnskapsposisjoner ut i fra om de fortalte om seg selv som utøvere eller ofre for vold? Jeg har forsøkt å ta høyde for at jentenes vold på mange måter kan forstås ut i fra deres tidligere erfaringer og krenkelser. Samtidig ser jeg at et slik perspektiv kan innebære at jentenes offerposisjon får forrang i forhold til deres utøverposisjon.

Haraway vektlegger derimot mangfoldet og behovet for flere historier: ”Vi trenger ikke flere historier som er tilfeldige og like sanne, men flere historier som står i forbindelse med hverandre, og snakker til hverandre” (Asdal et.al. 1998:27). Med dette plasserer Haraway seg lenger ut i det sosialkonstruktivistiske perspektivet enn Harding er villig til, og derfor passer Haraway bedre inn i det diskursanalytiske rammeverket jeg har lagt opp til. Henrietta Moore hevder at standpunktteorien tenderer å betrakte kvinner som en ”klasse”, noe som gjør det vanskelig å fokusere på forskjeller innad. Det blir da vanskelig å følge mer poststrukturalistiske oppfatninger om multiple subjektiviteter, konstituert via multiple posisjoner (Moore 1994:79). Slike subjektposisjoner kan være motsetningsfulle og i konflikt. I tråd med det diskursanalytiske rammeverket og mitt fokus på subjektiveringsprosesser, er det derfor viktig å påpeke at ett og samme individ kan være i en dominerende posisjon i én sosial relasjon, og underordnet i en annen. For å forstå jentenes vold, er det derfor nødvendig å forholde seg til begge fortellingene. Dette er en viktig innsikt, ikke bare teoretisk, men også med tanke på avhandlingens aktualitet og nytteverdi.

Kjønn og vold

Min posisjon har hele veien vært at vold må forklares multifaktorielt. Som nevnt allerede i innledningen, avviser jeg ikke biologiske og medisinske forklaringer på vold. Det jeg er skeptisk til, er at disse kan brukes for å legitimere menns vold mot kvinner fordi de knytter vold til aspekter av mannlighet. Men jeg har også vært nøye med å understreke at jeg også er skeptisk til radikalfeministiske konstruktivistiske perspektiv på vold fordi disse også kan virke determinerende og knytter vold til aspekter ved mannlig identitetskonstituering. Det er både analytisk og praktisk problematisk at vold er så knyttet til det mannlige at dette fremstår som ukontroversielt. Selvfølgelig er det statistisk sett ukontroversielt, og globalt sett er det ingen tvil om at menns vold mot kvinner representerer et stort helsemessig problem som blant annet dreier seg om kjønnsrett og kjønnshierarkier. Men i teoriutviklingen omkring sammenhenger mellom kjønn og vold bør det være rom for å løfte blikket. Hvis ikke reproduseres ikke minst de stereotype oppfatninger som finnes om de (få) kvinner og jenter som faktisk opptrer som utøvere av vold. I denne avhandlingen har jeg særlig gjennom medieanalysen vist eksempler på dette. Jeg har argumentert for at kvinner og jenter i den dominerende diskurs stadig låses i en offerrolle, noe som er bidragende til at jentene ikke gis rom til å være subjekter; som aktører i sine egne liv. Jeg har vist at dette også kan utnyttes strategisk av jentene selv, noe som er moralsk betenkelig med tanke på de som faktisk er ofre for jentenes vold.

I avhandlingen har jeg forsøkt å forstå hvorfor denne fastlåsningsen stadig finnes med bakgrunn i at den dominerende diskursen om vold (herunder både media, politikk og en del av den tidligere forskningen) forklarer og fortolker vold ut i fra en tokjønnsmodell. Dette gjør det vanskelig å forstå jenters utøverrolle. Det er ikke bare de naturvitenskapelige, men også de radikalfeministiske, perspektiv som må ta sin del av ansvaret for dette. De radikalfeministiske perspektivene har knyttet volden til menn og har avvist biologiske og medisinske forklaringer. Slik har de paradoksalt nok selv bidratt til å låse kvinner i en offerrolle. Ved å avvise biologiske faktorer og å kun vektlegge de konstruktivistiske idéer om kjønn, har vold blitt redusert til et spørsmål kun om mannlig identitetskonstituering. Siden dette perspektivet har fått en sterk stemme i den offentlige debatt, har det heller ikke vært rom for andre fortolkninger av jenters vold enn frigjøring fra kjønnsroller. Perspektivet har utilsiktet bidratt til marginalisering av jentene og opprettholdelsen av myter og forestillinger. Vold som en kroppslig erfaring er et eksempel på at kjønn ikke alltid kan forstås som *kun* en

konstruktivistisk ide. Siden vold også er biologisk, hadde det tvert i mot gavnet jentene at voldens nevrologiske og sosiale aspekter ble tillagt mer vekt. Slik kunne debatten vært nyansert ved å peke på at dette gjelder et mindretall jenter, som har problemer fra før. Det handler kanskje minst av alt om frigjøring fra kjønnsroller, slik som de populære forklaringer på jenters økte voldsbruk antyder.

Dette peker mot det som jeg har forsøkt å formidle i denne avhandlingen: Kjønnsperspektiv er ett av flere perspektiv på vold. Kjønn må ikke få hegemoni på feltet, men kjønnsperspektivets bidrag er stadig å si noe om hvordan forestillingene kommer til uttrykk og om hvordan ulike fortolkningsmuligheter noen ganger blir dominerende slik at mer marginale grupper faller utenom og blir behandlet som avvik.

Veien videre: Interseksjonalitet og subjektiveringsprosesser

Jeg etablerte, gjennom lesning av mediematerialet, ”jentevold” som diskursorden for avhandlingens tema (kapittel 4). Jeg har vist at det populære begrepet ”jentevold” blir problematisk om målet er å nyansere vår forståelse av kjønn og av vold. Erkjennelsen av at vold ikke bare kan forstås i sammenheng med kjønn, men også andre maktrelasjoner slik som alder, etnisitet, seksualitet og klasse, er viktig å ta høyde for i analyser av vold.¹⁰¹ Dette er en nyansering som kan bidra til å åpne en vei for å unngå stereotypiseringen av jentene.

Voldsforskningen trenger altså mer komplekse analyser, og fra kjønnsforskningen kan det nevnte begrepet *interseksjonalitet* (kapittel 3) være et nøkkelbegrep med potensiale også for den videre voldsforskningen. Man kan innvende mot begrepet at det kan bli analytisk u håndterlig om man bringer inn en uendelig rekke maktasymmetrier, og at man med dette uforvarende kan nærme seg den posisjon som Haraway karakteriserer som ”gudetrikket”: Blir analysen mer ”sann” og mer ”virkelig” dess flere maktasymmetrier forskeren introduserer og ”ser”? Uansett er begrepet et viktig redskap for å forstå subjektets vilkår i et senmoderne samfunn fordi begrepet utgjør en forståelsesramme for å produsere ny kunnskap om den kompleksitet og diversitet som kjennetegner subjektiveringsprosesser i vårt samfunn. I dette avhandlingsarbeidet har jeg særlig vært inspirert av jenteforskningen til Ambjörnsson, Andersson og Bäckman, og disse tar for seg det interseksjonelle forholdet mellom kjønn og alder. Anderssons prosjekt integrerer i tillegg også perspektiv på etnisitet og plass. Min

---

¹⁰¹ Dette ble poengtert på avslutningskonferansen til NorFas forskningsprogram ”Kön och våld”, Göteborg 10.-12.6.2005. Se også *Kön och våld. Ett nordiskt forskningsprogram 2000-2004. Slutrapport.*

analyse har fokusert på forholdet mellom kjønn og alder for å forstå vold. Fokuset på interseksjonalitet kan være fruktbart i kombinasjon med perspektiver på jentenes subjektiveringsprosesser.

Det som *ikke* er der, blir da viktig å reflektere inn for forskeren, blant annet i sin vurdering av gyldigheten av forskningens resultater. Fokuset på femininitetsformer og jentenes bruk av begrepet ”hore”, peker fram mot det jeg ser som potensiale for videre forskning om jenters vold. Som nevnt kan vi, innenfor de voldelige jentenes univers, forstå dem som at når de slår for å ikke bli assosiert med horen, slår de også for selv å bli anerkjent som respektable jenter. Volden henger da sammen med ønsket om å bli ansett som respektabel. Begrepet respektabilitet er et begrep som knyttes til *klasse*. Skeggs (1997) viser til at britiske arbeiderklassekvinner knytter den ”rette” femininitet til middelklassens kvinner. Dermed kan de selv aldri lykkes helt i å bli ”respektable” kvinner, de føler skam og opplever seg som å mangle noe. Når det gjelder voldsforskning, viser også Campbell (1991) til at jentene i gjengene hun studerte, aspirerte mot en ”borgerlig kvinnelighet”. Det å bli respektabel for disse jentene ville derfor innebære å investere i tilgjengelige former for femininitet som ville fjerne dem fra de seksuelle konnotasjoner som omga dem som klasse. Klasseperspektivet er ikke gjort til gjenstand for undersøkelse i mitt materiale, jeg fokuserte heller på at jentenes ideal omkring *guttene*s væremåte knyttes til det å være respektabel (kapittel 5 og 6). Ut i fra den kjennskap jeg har til jentenes familiebakgrunn, ser jeg ikke bort i fra at perspektiv på klasse kunne utdypet forståelsen av volden ytterligere.

I denne avhandlingen har det blitt tydelig hvordan de unges forståelse av vold også er påvirket av den ”voksne kulturen”. Volden er i så måte noe mer og noe annet enn et ungdomsfenomen. Volden er en refleksjon av den sosiale virkelighet som de unge jentene vokser opp i. Jeg har for eksempel stilt spørsmål om jentenes forklaringer av sin voldsbruk, kan forstås som en imøtegåelse av de kulturelle og sosiale forventninger de blir møtt med, ikke minst når det gjelder den forventning offentligheten ser ut til å ha om de voldelige jentenes konfliktmønstre.

I denne avhandlingen har kjønnsperspektivet vært et viktig redskap for å forstå jentenes virkelighetshåndtering, og jeg ønsker at avhandlingen skal bidra til å endre eller nyansere synet på jenter som voldsutøvere. Jeg har derfor argumentert for at for å forstå jentenes vold, kan vi på den ene siden stadig forstå den i sammenheng med hva mannlig vold og makt er. På den annen side har jeg argumentert for viktigheten av å studere jentenes vold som en måte å

iscenesette femininitet på. Å forske på jenters vold innebærer å løfte begge disse perspektivene frem - samtidig.

Jeg begynte dette avhandlingsarbeidet med en nysgjerrighet på begrepet ”jentevold”. Jeg har argumentert for at dette er et tomt begrep. Det er *jentene* og *volden* som er viktig – ikke *jentevolden*.

Litteratur

Adler, Freda 1975. *Sisters in crime. The Rise of the New Female Criminal*. New York: McGraw-Hill Book Company.

Alberoni, Fransesco 1986. *Vennskap*. Oslo: Samlaget.

Alcoff, Linda 1988. "Cultural Feminism Versus Post-Structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory" . *Signs. Journal of Women in Culture and Society*. 13: 3:405-36.

Alder, Christine and Anne Worrall (eds.) 2004. *Girls' Violence. Myths and Realities*. New York: State University of New York Press.

Allan, Graham 1989. *Friendship: developing a sociological perspective*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Alver, Bente 1984. "Som man roper i skogen", i: Bente Alver, Øyvind Larsen og Einar Munthe. *Hjelp meg - jeg har gikt! Holdninger og forventninger til skolemedisin og alternativ medisin*. Oslo: Norsk Revmatiker Forbund.

Alver, Bente 1985. "Andreas", i: Bente Alver, Bengt af Klintberg, Birgitte Rørbye og Anna-Leena Siikala. *Botare*. Stockholm: Institutet för Folklivsforskning.

Alver, Bente 1990. Opposisjon ved doktordisputas, Universitetet i Oslo: Liv Emma Thorsens avhandling *Det fleksible kjønn: Mentalitetsendringer i tre generasjoner bondekvinne, 1920-1985*. *Norveg* 33:201-211.

Alver, Bente 1990. "Rumour and Ritual", in: *Creating the Source through Folkloristic Fieldwork. A Personal Narrative*. *FF Communications* 246. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Alver, Bente 1995. "På stram line mellom etiske forskningsidealer og praksis." *Nord Nytt* 60: 5-23

Alver, Bente og Torunn Selberg 1992. *"Det er mer mellom himmel og jord"*. *Folks forståelse av virkeligheten ut fra forestillinger om sykdom og behandling*. Sandvika: Vett & Viten as.

Alver, Bente og Ørjar Øyen 1997. *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.

Alver, Brynjulf 1962. "Historiske segner og historisk sanning". *Norveg* 9: 89-116.

Alvesson, Mats och Kaj Sköldberg 1994. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Ambjörnsson, Fanny 2004. *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.

Andersson, Åsa 2003. *Inte samma lika. Identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag/Symposion.

Artz, Sibylle 1998. *Sex, power & the violent school girl*. New York: Teachers College Press.

Asdal, Kristin et. al. 1998. *Betatt av viten: bruksanvisninger til Donna Haraway*. Oslo: Spartacus.

Austin, John L. 1997. *Ord der virker*. København: Gyldendal.

Bäckman, Maria 2003. *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Göteborg: Makadam.

Batacharaya, Sheila 2004. "Racism, 'Girl Violence', and the Murder of Reena Virk", in: Alder, Christine and Anne Worrall (eds.) 2004. *Girls' Violence. Myths and Realities*. New York: State University of New York Press.

Batchelor, Susan, Michele Burman and Jane Brown 2005. *Challenging Violence: Girls, gender and violent encounters*. New York: Palgrave Macmillan.

Bauman, Richard 1986. *Story, performance, and event. Contextual studies of oral narrative*. Cambridge Studies in Oral and Literature Culture. Cambridge: Cambridge University Press.

Bech-Karlsen, Jo 1984. *Avisreportasjen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Beck, Ulrich 1992. *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage.

Bengtsson, Mette, Per Øystein Steinsvåg, Hans Terland 2004. *Ungdom bak volden : forståelse og behandling av ungdom med volds- og aggresjonsproblem*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bergh, Johannes 2003. *Ungdommer i norske fengsler: kriminalitet blant barn og unge. Del 3*. (I serie: Notater Statistisk Sentralbyrå, 2003/15). Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Bjørge, Tore, Yngve Carlsson og Thomas Haaland 2001. *Generalisert hat - polariserte felleskap: Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by*. Oslo: NIBR.

Blaakilde, Anne Leonora 2001. "En tvivlers længsler. Etske overvejelser om solskin og selvsving i folkloristisk forskning." *Tradisjon. Tidsskrift for folkloristikk*. 2:9-18.

Brown, Sheila 1998. *Understanding youth and crime. Listening to youth?* Buckingham/Philadelphia: Open University Press.

Burman, Michele, Susan Batchelor and Jane Brown 2001. "Researching Girls and Violence. Facing the Dilemmas of Fieldwork". *The British Journal of Criminology* 41:443-59.

Burman, Michele, Jane Brown and Susan Batchelor 2003. "'Taking it to heart'. Girls and the meaning of violence", in: Elizabeth Stanko (ed.). *The Meanings of Violence*. London and New York: Routledge.

Butler, Judith 1993. *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.

Butler, Judith 1999. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Campbell, Anne [1984] 1991. *The Girls in the Gang*. Oxford: Basil Blackwell.

Carlen, Pat 1987. *Criminal women : autobiographical accounts*. Cambridge: Polity Press.

Cassell, Joan 1982. "Does Risk-Benefit Analysis Apply to Moral Evaluation of Social Research?", in: Beauchamp, T. L., Faden R. R., Wallace Jr., R. J. & Walters, L. (eds.). *Ethical Issues in Social Research*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Chesney-Lind, Meda 1997. *The Female Offender. Girls, women and crime*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Chesney-Lind, Meda 2004. "Girls and Violence: Is the Gender Gap Closing?" Applied Research Forum. National Electronic Network on Violence Against Women.
www.vawnet.com.

Christensen, Otto 1999. "Virkelighet, vitenskap og sannhet - et nypragmatisk overblikk", i: *Kompendium i humanioras vitenskapsteori for Dr. Art.-graden*, Bergen: Senter for vitenskapsteori.

Cockburn, Cynthia 1986. "Women's own culture, a review of *Losing Out: Sexuality and Adolescent Girls* by Sue Lees." *Marxism Today* 30(9):56.

Cohen, Stanley 1972. *Folk devils and moral panics : the creation of the Mods and Rockers*. London : MacGibbon & Kee.

Connell, Robert W. 1987. *Gender and power: society, the person and sexual politics*. Cambridge: Polity Press

Connell, Robert W. 1995. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press

Cowie, J, Cowie, V. and E. Slater 1968. *Delinquency in Girls*. New York: Humanities Press.

Dégh, Linda 1995. *Narratives in Society: a Performer-Centered Study of Narration*. *FF Communications* 255. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Douglas, Mary 1966. *Purity and danger: an analysis of concepts of pollution and taboo*. London: Routledge & Kegan Paul.

Drakos, Georg 1997. *Makt over kropp och hälsa: Om leprasjukas självförståelse i dagens Grekland*. Stockholm: Symposium.

Driscoll, Catherine 2002. *Girls. Feminine adolescence in popular culture and cultural theory*. New York: Columbia University Press.

Drotner, Kirsten 1993. "Introduktion: Unge kvinder og dobbeltblikket på det moderne", i: Kirsten Drotner og Monica Rudberg (red.). *Dobbeltblikk på det moderne. Unge kvinners hverdagsliv og kultur i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dyrøy, Nina 2001. *Den uskyldige "bygda"? Et kriminelt ungdomsmiljø utenfor storbyen*. Oslo: KRÅD.

Ehn, Billy og Orvar Löfgren 2001. *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerup.

Ekström, Simon 2002. *Trovärdighet och ovärdighet : rättsapparaten hanterande av kvinnors anmälan av våldtäktsbrott, Stockholm 1946-1950*. Stockholm: Gidlund.

Eriksen, Anne 1995. "Det romantiske prinsipp i folkloristisk forskning". *Nord Nytt*. 60:25-38.

Estrada, Felipe og Janne Flyghed (red.) 2001. *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.

Fangen, Katrine 1995. *Skinheads i rødt, hvitt og blått. En sosiologisk studie fra "innsiden"*. Oslo: UNGforsk.

Fangen, Katrine 1997. "Seperate or Equal? The Emergence of an All-Female Group in Norway's Rightist Underground". (I serie: Rapport / Institutt for sosiologi og

samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo nr. 1). Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

Feldman, Allen 1994. "On Cultural Anesthesia. From Desert Storm to Rodney King". *American Ethnologist. The Journal of American Ethnological Society*. 21: 2: 404-418.

Ferrell, Jeff and Clinton Sanders (eds.) 1995. *Cultural Criminology*. Boston: Northeastern University Press.

Fjell, Tove (in print.) "Research in the minefield of privacy and intimacy. About the problems of consent", in Alver, Bente, Tove Fjell and Ørjar Øyen (eds). *Research Ethics in Studies of Culture and Social Life*. Helsinki: FFC.

Flekkøy, Ingunn M. Grude 2000. *Unge jenter, sosial tilhørighet og konfliktløsning*. Universitetet i Oslo: Hovedfagsoppgave i kriminologi.

Fornäs, Johan 1991. "Narcissus och det Andra. Könsordningens särskiljanden och sammanfogningar.", i: Fornäs, Ulf Böethius, Sabina Cwejman (red.). *Kön och identitet i förändring*". *FUS-rapport* nr. 3. Stockholm/Stein: Brutus Östlings Bokförlag.

Fossåskaret, Erik 1997. "Har kunnskap sin egen rett? Etske utfordringer ved å distansere seg frå det nære.", i: Fossåskaret, Otto L. Fuglestad og Tor H. Aase (red.). *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.

Frykman, Jonas 1977. *Horan i bondesamhället*. Lund: Liber.

Frønes, Ivar 1995. *Among peers. On the meaning of peers in the process of socialization*. Oslo: Scandinavian University Press.

Frønes, Ivar 2001. "Skam, skyld og ære i det moderne", i: Trygve Wyller (red.). *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Bergen: Fagbokforlaget.

Galloway Young, Katharine 1987. *Taleworlds and Storyrealms. The Phenomenology of Narrative*. Dordrecht/Boston/Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers.

- Gautun, Heidi 1996. *Voldens ansikt: ungdoms erfaring med vold i Oslo og landkommuner*. FAFO-rapport 189. Oslo: FAFO.
- Giddens, Anthony 1994. *Intimitetens forandring: seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund*. København: Reitzel.
- Goodman, Nelson 1978. "Words, works, worlds", in: *Ways of Worldmaking*. Indianapolis: Hackett.
- Gordon, Colin (ed.) 1980: "Truth and Power", in: *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977. Michel Foucault*. New York: Pantheon Books.
- Gripsrud, Jostein [1999] 2000. *Mediekultur, mediesamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gunaratnam, Yasmin 2003. *Researching 'Race' and Ethnicity. Methods, Knowledge and Power*. London: Sage.
- Hanoa, Kristin, Kjersti Varang og Hedda Gjertsen 2001. *Liv og lovbrudd*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Harding, Sandra 1986. *The Science Question in Feminism*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Haraway, Donna 1991. "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspectives.", in: *Simians, cyborgs, and women: the reinvention of nature*. London : Free Associations Books.
- Haslund, Ulla 2003. *Straffereaksjoner mot unge: kriminalitet blant barn og unge. Del 2 (I serie: Notater Statistisk Sentralbyrå, 2003/14)*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Hastrup, Kirsten 1992. *Det antropologiske projekt. Om forbløffelse*. København: Gyldendal.

Hastrup, Kirsten 1999. *Viljen til Viden. En humanistisk grundbok*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag AS.

Hauge, Ragnar 2001. *Kriminalitetens årsaker. Utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hearn, Jeff 1996. "Men's Violence to Known Women: Historical, Everyday and Theoretical Constructions", in: Fawcett, B., B. Featherstone, J. Hearn and C. Toft (eds.). *Violence and Gender Relations: Theories and Interventions*. London: Sage.

Heggli, Gry 2002. *Skoledagboken: En folkloristisk studie av unge jenters skrivehandlinger*. Perspektiv 17X24, Oslo: Unipub forlag.

Heggli, Gry 2004. "Alderstyranni og dekrnologisering. Alder som kulturanalytisk perspektiv" I: *Tidsskrift for kulturforskning*. 3: 1: 5-14.

Helgeland, Inger Marie 2001. "Intervju av marginale grupper i etterundersøkelser – noen etiske dilemmaer", i: Pål Repstad og Anne Ryen (red.). *Verneverdig. Barnevern, forskning og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hey, Valerie 1997. *The company she keeps: an ethnography of girls' friendships*. Buckingham: Open University Press.

Hillesund, Terje 1996. *Aktører, talehandlinger og nyhetsdramaturgi: Avisene som handlingsmedium*. Avhandling til dr.polit.-graden. Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitet i Bergen.

Holland, Patricia 1997. "Living for libido; or Child's Play IV; the imagery of childhood and call for censorship", in: M. Barker og J. Petley (red.). *Ill Effects: The Media/Violence Debate*. London, Routledge.

Holland, Samantha 2004. "Alternative femininities: body, age and identity.", in: *Dress, body, culture*. Oxford: Berg.

Haaland, Thomas 2000. *Vold - konflikt og gjengdannelse: en undersøkelse blant ungdom i fire byer*. Oslo: NIBR.

Jewkes, Yvonne 2004. *Media & Crime*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Klein, Barbro 1997. "Miraklet i Södertälje. Religiösitet, interetniska konflikter och massmedier.", i: Ingvild Sælid Gilhus (red.). *Miraklenes tid. KULTs skriftserie nr. 95*. Oslo: Norges Forskningsråd.

Kolnar, Knut 2003. *Det ambisiøse selv*. Avhandling (dr. art.). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Kvale, Steinar 1992. "Om tolkning av kvalitative forskningsinterviews", i: Jette Fog og Steinar Kvale (red.). *Artikler om interviews*. Psykologisk Institut: Aarhus Universitet.

Laqueur, Thomas 1994. *Om könens uppkomst: hur kroppen blev kvinnlig och manlig*. Stockholm: Syposium.

Larsson, Paul 2000. "Fenomenologien og hermeneutikken innen kriminologien". Hovedfagsforelesning oktober 2000, UiO. www.jus.uio.no/ifk/arsrapport/arsrapport2000/larsson2.html

Lawless, Elaine J. 1992. " 'I was afraid someone like you...an outsider...would misunderstand.' Negotiating Interpretive Differences Between Ethnographers and Subjects. *Journal of American Folklore*. 14, 105:302-315.

Lee, Nick 2001. *Childhood and Society: Growing up in an age of uncertainty*. Buckingham Open University Press.

Lee, Raymond M. and Claire M. Renzetti 1993. "The Problems of Researching Sensitive Topics: An Overview and Introduction.", in: Renzetti and Lee (eds.). *Researching Sensitive Topics*. Newbury Park, London, New Delhi: SAGE Publications.

Leer-Salvesen, Paul 1998 . *Tilgivelse. En undersøkelse av barns og unges tanker om fenomenet tilgivelse*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Lees, Sue 1986. *Losing Out. Sexuality and adolescent girls*. London: Hutchinson.

Lien, Inger-Lise 2001. "The Concept of Honor, Conflict and Violent Behaviour among Youths in Oslo". I: Malcolm w. Klein et.al.: *The Eurogang paradox: street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers

Lien, Inger-Lise 2002. "Ære, vold og kulturell endring i Oslo indre by" . *Nytt Norsk Tidsskrift*, 19: 1: 27-42.

Lombroso, C. og W. Ferrero 1895. *The Female Offender*. London: Fisher Unwin.

Lundgren, Anna Sofia 2002. "Möjligheter att förändra(s). En berättelse om rörelser, rum och upplevelser av kön." *Kulturella Perspektiv* 11: 1:39-46.

Lundgren, Eva 1992. "Att uppenbara det dolda". *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. 13: 3: 3-14.

Lundgren, Eva 1993. *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lundgren, Eva 2001. *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå/Stockholm: Brottsoffermyndigheten Fritzes offentliga publikationer.

Lykke, Nina 2003. "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen". *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*. 24: 1:47-56.

Lövkrona, Inger 1999. *Annika Larsdottar, barnamörderska. Kön, makt och sexualitet i 1700-talets Sverige*. Lund: Historiska Media.

Lövkrona, Inger 2001a. "Den våldsamma mannen", i: Inger Lövkrona (red.). *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Lund: Nordic Academic Press.

Lövkrona, Inger 2001b. "Kön och våld. Historiska och kulturella perspektiv.", i: Inger Lövkrona (red.). *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Lund: Nordic Academic Press.

Mankell, Henning [1998] 2000. *Brannvegg*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Mankell, Henning [1998] 1999. *Den femte kvinnen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Margolis, Joseph 1995. Plain Talk about Interpretation on a Relativistic Model. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 53:1: i: *Kompendium i humanioras vitenskapsteori for Dr. Art.-graden*, Bergen: Senter for vitenskapsteori.

McRobbie, Angela 1991. *Feminism and youth culture: from 'Jackie' to 'Just seventeen'*. London: Macmillan.

McRobbie, Angela and Jenny Garber 1976. "Girls and Subcultures: An Exploration", in: Stuart Hall and Tony Jefferson (eds.). *Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Hutchinson.

Messerschmidt, James 2004. *Flesh & Blood. Adolescent Gender Diversity and Violence*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Meurling, Birgitta 2001. "Mannens lust – kvinnans ansvar? Kvinnliga prästers syn på själavård och sexuella trakasserier", i: Inger Lövkrona (red.). *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Lund: Nordic Academic Press.

Miller, Jody 2001. *One of the Guys. Girls, Gangs, and Gender*. New York-Oxford: Oxford University Press.

Moi, Toril [1998] 2002. *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal.

Moore, Henrietta 1994. *A Passion for Difference. Essays in Anthropology and Gender*. Cambridge: Polity Press.

Morrissey, Belinda 2003. *When women kill: questions of agency and subjectivity*. London: Routledge.

Mullen, Patrick 1972. Modern legend and rumour theory. *Journal of the Folklore Institute* 9:95-109.

Natland, Sidsel 2002. "Sympatisk, empatisk, kritisk? Noen refleksjoner omkring bruk av kvalitativt forskningsintervju og erfaringsnær metode i studier av etnisk og kulturell kompleksitet", i: Magnus Berg, Riina Reinvelt og Line Alice Ytrehus (red.). *Etnisk kompleksitet. Nordliga länder - kulturvetenskapliga perspektiv*. Göteborg / Åbo: Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 38/NNF Publications 15.

Natland, Sidsel 2003. "Jentevold": Overskridelser av normer for kjønn og alder? *Kvinneforskning*. 3: 44-60.

Natland, Sidsel 2007 u.u. "Det var jeg som holdt pistolen! Om gyldighet og sannhet i kulturvitenskapelig tolkningspraksis." *Tidsskrift for kulturforskning*, kommende.

NESH 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi*. Oslo: Forskningsetiske komiteer, (www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer).

Nilan, Pam 1991. "Exclusion, inclusion and moral ordering in two girls' friendship groups". *Gender and Education* 3: 1: 163-82.

- Nilsson, Bo G. 2003. "Frågor, svar – och vad mer?", i: Bo G. Nilsson, Dan Waldetoft, Christina Westergren (red.). *Frågelist och berättarglädje: om frågelistor som forskningsmetod och folklig genre*. Stockholm: Nordiska Museet.
- Oring, Elliot 1990. "Legend, Truth, and News". *Southern Folklore*. 47: 2:163-177.
- Pape, Hilde 2004. Bokanmeldelse av Bengtsson et. al. (2004): Ungdom bak volden. *Tidsskrift for ungdomsforskning*. 2: 90-93.
- Pape, Hilde 2003. "Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold". *Tidsskrift for Norsk Lægeforening*. 15:2016-2020.
- Pape, Hilde og Sturla Falck 2003. "Ungdomskriminalitet. Et fenomen i endring?" *Tidsskrift for ungdomsforskning*. 2: 99-111 .
- Pösö, Tarja 1999. "Welfare for Girls, Justice for Boys? Treatment of Troublesome Youth in the Finnish Residential Child Welfare System", in: Annika Snare (ed.). "Youth, Crime and Justice": *Scandinavian Studies in Criminology*. Norwegian University Press: The Scandinavian Research Council for Criminology.
- Petersen, Anja 2001. "Kvinner i marginalen. Könskonstruktioner i 1800-talets fängelse", i: Inger Lövkrona (red.). *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Lund: Nordic Academic Press.
- Phillips, Coretta 2003. "Who's who in the pecking order? Aggression and "Normal Violence" in the Lives of Girls and Boys." *British Journal of Criminology* 43: 4: 710-28.
- Pollak, Otto 1950. *The criminality of women*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Repstad, Pål 1993. *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Riches, David 1986. "The Phenomenon of Violence", in: David Riches (ed.). *The Anthropology of Violence*. Oxford: Basil Blackwell.

Roberts, Kimberley 2002. Contesting Contemporary Girls' Studies: When Girls Talk, Feminists Should Listen. <http://www.people.virginia.edu/~kjr4k/asa/asa01.html>, (Utskrift 4. oktober 2002)

Rosenberg, Tiina 2002. *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Rørbye, Birgitte 1982. *Folkloristiske horisonter. På vej til en kritisk teori om de folkelige erfaringsverdener*. København: Reitzels forlag.

Rørbye, Birgitte 1993. "Telling Reality. An Analysis of a Multilevelled Narrative", in: Michael Chesnutt (ed.). *Telling Reality. Folklore Studies in Memory of Bengt Holbek*. Copenhagen & Turku: Copenhagen Folklore Studies 1/NIF Publications 26.

Rørbye, Birgitte 1995. "Medieskabte fordomme? Forestillingen om det medieskabte ældrebillede i folkloristisk belysning.", i: Torunn Selberg (red.). *Nostalgi og sensasjoner. Folkloristisk perspektiv på mediekulturen*. Åbo: NIF Publications No. 29.

Sandmo, Erling 1999. *Voldssamfunnets undergang. Om disiplineringen av Norge på 1600-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sarnecki, Jerzy 2001. *Delinquent networks: youth co-offending in Stockholm*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schaanning, Espen 1999. *Vitenskap som skapt viten. Foucault og historisk praksis*. Oslo: Spartacus Forlag A/S.

Scott Sørensen, Anne 2002. "Køn, alder og andre forskelle i det senmoderne", i: Scott Sørensen (red.). *Pi'r Pink og Power – om aktuell pigekultur*. København: Gads forlag.

Selberg, Torunn (red.) 1995. *Nostalgi og sensasjoner. Folkloristisk perspektiv på mediekulturen*. Åbo: NIF Publications No. 29.

Selberg, Torunn 2000. "Å ta overtro på alvor.", i: Bjarne Rogan og Bente Alver (red.). *Norden og Europa. Fagtradisjoner i nordisk etnologi og folkloristikk*. Oslo: Novus forlag.

Sikes, Gini 1997. *8 ball chics: a year in the violent world of girl gangs*. New York : Anchor Books.

Silverman, Kaja 1983. *The Subject of Semiotics*. New York: Oxford University Press.

Simmons, Rachel 2002. *Odd Girl Out. The Hidden Culture of Aggression in Girls*. New York: Harcourt.

Skeggs, Beverly 1997. *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*. Gøteborg: Daidalos.

Skjelbred, Ann Helen B. 2005. "Pizza i Norge. Frågelistan som kunskapskälla", i: Charlotte Hagström & Lena Marander-Eklund (red.). *Frågelistan som källa och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Skjelbred, Ann Helen B. 2001. "Vennskap. Refleksjoner omkring en spørreliste". *Tradisjon. Tidsskrift for folkloristikk*. 2: 41-48.

Skjørten, Kristin, Tore Bjørge og Leif Petter Olaussen 1999. *Forskning om vold*. Oslo: Norges Forskningsråd.

Skogerbø, Marianne 1998. *Interaktiv identitet: en kulturteoretisk drøfting av informasjons- og kommunikasjonsteknologiens betydning for ungdoms identitetsutvikling*. Hovedfagsoppgave i pedagogikk, Universitetet i Oslo.

Smart, Carol 1979. "The New Female Criminal: Reality or Myth?" *The British Journal of Criminology*. 19: 1: 50-59.

Smith, Philip 2001. *Cultural Theory. An Introduction*. Oxford: Blackwell.

Solheim, Jorun 1998. *Den åpne kroppen: om kjønnsymbolikk i moderne kultur*. Oslo: Pax.

Stahl, Sandra Dolby 1977. "The Personal Narrative as Folklore". *Journal of the Folklore Institute* 14: 1-2:9-30.

Stene, Reid Jone 2003. *Barn og unge inn i rettssystemet: kriminalitet blant barn og unge. Del 1*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Storvoll, Elisabet Esbjerg 2004. *Antisosial atferd i ungdomstiden. En studie av kjønnsforskjeller i faktorstruktur, risikofaktorer, tilleggsproblemer og utvikling med alder*. Avhandling (dr. polit.), Universitetet i Oslo.

Sykes, Gresham og David Matza 1957. "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency." *American Sociological Review* 22: 664-70.

Søndergaard, Per Straarup 2003. *Seje tøser, stakkels piger. Om piger, pigebander, vold og tyveri*. Vejle: Krogh.

Svahn, Margareta 1999. *Den liderliga kvinnan och den omanlige mannen: skällsord, stereotyper och könskonstruktioner*. Stockholm: Carlssons.

Svare, Helge 2004. *Vennskap*. Oslo: Pax.

Tallavaara, Anu 2003. "Irritation – A Glimpe of Gendered Violence", in: Vappu Sunnari, Jenny Kangasvuo and Mervi Heikkinen (eds.). *Gendered and Sexualised Violence in Educational Environments*. Oulu: Oulu University Press.

Telste, Kari 2000. *Brutte løfter: En kulturhistorisk studie av kjønn og ære 1700-1900*. Avhandling (Dr. art.), Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Telste, Kari 2001. "Mordet på den försmådda kärestan. Kön, våld och sexualitet i Norge på 1800-talet.", i: Inger Lövkrona (red.). *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Lund: Nordic Academic Press.

Telste, Kari 2004. "Wild West på Oslo vest". *Tidsskrift for Ungdomsforskning*. 1: 3-26

- Thomas, W. I. 1923. *The Unadjusted Girl*. New York: Harper and Row.
- Thorne, Barrie 1993. *Gender Play: Girls and Boys in School*. Buckingham: Open University Press.
- Trasher, Frederick M. 1927. *The Gang. A study of 1313 gangs in Chicago*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Vetlesen, Arne Johan 2001. "Det er ofrene som skammer seg. Et essay om ondskap og skam", i: Trygve Wyller (red.). *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Von der Lippe, Gerd 1999. *Metaforens potens. Essays*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Walldén, Marja 2000. *Kvinnor och brott. En sammanfattning av tre rapporter om kvinnlig brottslighet*. Stockholms Universitet: Sociologiska Institutionen.
- Westgaard, Hege 1998. "*Som eit spor*": *spontanalteret som moderne sorguttrykk i et kulturanalytisk perspektiv*. Hovedfagsoppgave i folkloristikk, Universitetet i Bergen.
- Wittendorff, Nina M. og Esther Malmberg 2004. *Pigeproblemer i kommunerne – en kortlægning*. København: Udviklings- og formidlingscenter for børn og unge.
- Wolpe, Ann Marie 1988. "Experience as analytical framework: does it account for girls' education? ", in: Mike Cole (ed.). *Bowles and Gintis revisited: Correspondence and Contradiction in Educational Theory*. London: Falmer Press.
- Wykes, Maggie 2001. *News, Crime and Culture*. London/Sterling, Virginia: Pluto Press.
- Wyller, Trygve (red.) 2001. *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wyn, Johanna & Rob White 1997. "The Concept of Youth", in: *Rethinking Youth*. London: Sage.

Young, Alison 1996. *Imagining crime: Textual outlaws and criminal conversations*. London: Sage.

Ytrehus, Line 2004. *Intellektuelle i eksil. Integrering og ekskludering i et livsverdenperspektiv*. Avhandling, dr. art., Universitetet i Bergen.

Ziehe, Thomas [1989] 1993. *Kulturanalyser: ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Internett

<http://www.trim.no/artikkel.php?id=304>. (Utskrift 1. februar 2004)

http://jardar.nvg.org/mobbing/presse/ntb_960502.html (Utskrift 5. oktober 2006)

<http://www.krigsboern.dk/artikler/Anette.htm>.

www.forskning.no/Artikler/2006/mars/1143804920.23

Siterte eksterne kilder

Adressa/Adresseavisen

12. november 2003

16. november 2005

Aftenbladet

14. oktober 2000

Aftenposten / Aftenposten-nett

8. desember 1998

9. desember 1998

15. desember 1998

16. desember 1998

17. desember 1998

17. november 1999

19. august 2002

21. januar 2003

22. januar 2003

28. januar 2003

7. mai 2003

Avisa Nordland

8. mai 2003

Bergens Tidende

24. september 2004

7. desember 2005

18. februar 2006

23. februar 2006

Bergensavisen (BA)

9. februar 2003

14. februar 2006

Dagbladet

26. april 1995

15. juni 1997

4. februar 1998

8. september 2000

28. januar 2001

23. mars 2002

12. mai 2002

20. januar 2003

28. januar 2003

Dagsavisen

10. oktober 2002

10. februar 2004

2. november 2004

19. februar 2006

Hamar Dagblad

4. februar 2003

KK (Kvinner og klær)

6/2002

16/2004

Nettavisen

20. april 2002

NRK-nett

23. mars 2001

28. mai 2004

7. februar 2006

Politiken (Danmark)

7. mars 2003

Romerikes Blad

14. desember 2001
29. mars 2003

VG / VG-nett

6. september 1958
19. desember 1998
25. januar 2003
1. oktober 2003
10. juni 2004
22. januar 2006
2. februar 2006

Østlendingen

20. januar 2005

Interne kilder

Intervju

Intervju med Emma og Lise (intervjunotater)

Intervju med Siren og Anka (intervjunotater)

Intervju med Elin og Miriam

Intervju med Grete (intervjunotater)

Intervju med Pia

Intervju med Thea

Intervju med Hanne

Intervju med Hilde og Nora (notater og bånd; se informantpresentasjon appendiks 2)

Intervju med Nina og Hege

Spørrelister

Spørrelister fra videregående skole: 33 elever (28 jenter, 5 gutter)

Spørrelister fra ungdomsskole: 26 elever (13 jenter, 13 gutter)

De 59 spørrelistene er numerisk arkivert.

Appendiks

Appendiks 1

Spørreskjema og informasjonsbrev, feltarbeid i skole

UNIVERSITETET I BERGEN

INSTITUTT FOR KULTURSTUDIER OG KUNSTHISTORIE

Seksjon for kulturvitenskap • Seksjon for kunsthistorie • Seksjon for teatervitenskap

Bergen, 23. februar 2004

Deltakelse i forskningsprosjekt

Utgangspunktet for mitt forskningsprosjekt er knyttet til den offentlige debatten om ungdom, konfliktløsning og vold. Særlig interessert er jeg i medias fokus på at også *jenter* i større grad enn før løser konflikter ved bruk av vold.

På bakgrunn av dette vil jeg vite mer om hva *ungdom selv* tenker omkring dette temaet. Jeg er opptatt av deres egne meninger og erfaringer, enten det er som utøver, tilskuer eller offer for mobbing og/eller vold. Jeg ønsker også å vite hva dere selv legger i disse begrepene. Derfor ber jeg dere om å svare på spørsmålene i det vedlagte spørreskjemaet.

Det er selvfølgelig frivillig å delta. De som deltar, blir anonymisert. Ingenting av det dere forteller, vil kunne spores tilbake til verken dere selv eller skolen dere går på. Det eneste dere må krysse av for på skjemaet, er fødselsår og kjønn. Det er bare jeg og min veileder som skal lese og ha tilgang på de svarene som jeg får inn.

Forespørsel om intervju

Sammen med skjemaet finner dere en forespørsel om å møte meg til et intervju omkring disse temaene. Da kan vi utdype temaer som det ikke er tid og plass til i spørreskjemaet. Et slikt intervju foregår som en samtale på tomannshånd. Samtalen blir anonymisert, slik at ingen kan spore det som fortelles, tilbake til personer og steder. Jeg anonymiserer alle person- og stedsnavn som eventuelt skulle bli nevnt når vi snakker sammen. Et slikt intervju varer ca 1-2 timer.

De som er interessert i dette, kan fylle ut navn og telefonnummer som angitt helt til slutt på spørreskjema. Jeg vil da ta kontakt for å lage en avtale om når vi skal møtes. Da vil jeg også gi ytterligere informasjon om rettigheter som deltaker i intervjuet.

Prosjektet mitt er finansiert av Universitetet i Bergen, og det er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

Bergen, februar 2004

Sidsel Natland

Stipendiat

SPØRSMÅLSLISTE

Forsøk å svare så fyldig som du greier, med egne ord, på spørsmålene nedenfor.

JEG ER GUTT / JENTE (stryk det som ikke passer)

ALDER:

VENNSKAP

Her vil jeg at du skal svare på noen spørsmål som handler om ditt syn på vennskap.

1. Hva kjennetegner en *god venn*, slik du ser det? Gi noen stikkord.
2. Er dine nærmeste venner medelever på skolen?
3. Har du mange venner utenom skolen?
4. Hva gjør du sammen med dine venner på fritida?
5. Er dine nærmeste venner av samme kjønn som deg?
6. Har du noen du regner som uvenner?
- Hvis svaret er ja: Hvorfor er dere uvenner?
7. Hva gjør du når du har fritimer og friminutter - og hvem er du sammen med da?
(Eks.: Holder du deg mest sammen med de fra din egen klasse? Henger både gutter og jenter sammen? Eller er du alene?)
8. Er det mange "klikker" eller "gjenger" her på skolen?
- Hvis svaret er ja: Består disse av bare gutter / bare jenter - eller er det en blanding?
9. Hva krangler jenter om?
10. Er det forskjell på hva gutter og jenter krangler om? Fortell!
11. Hvordan går jentene fram for å ordne opp i konfliktene? Forklar gjerne med et konkret eksempel!
12. Er det forskjell på hvordan jenter løser konflikter i forhold til gutter?
- Hvis du mener at det er forskjell: Kan du fortelle noe om disse forskjellene?

MOBBING - VOLD

Her vil jeg at du skal fortelle så godt du kan om hva du tenker på med ordene "mobbing" og "vold". Jeg vil også at du skal fortelle om det hvis du har vært involvert i noe slik, enten det er som utøver, offer eller om du så på. Angi også ca når det skjedde; var det sist uke, sist måned, i fjor...eller skjer det ofte?

13. Syns du det er forskjell på "mobbing" og "vold"? Kan du forklare meg hva som eventuelt er forskjellen, slik du ser det?

Offer for mobbing eller vold

14. Har du blitt utsatt for mobbing av jevnaldrende?

- Hvis svaret er ja: Kan du fortelle hva som skjedde?

15. Har du blitt utsatt for vold av jevnaldrende?

- Hvis svaret er ja: Kan du fortelle om hva som skjedde?

Vitne til mobbing eller vold

16. Har du vært vitne til mobbing blant jevnaldrende?

- Hvis svaret er ja: Kan du fortelle om hva som skjedde?

17. Har du vært vitne til vold blant jevnaldrende?

- Hvis svaret er ja: Kan du fortelle om hva som skjedde?

Utøver av mobbing eller vold

18. Har du selv vært med på å utøve mobbing mot noen?

- Hvis svaret er ja: Kan du fortelle om hva som skjedde? (Eks. hvem var du uvenner med, hva hadde denne personen gjort eller sagt, hvordan gikk du frem for å ordne opp i dette, når omtrent var dette etc.)

19. Har du selv vært med på å utøve vold mot noen?

- Hvis svaret er ja: Kan du fortelle om hva som skjedde? (Eks. hvem var du uvenner med, hva hadde denne personen gjort eller sagt, hvordan gikk du frem for å ordne opp i dette, når omtrent var dette etc.)

Kanskje har du deltatt i lignende handlinger uten at du vil kalle det verken mobbing eller vold. Derfor har jeg noen spørsmål til om dette. Det er fint om du greier å forklare meg hvorfor du ikke vil kalle det for vold / mobbing.

20. Har du slått noen, sagt stygge ting til noen el.l. uten at du vil kalle det for verken mobbing eller vold?

- Hvis svaret er ja: Fortell hva som skjedde.

21. Hva tenker du om dette i ettertid? (F. eks. angrer du eller synes du at personen fikk som fortjent?)

22. Hvis du har vært involvert i noe slik; har det skjedd flere ganger, eller bare som et enkelttilfelle?

Her kommer et par generelle spørsmål som du bare trenger å svare ja eller nei på.

23. Har du blitt utsatt for vold eller mobbing av voksne?

- Hvis svaret er ja: Kan du krysse av for om det har skjedd en eller flere ganger?

En gang, det var en tilfeldig enkelthendelse _____

Flere ganger, det er noe jeg opplever jevnlig _____

24. Har du vært vitne til vold blant voksne?

- Hvis svaret er ja: Kan du krysse av for om det har skjedd en eller flere ganger?

En gang, det var en tilfeldig enkelthendelse _____

Flere ganger, det er noe jeg opplever jevnlig _____

25. I aviser og på tv er det mye snakk om vold blant ungdom og gjenger. Er du generelt sett redd for å bli utsatt for vold?

STEDER

Her kommer et par spørsmål som du kan svare kort på. De handler om hvor i byen du føler deg trygg evt. utrygg.

26. Er det noen steder du ikke liker å ferdes alene? I så fall hvor? Er det trygt der hvis du er sammen med andre?

27. Hvilke steder føler du deg trygg?

Det var de spørsmålene jeg hadde lyst til å høre din mening om.

Takk for at du svarte! 😊

INTERVJU?

Det er slik at det ikke er alt man får plass til i et spørreskjema! Kanskje syns også du at det var noen ting i forbindelse med dette temaet som du ikke fikk utdypet her? Det kan også være at du har noen erfaringer og opplevelser som du syns det er vanskelig å skrive om, men som kan være lettere å snakke om. I så fall vil jeg spørre om du kunne tenke deg å møte meg til en samtale der vi kan gå litt videre på dette temaet. Jeg vil da spesielt være opptatt av oppfatninger om *jenter* og vold.

En slik samtale foregår på tomannshånd og varer ca 1-2 timer. Alt du sier, vil bli anonymisert. Det betyr at ingen kan knytte noe av det som sies, tilbake til deg. Det er dessuten bare jeg og veilederen min som har tilgang på dette materialet. Du kan også trekke deg underveis hvis du finner ut at du ikke har lyst til å delta allikevel. Hvis det skulle skje, trenger du ikke forklare meg hvorfor.

Hvis du kunne tenke deg å treffe meg igjen, ber jeg deg om å fylle ut skjemaet nedenfor. Jeg vil da ta kontakt for å avtale et tidspunkt der vi kan møtes.

Ja, jeg har lyst til å treffe deg igjen til intervju!

Navn: _____

Adresse: _____

Telefonnr.: _____

Appendiks 2

Informantpresentasjoner

Appendiks 2

Informantpresentasjoner

Emma og Lise

Emma er 17 år og går på videregående skole i en mindre by. Hun har i løpet av det siste året flyttet for seg selv, ikke langt fra sitt oppvekststed. Etter hennes ønske møtes vi på kafé. Hun har med seg en venninne, Lise, som også vil delta. Lise er 19 år, men går i samme klasse som Emma. Hun bor for øyeblikket hos noen venner, men bor også litt hos mor, litt hos far. Intervjuet varer ca 1 ½ time, uten båndopptaker. Begge jentene har erfaring med å bruke vold.

Siren og Anka

Siren er 17 år og går på skole. Hun har de siste årene bodd på ulike ungdomshjem, men har nå flyttet hjem til sine foreldre. Hun var med i en jentegjeng da hun gikk på ungdomsskolen. Hun har med seg en venninne, Anka, som også vil delta i intervjuet. Siren må gå etter ca 1 ½ time fordi de har et kveldsarrangement på skolen, men Anka sitter igjen i en snau halvtime mens hun venter på bussen. Intervjuet foregår på kafé, og etter jentenes ønske uten båndopptaker.

Elin og Miriam

Elin er nesten 17 år da vi treffes. Hun går på skole og jobber deltid. Elin har bodd i fosterhjem, men har nå flyttet hjem til mor og stefar i en mindre by. Intervjuet foregår hjemme hos Elin etter skoletid. Hun har vært en del involvert i voldelig adferd. Elins bestevenninne Miriam er der når jeg kommer, og hun deltar i intervjuet, men hun må gå etter en halvtimes tid. Intervjuet varer ca 2 timer, og jeg tar det opp på bånd.

Grete

Grete er 16 år, og hun går på skole og jobber. For tiden bor hun hjemme med sin mor, men har blant annet hatt opphold på lukket ungdomshjem. Vi møtes i sentrum av byen der hun bor, og vi snakker mens vi spaserer litt omkring, samt at vi spiser sammen på kafé. Etter hennes ønske bruker jeg ikke båndopptaker, så jeg tar notater av intervjuet, som varer i ca 1 ½ time. Grete er den av jentene som både i forkant av og under intervjuet virker mest utrygg på situasjonen, og det er særlig spørsmålet om hun vil bli gjenkjent som uroer henne. Grete har

vært involvert i en del kriminelle aktiviteter og står i fare for å få fengselsstraff om hun får flere saker på seg. Grete var den som virket mest negativ til vårt møte i forkant, men intervjuet må allikevel ha opplevdes som ok, for idét vi skiller lag, sier hun at det var fint å sitte slik og snakke, og at vi derfor godt kan møtes igjen.

Emma, Lise, Siren, Anka, Elin, Miriam og Grete ble rekruttert via brev som ble sendt ut via en barnevernstjeneste på bakgrunn av at de tidligere hadde mottatt behandlingstilbud fra denne. Sammen med mitt informasjonsbrev lå et følgebrev fra lederen for denne tjenesten der det ble informert om hvorfor de fikk tilsendt dette brevet fra meg via dem. Det er altså Emma, Siren, Elin og Grete som har mottatt behandlingstilbud fra denne tjenesten. Lise, Anka og Miriam er venninner som ble med fordi jeg i informasjonsbrevet skrev at de gjerne kunne ta med en venn. De tilhører og/eller har erfaringer fra de samme miljøene. Grete møtte meg derimot alene.

Pia

Pia er 16 år da vi treffes. Hun går på skole og bor hjemme hos sin far. Intervjuet foregår i skoletida. Vår første samtale varer ca 1 ½ time. Vi treffes igjen noen dager senere og snakker sammen ca 1 t til. Pia er med i en jentegjeng som jeg har kalt "Gangztajentene". Jeg vil presisere at dette *ikke* er gjengens egentlige navn. Vi bruker bånd under begge intervjuene. Pia har vært offer for, vitne til og utøver av vold.

Thea

Thea er 19 år og går på videregående skole. Vårt møte foregår på skolen på slutten av dagen. Thea har én voldsdom på seg, og har opplevd vold og trusler både i vennekretsen og hjemme fra sin far. Faren er nå død. Theas mor har heller ikke hatt daglig omsorg for Thea og hennes yngre bror. Thea og broren bor stort sett hver for seg, men har mye kontakt. Vårt intervju varer i ca 1 ½ time. Senere den samme våren som intervjuet fant sted, forsøkte jeg å få tak i henne på ny. Det viste seg da at hun i mellomtiden hadde sluttet på skolen.

Pia og Thea ble rekruttert i forbindelse med klasseromsdiskusjon og spørreliste i den videregående skolen.

Hanne

Hanne er 14 år. Hun bor hjemme hos sine foreldre, men vi møtes i skoletida. Intervjuet varer halvannen time. Hannes erfaring med vold er at hun har vært med i en episode der hun og noen venninner utøvde vold mot en jevnaldrende venninne. Jeg bruker bånd under intervjuet.

Hilde og Nora

Jeg møter de to 14-årige jentene sammen til intervju fordi de ikke ønsker å treffe meg enkeltvis. Samtalen foregår på skolen. Hilde og Nora hadde vært aktive i en voldsepisode mot en jevnaldrende jente. De vanker sammen med eldre jenter i et belastet miljø. Når vi begynner å snakke om den konkrete saken, sier Hilde at hun føler seg uvel og at hun ikke orker mer. Nora og jeg fortsetter å snakke med båndet avslått. Til sammen varer intervjuet halvannen time. Hilde og jeg snakker også sammen etterpå, for jeg ble usikker på om hun ville trekke seg som informant. Hun ønsket imidlertid ikke å trekke seg, men ville ikke svare på alt jeg spurte om. Båndet er for øvrig av dårlig kvalitet, jentene snakket svært lavt. De satte heller ikke mye ord på volden.

Nina og Hege

Nina og Hege på 14 år har ikke selv deltatt i vold, men meldte seg på bakgrunn av klasseromsdiskusjoner. Nina og Hege meldte seg fordi de hadde synspunkter på voldsepisoden som var den konkrete bakgrunnen for min tilstedeværelse ved skolen, og de tilhører en "randzone" av den voldelige jentegjengen. Intervjuet varte ca 1 time og ble tatt opp på bånd.

Hanne, Hilde, Nora, Nina og Hege ble rekruttert på bakgrunn av en konkret voldsepisode som jeg kjente til. Jeg tok kontakt med rektor på skolen som noen av jentene var elever ved og fikk tillatelse fra rektor og elevenes foreldre/foresatte til å komme på skolebesøk. Av etiske hensyn er disse intervjuene ikke direkte sitert i analysene (se kapittel 2)

Appendiks 3

Informasjonsbrev inkludert samtykkeerklæring

UNIVERSITETET I BERGEN

Institutt for kulturstudier og kunsthistorie

Kulturvitenskap – Kunsthistorie – Teatervitenskap

23. mai 2003

Hei!

Jeg heter Sidsel Natland, og jeg arbeider med ungdomsforskning ved Universitetet i Bergen. Vi er interessert i hva ungdom gjør, og vi er interessert i hva dere mener om forskjellige ting - for eksempel: Hva gjør du på fritida? Hva synes du om skolen? Hva slags musikk og film liker du? Ungdomsforskningen har fokusert mye på *gutter* og hva de gjør, sier og mener. Vi trenger å vite mer om jenter! Derfor arbeider jeg med hvordan jenter ser på det å være ung i dag.

Noe som jeg gjerne vil vite mer om, er hvordan jenter ser på vennskap. Hva vil det si å være en god venninne? Syns du det er viktig å ha mange venninner? Hvem vil man gjerne være venner med? Hender det at venninner samler seg i grupper der ikke alle får være med? Har du vært med i en slik gruppe? Eller har du kanskje opplevd å ikke få være med der du skulle ønske? Hvorfor er noen jenter mer populære enn andre? Noen ganger kan man jo også bli *uvenner*. Når oppstår det konflikter blant jenter? Hvordan går man fram for å ordne opp i problemene?

Det er ikke så lenge siden jeg selv var ung, og jeg vet at det ikke bare er gøy og enkelt å være "ungdom". Noe som diskuteres mye, er jo forekomsten av mobbing og vold blant unge. Opplever du at dette er et problem? Kjenner du noen som har plaget andre, eller kanskje noen som har blitt mobbet? Har du selv deltatt i noe slik?

Det er mange som mener at vi jenter er mer "synlige" på offentlige steder i dag i forhold til før. Og dette er ikke bare fordi det finnes flere voksne jenter som er sjefer og politikere! – men også at jenter deltar på ting som før ble oppfattet som "gutteting". Men betyr det at jenter oppfører seg "som gutter"? Er det noen ting som du synes ikke passer seg å gjøre for jenter? Eller er det de voksne som er med på å bestemme hva som passer seg? Er du i så fall alltid enig med de voksne?

Jeg er også nysgjerrig på mediekulturen. Der ser vi at det er mange mannlige "helter". Finnes det også film, musikk, spill o. l. der det er jenter som er den tøffe helten? Hva slags film, musikk, blader etc. liker du?

Når du nå får tilsendt dette brevet, er det fordi jeg vil spørre om du kunne tenke deg å møte meg til en samtale omkring slike temaer som jeg har nevnt her. Hvis du har en venninne som du har lyst til å ta med, kan du gjøre det. Slike samtaler blir anonymisert. Med andre ord kan ingen knytte det som er blitt sagt, tilbake til deg.

Hvis du kan tenke deg å delta, fyller du ut det vedlagte arket og sender det tilbake til meg. Jeg vil deretter ta kontakt for å avtale tid og sted. Det er fint om du viser dette brevet til dine foreldre eller foresatte slik at de vet at du skal møte meg. Når vi møtes, vil jeg fortelle deg mer om prosjektet, og jeg vil ta med en samtykkeerklæring som du undertegner før vi setter i gang samtalen. Som takk for at du stiller opp, får du et gavekort på en cd av meg.

Med vennlig hilsen

Sidsel Natland

Til Sidsel Natland

Ja, jeg / vi er interessert i å delta i ditt prosjekt, og du kan ta kontakt med meg / oss for å avtale tid og sted for samtale:

Navn:

Adresse:

Postnr./-sted:

Telefon:

Samtykkeerklæring medbringes og undertegnes når vi møtes til samtale.

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har blitt orientert om formålet med Sidsel Natlands prosjekt.

Jeg har fått vite hvordan opplysningene jeg gir i intervjuet, skal behandles og lagres i ettertid. Jeg har også fått vite at det er frivillig å delta i prosjektet, og at jeg kan trekke meg fra undersøkelsen når som helst - og uten å evt. oppgi grunn.

Jeg har også blitt informert om at jeg har rett til innsyn i det materialet som jeg har bidratt med (opptak av intervju eller intervjuutskrift).

.....
Sted

Dato

Underskrift

Appendiks 4

Informasjonsbrev til foreldre

UNIVERSITETET I BERGEN

INSTITUTT FOR KULTURSTUDIER OG KUNSTHISTORIE

Seksjon for kulturvitenskap • Seksjon for kunsthistorie • Seksjon for teatervitenskap

Bergen [REDACTED]

Til elever og foreldre/foresatte

Jeg er stipendiat ved Universitetet i Bergen, og jeg arbeider med en avhandling om unge jenter og vold. Utgangspunktet for prosjektet er knyttet til det at jenter i økt grad er involvert i voldelige handlinger. Jenter og vold er et tema vi vet lite om her til lands. Jeg undersøker derfor den offentlige debatten om jentevold (politikk, aviser og andre media), samt at jeg gjør intervjuer blant unge jenter som selv er/har vært involvert i vold. Jeg er blant annet opptatt av hva slags forestillinger jentene selv har om vennskap, konfliktløsning, kjønn og vold. I intervjusituasjonen er jeg derfor interessert i å lytte til jentenes egne opplevelser, og jeg er opptatt av hvordan de setter ord på og forklarer det de har deltatt i. Jeg har også gjennomført klasseromsdiskusjoner med elever der vi diskuterer ungdom og vold.

Jeg er kjent med at det for noen uker siden oppsto en hendelse [REDACTED] ble utsatt for vold fra jevnaldrende jenter, samt at alle jentene er elever ved [REDACTED]. Med bakgrunn i denne hendelsen, har jeg rettet en henvendelse til skolens rektor om muligheten for å besøke skolen og klassen(e) for å diskutere og snakke med de unge på samme måte som beskrevet ovenfor.

Min erfaring fra de intervjuer og samtaler jeg har hatt med de unge, er at dette er et tema de er opptatt av, og at de ser en nytte i å diskutere og snakke om dette. Skolemiljøet kan også ha nytte av at temaet tas opp. Jeg er opptatt av at mitt arbeid skal kunne brukes i arbeid mot vold!

I mitt arbeid følger jeg de forskningsetiske regler for god forskningspraksis (www.etikkom.no/retningslinjer). Elevene blir informert om hvem jeg er, hva jeg arbeider med, hvordan jeg arbeider, samt hva jeg kommer til å bruke materialet til. Alle steds- og personopplysninger anonymiseres, slik at ingen informasjon kan knyttes tilbake til verken elevene, skolen eller stedet der de bor. Det er frivillig å delta, og de som eventuelt ikke ønsker, slipper selvfølgelig det.

Det er altså de unge selv som er de sentrale bidragsyterne i min undersøkelse. Imidlertid er det slik at når barn og unge under 16 år skal delta i forskning, er det vanlig å få foreldre/foresattes samtykke til å gjennomføre dette. Med dette brevet tillater jeg meg derfor å be om deres samtykke til at jeg gjennomfører et feltarbeid ved skolen omkring skolestart i august. Om dere *ikke* ønsker at deres unge skal delta, ber jeg dere gi beskjed om dette via skolen. Om dere ikke har gitt tilbakemelding innen skolestart, regnes altså det som et samtykke.

Om du/dere ønsker mer informasjon om meg og mitt prosjekt, kan jeg kontaktes på mobiltelefonnummeret 99352737 [REDACTED]. Dere kan evt. også ta kontakt med skolens rektor som er informert om meg og mitt prosjekt.

Med vennlig hilsen

Sidsel Natland
Universitetsstipendiat

Appendiks 5

”Ikke redde for politiet” (VG 19. desember 1998)

INNENRIKS

Kvasir

Ikke redde for politiet

Klikk for VG-søk

NYHETER

- [Innenriks](#)
- [Utenriks](#)
- [Dagens VG](#)
- [Siste 48 timer](#)
- [Siste syv dager](#)
- [Verden Direkte](#)
- [Meninger](#)
- [1000-tips](#)
- [Diskusjon](#)

SPORT

- [Sport «live»](#)
- [Fotball](#)
- [Eliteguiden](#)
- [Ligaguiden](#)
- [Håndball](#)
- [Ishockey](#)
- [Ski](#)
- [Skøyter](#)
- [Motor](#)
- [Sportsbilder](#)
- [Diskusjon](#)

RAMPELYS

- [Bøker](#)
- [Film](#)
- [Musikk](#)
- [VG-lista](#)
- [TV](#)
- [Diskusjon](#)

HJELPER DEG

- [Bil & motor](#)
- [Helse](#)
- [Mat og drikke](#)
- [Reiseliv](#)
- [Økonomi](#)

INTERAKTIV

- [Internett](#)
- [PC](#)
- [Spill](#)
- [Debatt](#)
- [Snakk](#)
- [Lettere animert](#)
- [Send postkort!](#)
- [Tett på Nett](#)

[Online kamera](#)

VG møtte «mafia»-jentene

Av ELINE DALLAND, YVONNE OLSEN og LINE MØLLER (foto)

Gjengens idoler er supermodeller og mafiajenter. Forrige uke ranet de en kvinne i 20-årene. Men politiavhør og glattcelle har ennå ikke skremt dem.

- Å bli tatt av politiet, er ikke det verste som har skjedd meg, sier 15-år gamle «Cecilie». Glattcelle er ikke så ille. Man sitter bare og venter, forteller hun.

Sist hun slapp ut fra politikammeret, var i forrige uke. Etter å ha sittet arrestert i flere timer, innrømmet hun endelig at hun hadde vært med da jentegjengen, Criminal Mafia Sisters (CMS) ranet en kvinne i 20-årene på Kjelsås forrige tirsdag.

Holdt pistolen

Hun sitter sammen med en stor vennegjeng på en hamburgerbar i Oslo sentrum. VG får ikke engang presentert vårt ærend før jentungen stolt og ivrig utbryter: Er du her for å intervju CMS? Jeg er med der. Det var jeg som holdt pistolen!

At hun samtidig begikk en kriminell handling, ser ikke ut til å gå nevneverdig inn på den vevre og moteriktige jenta. Hun har vært med i CMS i halvannet år.

- Mens det skjedde, følte jeg det nesten som om jeg var med i en actionfilm. Jeg tenkte ikke så mye.

Venninnen ved siden av var også med ranskvelden. I alt var de fem, men to trakk seg før ranet.

- Jeg ville ikke være med. Jeg syntes det gikk over grensa, mener «Birgitte» som likevel måtte til politiavhør.

MAFIASØSTRE: - Idealene våre er supermodeller og mafiajenter, sier «Birgitte» og «Cecilie», begge 15 år. Sist uke ble de arrestert for ran. Foto: LINE MØLLER

RELATERTE SAKER

- [Flere jentegjenger i Oslo \(17.12.98\)](#)
- [Overtar idealene \(17.12.98\)](#)

Annonse:

Søk i VGs artikler Søk etter tv-pro

Innenriks

- [P4-direkte](#)
- [Stieler for](#)
- [Telenor fik](#)
- [Trippeldra](#)

Hjelpen k
kapteinen

Utenriks

- [Arafat bar](#)
- [Minst tre d](#)

Skar over :

- [Publikum f](#)
- [Roskilde-uly](#)
- [Pistolman](#)

Sport

- [Lyspunkt](#)

Dagens Foto

VG NETT A-Å

- Hun har ikke vært med så lenge, bare en måned, bryter «Cecilie» inn. Det var jo litt uvant, det som skjedde.

- Jeg har lest i avisene om gutter som raner kiosker. Hvorfor kan ikke vi rane en dame, spør hun?

Plages ikke

15-åringen plages ikke av at det hun gjorde er slikt som kan skremme det tilfeldige ransofferet i lang tid fremover, og hindre andre i å bevege seg fritt i gatene på kveldstid.

- Jeg kjenner henne ikke. Men hadde jeg kjent henne, ville jeg aldri gjort det, forteller «Cecilie».

Riktig uskyldige ser de ut, velstelte, med skinnende, elegant sminkede øyne. Bare tegnet de begge har på håndbaken, avslører at de er medlem i den beryktede jentegjengen CMS. Fra lommene trekker «Cecilie» fram avisutklipp fra den siste uken. Mye usant er skrevet, mener jentene. I motsetning til hva som er hevdet, er nesten alle i Criminal Mafia Sisters av mer eller mindre utenlandsk opphav. I alle fall føler de seg ikke særlig norske. Både «Cecilie» og «Birgitte» er halvt utenlandske. De har ingen rasistiske motiver med det de driver med.

Som i «Schpaa»

Ran er ikke noe de vanligvis gjør, forteller de. Dessuten er det ingen opptaksprøver for å bli med i CMS, en gruppe som består av 25-30 jenter.

- De som blir med, trenger ikke være flinke til å slåss eller noe. De må bare være gode venner, til å stole på. Det er noen som lurert folk, noen «bråker», noen stjeler i butikker. Alle har sin greie. Det er nesten som i filmen «Schpaa», forteller «Cecilie».

Mens de snakker, kommer nye ungdommer til hamburgerbaren. Alle - både gutter og jenter, noen norske, andre med utenlandsk opphav - får blide og høflige hilseener, og kyss på begge kinn.

Respekt, det er stikkordet, og ifølge «Cecilie» selve hovedgrunnen til at jentegjengen CMS eksisterer.

- Vi tar ikke imot dritt fra andre. Vi viser hvem vi er og hjelper hverandre. Har man rykte på seg for å være bråkete, får man respekt fra de andre jentene. Dersom jentene respekterer en, så gjør guttene det også, hevder «Cecilie».

[Burre nekt](#)[Pers for alj](#)[Carew dan](#)[Syk Alsga](#)[Rampelys](#)[Calista sky](#)[Sexy Soph](#)[Posh best](#)[Jomfruelig](#)[Beatles-fet](#)

Appendiks 6

”Banket av venninner” (*Dagbladet* 24. november 2002)

FAKTA

Jentevold i 2002

- Oversikten viser noen tilfeller av voldsepisoder med jenter involvert siden februar: I februar blir to jenter på 9 og 11 år umotivert angrepet av to eldre jenter på en lekeplass i Sandnes. Etter å ha blitt slått, sparket og lugget, blir de fra stsjølet øredobber og klokker.
- I april blir en 46-årig kvinne brutalt banket opp av to jenter på 15 og 16 år på Trosterud senter i Oslo. Begge står tiltalt for å ha slått kvinnen gjentatte ganger i fjeset, bakhodet og på kroppen. 15-åringen er også tiltalt for å ha truet offerets 14-årige datter med å skyte hodet av henne dersom hun ikke trakk anmeldelsen.
- I mai blir en 15-årig jente banket opp av fem venninner i et skur utenfor Rognan sentrum, for deretter å bli solgt som prostituert til en 33-årig mann for 200 kroner. Etter påfortsatte mishandlingen av jenta med ytterligere slag og spark, samt at hun ble rispet og stukket med nåler.
- Fredag 8. november får ei jente (17) nesa knust, mens venninna får slått ut ei tann av ei 16-årig jente i Orkdal.
- Lørdag 9. november blir ei 16-årig jente fra Inderøy slått, lugget, kledd av og trampet på av to venninner på 19 og 20 år.
- Mandag 11. november blir ei 13-årig jente ved Grindvold ungdomsskole i Moss angrepet av 20 medelever mens hun ligger syk i sitt eget hjem. De

Banket av Venninene

Venninnene mente Marthe Green (16) skyldte dem penger. Det førte til halvannen time med mis-handling og to dager på sykehus for 16-åringen.

Tekst: **Linn Kathrine Yttervik**
ky@dagbladet.no

Politiet karakteriserer saken som sjeldent stygg.

– Jeg er redd for å treffe dem igjen, sier Marthe, som var på fest hos en kamerat sist lørdag da hun utpå kvelden dro hjemom sammen med en venninne. På vei tilbake ser jentene ifølge Trønder-Avisa en bil. Ut av bilen kommer ei 19-årig jente som Marthe har kjent i flere år. Hun går rett mot Marthe og slår henne i ansiktet med knyter neve.

Bitt og slått

Marthe tar tak i 19-åringen og legger henne i bakken for å få vite bakgrunnen for overfallet. 19-åringen biter Marthe og samtidig kaster ei 20-årig jente seg over henne.

– Jeg klarte til slutt å roe dem ned og spurte om hun på 19 ville være med inn så vi kunne snakke sammen. De andre ungdommene så på video i stua, så vi gikk inn på badet, forteller Marthe.

Men inn på badet kom også 20-åringen, og det hele utviklet seg: Jentene går løs på Marthe med slag og spark. De slår hodet hennes i toalettskåla, lugger håv av henne, drar av henne genseren, hopper på henne og biter henne. Først halvannen time etter at det første slaget fallt, klarte Marthe å unnslippe.

Hun går i samme klasse som 20-åringen, og har også delt hybel med henne. 19-åringen har hun kjent i flere år.

Ville ha penger

Under mishandlingen skal det ha kommet fram at de to jentene ville ha penger fra Marthe. 19-årin-

gen mente Marthe skulle betale 1000 kroner for å dele en gammel telefonregning med henne. 20-åringen mente hun hadde kjøpt mer mat enn Marthe da de delte hybel, og ville ha 500 kroner.

Etter hvert dro 20-åringen, mens 19-åringen gikk inn i stua til de andre. Marthe hadde fått beskjed om å holde seg på badet, men tok sjansen på å snike seg ut. Da hun kom hjem til foreldrene, anmeldte faren forholdet.

– Jeg ble redd da jeg så henne. Hun gråt og var rød og blå over hele kroppen, sier pappa Kjell Green.

Til Trønder-Avisa karakteriserer politiet saken som sjeldent stygg.

– Det er snakk om en veldig stygg sak, med grov voldsbruk. Det som gjør det ekstra ille, er at mishandlingen ser ut til å ha foregått over noe tid, sier politibetjent Knut Arne Olsen ved linderøy lensmannskontor.

«Det er snakk om en veldig stygg sak, med grov voldsbruk.»

Knut Arne Olsen, politibetjent

DATASTJOKKE!

TOSHIBA

SATELLITE 2400-2533

- Pentium4-1,6 GHz prosessor
- 15" TFT fargeskjerm ● 256 MB Ram
- 30 GB harddisk
- DVD/CD- RW Combo Drive
- Netverkskort
- Windows XP Pro

1500,-

Kun 15 498,-

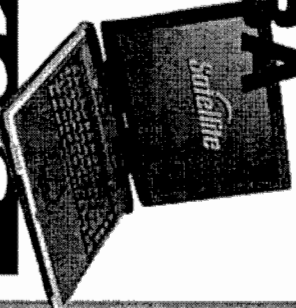
TOSHIBA

SATELLITE 1400-103

- Mobile Celeron1,33 GHz
- 256 RAM ● DVD/CD-Rom
- 20 GB Harddisk
- 14,1" TFT fargeskjerm
- Høyttalere ● Windows XP
- Vekt 3,4 kg ● Netverkskort

1100,-

Kun 11 998,-

HELE
SÅ
& NÅ
KORT

Kjøp nå – betal om 4 måneder

TERMINO

PAPYRUS

Olav V's gt. 4 (v/Klingenberg kino), 0161 Oslo. Tlf.: 22 42 34 35. Fax: 22 41 49 55

Storgt. 19 (v/Operasessjefen), 0128 Oslo. Tlf.: 22 47 86 40. Fax: 22 47 86 41

Bogstadvien 49, (v/Majorstuen), 0330 Oslo. Tlf.: 23 20 11 20. Fax: 23 20 11 21

ALLE PRISER INKL. MVA ● VI SENDE OVER HELE LANDET ● BEGRENSET ANTALL

Vi tar forbehold om trykkfeil

Say hello to the girl that I am!
You're gonna have to see through my perspective
I need to make mistakes just to learn who I am
And I don't wanna be so damn protected
There must be another way
Cause I believe in taking chances
But who am I to say
What a girl is to do
God, I need some answers

What am I to do with my life
(You will find it out don't worry)
How Am I supposed to know what's right?
(You just got to do it your way)
I can't help the way I feel
But my life has been so overprotected

I tell 'em what I like
What I want
What I don't
But every time I do I stand corrected
Things that I've been told
I can't believe what I hear about the world, I realize
I'm Overprotected

There must be another way
Cause I believe in taking chances
But who am I to say
What a girl is to do
God I need some answers

I don't need nobody's
Tellin me just what I wanna
What I what what what I'm gonna
Do about my destiny
I Say No, No
Nobody's telling me just what what what I wanna do, do
I'm so fed up with people telling me to be
Someone else but me

[Britney Spears: Overprotected / *Britney* 2001]

